Nataradzsan

Hirosimától Bandungig

1956

V.

Szikra

L. NATARADZSAN

HIROSIMÁTÓL BANDUNGIG

SZIKRA

BUDAPEST 1956

Az angol eredeti címe:

FROM HIROSHIMA TO BANDUNG

A Survey of American Policies in Asia

by

L. NATARAJAN

People's Publishing House LTD.

New Delhi

Fordította

FRAKNÓI JÚLIA

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

TARTALOM

I. Nyitott ajtókat! 7
II. Az ázsiai háború 17
III. Atomdiplomácia 29
IV. Kína az ütem megváltoztatását kényszeríti ki 40
V. Új harci terület a Közép-Keleten 64
VI. A Pentagon veszi kezébe a dolgot 73
VII. Amerika közép-keleti politikája a koreai háború idején .. 93
VIII. Az Eisenhower—Dulles-féle „új arculat" 98
IX. „Harcoljanak ázsiaiak az ázsiaiak ellen" 112
X. Az iráni diadal 120
XI. Az Ankara—Karacsi tengely 128
XII. A Szovjetunió „megfékezése" Délkelet-Ázsiában 143
XIII. Kátyúba jutott Amerika ázsiai politikája 150
XIV. Befejezés 158
Utószó 162

NYITOTT AJTÓKAT!

Alig egy évvel függetlenségük elnyerése után amerikai kereskedők elindították hajóikat Keletre, hogy részt követeljenek a mesés indiai kereskedelemből. Nyomukban misszionáriusok és telepesek raja lepte el a Távol-Keletet. Az amerikai haderőt több évtizeden át lekötötte a kontinens nyugati területeinek meghódítása. De amint elérték a Csendes-óceán partjait, Washington tevékeny szerepet kezdett játszani a távol-keleti ügyekben, úgy is mint az akkori imperialista hatalmak szövetségese, s úgy is mint versenytársuk.

Az Egyesült Államok támogatta Angliát az 1842. évi ópiumháborúban, s 1844-ben megkapta a kínai kormánytól mindazokat a kiváltságokat, amelyeket Anglia élvezett. 1853-ban Perry kapitány „megnyitotta a világ előtt" Japánt, hogy — mint mondotta — útját állja „a lelkiismeretlen angol kormány" törekvéseinek. 1859-ben az Egyesült Államok megszerezte Midwayt és más csendes-óceáni szigeteket. 1867-ben megvásárolta Oroszországtól Alaszkát és az Aleut-szigeteket. A nyugati hatalmak közül elsőnek „nyitotta meg a világ előtt" Koreát 1871-ben, miután hajóiról két napig bombázta a partokat (noha ezt semmiféle koreai részről elkövetett kihívó cselekmény nem előzte meg), s ennek során 350 koreai vesztette életét. Szénfelvevő állomások létesítésének jogát szerezte meg Szamoában 1878-ban s a Hawaii-szigeteken 1887-ben. 1898-ban a Spanyolországgal folytatott háborúban megszerezte Guamot, Wake-et és a Fülöp-szigeteket. A következő évben egy Angliával és Németországgal kötött megállapodás révén Kelet-Szamoa birtokába jutott.

Különösen a Fülöp-szigetek megszerzésére nem áll az, amit újra és újra megpróbáltak elhitetni: hogy az véletlen műve volt, vagy puszta feledékenységből szakítottak ezúttal a hagyományokkal.

A Fülöp-szigetiek ugyanis fellázadtak a spanyol gyarmatosítók ellen, felkelésük sikerrel járt, s köztársasági kormányt létesítettek, mielőtt az Egyesült Államok hajóhada 1898 áprilisában megtámadta a szigeteket. Amikor később ugyanannak az évnek a folyamán létrejött a spanyol—amerikai egyezmény, a Fülöp-szigetiek tiltakoztak, leszögezve, hogy Spanyolországnak nincs joga átadni egy olyan területet, amely nem áll ellenőrzése alatt. De amerikai csapatok elfoglalták a szigeteket a lakosság ellen folytatott, három és fél évig tartó ádáz hadviselés után, amelynek folyamán az Egyesült Államok imperialistái és demokratái azon vitatkoztak, jogos-e vagy jogtalan ez a hódítás.

A XIX. század végén az Egyesült Államok már jelentős csendes-óceáni birtokkal rendelkező hatalom volt. Katonai támaszpontokat épített Alaszkában, Guamon, Wake-en és a Hawaii-szigeteken, s haderőt tartott a Fülöp-szigeteken. Amerika birodalma messze belenyúlt a Csendes-óceánba, csaknem Ázsia küszöbéig ért, s így erős befolyást gyakorolhatott Kelet-Ázsiára[1].

Azt a széles körben terjesztett nézetet, hogy az amerikai gyarmati uralom gyökeresen különbözött más imperialista államokétól, megcáfolják a Fülöp-szigetekre vonatkozó tények. Az ENSZ egyik nemrég megjelent kiadványából kiderült, hogy a szigeteken az egy főre eső jövedelem 1949-ben 23 százalékkal alacsonyabb volt mint az indiai nyomorúságos színvonal![2]

Az Egyesült Államoknak Ázsiában és a Csendes-óceán térségében folytatott politikája és akciói valójában nem demokratikusak, nem gyarmatellenesek voltak, hanem a régebbi gyarmatszerző hatalmak

---

[1] A Fülöp-szigetek elfoglalásáról Walter Lippmann 1943-ban a következőket írta: „Az Egyesült Államokat ez egy olyan hatalmas terület védelmezésére kötelezte, amely csaknem 5000 tengeri mérföldnyire van Honolulutól nyugatra s majdnem 7000 tengeri mérföldnyire Californiától nyugatra, de csak 700 mérföldnyire van Kína partvidékétől, mindössze 250 mérföldnyire Formosától, csupán 1700 mérföldnyire Jokohamától, s nem egész 1400 mérföldnyire Szingapurtól. Ha Manilából mint középpontból körülbelül 1500 mérföld sugarú kört rajzolnak, ez magában foglalja Japán iparvidékét, egész Koreát, majdnem egész Kínát, Francia-Indokínát, az angol Burmát és Malájföldet, továbbá Holland-Indiát. Így a Fülöp-szigetek megszerzésével az Egyesült Államok a kelet-ázsiai birodalmak középpontjában s közlekedési útvonalainak stratégiai fontosságú kereszteződésein helyezkedett el." (U. S. Foreign Policy; Shield of the Republic. 17. old.)

[2] *ENSZ.* Hetven ország nemzeti jövedelme és az egy főre eső jövedelem alakulása ezekben az országokban 1949-ben, amerikai dollárban kifejezve.

példáját követték. Ezt az állítást megerősíti az a lista, amely amerikai haderők békeidőben végrehajtott partraszállásait sorolja fel, s amelyet az Egyesült Államok külügyminisztériuma tájékoztatójának 1950 július 31-i száma közölt a koreai fegyveres beavatkozás igazolására. 43 Ázsiában és a Csendes-óceán térségében folytatott támadó műveletről tesz említést, amelyeket hivatalosan a következőképpen jellemez:

Helyszín	Év	Cél
Szumátra-sziget	1832	Bennszülöttek megbüntetése egy amerikai hajó megtámadásáért és birtokbavételéért s legénységének meggyilkolásáért.
Fidzsi-szigetek	1840	Bennszülöttek megbüntetése amerikaiak ellen intézett támadásért.
Szamoa	1841	Bennszülöttek megbüntetése egy fehér ember meggyilkolásáért.
Japán	1853—1854	Kereskedelmi szerződés kieszközlése.
Kína	1854	Amerikai és angol erők együttes fellépése a kínai polgárháború idején amerikai és angol állampolgárok megvédésére.
Fidzsi-szigetek	1855	Amerikaiak életének megvédése.
Kína	1856	Amerikai érdekek megsértésének akadályozása.
Fidzsi-szigetek	1858	Bennszülöttek megbüntetése két amerikai meggyilkolásáért.
Kína	1859	A rend helyreállítása Sanghajban.
Japán	1863	Egy amerikai hajó ellen intézett jogtalan támadás megtorlása.
Japán	1864	A Simonoszeki-szorosok megnyitása más hatalmak részvételével; ezt a lépést a tajkunok (katonai diktátorok) kormányának kérelmére tették.
Tajvan (Formosa)	1867	Bennszülöttek megbüntetése, akik meggyilkolták egy zátonyra futott amerikai vitorlás legénységét.
Japán	1868	Amerikai érdekek védelme a belvillongások idején.
Korea	1871	Koreai erődök bevétele, miután egy expedíciót, amelynek pedig engedélye volt arra, hogy a tudomány és kereskedelem érdekében földméréseket és mélységméréseket végezzen, álnokul megtámadtak.

Helyszín	Év	Cél
Honolulu	1874	Zavargások elfojtása a helyi hatóságok kérelmére.
Korea	1888	Koreában tartózkodó amerikai polgárok védelme.
Szamoa	1888	Szilárd kormányzat létesítése; az Egyesült Államok, Anglia és Németország közös akciója.
Hawaii	1893	Emberek életének és tulajdonának védelmezése a királyné trónfosztása idején.
Korea	1894	Az amerikai követség védelme.
Szamoa	1899	Részvétel a szamoai trónörökléssel kapcsolatos viszály rendezésében.
Kína	1900	Emberek életének és tulajdonának védelme a boxer-lázadás idején.
Kína	1911	A fucsoui konzulátus és a városban élő amerikai állampolgárok tulajdonának védelme.
Kína	1911	A csincsiangi amerikai konzulátus és amerikai állampolgárok védelme.
Kína	1911	A pekingi amerikai követség őrségének növelése.
Kína	1912	A Pekingtől a tengerhez vezető vasútvonal biztosítása.
Kína	1912	A védelem fokozása.
Kína,		
Szvatou	1912	Egy nő és több gyermek megmentése s biztonságba helyezése.
Csapej	1913	Zavargás megakadályozása és védelem nyújtasa.
Sanghaj	1913	Védelem nyújtása.
Nanking	1916	Lázadás elfojtása.
Csungking	1918	Védelem nyújtása egy politikai válság idején.
Csiucsiang	1920	A rend helyreállítása egy lázadás alkalmával.
Jucsou	1920	Amerikai tulajdon védelme.
Szmirna	1922	Amerikaiak életének és tulajdonának védelme a török haderők e városba történt benyomulása idején.
Kína,		
Tungcsou	1922	Védelem nyújtása a visszavonuló fengtieni erők esetleges erőszakoskodásai ellen.

Helyszín	Év	Cél
Fucsou	1922	Amerikai állampolgárok védelme.
Kína,		
Maszu-sziget	1923	Amerikaiak megvédelmezése fosztogatások ellen.
Hankou	1927	Amerikaiak életének és érdekeinek védelme a csőcselék zendülése idején.
Sanghaj	1927	Amerikaiak életének és tulajdonának védelme.
Nanking	1927	Védelem nyújtása a fosztogatások és az általános zűrzavar ellen.
Csincsiang	1927	Ágyútűzzel felgyújtott amerikai tulajdon megmentése.
Kanton	1927	Segély nyújtása kiürítés alkalmával.
Sanghaj	1932	A sanghaji erők növelése amerikai állampolgárok életének és tulajdonának védelmezése céljából.

A meghódított területek nagysága önmagában nem ad képet az amerikai birodalom tulajdonképpeni méreteiről. Az Egyesült Államok, mint Owen Lattimore 1943-ban megjegyezte, az egész imperialista rendszer haszonélvezője:

„mi, amerikaiak éppen úgy mint az angolok nyakig benne vagyunk egy olyan világgazdasági rendszerben, amelyben szavazati joggal nem rendelkező, védtelenül kiszolgáltatott olcsó gyarmati munkaerőt használnak olcsó nyersanyagok kiaknázására, hogy azután Anglia és Amerika iparvidékein szériagyártási módszerekkel, olcsó árukat állítsanak elő, és a gyarmati területekre exportálják, s gyarmati vámok védelme alatt adják el. Nem ugyanolyan formában vagyunk benne mint az angolok, de éppen elég mélyen, és így mi is ugyanahhoz a rendszerhez tartozunk"[3].

Pandit Nehru is világosan kifejtette ezt lányához intézett, 1933 január 3-i levelében:

„Ne gondold, hogy az Egyesült Államok gyarmatbirodalma a Fülöp-szigetekre korlátozódik. Látszólag ez az egyetlen gyarmatuk, de más imperialista hatalmak tapasztalataiból és bajaiból okulva, megjavították a régi módszereket. Nem veszik a fáradságot ahhoz, hogy egy ország-

[3] *Owen Lattimore.* America and Asia. 47—48. old.

got bekebelezzenek, mint például Anglia Indiát; egyedül a profit érdekli őket, s ezért olyan intézkedéseket tesznek, amelyek révén egy-egy ország gazdaságát ellenőrizhetik. A gazdaság ellenőrzése igen megkönnyíti a nép, az ország, s valójában az egész állam ellenőrzését. Így minden különösebb baj nélkül, anélkül hogy összeütközésbe kerülnének az agresszív nacionalizmussal, ellenőrzik az országot és részesednek gazdagságában. Ezt az ügyes módszert gazdasági imperializmusnak nevezik. A térkép nem tünteti fel. A földrajzkönyvek és a térképek tanúsága alapján az ilyen ország szabadnak és függetlennek látszhat. De ha fellebbentjük a fátyolt, azt látjuk, hogy egy másik ország, jobban mondva annak bankárai és nagytőkései tartják a kezükben. Ezt a láthatatlan gyarmatbirodalmat tartja birtokában az Amerikai Egyesült Államok"[4].

Ennek a „láthatatlan birodalomnak" egyik részlege a Távol-Kelet és a Közép-Kelet olajmezőin volt. 1927-ben az amerikai külügyminisztérium több éven át kifejtett nyomásának eredményeként amerikai érdekeltségek Holland-Kelet-Indiában olajkoncessziókat szereztek, amelyek 1941-ben már kiterjedtek a szigetek gazdag tartalékainak 35 százalékára[5].

A Közép-Keleten az első világháború végéig amerikai részről általában csak misszionáriusok útján fejtettek ki tevékenységet; ezek két főiskolát létesítettek Isztanbulban s egyetemeket Beirutban és Kairóban. A huszas években azonban az Egyesült Államok üzleti körei mind nagyobb érdeklődést tanúsítottak az olaj iránt, s 1928-ban, miután a külügyminisztérium „hosszú ideig nyomást gyakorolt" Angliára[6], a Standard Oil Company of New Jersey és a Socony-

[4] *Dzsavaharlal Nehru.* Glimpses of World History. 478—479. old.

[5] „Az Egyesült Államok érdekeltségei még Holland-Kelet-Indiában is ki tudtak aknázni bizonyos mennyiségű olajat. Természetesen elsősorban holland állampolgárok kaphattak a kormány kezén levő földterületekből, de 1914-ben amerikaiak magánbirtokon némi olajat fedeztek fel. 1927-ig termelésük nem haladta meg a szigetek össztermelésének 5 százalékát. Az említett évben azonban az Egyesült Államok külügyminisztériumának a nyitott ajtó politikája érdekében kifejtett erőfeszítései kezdték meghozni gyümölcsüket, s ettől kezdve az amerikaiak a holland társaságokkal egyenlő alapon juthattak hozzá a kormány kezén levő birtokokhoz. Az Egyesült Államokból érkezett geológusok rövidesen újabb olajforrásokat fedeztek fel s a japánok benyomulása idején már amerikaiak termelték a szigetek nyersolajának 27 százalékát, és az ő tulajdonukban volt a tartalékok 35 százaléka." (A *Look* szerkesztői. „Oil for Victory: the Story of Petroleum in War and Peace." 255. old.) A külügyminisztérium Hollandiára gyakorolt nyomását illető részletek megtalálhatók *Henry S. Fraser.* Diplomatic Protection of American Petroleum Interests in Mesopotamia, Netherlands East Indies, and Mexico. (Az Egyesült Államok szenátusának dokumentumai. 1945. 43. sz. 31—51. old.)

[6] Nemzetközi Kérdésekkel Foglalkozó Királyi Intézet. The Middle East: A Political and Economic Survey. 43. old. Lásd ezenkívül *Fraser.* Id. mű. 1—30. old.

Vacuum Oil Company 23,75 százalékos érdekeltséget szerzett az Iraq Petroleum Companyben. 1930 és 1934 között más amerikai társaságok benyomultak két sejkségbe, Bahreinba és Kuvaitba, amelyek kötelezték magukat, hogy az angolok beleegyezése nélkül nem adnak ki koncessziókat, továbbá Szaud-Arábiába.

A láthatatlan birodalomnak a XX. században végbement terjeszkedését mutatják az amerikaiak ázsiai beruházásainak és kereskedelmének statisztikái. Az Ázsiában eszközölt közvetlen amerikai beruházások az 1912. évi körülbelül 50 millió dollárról 1929-ig 395 millió dollárra emelkedtek. A magántőke nyújtotta kölcsönök, amelyeknek összege 1912-ben még jelentéktelen volt, 1930-ig mintegy 600 millió dollárra emelkedtek. Ázsiának az amerikai importban való részesedése az 1890. évi 10,2 százalékról 1930-ig 28 százalékra növekedett, az amerikai exportban való részesedése pedig 2,4-ről 11,7-re.

Más imperialista hatalmakhoz hasonlóan az Egyesült Államok is az erő-egyensúly politikáját folytatta. A XIX. század elején még angolellenes magatartása megváltozott, s amikor megkezdődött Németország és Oroszország távol-keleti tevékenysége, Amerika az Angliával való együttműködés útjára lépett. Az 1904. évi orosz—japán háború idején ösztökélte Japánt és elősegítette Korea Japán által történő leigázását[8].

Az első világháború alatt megkötötték Japánnal a titkos Lansing—Isii-egyezményt, amelyben az Egyesült Államok elismerte Japán különleges érdekeltségét Kínában. Az 1919. évi párizsi békekonferencián az Egyesült Államok a kínaiak tiltakozása ellenére hozzájárult ahhoz, hogy azokat a jogokat, amelyeket a németek addig Santung tartományban élveztek, Japánra ruházzák át. Majd a cárizmus megdöntését és Németország vereségét követően az Egyesült Államok szembefordult Japánnal. Az 1922. évi washingtoni kilenchatalmi konferencián sikerült felbontania az angol—japán szövetséget, elszigetelte Japánt és korlátozta tengerészeti erejét.

A Távol-Keleten minden imperialista vetélkedés gyújtópontjában

---

[7] Ezeket az adatokat Charles A. Beard „The Idea of National Interest" című művéből vettük át. 209, 229, 235, 273, 281. old.

[8] Az Egyesült Államok kormánya közvetítőként szerepelt az 1905. évi orosz—japán béketárgyalásokon, s ezzel megszegte 1882-ben Koreával kötött szerződését. Amerika földjén, Portsmouth-ban (New Hampshire állam) írták alá azt a békeszerződést, amely Koreát Japán védelme alá helyezte.

és az amerikaiak érdeklődésének középpontjában Kína állt. Amerika Kínára vonatkozó „nyitott ajtó" politikáját[9] a XIX. század végén hirdették meg, amikor Kína Japán, Oroszország, Anglia, Németország és az Egyesult Államok versengésének színhelyévé lett[10]. Gyakran azt állították, hogy e politika célja Kína területi épségének védelme. Ezzel szemben, mint 1946-ban John Carter Vincent, a külügyminisztérium távol-keleti ügyekkel foglalkozó osztályának akkori vezetője megjegyezte:

„a «nyitott ajtó» elvét nem annyira Kína épségének megóvása végett hirdettük meg, hanem azért, hogy más hatalmak túlkapásaival szemben megőrizzük kereskedelmi helyzetünket Kínában"[11].

George F. Kennan, amerikai diplomata szerint John Hay külügyminiszter 1900 decemberében, mindössze öt hónappal azután, hogy kijelentette, szívén viseli Kína területi épségét, titkos utasítást adott a pekingi amerikai követnek, hogy igyekezzen a kucsieni Samsah Bay kikötőjében szénfelvevő állomást szerezni az Egyesült Államoknak[12]. Amerika részesedése az egyenlőtlen szerződések révén kierőszakolt kiváltságokban, különösen az, hogy részt biztosított magának a sanghaji koncessziós területből, továbbá az 1905. évi Taft—Kacura és az 1908-as Root—Takahira-egyezmények, amelyek elismerik Japán különleges helyzetét Mandzsúriában, meghazudtolják azt az állítást, hogy Amerika szívén viselte Kína területi épségét. Tyler Dennett, a távol-keleti amerikai politikának egyik elismert szakértője a következőképpen jellemezte a XIX. század végén kialakult helyzetet:

„Világosnak látszik, hogy az Egyesült Államok nem ragadott volna fegyvert sem azért, hogy kierőszakolja a nyitott ajtó politikájának elfo-

---

[9] Itt csak Kínával foglalkozunk. A „nyitott ajtó" politikájának azonban, mint Owen Lattimore rámutatott, átfogóbb célkitűzései is vannak: „A «nyitott ajtó» elve, az egyenlő lehetőségek elve, amelyet Amerika oly sokaig prédikált, valójában Amerikának arra vonatkozó követelése, hogy világszerte osztozzék az angol, holland és francia gyarmatbirodalmakból nyert jovedelmekben, anélkül, hogy vállalná a politikai uralommal járó felelősséget az angol, francia és holland gyarmatbirodalomban." (America and Asia. 48. old.)

[10] T. A. Bisson, a távol-keleti kérdések egyik amerikai szakértoje megjegyezte, hogy az Egyesult Államok akkor surgette először a nyitott ajtó politikájának alkalmazását, amikor fejlődése során imperialista hatalommá érett. (American Policy in the Far East 1931—1940. 5. old.)

[11] *John Carter Vincent és mások.* America's Future in the Pacific. 8. old.

[12] *George F. Kennan.* American Diplomacy. 1900—1950. 38. old.

gadását, sem azért, hogy megakadályozza a birodalom felosztását. Másrészt, ha Kína feldarabolása elkezdődött volna, az Egyesült Államokban igen határozottan helytelenítették volna, hogy félreálljunk a zsákmány elosztásakor"[13].

A „nyitott ajtó" politikája nem elv volt, hanem elvtelen, aljas eszköz. Kína formális, nem pedig tényleges függetlenségét támogatta. George E. Taylor, egy másik amerikai szakértő 1942-ben kijelentette:

„Az amerikai politikának Kínával kapcsolatban az volt az általános célkitűzése, hogy Kína továbbra is elég gyenge maradjon ahhoz, hogy elfogadjon utasításokat, de elég erős legyen azok végrehajtására; más szóval, az Egyesült Államok a többiekhez hasonlóan tevékenyen részt vett azoknak a szerződésben biztosított jogoknak a fenntartásában, amelyeket más hatalmakkal együtt élvezett és amelyek Kína területi és politikai épségének csorbítását jelentették, s tevékenyen beavatkozott — így például az 1920-as években, amikor ezek a jogok veszélyben forogtak —, de fontosabbnak tartotta mint mások, hogy életben maradjon az aranytojásokat tojó lúd[14].

„S a nyitott ajtó Kína számára nem is volt nyitva; egyik hatalom sem ismerte el, hogy Kínát is megilletik azok a jogok, amelyeket tőle követelnek"[15].

Vagy idézzük T. A. Bissont:

„A mindennapi gyakorlatban [a nyitott ajtó elve] névlegesen függetlennek hagyta meg Kínát, de egyben félgyarmati állapotba süllyesztette, s így lehetővé vált valamennyi hatalom számára, hogy gazdaságilag és politikailag — különböző mértékben — behatolhasson az országba"[16].

A nyitott ajtó politikájának tartalma megváltozott az első világháború után, amikor az Egyesült Államok a világ vezető pénzügyi hatalmasságává lett. Többé nem egy egyenlő lehetőségekért küzdő gyengébb állam politikája volt ez, hanem egy nagyhatalomé, amely egész Kínában mások befolyási övezetei által nem korlátozott gazdasági fennhatóságra törekedett. Ez a fejlemény különösen Japán

---

[13] *Tyler Dennett.* Americans in Asia. 648. old.

[14] *George E. Taylor.* Az Egyesult Államok a Csendes-óceán térségében. Lásd *G. F. Hudson és Marthe Rajchman* „An Atlas of Far Eastern Politics" című művében. 162. old.

[15] Ugyanott, 164. old.

[16] *T. A. Bisson.* Id. mű. 6. old.

ellenállásába ütközött, amely 1931-ben megindított támadása révén igyekezett megszilárdítani és kiterjeszteni a maga övezetét északon. Az Egyesült Államoknak oka volt arra, hogy eltűrje a japán előrenyomulást. Taylor professzor kifejtette:

„Az Egyesült Államok a Szovjetunióhoz viszonyítva nem akarta túlságosan gyengíteni Japánt, s mindig remélte, mesterkedésekkel elérheti, hogy a két ország egymás ellen harcoljon, akárcsak 1904—1905-ben... Minél jobban erősödött a Szovjet, annál kevésbé hajlottak a nyugati hatalmak arra, hogy Japánt terjeszkedésének akadályozásával gyengítsék"[17].

1937 szeptember 14-én, miután a japánok megtámadták Észak-Kínát, az Egyesült Államok kormánya bejelentette, hogy ha valamely amerikai kereskedelmi hajó Kínának vagy Japánnak hadianyagot szállít, saját veszélyére teszi ezt. Mivel Kínának nem volt haditengerészete, amely közbeléphetett volna, a Japánnak való hadianyagszállítás semmiféle kockázattal nem járt, s Japán 1937-től 1939-ig három év alatt 500 millió dollárt jóval meghaladó értékű amerikai hadianyagot vásárolt[18]. Kína viszont, mivel nem volt könnyű nem amerikai hajókat szerezni, csak nehezen juthatott szállítmányokhoz. Bisson 1940-ben megjegyezte:

„1937 óta tehát az amerikai piac volt Japán hadigépezetének egyetlen, rendkívül fontos segítője, amely lehetővé tette az egyre nagyobb területen folyó pusztító hadműveleteket Kínában"[19].

1941 júliusáig folyamatosan szállítottak hadianyagokat Japánba. Roosevelt elnök haditengerészeti tanácsadói még 1941 július 22-én is ezt javasolták egy jelentésben:

„Ha az Egyesült Államoknak háborúba kell bocsátkoznia a Csendes-óceán térségében, az erre vezető akciókat, amennyiben mód van rá, el kellene halasztani addig, amíg Japánt egy szibériai háború leköti"[20].

---

[17] Idézi George Marion „Bases and Empire" című művében. 112. old.
[18] *T. A. Bisson.* Id. mű. 105. old.
[19] Ugyanott, 105—106. old.
[20] Idézi Charles A. Beard „President Roosevelt and the Coming of War" című művében. 178. old.

AZ ÁZSIAI HÁBORÚ

A második világháború küszöbén az Egyesült Államokban egyes körök egy Amerikai Évszázadról kezdtek álmodozni. Ezek az elgondolások nemcsak a szélsőségesen reakciós „America First" („Amerika mindenekelőtt") csoportnál lelhetők fel, hanem másokat is megfertőztek, például Walter Lippmannt, aki 1938-ban kijelentette:

„Még a mi időnkben tanúi leszünk annak a mindjobban érlelődő felismerésnek, hogy egy új hatalom alakult ki, amelynek az a rendeltetése, hogy a béke megteremtőjeként Róma és Anglia utódjává legyen, s amelynek feladata, hogy e küldetésére felkészüljön. Természetesen az Amerikai Egyesült Államokra gondolok... Jobb, ha tudatosan játsszuk ezt a szerepet, mint ha belesodródunk. Bármennyire nincs ez ma az amerikaiak kedvére, nem utasíthatják el maguktól. Amerika számára nagyság, a föld népei között elfoglalt helyzete, s az, hogy milyen erőt képvisel közöttük, parancsolóan előírja, hogy ne térjen ki hivatása elől"[1].

A próbatétel ideje 1941 december 7-én következett be, amikor az Egyesült Államok a Pearl Harbor ellen intézett japán támadást követően hadbalépett. A háború alatt folytatott amerikai akciók, különösen a távol-keletiek, Lippmann receptjét látszottak követni. Európában a Három Nagy — Anglia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok — többé-kevésbé egyenrangú fél volt, s így a szövetségesek közös stratégiájukat tanácskozások, alkudozások és egyezmények útján alakították ki. A Távol-Keleten azonban más volt a helyzet. A Szovjetunió 1945 közepéig nem vett részt a Japán elleni háborúban, Kínát pedig szegény rokonként kezelték. A kínai és

[1] Idézi Paul G. Hoffman „Peace Can be Won" című művében. 37. old.

indiai küldöttek elpanaszolták a Csendes-óceáni Kapcsolatok Intézete 1942 decemberében megtartott nyolcadik konferenciáján, hogy a Japán ellen folytatott háború „túlságosan angol—amerikai háború" volt[2]. A kerekasztal konferencián az egyik küldött megjegyezte:

„Kínának jelenleg nincs egy képviselője sem azokban a különféle washingtoni hivatalokban, amelyek nyersanyagok, szállítóeszközök és hadianyag elosztásáról döntenek. Ezek változatlanul angol—amerikai jellegűek. Egyes washingtoni tisztviselők úgy tekintik a Kínának szánt segítséget, mintha jótékonykodásból, emberbaráti érzések sugallatára, nem pedig józan katonai megfontolás alapján nyújtanák... Az eredetileg Kínának kiutalt szállítmányokat több ízben előzetes értesítés vagy megfelelő indokolás nélkül máshova küldték. A vezérkari főnökök bizottsága, a szövetségesek tulajdonképpeni stratégiai központja továbbra is angolokból és amerikaiakból áll. Körülbelül havonta egyszer lép érintkezésbe az Egyesült Nemzetekhez tartozó más országok némelyikének katonai (haditengerészeti és légierő) missziójával, s akkor is inkább azért, hogy tájékoztassa őket, mintsem azért, hogy megvitassa a kérdéseket. Az ilyen találkozások nehézkes jellegük és lebonyolításuk módja miatt nem kielégítők. E körülmények kínai körökben csalódottság és bizalmatlanság érzését keltik, amely, ha nem lépnek közbe, a kölcsönös bizalom lerombolására vezethet"[3].

Anglia és az Egyesült Államok Washingtonban felállított „egyesített hivatalok" révén erősen markukban tartották a pénzt és a hadianyagot. Az egyesített nyersanyagügyi hivatal és a szállítást összeegyeztető egyesített hivatal kizárólag angolokból és amerikaiakból állt. A termeléssel és az erőforrásokkal foglalkozó egyesített hivatalban, továbbá az egyesített élelmiszerügyi hivatalban az angolokon és az amerikaiakon kívül csak Kanada volt képviselve. A Szovjetunió, amelyet kizártak ezekből a hivatalokból, saját, igen magas fokú termelő kapacitása folytán független erőként folytathatta a háborút Európában, de Kínát és más távol-keleti országokat könyöradományért kilincselők szerepére kárhoztatták.

Mivel Angliát mindjobban lekötötte az európai háború, még az ő szerepe is másodrendű lett a Távol-Keleten. Nemcsak a Kínával való kapcsolatban s a Japán jövőjére vonatkozó tervezésben volt az

[2] Háború és béke a Csendes-óceán térségében: a Csendes-óceáni Kapcsolatok Intézete nyolcadik konferenciájának előzetes jelentése a csendes-óceáni és távol-keleti egyesült nemzetek háborús és háború utáni együttműködéséről. 42. old.

[3] Ugyanott, 33. old.

amerikaiaké a döntő szó, hanem az európai országok érdekszférájához tartozó területeken is, amilyen például Thaiföld. Mivel az angol haditengerészet másutt volt lekötve, az Egyesült Államok vállalta magára brit dominiumoknak, Ausztráliának és Új-Zélandnak védelmét.

Az amerikaiak óriási készletekkel járultak hozzá az Egyesült Nemzetek ellátásához, de a hadműveletekben távolról sem vettek olyan mértékben részt mint az ellenőrzésben. Az inváziós partraszállás napjáig csak a Szovjetunió és Kína vívott hatalmas szárazföldi frontokon nagy csatákat a tengelyhatalmak ellen. A Szovjetunió a Távol-Keleten is az egész háború folyamán hatalmas, egymillió főre becsült japán hadsereget kötött le Mandzsúriában. Az Egyesült Államok még 1944-ben és 1945-ben is főként szigeteken folytatott hadműveletekben vett részt, amelyek nagy emberveszteségekkel jártak ugyan, de nem kötötték le a japán hadsereg legfontosabb részeit. E hadműveletek ki nem elégítő eredménye arra késztette az Egyesült Államokat, hogy Jaltában és Potsdamban kérje a Szovjetuniót, lépjen hadba Japán ellen. James F. Byrnes külügyminiszter szerint az Egyesült Államok vezérkari főnökei egyesített tanácsának 1945 közepén kidolgozott tervei november 1-ére irányozták elő Kjusu inváziójá.

„Ezt 1946 tavaszán Honsu központi sziget inváziójának kellett volna követnie. A vezérkari főnökök bizottsága úgy látta, hogy több mint ötmillió főnyi haderőnket veszi ez majd igénybe. A japán hadseregek létszámát ekkor mintegy ötmillióra becsülték — mint később megállapítottuk, ez a becslés egészen pontos volt. Forrestal miniszter közölte velem, hogy a japán légierő öngyilkos tamadásai fokozzák hajó- és emberveszteségeinket. Ezek a támadások annál hevesebbé váltak, minél közelebb jutottunk Japánhoz: bizonyos volt, hogy egy inváziós erőt még sokkal nagyobb dühvel és kíméletlenséggel támadnának meg. A katonai szakértők tájékoztattak bennünket arról, hogy a rendelkezésükre álló adatok alapján nézetük szerint inváziónk során egymillió embert veszítünk majd, nem beszélve szövetségeseink és az ellenség veszteségeiről"[4].

Az amerikai szárazföldi hadműveletek korlátolt sikere ellenére a szövetségesek táborában az amerikaiak rendelkeztek döntő befolyással a csendes-óceáni hadszíntéren. Több százezer főnyi amerikai haderő állomásozott ebben a térségben, és az Egyesült Álla-

[4] *James F. Byrnes.* Speaking Frankly. 261—262. old.

mok jogot nyert arra, hogy katonai támaszpontokat létesítsen szövetségesei területein, Ausztráliában, Új-Kaledóniában, a Fidzsi-szigeteken és az Új-Hebridákon. 156 millió dollárt költött egyedül az Új-Guinea közelében, Manuszon létesített támaszpontra[5]. Amint a Csendes-óceán térségében előrehaladtak a hadműveletek, támaszpontokat létesítettek Szajpanon, Palaun, Trukon s a japán mandátum alatt álló szigetek más pontjain, a Japánhoz tartozó Bonin- és Rjukju-szigeteken, s a Fülöp-szigeteken. Struve Hensel haditengerészeti miniszterhelyettes 1945 szeptemberében közölte, hogy az Egyesült Államok 1940 óta 195 haditengerészeti és haditengerészetilégi támaszpontot létesített a Csendes-óceán térségében s tizenegyet az Indiai-óceán térségében és a Közel-Keleten[6].

Sok szó esett az atombombák bűvös hatásáról, amely állítólag Japán fegyverletételére vezetett. De az az igazság, hogy ezt az állítást még tekintélyes amerikai szakemberek is kétségbevonják. Hanson Baldwin, a *New York Times* katonai szakértője 1950-ben megállapította, hogy „sem Japán népére, sem vezetőire nem volt olyan hatással az atombomba mint ránk"[7]. Hivatkozott arra a tényre, hogy 1945 augusztus 14-én, öt nappal a második atombomba ledobása után a japán haditanács egyenlő arányban foglalt állást a háború folytatása mellett illetve ellen, s hogy a császár mutatott kivezető utat a zsákutcából. Harry F. Kern, a *Newsweek* főszerkesztője, aki különös figyelemmel tanulmányozta a fegyverletétellel kapcsolatos eseményeket, a következőket írta egy Baldwinhoz intézett levelében:

„Azt gondolom, az az igazság, hogy az atombombának a japán fegyverletétellel kapcsolatos legfőbb hatása abban nyilvánult meg, hogy Szudzukinak [a „békepárt" vezetőjének] közvetlen ürüggyel szolgált azon események láncolatának megindítására, amelyek a fegyverletételre vezettek...

Mindazonáltal nézetem szerint helyes az a feltevés is, hogy az orosz hadüzenet ugyanezt a célt szolgálta, s a bomba ledobása szükségtelen volt. Semmi esetre sem a bomba ledobása volt a japán fegyverletétel oka..."[8]

Baldwin rámutatott arra, hogy az Egyesült Államok általában

[5] World Report. Washington, 1946 október 29.
[6] Foreign Affairs. New York, 1947 januári szám. 252. old.
[7] *Hanson W. Baldwin.* Great Mistakes of the War. 99. old.
[8] Ugyanott, 100. old.

használt terrorfegyvereket, annak ellenére, hogy sok amerikai helytelenítette az ilyen eljárásokat:

„Ritkán álltunk azoknak az oldalán, akik enyhíteni próbálták a borzalmakat; sokszor, nagyon sokszor nem fogtuk meg segítően azoknak gyenge kezeit, akik korlátok közé akarták szorítani a háborút. Nem ratifikáltuk az 1899. évi hágai egyezményt, amely törvényen kívül helyezte a dumdum golyók háborúban való felhasználását. Nem ratifikáltuk az 1925. évi genfi jegyzőkönyvet, amely törvényen kívül helyezte a biológiai hatóanyagok és a gáz háborús célokra való felhasználását. A csendes-óceáni háború befejezése idején az a sürgető követelés, hogy a japán szigetek állásai ellen használjanak fel gázt, már a nyílt megvitatás stádiumába került, s a magyarázgatások, bizonygatások kétségtelenül a fegyver igazolására vezettek volna, hasznos igazolásra, mivel légi haderőnk fölényben volt, s rendelkeztünk azokkal az eszközökkel, amelyek révén gázzal áraszthattuk el az ellenséget, annak pedig nem volt meg a lehetősége arra, hogy hasonlóképpen visszavágjon. Megbélyegeztük a japánokat, mert állítólag biológiai hatóanyagokat használtak fel a kínaiak ellen, de 1945 júliusában és augusztusában a japán rizstermelés elpusztítására egy hajórakomány amerikai biológiai hatóanyag volt útban a Mariana-szigetek felé. Sőt, a háború előtt is a légi hadviselésre vonatkozó alapvető elméletünk, az angol Trenchard iskoláéhoz hasonlóan, a légi haderő pusztító tevékenységét hangsúlyozó Douchet tanainak megismétléséből, illetve továbbfejlesztéséből állt: az ellenség városainak, az ellenséges lakosságnak bombázását hirdette"[9].

Majd idézi a *Bulletin of Atomic Scientists* 1948 szeptemberi számának egyik vezércikkét:

„Az első világháborúban az amerikai közvéleményt felháborította, hogy a német tengeralattjárók személyszállító hajókat süllyesztettek el; a második világháborúban amerikai tengeralattjárók minden hatósugarukba került japán hajót figyelmeztetés nélkül azonnal elsüllyesztettek, s még az a hír, hogy az egyik ilyen hajó amerikai hadifoglyokat szállított, sem váltott ki elkésve sem megbotránkozást az Egyesült Államokban.

Amerika azzal, hogy a gyújtó- és robbanóbombák tömegét zúdította német és japán városokra, vezető szerepet vállalt a terrorfegyverekkel való hadviselés e formájában; Hirosima atombombázása alkalmával (amelyet úgy hajtottunk végre, hogy minél több polgári lakos pusztuljon el) ezerszeresére fokoztuk a légi hadviseléssel járó borzalmakat"[10].

S Baldwin levonta a következtetést:

[9] Ugyanott, 103—104. old.
[10] Ugyanott, 106—107. old.

„A legutóbbi konfliktus idején új szörnyűségekkel egészítettük ki a háború fogalmát...

Az amerikai közvélemény hajlik annak az elméletnek elfogadására, hogy «szükség törvényt bont», s «a cél szentesíti az eszközt»[11].

Az atombomba bevetéséért tehát nagy árat fizettünk; vadállatnak bélyegeztek meg bennünket"[12].

Az Egyesült Államok jelentős ázsiai hatalomként való rendkívüli előretörését leginkább a Közép-Keleten tapasztalhatjuk. Sztálingrád és a Kaukázus sikeres szovjet védelme elhárította a háborút e terület felől, s Amerika háborús szerepe itt az ellátásra szorítkozott. 1941-ben kezdett kölcsönbérleti szállítmányokat küldeni ebbe a térségbe, s 1942-től Angliával közösen ellenőrizte a Közép-Keleti Ellátási Központot. E központ végrehajtó bizottságának amerikai elnöke volt, akinek szava ugyanannyit nyomott a latban, mint az angol igazgatóé. A központok irányító pozícióin egyenlő arányban osztozott a két ország, és az Egyesült Államok képviselői álltak az iráni, iraki, szaud-arábiai és abesszíniai szervek élén. Az amerikaiaknak sikerült helyet kapniuk az Iraknak és Jordániának — e térség két angol erősségének — fejlesztésével foglalkozó tanácsokban.

1942 vége felé az Egyesült Államok hadserege átvette Angliától az Iránon keresztül a Szovjetunióba vezető hadtápvonal biztosítását. Hadtápparancsnokságot létesítettek a Perzsa-öbölben, s bár semmiféle megegyezés nem jött létre az iráni kormánnyal, amerikai katonák érkeztek Iránba, akiknek száma végül már 28 000-re szaporodott.

1942 augusztusában Kavam esz-Szaltane lett Irán miniszterelnöke, s ő azonnal felkérte az Egyesült Államok kormányát, hogy küldjön különböző kérdésekkel foglalkozó szakembereket. Röviddel ezután dr. Arthur C. Millspaugh vezetésével pénzügyi küldöttség kezdte

---

[11] Ugyanott, 105. old.

[12] Ugyanott, 107. old. Az amerikaiaknak az atombomba felhasználása miatt érzett bűntudata gyakran kifejezésre jut különféle nyilatkozatokban, amelyek sajnálkozással állapítják meg, hogy a tudomány nagyobb léptekkel fejlődött, mint a társadalmi ellenőrzés. Omar Bradley tábornok például 1948 november 10-én a bostoni kereskedelmi kamarában mondott beszéde során kijelentette:

„Megfejtettük az atom rejtélyét, s elvetettük a Hegyi Beszédet. Az ember vakon, szellemi sötétségben botorkál, közben pedig az élet és halál veszélyes titkaival játszadozik. Éleselméjűvé fejlődött, de bolcs nem lett, hatalomra tett szert, de nem ébredt fel lelkiismerete. Az atomot leigázó óriásoknak — de az erkölcs mércéjével mérve csecsemoknek a világa ez. Többet tudunk a háborúról, mint arról, hogy hogyan kell élni." (Idézi Robert C. Cook „Human Fertility: the Modern Dilemma" című művében. 324. old.)

meg működését Teheránban, amelyet felhatalmaztak a pénzügyi adminisztráció ellenőrzésére és újjászervezésére. Majd élelmezési, szállítási, olajipari, mezőgazdasági, öntözési és közegészségügyi tanácsadók érkeztek. Ugyancsak 1942-ben az Egyesült Államok kormánya missziót küldött H. Norman Schwarzkopf ezredes vezetésével az iráni csendőrség kiképzésére és újjászervezésére s egy másik missziót Clarence S. Ridley vezérőrnagy vezetésével az iráni hadsereghez.

Szaud-Arábiát 1943 decemberében kereste fel egy amerikai katonai küldöttség, amely két katonai út megépítéséről tárgyalt, s engedélyt kapott földmérésre. 1945 februárjában Roosevelt elnök szorgalmazására Ibn Szaud király elvben beleegyezett abba, hogy amerikai repülőteret építsenek leszállóhelyül a Japán elleni háborúba bevetett repülőosztagok részére[13]. A dahrani repülőtér építését már a végső megállapodás létrejötte előtt elkezdték[14], s 1946 februárjában, hat hónappal Japán fegyverletétele után fejezték be. Ezen a repülőtéren az akkor használt vagy tervezett legnagyobb repülőgépek is le tudtak szállni, a B-29-es bombázókat is beleértve. A bérlet feltételeit nem hozták nyilvánosságra.

Az Egyesült Államok közép-keleti katonai és diplomáciai kapcsolatainak ez a kiszélesedése tükrözte a kormány fokozódó érdeklődését az olaj iránt, s egybeesett azzal az éles harccal, amely az angol—amerikai érdekeltségek között folyt e terület nyersanyagforrásainak és kereskedelmének ellenőrzéséért. A Nemzetközi Kér-

[13] „Az angolok határozottan ellenezték ezt azzal az indokolással, hogy katonai szempontból nincs szükség erre a repülőtérre; s a későbbi események igazolták az angoloknak azt az előérzetét, hogy az Egyesült Államok polgári légiforgalmi érdekeltségei a háborús katonai szükségesség ürügyének felhasználásával állandó polgári légitámaszpont létesítésére törekednek, s így erős konkurrenciát jelentenek az Imperial Airways (angol légiforgalmi társaság) háború előtt kialakult pozíciója számára." (*George Kirk.* The Middle East in the War. 367. old.)

Herbert Feis, aki a háború idején az Egyesült Államok kormányzatának egyik magasrangú tisztviselője volt, beszámolt arról, hogy „a kormány egyes körei úgy vélték, ajánlatossá vált e térségben [a Közép-Keleten] tengerészeti és légi támaszpontok megszerzésére vagy legalábbis használatuk biztosítására törekedni. Erre a következtetésre nyilván az a meggyőződés vezette őket, hogy az Egyesült Államoknak életbevágó érdeke fűződik e terület jövőjéhez, s így kénytelen küzdelembe bocsátkozni ottani befolyásának biztosítására; s hogy éppen ezért olyan pozíciót kell szereznie, amelynek révén válság esetén érvényesítheti elgondolásait."

[14] Ibn Szaud nem fogadta kedvezően az amerikai tárgyaló fél által javasolt feltételeket, különösen a támaszpont használatának előirányzott időtartamát, s így 1946-ig nem tudtak megállapodásra jutni.

désekkel Foglalkozó Királyi Intézet „A Közép-Kelet a háborúban" című tanulmányában világosan jelezte ezt a konfliktust:

„Az amerikaiaknak az a kívánsága, hogy a Közép-Kelet felé irányuló exportjaik előtt «nyissanak ajtót», ellentétben állt az angoloknak azzal a reménységével, hogy a Közép-Keleti Ellátási Központ tervező tevékenységét a háború utáni időszakban is folytathatja; az amerikaiak a sterlingövezetet rossz szemmel nézték, s az amerikai versengés korlátozására irányuló mesterséges eszköznek tekintették. Akárcsak az első világháborúban, a nyugati félteke olajkészleteinek erős igénybevétele most is túlzott aggodalmat keltett az Egyesült Államokban. Irigykedve nézték Angliának perzsa koncessziója révén rendelkezésére álló hatalmas készleteit, s azzal vádolták, hogy felhalmozza ezeket. Az a felismerés, hogy magának az Egyesült Államok kormányának kérelmére Anglia játszott nagyobb szerepet Ibn Szaud költségvetési hiányának fedezésében, egyes amerikai olajkörökben (ahol úgy látszik, a vérnyomás és az olajkutak nyomása között szoros kapcsolat van) azt az alaptalan gyanút keltette, hogy Anglia elrabolja tőlük rendkívül értékes arab koncessziójukat. 1944-ben személyi ellentétek diplomáciai lépésekre vezettek az amerikai és az angol külügyminisztérium között, s mindkét kormány leváltotta dzsiddai követét. 1943-tól kezdve Roosevelt kifejezetten «imperialistaellenes» irányvonalat követett, s úgy látszik, nagy megértéssel fogadta a fiatal nacionalista uralkodók, például a marokkói szultán és Mohamed Riza perzsa sah javaslatait arra vonatkozóan, hogy érvénytelenítsék az országaikat gúzsbakötő «birodalmi» szerződéseket és koncessziókat, s a háború után nyújtson az Egyesült Államok pénzügyi és technikai segítséget ezen országok fejlesztéséhez. Az Egyesült Államok kormánya ugyan nem érezte még szükségét egy átfogó közép-keleti politika kialakításának, de üzletemberei ekkor már mohó pillantásokat vetettek e terület kiaknázatlan gazdasági erőforrásaira, úgyhogy az elnök «imperialistaellenes» színezetű érdeklődése alapjában véve nyilván nem volt olyan önzetlen, mint amilyennek ő maga gondolta. A hozzá nem értő megfigyelő számára ugyan észrevétlenül, de ténylegesen óriási mértékben megnövekedtek a háború alatt az Egyesült Államok közép-keleti érdekeltségei..."[15]

Mint a tanulmány rámutatott, az amerikaiak részesedése a Közép-Kelet felderített olajkészleteiben, 1936-tól 1944-ig 13 százalékról 42 százalékra emelkedett[16].

Az angol—amerikai versengés nagyrészt Szaud-Arábiára és Iránra összpontosult. Az előbbi a háborúig angol ellenőrzés alatt állt, noha

[15] *George Kirk.* The Middle East in the War. 24—25. old.

[16] Ugyanott, 25. old. Maguk a felderített készletek 5,8-szeresükre emelkedtek ez időszak alatt.

ott egy amerikai társaság 1933-ban jelentékeny olajkoncesszióhoz jutott. Washington kihasználta Anglia háború alatti gazdasági függőségét, s megnövelte a maga politikai és katonai befolyását. A Királyi Intézet kiadásában megjelent tanulmány megállapította:

„Világos, hogy az 1944-es év folyamán, amikor a két szövetséges kapcsolatai Szaud-Arábiában megromlottak, az angol kormány makacs utóvéd-harcot folytatott azért, hogy amennyire csak lehet, megőrizze gazdasági és politikai befolyását, az «angol életforma» alapját. Egy olyan világháború közepén azonban, amelyben a végső győzelembe (sőt, valósággal fennmaradásukba) vetett hitüket az Egyesült Államok anyagi segítségére alapozták, manőverezési lehetőségeik korlátozottak voltak; amikor végül is kénytelenek voltak engedni a rideg gazdasági tényeknek, kétségtelenül azzal vigasztalódtak, hogy ha már feltétlenül engedniük kell, akkor legalább az Egyesült Államok, s ne valamely más hatalom rendezkedjék be s vállalja magára a birodalmi kötelezettségeket e stratégiai térségben"[17].

Ezt a megfontolást ugyan szomorú emlékek némileg megzavarták, mint a következő mélabús lábjegyzet mutatja:

„A történelem iróniája azonban arra tanít, hogy az angol közírók eleinte, 1898-ban lelkesen fogadták a németek fokozódó érdeklődését az ottomán birodalom iránt, mert akkor még úgy látszott, hogy a Közép-Keleten mindenekelőtt Oroszország veszélyezteti az angol érdekeket"[18].

Hasonló versengés folyt Iránban, ahol a háború előtt az angolok döntő befolyással rendelkeztek. 1943 október 15-én James F. Byrnes, aki akkor a Háborús Mozgósítás Hivatalának volt az igazgatója, feljegyzést intézett Roosevelt elnökhöz, amelyben javasolta: „erélyesen tárgyaljanak az angolokkal", hogy ellenszolgáltatásul azokért az olajszállítmányokért, amelyeket a kölcsön-bérleti szerződés keretében kap Anglia, adja át az Anglo-Iranian Oil Company és tervezett Földközi-tengeri olajvezeték erdekeltség 1/3-át[19]. November 15-én az amerikai külügyminisztérium közölte a Standard-Vacuum Oil Companyvel, nincs kifogása az ellen, hogy a társaság tárgyalásokat kezdjen az iráni kormánnyal Délkelet-Irán (Beludzsisztán) területére vonatkozó koncessziók ügyében. A teheráni konferencia idején Roosevelt elnök nem hivatalosan beszélt a sahhal az iráni olajprob-

[17] Ugyanott, 268—269. old.
[18] Ugyanott, 369. old.
[19] Ugyanott, 360. old.

lémáról s felkérte Patrick Hurley tábornokot, iráni rendkívüli követét, készítsen egy olyan jegyzéket, amely biztosítja Iránt arról, hogy szabadon rendelkezhet erőforrásaival. 1944 elején a Standard-Vacuum Oil Company és a Sinclair Oil Company ügynökei megérkeztek Teheránba, s versengeni kezdtek a Royal Dutch Shell-el[20]. Az iráni kormány akkor egy olajügyi szaktanácsadással foglalkozó amerikai magáncéget bízott meg a koncesszió-minta elkészítésével s 1944 július 22-én e társaság két mérnöke megérkezett Teheránba[21].

1944 szeptember 26-án, amikor már alaposan előrehaladtak az amerikai társaságokkal folytatott tárgyalások, a Szovjetunió olyan koncessziót kért Iránától, amelynek alapján olajkutatást folytathat az öt északi tartományban. Az iráni kormány kereken elutasította a szovjet ajánlatot, s az amerikai érdekeltségekkel folytatott tárgyalásokat is felfüggesztette[22].

A Földközi-tenger keleti medencéjében az Egyesült Államok Angliával együttesen igyekezett kiütni a nyeregből a franciákat. Egy francia szerző kiemelte:

„Szíriában Mr. Wadsworth állandóan támogatta Spears tábornokot, és az Egyesült Államok általában egybehangolta politikáját Angliáéval. Ezt az állásfoglalást Franciaországban az amerikaiak olajéhségére vezették vissza... Az Arábiából kiinduló hét csővezeték közül, amelyek megépítését tervezték, kettőnek Tripoliban vagy Beirutban kellett végződnie. A társaságok szívesebben tárgyalnak független államokkal, és az amerikai diplomáciának kétségtelenül számolnia kell ezekkel az érdekekkel"[23].

Mialatt kiépült az amerikai katonai támaszpontok Ázsiát körülfonó láncolata, s Washington egyre élénkebb érdeklődéssel figyelte

---

[20] A Standard-Vacuum Oil Company a Standard Oil of New Jersey és a Socony-Vacuum közös tulajdona. Ez utóbbit az iráni kormány 1943 szeptemberében felkérte, hogy kezdjenek megbeszéléseket olajkoncessziók ügyében. Sinclair és a Royal Dutch versenytársakként léptek a színre. (*Feis.* Id. mü. 175. old.)

[21] Az egyik mérnök, Herbert Hoover, Jr. később fontos szerepet játszott az 1953—1954. évi iráni olajtárgyalások során, s külügyminiszterhelyettes lett.

[22] Arthur C. Millspaugh, Iránban működő amerikai pénzügyi tanácsadó később a következő megjegyzést fűzte ehhez:

„Meglepő, hogy kormányunk a háború kellős közepén ilyen gyúlékony vállalkozásba kezdett egy bizonytalan területen. És ugyanilyen meglepő, hogy... a koncessziót anélkül kértük, hogy előzoleg megállapodtunk volna e kérdésben a Szovjetunióval." (Americans in Persia. 233. old.)

[23] *Charles-Andre Julien.* French Difficulties in the Middle East. *Foreign Affairs.* New York, 1946 januári szám. 335. old.

valamennyi ázsiai ország ügyeit, lassan kirajzolódott, hogyan képzelik el az amerikaiak a háború utáni világot. Az irányt már azokon az 1941 augusztusában folytatott angol—amerikai megbeszéléseken jelezték, amelyek megvetették az Atlanti Charta alapjait. Sumner Wellesnek a megbeszélésekre vonatkozó egyik feljegyzése szerint, amelyet a külügyminisztérium számára készített:

„[Roosevelt elnök] kijelentette, hogy ami őt illeti, nem tartana helyesnek egy újabb Népszövetség-szerű szervezetet, legalábbis egy bizonyos ideig, addig pedig amerikai és angol erőkből álló nemzetközi rendőrség működhetne...

Azt válaszoltam az elnöknek, hogy amennyiben ő szükségesnek lát a háború után egy olyan átmeneti időszakot, amely alatt Anglia és az Egyesült Államok vállalná a világ fölötti rendőrködést, nézetem szerint rendkívül kívánatos volna a kisebb hatalmak számára, ha egy olyan közgyűlés állna rendelkezésükre, ahol valamennyien képviselve volnának, s ahol előhozakodhatnának panaszaikkal, benyújthatnák javaslataikat a rendőri feladatokat ellátó nagyhatalmak politikájára vonatkozólag. Kijelentettem, úgy gondolom, hogy egy ilyenfajta szervezet lenne az elgondolható leghatékonyabb biztonsági szelep.

Az elnök közölte, hogy teljesen egyetért azzal, amit mondtam, s reggel tett megjegyzésével mindössze világosan kifejezésre akarta juttatni azt a meggyőződését, hogy szükség van egy átmeneti időszakra, és hogy ebben az átmeneti időszakban semmiféle olyan szerv, amilyen a Népszövetség tanácsa vagy közgyűlése volt, nem rendelkezhetne olyan hatalommal és kiváltságokkal, mint amilyennel a Népszövetség fennállása idején voltak e szervek felruházva.

Ezenkívül elmondtam, hogy gyakorlati szempontból egyetértek ugyan azzal, hogy az Egyesült Államok és Anglia az egyedüli olyan hatalmak, amelyek majd rendőri megbizatást teljesíthetnek illetőleg teljesítenek, de nézetem szerint egy ilyen gyámság létesítése esetén lehetetlenség volna kizárni abból a többi amerikai köztársaságot, vagy éppenséggel a jelenleg megszállt országokat, mint például Norvégiát, Hollandiát vagy akár Belgiumot. Az elnök kijelentette, véleménye szerint e problémát úgy lehetne talán megoldani, hogy formailag Angliával és az Egyesült Államokkal együtt az említett hatalmak is bekapcsolódnak a gondnokságba, de le kellene szögezni, hogy ez formai bekapcsolódás, mivel az említett országok közül egyiknek sincsenek meg a tényleges eszközei bármilyen hatékony vagy legalábbis jelentékenv rész ellátására az említett feladatban"[24].

[24] Idézi Charles A. Beard „President Roosevelt and the Coming of War" című művében. 473, 476—477. old.

Noha Roosevelt elnök bizonnyal módosította a világ angol—amerikai rendőri ellenőrzés alá helyezésére vonatkozó álláspontját, és nyilvánosan elfogadta a Szovjetunióval való együttműködést[25], munkatársai nem igen voltak hajlamosak erre. Jóval a háború befejezése előtt sok kongresszusi tag és katonai személyiség követelte, hogy továbbra is tartsák meg mindazokat a tengerentúli támaszpontokat, amelyeket a háború alatt amerikai pénzen építettek[26]. 1943-ban Nicholas Spykman, geopolitikai szakértő „America's Strategy in World Affairs" című, sokat vitatott könyvében amellett tört lándzsát, hogy az Egyesült Államoknak a háború után Oroszország és Kína ellensúlyozására talpra kell állítania Japánt.

Az ilyen nézetek szükségképpen megzavarták a háborús szövetségesek közötti összhangot. A szövetség meglazulása körülbelül az 1945 júliusi potsdami értekezlet idején vált észrevehetővé. Joseph C. Harsch, az egyik ismert amerikai külpolitikai tudósító megfigyelése szerint „az alamogordói hírek időpontjától (az atombombának 1945 július 16-án végrehajtott kísérleti felrobbantásától) kezdve az amerikai politika számára érdektelenné kezdett válni az Oroszországgal való együttműködés"[27]. Noha Oroszország kötelezte magát, hogy bekapcsolódik a Japán elleni háborúba, még csak nem is tájékoztatták az Egyesült Államok, Anglia és Kína július 27-i potsdami nyilatkozatáról, amely megadásra szólította fel Japánt[28]. Ez a nyilatkozat már az új atomdiplomáciát tükrözte:

„Határozottságunktól támogatott katonai erőnk teljes latbavetése a japán fegyveres erők elkerülhetetlen és tökéletes megsemmisítésére s ugyancsak elkerülhetetlenül Japán végső megsemmisítésére fog vezetni."

[25] 1946-ban Sumner Welles annak magyarázataként, hogy a világháború utáni rendőri ellenőrzésre vonatkozó atlanti megbeszéléseken nem esett szó a Szovjetunióról, kijelentette: „De ne felejtkezzünk meg arról, hogy 1941 augusztusának első napjaiban a Szovjetuniót éppen elözönlották a náci hadseregek. A legmagasabb rangú katonai vezetők nemcsak azt jelentették az elnöknek, hogy a Szovjetunió csak rövid ideig tud ellenállni a németek rohamának, hanem azt is, hogy Oroszországnak az Uráltól nyugatra fekvő egész területe elkerülhetetlenül megszállás alá kerül." (Where Are We Heading. 5. old.)

[26] Lattimore kijelentette 1943-ban „... vannak emberek, akik azt mondják, hogy a Csendes-óceánon mindenfelé s Ázsia partjain haditengerészeti és légi támaszpontokat kell szerezni, s ezzel kell Amerikának valamennyi ázsiaira, akár jók, akár rosszak, rákényszerítenie, hogy mindenben utánozzák az amerikaiakat". (America and Asia. 35. old.)

[27] *Joseph C. Harsch.* Does Our Foreign Policy Make Sense?

[28] *James F. Byrnes.* Speaking Frankly. 207. old.

ATOMDIPLOMÁCIA

Az Egyesült Államok ipara semmi kárt nem szenvedett, katonai pozíciója pedig nagymértékben megerősödött a háború alatt. George Fielding Eliot, amerikai katonai szakértő 1947 januárjában leszögezte:

„Az Egyesült Államoké és Angliáé a világnak úgyszólván egész haditengerészete és nagy hatósugarú bombázó légiereje, továbbá a támaszpontok egész világra kiterjedő rendszere, amely jóformán korlátlan hatókört és mozgékonyságot biztosít ezen erők számára. A legújabb típusú fegyverekkel vannak felszerelve, s állandóan új fegyvereket és új technikai eljárásokat dolgoznak ki. Kizárólag az Egyesült Államoknak vannak atombombái. Az Egyesült Államok és Anglia reguláris szárazföldi hadereje közepes nagyságú.

Az eurázsiai szárazföldön csak az oroszoknak van jelentékeny szárazföldi haderejük. Emberanyag szempontjából hatalmas fölényben vannak az Egyesült Államok és Anglia szárazföldi erőivel szemben... De az oroszoknak nincs korszerű haditengerészetük, sem nagy hatósugarú bombázó légierejük, s messze elmaradtak mindennemű nagy hatóerejű modern fegyver kidolgozásában"[1].

Az Egyesült Államok megszállta Japánt és Dél-Koreát s nagy befolyása volt Kínában. Anglia szerepe másodrendűvé zsugorodott össze a Csendes-óceán északi felében. A szövetségesek egyezményei értelmében elért szovjet nyereségeket nemcsak kiegyenlítette, hanem meg is haladta az az előny, amelyhez az Egyesült Államok a Népszövetség megbízásából Japán igazgatása alatt állott szigetek

[1] *George Fielding Eliot.* Military Strength of the Big Five. A külpolitikai társulat címfejsorozatának 61., 1947 január—februári száma. 92. old.

megszállása révén jutott. Az amerikai „védelem határa" az Alaszka—Hawaii—Panama-csatorna vonaltól nyugatra tolódott, s magában foglalta Japánt, a Rjukju-szigeteket és a Fülöp-szigeteket. 1946-ban Vera Micheles Dean, a Külpolitikai Társaság kutatási részlegének akkori vezetője kijelentette:

„A második világháború folytán a hatalmi egyensúlyban bekövetkezett alapvető változás abban áll, hogy az Egyesült Államok olyan stratégiai pozíciót szerzett magának a Távol-Keleten, amely páratlan ipari és pénzügyi erőforrásainkkal együtt, potenciálisan sokkal nagyobb lehetőséget ad hazánknak az ázsiai szárazföld sorsának eldöntésére, mint amilyennel Japán katonai sikereinek tetőpontján rendelkezett"[2].

A háború utáni amerikai politika hangnemét az agyonreklámozott bikini atombomba-kísérletek adták meg. 1946 július 3-án Pandit Nehru e kísérletek célját úgy határozta meg, hogy „bizonyára a világ tudomására akarják hozni, hogy az Egyesült Államok képes és kész arra, hogy bármely népet vagy országot, amely politikájának útját állja, a levegőbe röpítsen".

Amerikai szakemberek az Egyesült Államok befolyási övezetének további kiterjesztése mellett törtek lándzsát azzal az ürüggyel, hogy a megnövekedett hatósugarú új katonai fegyverek újabb biztonsági intézkedéseket tesznek szükségessé. Grayson Kirk, az egyik legismertebb külpolitikai szaktekintély, aki később a Columbia egyetem elnöke lett, 1946-ban kijelentette:

„Mivel a nagy államok ütőerejének hatósugara rendkívül megnövekedett, természetesen minden szuperhatalom felismeri annak szükségességét, hogy döntő befolyási övezetének határát lehetőleg minél messzebbre tolja ki az anyaországtól...

A Csendes-óceán térségében ez azt jelenti, hogy az Egyesült Államok — hagyományos diplomáciai szólam szerint — «nem maradhat közömbös» azokkal a politikai fejleményekkel szemben, amelyek ennek az óceánnak velünk átellenben fekvő partvidékén, Ázsia szegélyén mennek végbe, továbbá azt jelenti, hogy az Egyesült Államok talán szükségesnek tartja majd annak az általános elvnek érvényesítését, hogy a Csendes-óceánnak az Egyenlítőtől északra eső egész térségében meg kell őriznie katonai fölényt biztosító pozícióját...

Természetesen elsősorban támaszpontokra van szükség, hogy erős katonai lánc húzódjon végig ezen az óriási óceáni területen. A hadviselés jellegében bekövetkezett változások... az ilyen támaszpontokra vo-

[2] America's Future in the Pacific. 232. old.

natkozó hagyományos nézetek bizonyos módosítására vezettek. Egyrészt többé nem igaz az, hogy katonai előnnyel jár egy hatalmas szárazföldi tömb közelében fekvő erős sziget-támaszpont birtoklása... a jövőben a támaszpontoknak, biztonságuk érdekében, nagy területen kell lenniük...

Világos, hogy nagy katonai jelentősége lesz a Hawaii-szigeteknek és az Alaszka-Aleut térségnek. Ugyanilyen nyilvánvaló az is, hogy a Fülöp-szigetek, amelyek egykor súlyos kötelezettséget jelentettek, most hatalmas előnyt biztosítanak, mivel nagy kiterjedésűek és elég messze — de nem túl messze — vannak az ázsiai szárazföldtől"[3].

Az Egyesült Államok háborús szerzeményeit felhasználva, közvetlenül a háború után elkezdte építeni azoknak a „gázló köveknek" folyamatos láncolatát, amelyek összekapcsolják a nyugati féltekét az ázsiai szárazfölddel.

1946 február 24-én, nem egész hat hónappal a japán fegyverletétel után a *New York Times* jelentette:

„E héten teljes sebességgel haladt előre az építkezési munka a Csendes-óceánon átnyúló előretolt hadsereg- és haditengerészeti támaszpontok egész során, de Washingtonban jelezték, hogy az Egyesült Államok kormánya reméli, legalább egy évvel elhalasztják a végleges nemzetközi politikai döntést a korábban Japán tulajdonában volt vagy Japán igazgatta szigetek ügyében."

A *World Report* 1946 október 29-én közölte, hogy az amerikai vezérkari főnökök a következő katonai tervet dolgozták ki a csendes-óceáni térség számára:

„A külső védelmi vonalat Guam körül kell megépíteni, amelyet a haditengerészet mindig a Csendes-óceán nyugati része ellenőrzése kulcsának tekintett...

Északon... Okinavát a Rjukju-szigeteken hatalmas támaszponttá kell kifejleszteni...

Délen a Fülöp-szigetek a csendes-óceáni védelem fontos szektora...

A középső védelmi vonal északról, az Aleut-szigetektől a Hawaii-szigeteken keresztül húzódik délre, a Marshall-szigetekig.

A belső védelmi vonal az alaszkai nagyobb létesítményekre, az Egyesült Államok nyugati partjára és a Panama-csatorna övezetére támaszkodik"[4].

---

[3] Ugyanott, 159—161. old.

[4] A második világháború előtt az Egyesült Államoknak előretolt tengerészeti bázisa volt Guamon és Wake-en, s haderőt tartott a Fülöp-szigeteken. A csendes-óceáni védelmi vonal azonban Alaszkától a Hawaii-szigeteken át a Panama-csatorna övezetéig húzódott.

E terv végrehajtásának megkönnyítésére a hadügyminisztérium és a haditengerészeti minisztérium azoknak a szigeteknek nyílt bekebelezésére törekedett, amelyeket Japán a Népszövetség megbízásából igazgatott (Marshall-szigetek, Karolina- és Mariana-szigetek Guam kivételével)[5], sőt még japán területek, így a Rjukju- és a Bonin-szigeteknek bekebelezésére is. A kongresszus, a katonai körök szószólóinak befolyására 1946-ban nemcsak amerikai tulajdonban levő továbbá megszállt szigeteken létesített csendes-óceáni támaszpontok céljaira szavazott meg összegeket, hanem Manusz (egy Ausztrália igazgatta sziget) és különböző angol szigetek céljaira is[6].

Az amerikai külügyminisztérium amellett kardoskodott, hogy a Japán igazgatta szigetek kerüljenek az Egyesült Nemzetek gondnoksága alá, mivel véleménye szerint a világ közvéleménye tiltakozna bekebelezésük ellen. A katonai és a diplomáciai vezetők közötti nézeteltérést Truman elnök 1946 november 6-i bejelentése simította el; eszerint az Egyesült Államok a maga kizárólagos gyámsága alá akarta vonni a Japán igazgatta szigetek „stratégiai térségét" egy olyan ENSZ-egyezmény alapján, amely korlátlan engedélyt ad katonai berendezések építésére, s az amerikai hivatalos személyek kivételével minden látogató elől elzárja ezt a területet.

Ezt az amerikai követelést nemcsak a Szovjetunió, hanem Anglia, Ausztrália és Új-Zéland is ellenezte. A Brit Államközösséghez tartozó három kormány azt kívánta, hogy a szigetek ügyében halasszák el a döntést a Japánnal való békekötésig, s amellett foglaltak állást, hogy a szövetségesek osztozzanak a csendes-óceáni támaszpontokon. De 1947 április 2-án az Egyesült Államoknak erős nyomás alkalmazásával sikerült megszereznie a Biztonsági Tanács jóváhagyását egy gondnoksági egyezményhez, amely biztosította számára a szigetek kizárólagos ellenőrzését.

Az a terület, amelyet az Egyesült Államok ilyen módon megszerzett, mindössze 846 négyzetmérföld kiterjedésű, s lakossága még 50 000 főnél is kevesebb. Stratégiai jelentőségét az adja meg, hogy

[5] Guam, a Mariana-szigetek legnagyobbika, az 1898. évi spanyol—amerikai háború óta amerikai megszállás alatt volt. A Mariana-szigetcsoporthoz tartozó többi szigetet (Szajpant, Tiniant, Rotát stb.) Spanyolország eladta Németországnak, s ezek az első világháború után japán igazgatás alá kerültek.

[6] Ezt a programot csokkenteni kellett, amikor Ausztrália és Anglia elutasította az Egyesült Államoknak támaszpontok létesítésére irányuló kérését. Ausztrália ezután maga létesített támaszpontot Manuszon.

2500 szigetből áll, amelyek a Csendes-óceánon 3000 mérföld (4800 km) hosszú vonalon helyezkednek el. A Mariana-szigetek láncolatához tartozó Guamot, amely San Franciscótól 5000 mérföldnyire nyugatra fekszik, s melynek hatósugara kiterjed az ázsiai szárazföldre, most előretolt védőöv szilárdítja meg, s így jelentős katonai támaszpontul szolgálhat. Walter Sullivan a *New York Times* 1948 november 30-i számában megállapította:

„Guam sok tekintetben fejlettebb támaszpont ma, mint amilyen a háború alatt volt...
Guam északi és északnyugati repülőtere körül akcióra kész B-29-esek és vadászgépek sorakoznak...
Úgy látszik, Guamot tekintik az Egyesült Államok Ázsiában: Okinavában és Japánban állomásozó erői legfőbb utánpótlási támaszpontjának. Ellentétben ezekkel az előretolt állásokkal, meglehetős biztonságban van az ázsiai szárazföldről kiinduló támadásokkal szemben."

1950 június 24-én a *New York Times* jelentette, hogy Guam „katonai berendezései milliárdokba kerültek, s védelmi kulcspontnak tekintik ezt a szigetet". A tízévenként megismétlődő hivatalos népszámlálás 1950. évi becslése szerint a sziget összlakossága 58 754 fő, s ebből körülbelül 28 600 guami, a többiek pedig a fegyveres erők tagjai s ezek családtagjai, továbbá a katonai berendezések polgári személyzetéhez tartoznak. Kisebb támaszpontokat építettek Kvajaleinen s a gondnoksági területhez tartozó más szigeteken is.

Messze nyugaton, a kínai parttal párhuzamosan amerikai támaszpontokat létesítettek Okinaván s a Rjukju-szigetcsoport más szigetein. Stratégiai jelentőségük Hanson W. Baldwinnak a *New York Times* 1946 november 13-i számában kifejtett véleménye szerint abban áll, hogy fel lehet őket használni a port arthuri orosz tengerészeti támaszpont körülzárására.

Összhangban ezzel a tervvel, amely a Csendes-óceánt amerikai tóvá igyekezett változtatni, az Egyesült Államok úgy határozott, hogy a háború befejezése után is megtartja a Fülöp-szigeteken kiépített erős katonai pozícióját. Ezért módosítani kellett az 1934. évi Tydings—McDuffie-törvényben tett ígéretet, mely szerint az Egyesült Államok minden Fülöp-szigeti terület ellenőrzéséről lemond „valamennyi katonai és egyéb rezervációt beleértve", s csupán az elnök által megjelölt haditengerészeti rezervációk és üzemanyag-tároló állomások jelentenek kivételt e rendelkezés alól.

Rövidden a szigetek visszafoglalása után Paul V. McNuttot, aki ismételten kijelentette, hogy ő a Fülöp-szigetek függetlenségét kimondó törvény felülvizsgálása mellett van, főbiztosnak nevezték ki. Kamaladevi Csatopadhaja, az Amerika gyarmati politikájával foglalkozó néhány indiai tudós egyike, a *Bombay Chronicle Weekly* 1945 december 9-i számában így írt:

„Még amikor japán ellenőrzés vette körül [a Fülöp-szigetieket], vagy harci füst borította szigetüket, akkor sem sikerült úgy elrejteni őket a világ szeme elől, mint MacArthur légmentes cenzúrája révén a «felszabadulás» után.

Amint az amerikai hadsereg elfoglalta a szigeteket, ugyanaz a szomorú történet ismétlődött meg ott is mint Európában. A partizánok vezetőit letartóztatták, börtönbe vetették, s még ma is fogva tartják... A kemény harcosokat, akiket a helyi kormányhivatalokba beválasztottak, kiszorították, s önkényesen a régi érdekeltségek embereivel, hivatásos politikusokkal, klerikális fasisztákkal és hasonlókkal helyettesítették. Kétségtelen, hogy az amerikaiak semmivel sem hajtják kíméletesebben végre a baloldal könyörtelen felszámolását saját csendes-óceáni hátsó udvarukban, mint a vaskézzel uralkodó angolok földközi-tengeri előudvarukban, Görögországban — s indítékaik között is aligha van különbség."

Manuel Roxas, a japánokkal együttműködő elemek vezetője, McNutt és más amerikai barátai áldásával kis többséggel győzött a háború utáni első választáson, amelynek idején még amerikai csapatok voltak az országban. Roxas az 1947 márciusában aláírt egyezményben 99 évre biztosította az Egyesült Államok számára a szigeteken a hadsereg-, haditengerészeti és légi támaszpontok használatát. A Manilától északnyugatra fekvő Clark Field-i repülőtéren és üzemanyagraktáron, a szomszédos Fort Stotsenberg-i katonai támaszponton, és egy Subic Bay-i haditengerészeti támaszponton kívül az egyezmény számos kis állomásra, raktárra, rádióberendezésre, gyakorlótérre és pihenő helyre terjedt ki[7].

Az Egyesült Államok gazdasági kiváltságokat is kierőszakolt. Az 1946. évi Fülöp-szigeti kereskedelmi törvény 1954-ig biztosította a vámmentes kereskedelmet az Egyesült Államok és a Fülöp-szigetek között, viszont ez utóbbi a más országokból jövő import árut kényte-

[7] A *New York Times* 1950 június 23-án jelentette, hogy az Egyesült Államok légiereje Clark Fielden tartózkodó tagjainak és azok családtagjainak száma együttesen meghaladja a 13 000 főt.

len volt a magas amerikai vámokkal megterhelni. 1954. és 1974. között fokozatosan növekvő vámokat kellene alkalmazni Amerika kedvezményes helyzetének megszüntetése végett. Így a Fülöp-szigetek gazdaságát csaknem harminc évre az Egyesült Államok függvényévé tették. Ezenkívül az amerikai állampolgárok és vállalatok számára ugyanolyan jogokat biztosítottak mint a Fülöp-szigetieknek a természeti kincsek kiaknázása és közművek létesítése terén. Mivel a Fülöp-szigeti alkotmány kimondja, hogy az ilyen gazdasági ágakban működő társaságok tagságának és tőkéjének 60 százalékban Fülöp-szigetinek kell lennie, alkotmánymódosításra volt szükség az említett kikötés érvényesítéséhez. Az Egyesült Államok kongresszusa úgy kényszerítette ki ennek az alkotmánymódosításnak törvénybe iktatását, hogy mindaddig eltiltotta az 500 dollár összeget meghaladó háborús kártérítések kifizetését, amíg a Fülöp-szigetiek el nem fogadták az amerikai feltételeket.

A csendes-óceáni támaszpontok e hatalmas rendszerének betetőzéseként az Egyesült Államok uralmi pozícióra tett szert a japán anyaországi szigeteken, s ezt a helyzetet olyan amerikai megszálló haderővel biztosította, amely a jelentések szerint még 1948-ban is 127 000 főből állt[8].

Gátolták annak a két nemzetközi testületnek működését, amelyeket az 1945 végén megtartott moszkvai külügyminiszteri értekezleten hoztak létre a Japánnal kapcsolatos kérdések eldöntésére. A washingtoni tizenegyhatalmi távol-keleti bizottságban, amelynek a politikai irányvonalat kellett volna megszabnia MacArthur tábornok számára, mind a négy nagyhatalomnak vétójoga volt. Amennyiben pedig a bizottság nem tudott határozatot hozni, az amerikai katonai kormányzat maga dönthetett. Mivel az Egyesült Államok vétójogával megakadályozhatta a bizottság működését, s így szabad kezet kaphatott, ez a testület tehetetlen vitatkozó társasággá züllött le. Arról a négyhatalmi szövetséges bizottságról, amelyet Tokióban létesítettek, s a katonai kormányzat tanácsadójának szántak, MacArthur tábornok nem vett tudomást. „Amerikaiak vezetésével tartott összejöveteleik átlagos időtartama — jelentette Allen Raymond a *New York Herald Tribune* 1949 október 31-i számában — körülbelül egy perc — pontosan annyi idő, amennyi szükséges annak közléséhez, hogy egyetlen ügy sem szerepel a napirenden."

[8] U. S. News & World Report. 1948 április 9.

Az amerikai politika, a nemzetközi ellenőrzéstől megszabadulva, fokozottan letért hirdetett céljainak, a demokratizálásnak és a demilitarizálásnak útjáról. A Zaibacu monopóliumok feloszlatását abbahagyták, s a japán agresszió áldozatainak járó jóvátételt csökkentették. Hamarosan senki előtt sem volt már titok, hogy az Egyesült Államok Japánban folytatott politikáját annak a feltevésnek az alapján alakítja ki, hogy hamarosan konfliktusba kerül a Szovjetunióval. „MacArthur tábornok a háború elkerülhetetlenségébe vetett hitre alapozott politikát folytat" — állapította meg az *Atlantic Monthly* 1946 októberében. Joseph C. Harsch, a *Christian Science Monitor* külföldi tudósítója pedig 1948-ban így írt:

„A tokiói főhadiszállás szóvivői állítólag sürgették, hogy az Egyesült Államok építse ki Japánt az Oroszországgal folytatandó háború «előretolt támaszpontjává». S az amerikaiak meglehetősen hosszú időn át rendkívül agresszíven viselkedtek; nemcsak az oroszok, hanem még az angolok és kínaiak javaslatait is durván elutasították. Az angolokkal fennállt nézeteltéréseik elintézetlenül maradtak, mivel 1947 augusztusában visszahívták a Brit Államközösség addigi képviselőjét, az ausztráliai W. MacMahon Ballt"[9].

A *New York Times* 1948 május 3-i számában Lindsay Parrot így írt:

„Az Egyesült Államok hadseregének mérnökei Japánban most a legnagyobb építkezés befejezéséhez közelednek. A 13 millió dollár befektetéssel létesített Miszava légitámaszpontja ez — a Honsu-sziget északkeleti csúcsa közelében fekvő Aomori körzetben.

Miszava utolsó láncszeme a megszállás kezdete óta Japán kulcspontjain épített légi támaszpontok láncolatának, amelyeket a legnagyobb bombázók is használhatnak."

1948 júniusában MacArthur tábornok engedélyt adott 125 japán parti őrhajó újrafelfegyverzésére s arra, hogy 100 000 főnyi japán rendőrséget nehéz fegyverekkel lássanak el.

E katonai előkészületekkel egyidejűleg a harcos ellenállás mindennemű megnyilvánulását könyörtelenül elfojtották Japánban. Allen Raymond a *New York Herald Tribune* 1949 október 31-i számában jelentette:

„Az amerikai hadsereg polgári közigazgatási részlegei vezető szerepet vállaltak a helyi rendőrség azon utasításainak megszövegezésében, ame-

[9] *Harsch.* Id. mű. 34. old.

lyekkel a közrend érdekében korlátozzák a tömegtüntetéseket. Az amerikai hadsereg tankokkal felszerelt tábori csendőrsége Tokióban legalább két alkalommal erejét fitogtató nagyszabású felvonulásával segített szétverni a munkástüntetéseket, amelyeket állítólag kommunisták vezettek.

Az amerikai hadseregnek a kommunista mozgalom, sőt még a radikális irányzat erősödésének megakadályozására is az az egyik leghatékonyabb eszköze Japánban, hogy katonai törvényszék elé állítanak s bebörtönöznek minden olyan politikai agitátort, akinek kijelentéseit a szövetségesek megszállása ellen irányuló bírálatnak minősíthetik...

A japán sajtó megjelenés utáni cenzúrája is nyilvánvalóan hatékony módszer arra, hogy gátak közé szorítsák a Japánban uralkodó hatalmak elleni mélységes gyűlöletet, amely szükségszerűen a kommunista eszmék terjedésének alapja. Emiatt a japán szerkesztők igen nagy körültekintéssel ügyelnek arra, nehogy olyasmit közöljenek, ami a megszállás ellen irányuló bírálatnak minősülhet...

[A sajtónak] mindig «háláját kell kifejezni» az Egyesült Államok és MacArthur tábornok iránt, még akkor is, ha a szerkesztők egyáltalán nem értenek egyet MacArthurnak és az Egyesült Államoknak Japánban folytatott politikájával."

Az amerikai megszállók azzal sem dicsekedhettek, hogy gazdasági tekintetben lendítettek a japán nép helyzetén. A *Saturday Evening Post* 1950 április 29-i számának vezércikke kifejtette:

„Immár négy és fél éve ellenőrizzük és vezetjük az országot, s a japánok helyzete ma rosszabb mint a háború előtti gazdasági válság idején volt...

1946 óta van ugyan javulás, de Japán termelése még mindig nem biztosítja a lakosság puszta létfenntartását sem. A japán export a nélkülözhetetlen importnak még a felét sem fedezi. Japánban az egyszerű emberek nyomorban élnek, az árak olyan magasak, hogy a munkabérnek több mint felét élelemre költik, pedig táplálkozásuk egyáltalán nem kielégítő. Egy darab szappan, vagy egy levél tű felesleges fényűzési cikknek számít.

Még szembeszökőbbé válik ez azáltal, hogy az amerikaiak százezrei élnek Japánban feltűnő jólétben. A mi táplálkozásunk, öltözködésünk, lakásviszonyaink és szórakozási lehetőségeink a japánokéval egybevetve milliomosok életkörülményeinek tűnnek. Alkalmat adtunk a kommunistáknak arra a vádra, hogy hódító imperialisták módjára élünk."

Ami magát az ázsiai szárazföldet illeti, Dél-Koreában 1945-től 1949-ig amerikai katonai kormány uralkodott s hasonló politikát folytatott, mint amilyet Japánban alkalmaztak. Vera Micheles Dean ezt írta 1946-ban:

„Az oroszok a maguk zónájában nemcsak a kommunistákat támogatták, ahogyan az várható volt, hanem azokat a nem kommunista eleme-

ket is, amelyek a háború alatt a japánokkal szemben kifejtett ellenállás során tevékeny szerepet játszottak. Az amerikai katonai kormányzat először főként koreai politikai menekültekre támaszkodott, akik 1919 óta nem tartózkodtak az országban, így Li Szin Manra és Kim Koora, s nemcsak a kommunistákat üldözte és igyekezett megsemmisíteni, hanem más olyan csoportokat is, amelyek bírálták az Egyesült Államokat. Az oroszok zónájukban a nép helyeslését vívták ki a földreform végrehajtásával; ennek során a földet, amely addig a japánok monopóliuma volt, szétosztották a parasztok között; egy-egy parasztcsalád öt hektárt kapott. Az amerikai katonai kormányzat nem hajtott végre földosztást — pedig a mi övezetünkben van az ország megművelt földterületének csaknem 70 százaléka, s 30 milliós lakosságának kétharmada —, és oltalmába vette a legnagyobb japán ipari trösztöt, az Oriental Development Companyt, amelynek tulajdonában volt Korea egész gazdaságának több mint fele — csak Új Koreai Társaságnak keresztelte át"[10].

Különösen súlyos, végzetes következményei voltak a koreai népre annak, hogy az amerikai katonai kormányzat a 38. szélességi körtől délre Li Szin Man rendszerét erőltette rá. Az ebből eredő konfliktusokról és vérontásról Allen Raymond számolt be a *New York Herald Tribune* 1950 június 28-i számában:

„E cikk írója 1948-ban és 1949-ben tucatnyi látogatás során az északi határtól a legdélibb szigetig beutazta Dél-Koreát. Az egész idő alatt forrongásban volt az ország.

Két nagyobb lázadás tört ki ez időben a kommunisták vezetésével; az egyik lázadás során, amely 1948 áprilistól 1949 májusig tartott a Csedzsu-szigeten, tízezer gerilla harcost gyilkoltak meg, továbbá kétezer olyan lakost, aki nem vett részt a harcban, s több ezer lakóházat romba döntöttek. Egy másik felkelés 1948 októberében Joszuban, egy déli tengeri kikötőben, a hadsereg egyik ezredének fellázadásával kezdődött. E lázadásból öt déli tartományban folyó gerillaharcok fejlődtek ki, amelyek 1949 áprilisig tartottak, s amelyeknek folyamán körülbelül 9000 lázadót lemészároltak, megsebesítettek vagy foglyul ejtettek, 23 000 személyt pedig összeesküvésben való bűnrészesség vádjával letartóztattak. A kormány tájékoztatása szerint e 23 000 ember 80 százalékának bűnösségét megállapították. A Li Szin Man rendszer valószínűleg 30 000 politikai foglyot tartott börtönben."

Raymond feltárta, hogy amerikai szakértők a joszui lázadás során lefolyt tényleges harcokat használták fel a dél-koreai csapatok kiképzésére. Azokból az adatokból és számokból, amelyeket ez az amerikai tudósító közöl, mellékesen az is kitűnik, hogy — enyhén szólva

[10] America's Future in the Pacific. 237—238. old

— a kommunistákon kívül sokan mások is élesen szemben álltak az amerikaiak által támogatott rendszerrel. Sőt, mint Raymond a *New York Herald Tribune* 1949 október 30-i számában jelentette, „az amerikai pénz, fegyverek és technikai segítség nélkül [a Li Szin Man kormány] élete aligha tartana néhány óránál tovább".

Ennek a Csendes-óceán térségében történő hatalmas előrenyomulásnak, Japán és Dél-Korea amerikai megszállásának az volt a célja, hogy végül is leigázzák Kínát, ezt a hatalmas ázsiai területet, amely régóta megakadályozza Amerikát „nyilvánvaló rendeltetésének" betöltésében. Guy Wint, angol tudós nemrég kijelentette:

„Ha 1945-ben megkérdeztük volna egy amerikaitól, mik országának szándékai Ázsiában, valószínűleg azt felelte volna, hogy létre akarnak hozni egy Washington—Nanking tengelyt. E tengely körül más keleti államok bolygókként keringhetnének"[11].

[11] *Guy Wint.* The British in Asia. 228. old.

KÍNA AZ ÜTEM MEGVÁLTOZTATÁSÁT KÉNYSZERÍTI KI

Az Egyesült Államok több mint hárommilliárd dollár kiadással járó intervenciója ellenére „elvesztette" Kínát. A Kuomintang vereséget szenvedett, és a forradalmi erők 1949 októberében népi kormányt létesítettek. Az új Kína megalakulása megrendítette a világot.

Mindenekelőtt Kína független hatalommá vált, amellyel nem lehetett többé erőszakoskodni, s amelyet nem lehetett figyelmen kívül hagyni. „Ennek a hatalmi eltolódásnak, amely óriási amerikai intervenció ellenére és kimutatható orosz intervenció nélkül következett be, az a jelentősége, hogy Kína, száz év óta először, kikerült a leghatalmasabb nyugati ország ellenőrzése alól", írta Owen Lattimore 1950 márciusában[1]. Vagy idézzük Guy Wintet, a Nemzetközi Kérdésekkel Foglalkozó Királyi Intézet tagját:

„senki sem várta [a második világháború idején], hogy a legközelebbi években Kínának jelentős befolyása lenne majd határain túl...

Mégis, szinte közvetlen a háború után, Kínában meglepő gyorsasággal új események következtek be, amelyek 1949-ben egész Ázsia sorsát megváltoztatták. A kommunisták léptek a Kuomintang helyére. Mao Ce-tung, az új állam vezetője leszögezte, hogy mit jelent ez a változás. Kína, mint mondta, «talpra állt». Egy évszázadon át sárba tiporta, tehetetlenségre kárhoztatta a Nyugat. Most újjászületett"[2].

Másodsorban, Pandit Nehru ismételt megállapítása szerint azáltal, hogy Kína hatalmas, egységes és erőtől duzzadó országgá vált, a Távol-Keleten, sőt, bizonyos mértékig világviszonylatban is tökélete-

[1] *Owen Lattimore.* „Ázsia újra meghódítja Ázsiát" című cikke a *United Nations World* 1950 márciusi számában. 22. old.

[2] *Guy Wint.* Id. mű. 219. old.

sen megváltozott a hatalmi egyensúly. Nathaniel Peffer professzor 1948 november 14-én ezt írta a *New York Times Magazine*-ban megjelent cikkében:

„Többről van itt szó... mint egy távol-keleti polgárháborúban kivívott győzelemről és elszenvedett vereségről. A világ politikai egyensúlya megbillent, mégpedig ellenkező irányban, mint ahogy Amerika remélte."

Lattimore kifejtette:

„Változás következett be az erők megoszlásában, s ez azt jelenti, hogy Európa soha többé nem nyeri vissza azt a hatalmat, amellyel azelőtt Ázsia felett uralkodott, s valószínűleg ma még meglevő hatalmát is szinte teljesen el fogja veszíteni. Kína példája arra is figyelmeztet, hogy annak a hatalomnak, amellyel azelőtt Európa Ázsia felett rendelkezett, csak igen kis része került az Egyesült Államok kezébe"[3].

Amerika nemcsak elképzelhető legnagyobb potenciális bázisát vesztette el, hanem annak a lehetőségét is, hogy a világ népességének egynegyedét saját céljaira használja fel. Az Egyesült Államok katonai stratégáinak emberanyag problémája rendkívül súlyosbodott. A kínai forradalom győzelme és ezzel egyidejűleg Amerika atombomba monopóliumának megszűnése keresztülhúzta az amerikai katonai körök minden számítását.

Harmadsorban, az a körülmény, hogy a legnépesebb ázsiai országban új típusú kormányzat létesült, drámai erővel állította a szomszédos népek elé azt a tényt, hogy a nyugati országok által felajánlott csodaszerek elfogadásán kívül más lehetőségük is van.

Bebizonyította nekik, hogy az Egyesült Államok még olyan országban sem mindenható, ahol egy hatalmas, négymillió főnyi katonasággal rendelkező militarista kormány ereje is az ő szolgáiatára áll. Dean Acheson külügyminiszter a Kínáról kiadott hivatalos Fehér Könyvhöz mellékelt kísérő levelében elismerte:

„Sajnálatos, de tagadhatatlan tény, hogy a kínai polgárháború kárhozatos kimenetelét az Egyesült Államok kormánya nem tudta megakadályozni. Mindaz, amit országunk tett, vagy lehetőségeinek ésszerű határain belül tehetett, mit sem változtathatott ezen az eredményen..."[4]

[3] *Owen Lattimore.* „Ázsia újra meghódítja Ázsiát" című cikke a *United Nations World* 1950 márciusi számában. 23. old.

[4] Az Egyesült Államok külügyminisztériumának kiadványa. „Az Egyesült Államok és Kína viszonya, különös tekintettel az 1944—1949 közötti időszakra." XVI. old.

Kína példája különösen Dél-Ázsiára volt nagy hatással; ez a terület a legutóbbi évekig az imperialista hatalmak uralma alatt állt. Harold Isaacs tudósítása szerint, amelyet a *Newsweek* 1949 május 9-i számában közölt:

„Már mielőtt a kommunisták átkeltek a Jangce folyón, egész Dél-Ázsia érezte a Kínát megrázkódtató lökéseket. Mikor Indiából a kis Burmán és a még kisebb Sziámon keresztül a Fülöp-szigetekig utaztam, a politikai szeizmográfokon mindenütt világosan olvashatók voltak a jelek...

Új-Delhitől Közép-Jáváig ahány értelmes emberrel beszélt e sorok írója, valamennyi többé-kevésbé tisztában volt azzal, hogy jövőjét nagymértékben a kínai kommunisták előretörése szabja meg...

E világrésznek, amely hatalmas változásokon megy át, s amelynek minden zugában arra törekednek, hogy megtalálják az elmaradottságból kivezető legalkalmasabb utat, Kína most vonzó példát és lendületes vezetést fog nyújtani."

Egyes körök azt várták, hogy az erőviszonyokban bekövetkezett változás a hidegháború befejezésére vezet. Louis Dolivet, a *United Nations World* külpolitikai szerkesztője 1949 elején ezt írta:

„A reménységek azon alapulnak, hogy a Kelet és Nyugat közötti erőviszonyok fokozatosan kiegyenlítődnek, s ennek következtében javulnak az egymás mellett élés lehetőségei"[5].

De Washington a hidegháború folytatását és fokozását határozta el, s olyan új pozíciókat keresett, amelyekből kiindulva gátolhatja a kínai fejleményeket. A pozíciók keresése folyamán egy sor egymással ellentétes megoldást javasoltak. A *Business Week* már 1949 augusztus 27-én így ír:

„Vajon a katonai megfontolásoknak kell-e megszabniuk Amerika új távol-keleti politikáját? Vagy a politikai és gazdasági megfontolásoké legyen az elsőbbség?

Most, hogy a Kínára vonatkozó polemikus Fehér Könyv megjelent, Washingtonban kétféle álláspont alakul ki...

az egyik álláspont szerint a Délkelet-Ázsiában megmaradt nem kommunista államokat csak úgy lehet megvédeni, ha mindenekelőtt gazdasági jólétet és politikai szabadságot biztosítanak a számukra. Az a csoport, amely ezt a nézetet vallja, Indiát és Indonéziát tekinti a legfontosabb hatalmaknak, s tudomásul veszi Csang Kaj-sek csődjét.

[5] *Louis Dolivet.* „Vörös nap kel fel" című cikke a *United Nations World* 1949 februári számában, 10. old.

A másik álláspont azt tartja, hogy minden kommunistaellenes kormány megérdemli az amerikai segítséget. Eszerint az Egyesült Államok védelmi rendszerébe bevont, talpraállított, erős Japáné a döntő szerep. Egyesek még most is szeretnék feltámasztani Csangot.

A nem katonai álláspont szószólója Dean Acheson külügyminiszter...

A másik oldalon katonai stratégák, és igen nagyhangú kongresszusi tagok állnak...

A külügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium egyaránt úgy vélik, hogy Japánnak szerepet kell játszania mindennemű kommunistaellenes tömbben. De a külügyminisztérium nézete szerint Japán ne legyen a tömb alapító tagja, a honvédelmi minisztérium szerint viszont igen.

A honvédelmi minisztérium Japánt tekinti ma katonai szempontból a Távol-Kelet legfontosabb kommunistaellenes bástyájának. MacArthur tábornok Washingtonnak tett jelentései kétségtelenül e nézet alátámasztását kívánják szolgálni...

Acheson hívei azonban azt hajtogatják, hogy az Egyesült Államok nagy árat fizetne egy olyan távol-keleti politika révén megszerzett kétes értékű biztonságért, amely Japánra épülne. Ez a politika kétségtelenül aláaknázná az Egyesült Államok tekintélyét a Fülöp-szigeteken, Ausztráliában, Indonéziában és Indiában. Ázsiában máris sok helyütt rémülettel figyelik annak jeleit, hogy a régi rend újra feltámad Japánban...

A külügyminisztérium Indonéziát és Indiát tekinti a legerősebb távol-keleti kommunistaellenes bástyáknak.

Még Indonéziánál is jelentékenyebb India. India miniszterelnöke, Dzsavaharlal Nehru — az Egyesült Államok természetes szövetségese, ha a gazdasági és politikai segélynyújtást helyezzük távol-keleti politikánk előterébe...

Nehru eddig világosan kifejezésre juttatta, hogy nem óhajtja az Egyesült Államok ázsiai «strómanjának» szerepét játszani. Szövetségesünk — nem pedig csatlósunk akar lenni.

Mivel Nehru nem hajlandó az Egyesült Államok érdekeit képviselni Ázsiában, a katonai stratégák természetszerűleg nem tekinthetik Indiát döntő fontosságú hatalomnak."

1949 október 15-én James Reston, a *New York Times* külpolitikai tudósítója jelentette:

„Az Egyesült Államok a külföldi események következtében, s azért, hogy ne kelljen túlságosan próbára tennie az amerikaiak teherbíróképességét, kénytelen volt külpolitikáját szigorúan felállított fontossági sorrend szerint kialakítani; elsősorban Oroszország foglalkoztatja, másodsorban Európa és harmadsorban Ázsia...

Sajnos az ázsiai fejlemények egy idő óta nem hajlandók tiszteletben tartani ezt a sorrendet...

Éppen ezért Amerika jelenleg mind több figyelmet fordít keleti politikájára.

Nehru látogatása nem oka, hanem egyik következménye ennek az átértékelésnek...

Egyes washingtoni vezető tisztviselők például egy idő óta azt gondolják, hogy Japán az egyetlen megbízható tényező a Távol-Keleten, és lándzsát törnek amellett, hogy az Egyesült Államok segítsen újjáépíteni, Ázsia műhelyévé s a további távol-keleti kommunista terjeszkedés elleni támaszponttá fejleszteni ezt a szigetet.

Sok szó esik arról, hogy Douglas MacArthur tábornok sikeresen tölti be a helytartó szerepét Japánban, hogy nem köti őt a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban olyan szabály, amely egyhangú döntést követel, és amikor kormánya politikáját végrehajtja, a japánok meghajolnak előtte és engedelmeskednek neki.

Ez olyan biztonságot jelent, amelyet azok a vezetők, akiknek németekkel és oroszokkal volt dolguk, rendkívül csodálnak, s azt vitatják, hogy a kínai kommunisták előretörése, a japánok technikai érzéke és engedelmessége, s a bizonytalan délkelet-ázsiai politikai helyzet együttvéve arra int, hogy az Egyesült Államok távol-keleti politikájának további alakulása során főként Japánt tekintse szövetségesének s rá támaszkodjon.

Sok más amerikai hivatalos személy azonban, anélkül hogy figyelmen kívül hagyná a háború óta közigazgatási téren szerzett tapasztalatokat, megkockáztatja azt az állítást, hogy MacArthur varázsa és a japánok megbízhatósága esetleg nem állandó tényezők, s így az Egyesült Államoknak nem szabad túlságosan számítania ezekre.

Japán e körök nézete szerint nem rendelkezik azokkal a nyersanyagokkal, amelyek szükségesek ahhoz, hogy valóban megbízható műhellyé váljon, ezenkívül a múlt tanúsága szerint nem esik különösebben nehezére a köpönyegforgatás, és éppenséggel nem népszerű egyetlen olyan országban sem, amelyet a háború folyamán megszállt és meggyötört.

Éppen ezért a hivatalos személyek e csoportjának véleménye szerint csak igen rövid életű lehet és bizonytalan jövője van egy olyan amerikai politikának, amely főként Japánra kíván támaszkodni..."[6]

Így az egyik oldalon felsorakoztak azok, akik Indiát akarták a legfőbb támaszponttá tenni, a másik oldalon pedig azok, akik Japánt akarták kifejleszteni.

William L. Holland, a Csendes-óceáni Kapcsolatok Intézetének főtitkára, aki az előbbi nézetet támogatja, 1949 nyarán kijelentette:

„Indiával folytatott kereskedelmünk és ottani befektetéseink növelésének ezentúl az eddiginél összehasonlíthatatlanul nagyobb külpolitikai jelentőségűnek kell lennie. E változás fontosságát az amerikaiak eddig általában még csak nagyon kevéssé ismerték fel. Most, hogy Kínában rég kivívott pozíciónk, befolyásunk szinte teljesen megsemmisült, s gyak-

[6] New York Times. 1949 október 16.

ran határozatlan politikát folytatunk Délkelet-Ázsia nacionalista mozgalmaival szemben, az amerikai kormánynak sürgős szüksége van arra, hogy egy viszonylag szilárd és biztos távol-keleti országot találjon, ahol barátai vannak, akik becsülik elveinket: a politikai demokrácia, a magánvállalkozás és a törvény előtti egyenlőség eszméjét. Japán kivételével, amely most nem önálló tényező, India az egyetlen fontos távol-keleti ország, ahol a parlamentarizmus hagyományossá vált, és amelynek bár kisszámú, de erős, modern kereskedő osztálya van. Itt csodás lehetőség nyílik az amerikai távol-keleti politika döntő jelentőségű és diplomáciai síkon történő kialakítására, de ha idejében nem látunk hozzá, könnyen elszalaszthatjuk ezt a lehetőséget.

Ezt a politikát gondosan meg kell fogalmaznunk, és tapintatosan kell végrehajtanunk, mert sok indiai azt tartja, hogy máris kompromittáltuk álláspontunkat a világ más részein, például Indonéziában folytatott akciónkkal. Kétségtelenül nem lesz elég csak prédikálnunk a kommunistaellenesség üdvös voltát, s annak az előnyeit, ha India a mi oldalunkra áll egy Oroszország ellen folytatandó hideg- vagy melegháborúban... Minden olyan megfontolatlan kísérletünk, amellyel rá akarnánk kényszeríteni nézeteinket ezekre a [nacionalista indiai] vezetőkre, könnyen veszélyeztethetné India egyelőre még bizonytalan, ingatag politikai szerkezetét, s közvetlenül azoknak a forradalmi csoportoknak a malmára hajtaná a vizet, amelyek örülnének az anarchiának; így csak aláásnánk India életbevágóan fontos erkölcsi vezető szerepét, amelyet egy idő óta a távol-keleti népek között betölt"[7].

Owen Lattimore, akinek szintén ez a véleménye, így érvel:

„Széles körben kialakult az a nézet — talán mert a gondolkodásunkban bekövetkezett változások még nem tartanak lépést a tényleges helyzet változásaival —, hogy Japán legyen az Egyesült Államok ázsiai politikai hadműveleteinek fő bázisa. De valójában ma már ott tartunk, hogy mindaz, amit Japánnak nyújtunk, egyre kisebb hozammal jár...

Az az elgondolás, hogy Japánt amerikai ellenőrzés alatt «Ázsia műhelyévé» lehetne tenni és műhely-voltánál fogva ellenőrizhetné Ázsia többi részét — illúzió. Japán Németországtól eltérően olyan műhely, amely nem rendelkezik nyersanyagokkal... Vagy amerikai alamizsnával kell támogatni — ami, akármilyen hathatós politikai és stratégiai érvek szólnak is mellette, semmiképpen sem gazdaságos — vagy pedig a szükséges nyersanyagokat tárgyalások útján olyan feltételekkel kell megszereznie, amelyek elfogadhatók az ázsiai nyersanyagszállítók számára"[8].

Lattimore egy feljegyzésében, amelyet a Külügyminisztérium

[7] *John K., Fairbank és mások.* Next Step in Asia. 86—87. old.

[8] *Owen Lattimore.* „Ázsia újra meghódítja Ázsiát" című cikke a *United Nations World* 1950 márciusi számában. 22. old.

Tanácsadó Bizottsága számára készített 1949 augusztusában, s amelyet 1950 április 3-án engedtek közzétenni a sajtóban, leszögezte:

„Japánt nem lehet az amerikai politika megfelelő eszközévé tenni. Két lehetőség áll ez előtt az ország előtt. Az első az, hogy amerikai nyersanyag- és hitel- «vérátömlesztések» révén tartják életben. Ebben az esetben el lehet érni, hogy Japán első pillantásra erős szövetséges benyomását keltse; de valójában ez azt jelenti, hogy Amerika erőforrásait túlságosan igénybe kell venni egy távoli és sebezhető térség számára. A második esetben Japán úgy biztosíthatja létét, hogy gazdasági és politikai megegyezésre jut ázsiai szomszédaival, mindenekelőtt Kínával. Ebben az esetben nem töltheti be Amerika megbízható szövetségesének szerepét. Saját érdekei arra fogják kényszeríteni, hogy alkudozzon és mérlegelje, mit kaphat Ázsiától és mit kaphat Amerikától"[9].

Walter Lippmann, a jólismert szemleíró is erre az álláspontra helyezkedett, amikor a kínai forradalom győzelme nyilvánvalóvá vált. 1948 június 17-én így írt a *New York Herald Tribune*-ban:

„Lehet... hogy a nyugati befolyás további fenntartása Ázsiában szükségessé teszi majd, hogy kiválasszuk a döntő fontosságú területeket — Japánt, a Fülöp-szigeteket, Indonéziát, Szaud-Arábiát, Irakot és a volt Palesztinát —, ezeket erősen kézben tartsuk, s intenzíven és fokozatosan fejlesszük. Rendkívül valószínűtlennek látszik ugyanis, hogy egész Ázsiát segélyezni tudjuk egy nagyobb Marshall-terv keretében vagy a Truman-elv értelmében végrehajtott beavatkozással, s az is, hogy az angol külügyminisztérium támogathatná csatlós uralkodók révén — vagy hogy sokat menthetne meg a Nyugat, ha nem összpontosítja erőit néhány kiválasztott helyre, amelyekről azután tovább terjedhet befolyása és közismertté válhat példamutatása."

De 1949 október 1-én a Kínai Népköztársaság létrejöttének napján Lippmann kijelentette:

„Hol keressünk szövetségeseket most, amikor a nacionalista Kína, Hollandia és Franciaország nyilvánvalóan képtelenek annak a szerepnek betöltésére Ázsiában, amelyet elképzelésünk szerint be kellett volna tölteniük. Nézetem szerint ez az az alapvető probléma, amelyet Amerika ázsiai politikájának kialakítása érdekében meg kell oldani.

Értesülésem szerint a Brit Államközösség miniszterelnökeinek múlt nyáron Londonban megtartott értekezletén Nehru, aki kétségtelenül Ázsia legjelentősebb személyisége, arra célzott, hogy a jövőben India közvetítő lehetne Ázsia és a Nyugat között. Azt gondolom, helyes volna,

[9] New York Herald Tribune. 1950 április 4.

ha bizalmas tanácskozást folytatnánk Nehruval egész kínai és indonéziai politikánkat illetően. Ezt helyesléssel fogadnák az ausztráliaiak, akik kétségtelenül megbízható barátaink, továbbá Mr. Attlee és a mai angol politika legbölcsebb irányítói."

A másik oldalon, mint már jeleztük, azok álltak, akik Japánt akarták kiépíteni a legfőbb amerikai támaszponttá. Lawrence K. Rosinger már 1948 januárjában megállapította:

„Egyre inkább Japánt kezdik tekinteni a legfőbb amerikai támaszpontnak a Távol-Keleten. Határozottan érezhető volt az a tendencia, hogy elkönyveljék: Mandzsúria — és talán Észak-Kína nagy része is — elveszett, s a kommunisták szerezték meg. Kínát Japán katonai függelékének tekintették, s biztosítani akarták, hogy amerikai segítséggel megtarthassa Közép- és Dél-Kínát, továbbá Formosát"[10].

1948 december 20-án a *Life* jelentette, hogy MacArthur tábornok „A kínai fejlemények stratégiai következményeire" vonatkozó sürgős üzenetében, amelyet a vezérkari főnökök tanácsának Washingtonba küldött, kérte, hogy parancsnokságát további tengerészeti erőkkel, további repülőgépekkel és hat szárazföldi hadosztállyal erősítsék meg. A *Time* 1949 május 9-én leszögezte:

„A «nyitott ajtó» gyorsan becsukódott Kínában... Az Egyesült Államok, látva a kommunisták feltartóztathatatlan menetelését a Jangce alatt és délen, az elpusztított Kínán át, csodálkozva kérdezte: mi történik most majd Ázsiában?

Senki sem tudott erre válaszolni. De úgy látszott, hogy valamiféle válasz kialakulóban van. Fellengzően és még határozatlanul fogalmazta meg... Douglas MacArthur hadseregtábornok...

Egész Ázsiában a parányi, megvert Japán az egyetlen olyan hely, ahol az Egyesült Államoknak még szilárd talaj van a lába alatt, ahol még lehetősége van arra, hogy kiköszörülje azt a csorbát, amelyet Keleten elszenvedett vereségeinek dicstelen sorozata s az emiatt támadt zavar ejtett a Nyugat hírnevén."

1949 augusztus 15-én, tíz nappal a külügyminisztérium Kínára vonatkozó Fehér Könyvének nyilvánosságra hozatala után a *United Press of America* washingtoni tudósítása közölte: „diplomáciai megfigyelők" egyöntetű véleménye szerint „a Fehér Könyv hangsúlyozza, hogy az Egyesült Államoknak szüksége van egy erős japán szövet-

[10] *Lawrence K. Rosinger.* Forging a New China. 56. old.

ségesre, és hogy az ezzel kapcsolatos intézkedéseket életbe fogják léptetni".

Annak, hogy a Kína helyett kiépítendő támaszpont kérdésében megoszlottak a vélemények, az volt az oka, hogy egyesek gazdasági és politikai eszközök alkalmazását javasolták, mások pedig agresszív katonai nyomást és katonai akciót tartottak helyesnek.

Az előbbi csoporthoz tartozott John K. Fairbank professzor, aki olyan átfogó politika mellett szállt síkra, amely magában foglalja az ázsiai országok ügyeibe való tényleges beavatkozást. Fairbank 1949-ben kijelentette:

„Természetesen sok vita folyt mindarról, amit tettünk és amit nem tettünk Kínában. De most az az általános vélemény, hogy nyilvános vitáinknak a jövővel kell foglalkozniuk, és az egész Távol-Keletet — Kínát, Koreát, Japánt, a Fülöp-szigeteket, Délkelet-Ázsiát és Indiát is figyelembe kell venniük. E hatalmas térségekre vonatkozó új politikánknak átfogónak: gazdasági, politikai, katonai, kulturális és ideológiai vonatkozásúnak kell lennie[11].

Semmi esetre sincs még késő ahhoz, hogy konstruktívan foglaljunk állást a Kínában és Ázsia többi részében végbemenő forradalmi folyamattal szemben, amennyiben a következő elveket alkalmazzuk: (1) Egy olyan elemi erejű forradalmat, mint amilyen most megrázkódtatja Kínát, nem lehet pusztán statikus katonai védelmi vonalak létesítésével, sem külföldről jövő fegyverszállítmányokkal megfékezni, hanem csakis úgy, hogy az országon belül olyan rivális csoportok versenyeznek, melyek egyforma joggal merítenek a forradalom erőforrásaiból[12].

Az eddiginél tevékenyebb politikának a nem kommunista Ázsiára kellene minden erőt összpontosítania. Az a legfontosabb és minden továbbinak alapjául szolgáló teendő, hogy olyan amerikai szakembereket mozgósítsunk és küldjünk, akik közvetlenül és mélyrehatóan megismerkednek az ázsiai viszonyokkal. Az amerikai szállítmányok nem olyan égetően szükségesek, mint az, hogy legyenek Ázsiában olyan amerikaiak, akik készek és képesek a helyi problémák tanulmányozására és a helyi vezetők támogatására"[13].

A. T. Steele így írt a *New York Herald Tribune* 1949 november 2-i számában:

„A kínai tragédia megmutatta, hogy katonai intézkedések nem válnak be az ázsiai kommunizmussal szemben, ha nem járnak együtt politikai,

[11] Next Step in Asia, 86—87. old.
[12] Ugyanott, 22. old.
[13] Ugyanott, 24. old.

gazdasági és társadalmi reformokkal. Ez éppen úgy vonatkozik Délkelet-Ázsiára mint Kínára...

A nem katonai intézkedések fontosabbak, mint a fegyverek."

A másik oldalon álltak azok, akik a preventív háború mellett foglaltak állást, vagy a kommunistaellenes erők katonai támogatását követelték. Stewart Alsop így elmélkedett a *New York Herald Tribune* 1949 augusztus 24-i számában:

„Nyilvánosságra nem hozott, reális, titkos erőfeszítés szükséges... a kommunistákkal szemben álló számos, egymástól független dél-kínai ellenállási központ támogatására. Viszonylag kis fegyverküldeménnyel, mindenekelőtt pedig okosan elosztott ezüsttel hosszú időn át fel lehet tartóztatni a Dél felé előrenyomuló kommunistákat. És néhány hónap, sőt, néhány hét is eldöntheti, hogy meg tudjuk-e tartani Délkelet-Ázsiát vagy elveszítjük..."

A washingtoni hosszadalmas és elkeseredett viták során egy pontban úgyszólván teljes volt az összhang: abban, hogy az Egyesült Államoknak továbbra is egyre jobban le kell kötnie magát Ázsiában, s hogy be kell avatkoznia az ázsiai országok belügyeibe. 1949-ben az Acheson-szárnynak volt döntő szava és a katonai körök azon csoportjának, amely Indiára akart támaszkodni, s a nem katonai eljárásokat és az Angliával való együttműködést helyeselte.

Éppen ezért lépéseket tettek, hogy Indiát szorosabban az Egyesült Államok oldalára vonják, s meghívták Pandit Nehrut Washingtonba. Margaret Parton 1949 október 27-én jelentette a *New York Herald Tribune*-ban:

„Mivel a kommunizmus megszilárdult Kínában s fokozódó veszéllyel fenyegeti Délkelet-Ázsiát, India kerül előtérbe mint a demokrácia legszilárdabb, hatalmas keleti bástyája. Kétségtelenül egyetlen más ázsiai ország sem jogosít fel annyi reményre mint India, amelynek kormányzata viszonylag szilárd, és amely alapvetően demokratikus eszményeket követ.

India semleges óhajt ugyan maradni a Kelet és Nyugat közötti harcban, mégis egyre félreérthetetlenebb jelei mutatkoznak a nyugati eszmék iránti előszeretetének, amelyek politikai gondolkodását az angol megszállás hosszú évei alatt áthatották. Az a múlt tavasszal hozott döntése, hogy továbbra is az Államközösségen belül marad, Angliát és Amerikát egyaránt megörvendeztette. Dzsavaharlal Nehru miniszterelnök közeli amerikai látogatása ugyancsak sok reményre jogosító következményekkel jár majd.

Mivel India a sarkpontja Ázsia kommunizmus elleni harcának, rendkívül fontos az, hogy most határozottan a Nyugat felé fordul. Stratégiai

szempontból ez az ország az Indiai-óceán és a nyugatról Délkelet-Ázsiába vezető utak ura. Potenciálisan India a demokráciák számára megmaradt legnagyobb ázsiai katonai támaszpont. Emberanyaga óriási. Bőviben van a szénnek, mangánnak, vasnak, mikának és olajjal is rendelkezik. A világ egyik legnagyobb acélműve itt van."

Az Egyesült Államok jelezte, hogy hajlandó gazdasági és katonai segélyt nyújtani Indiának, ha mellé áll. A *New York Times* 1949 március 27-i Új-Delhiből származó tudósítása szerint:

„Itt úgy tudják, hogy az Egyesült Államok külügyminisztériuma sem Indiával, sem Pakisztánnal kötött fegyvereladási üzleteket nem hagy jelenleg jóvá, noha ezek az országok szeretnének vásárolni és hajlandók dollárt fordítani e célra. Nem hivatalos értesülés szerint a tilalom összefügg a két domínium mostani feszült viszonyával.

De a Távol-Keleten működő amerikai tisztek, akik hivatásuknál fogva érdeklődnek az ilyen kérdések iránt, Kína széthullása miatt igen fontosnak tartják, hogy az Egyesült Államok és India között a lehető legszívélyesebb viszony alakuljon ki.

Rámutatnak arra, hogy ma az indiai hadsereg — noha felszerelése még nem egészen kifogástalan — jól képzett, csaknem félmilliós létszámú haderő, s a katonák közül igen sok részt vett már háborúban."

Az *Eastern Economist* Washingtonból jelentette 1949 augusztus 19-én:

„Amerikai hivatalos személyek közlik, hogy Mr. Acheson, valamint amerikai katonai személyiségek Indiát tekintik a legszilárdabb ázsiai ellenállási bázisnak a kommunizmus e térségben történő további előrenyomulásával szemben... Az Egyesült Államok katonai köreiben hangoztatják, hogy Ázsiában, a kínai kommunistákon és a Japánban tartózkodó amerikai megszálló csapatokon kívül, az indiai hadsereg az egyetlen jelentős számú tényleges erő.

Amerika Indiával kapcsolatos politikai és katonai elképzelésének közvetlen hatása valószínűleg a következőképpen fog megmutatkozni: az Egyesült Államok, amelynek jelentős befolyása van a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankra, ráveszi ezt a szervezetet, hogy a lehető leggyorsabban nyújtson kölcsönt Indiának. E kölcsönnek nemcsak gazdasági, hanem pszichológiai vonatkozásai is fontosak Amerika számára.

Ezenkívül az Egyesült Államok kész kedvezően elintézni minden olyan hitelkérelmet, amelyet India a kereskedelmi kapcsolatok ösztönzésére létesült American Export-Import Bankhoz intéz...

Katonai vonatkozásban annak, hogy jobban felismerik, mekkora jelentősége van Indiának az Egyesült Államok szempontjából, az lesz a következménye, hogy az indiai katonai körök sokkal könnyebben megvásárolhatják majd az Egyesült Államoktól azt a felszerelést és hadianyagot,

amelyre szükségük van. A multban valósággal lehetetlen volt a szükséges elsődlegességi engedélyt megszerezni, hogy megvásárolhassák a tartalékalkatrészeket azokhoz a katonai felszerelésekhez, amelyeket a háború végén az amerikaiak feleslegéből vettek át. 75 mm-es lövedéket és más szükséges hadianyagot sem tudtak szerezni. Az ilyen felszerelések és utánpótlási cikkek vásárlására kizárólag az Egyesült Államok biztonsági hivatala ad engedélyt, és csakis azon az alapon, hogy melyik megrendelést tartja stratégiai szempontból a legfontosabbnak.

Kína elestével India foglalja most el a legjelentősebb helyet Amerika katonai tervezésében, s számíthat arra, hogy kéréseit az eddiginél sokkal kedvezőbben fogadják...

Kimondhatatlanul megnövekedett annak a fontossága, hogy alátámasszuk a Kínát körülvevő, viszonylag szilárd országok biztonságát. India, amely valamennyiük közül a legszilárdabb, vezető szerepre hivatott. S Amerika kétségtelenül egyre nagyobb gazdasági és katonai támogatást nyújt majd neki, hogy hozzásegítse e szerep betöltéséhez."

Joseph és Stewart Alsop így írtak a *New York Herald Tribune* 1949 szeptember 14-i számában a küszöbönálló washingtoni angol—amerikai megbeszélésekkel kapcsolatban:

„az Egyesült Államok is osztozni kíván Anglia távol-keleti, mindenekelőtt indiai kötelezettségeiben... Kína elvesztésével India vált Ázsia birtoklásának kulcspontjává...

Éppen ezért Acheson és Bevin bizonyára közös gazdasági és politikai programot fognak megvitatni a Távol-Keletre vonatkozóan. Acheson azután majd ugyanerről a kérdésről tárgyal Dzsavaharlal Nehru indiai miniszterelnökkel a jövő hónapban, washingtoni látogatása alkalmával. Már beszélnek egy indiai újjáépítési programról (IRP — Indian Recovery Programme)."

Az Egyesült Államok szívélyesen fogadta U. E. Maung burmai külügyminisztert is 1949 nyarán Washingtonban tett látogatása alkalmával. Mindaddig Amerika kevés érdeklődést tanúsított Burma iránt; ez az érdeklődés arra szorítkozott, hogy a baptista misszionáriusok és időnként az amerikai sajtó rokonszenvéről biztosította a karen néphez tartozó felkelőket.

Indokínában és Indonéziában Amerika saját közvetlen befolyása növelése érdekében arra törekedett, hogy az imperialista hatalmak és a mérsékelt helyi csoportok kössenek egyezményeket. A *New York Times* 1949 január 25-i tudósítása szerint Washington közölte a francia kormánnyal, hogy szívesen venné, ha megállapodás jönne létre Franciaország és Bao Daj kozott; a cikkíró még megjegyezte:

„A háború alatt a franciák attól féltek, hogy az Egyesült Államok megfosztja őket Indokínától. Most azt gondolják, hogy Görögország példája, ahol az angolok visszavonultak s az ország megsegítését az Egyesült Államoknak engedték át, meggyőzte Washingtont arról, hogy helyesebb, ha a franciák megmaradnak előretolt állásaikban, amennyiben megegyezésre tudnak jutni a nacionalista mozgalmakkal."

Auriol elnök és Bao Daj között 1949 március 8-án létre is jött a megállapodás, de a francia nemzetgyűlés elhalasztotta ratifikálását. 1950 január 27-én — ugyanazon a napon, amikor a nemzetgyűlés végre megkezdte az Auriol—Bao Daj megállapodás vitáját, s két nappal az egyezmény jóváhagyása előtt — Philip C. Jessup utazó nagykövet találkozott a császárral Indokínában és átadta neki Acheson külügyminiszter üzenetét, amelyben „az Egyesült Államok kormányának megelégedését" fejezte ki abból az alkalomból, hogy „átvette a francia köztársaság által ráruházott hatalmat". Az adott körülmények között ezt az akciót általában Franciaországra gyakorolt nyomásnak tekintették. Bao Dajt az Egyesült Államok azonnal, még 1950 februárjában elismerte.

Indonéziában az Egyesült Államok arra használta befolyását, hogy előmozdítsa a hollandok és az Indonéz Köztársaság közötti megállapodás létrejöttét. Eltekintve attól, hogy az Egyesült Államok a kínai fejleményekre való tekintettel is szükségesnek tartotta Délkelet-Ázsia támogatását, aggasztották az 1948 decemberi, második „rendőri akció" után fellángolt, egyre hevesebb partizán-harcok. Washingtont az is a megegyezés elősegítésére késztette, hogy a Szukarno—Hatta-csoport mindinkább az Egyesult Államok felé fordult. Stewart Alsop így írt ezzel kapcsolatban a *New York Herald Tribune* 1949 augusztus 26-i számában:

„Az amerikai külügyminisztérium, amely éveken át ide-oda ingadozott a hollandok és az indonéz nacionalisták között, múlt nyáron úgy döntött, hogy az Egyesült Államok az indonézek lapját játssza meg. Ez helyes elhatározás volt, minden mástól eltekintve abból a teljesen gyakorlati szempontból is, hogy végtére a hollandok nyilvánvalóan nem tudják tartani Indonéziát katonai eszközökkel."

Az az „ide-oda ingadozás", amire Alsop hivatkozik, fölényt biztosított Amerikának az indonéziai helyzetben. 1945-ben, amikor az angol és holland csapatok először indítottak háborút a nemrég létesült köztársaság ellen, az Egyesült Államok az imperializmus oldalán

állt[14]. Hasonlóképpen, amikor a hollandok 1947 júliusában 120 000 főnyi haderő bevetésével „rendőri akciót" indítottak, s ezzel megsértették az előző év novemberében kötött linggadzsati egyezményt, az Egyesült Államok visszautasította azokat az ENSZ Biztonsági Tanácsában elhangzott javaslatokat, hogy vonják vissza a holland csapatokat, és elérte, hogy kineveztek egy jószolgálati bizottságot, amely Ausztrália, Belgium és az Egyesült Államok képviselőjéből állt. E bizottság révén nagy befolyást gyakorolhatott a holland—indiai kapcsolatokra[15].

A hollandok „biztonságot" ajánlottak az Egyesült Államoknak, s hivatkoztak a holland megszállás alatt kiépült hatalmas amerikai érdekeltségre[16], de ugyanakkor akadályokat gördítettek a konkurrens amerikai kereskedők útjába. Ezenkívül a holland blokád kedvezőtlenül érintette az Egyesült Államok anyaghalmozó politikáját, s megakadályozta, hogy az amerikai tulajdonban levő indonéz gyárak és bányák teljes kapacitással működjenek.

Az ENSZ bizottságának védőszárnya alatt fegyverszünet jött létre

---

[14] Az amerikai Raymond Kennedy, az indonéziai kérdés alapos ismerője, 1946-ban így írt:

„még jobban belebonyolódtunk az indonéziai forradalomba azáltal, hogy a hollandok amerikai kölcsön-bérleti eredetű fegyvereket és felszerelést használtak fel a bennszülöttek ellen. Ezenkívül több ezer holland tengerész kiképzése éppen a háború végén fejeződött be az Egyesült Államokban. Amerikai egyenruhával, fegyverekkel és egyéb felszereléssel látták el, s Jávában vetették harcba őket. Amikor egy alkalommal holland csapatok vonultak végig Batávia utcáin «USA» jelzésű teherautókon, s onnan lövöldöztek az indonéziaiakra, Byrnes külügyminiszter válasza a nacionalisták tiltakozására mindössze egy nyilatkozat volt, melyben kijelentette, hogy elrendeli, távolítsák el a teherautókról az amerikai jelvényeket. S amikor Ukrajna ENSZ-küldötte javasolta, hogy folytassanak vizsgálatot az indonéziai háború ügyében, amelynek úgy látszik, nem akar vége szakadni, Amerika az indítvány ellen szavazott. Egy hasonló tartalmú második előterjesztést is ellenzett az Egyesült Államok." (America's Future in the Pacific. 38—39. old.)

[15] Az ezután, 1948 január 17-én a „Renville" hadihajón aláírt fegyverszüneti megállapodás megsértésével 1948 decemberében újabb „rendőri akciót" kezdtek. Ezeket a „rendőri akciókat" a Hollandiának nyújtott jelentékeny Marshall-segély tette lehetővé. A *U. S. News & World Report* 1948 szeptember 17-én közölte, hogy az Indonéziában állomásozó 130 000 főnyi holland katonaság fenntartása napi egymillió dollárba kerül.

[16] A holland kormánynak 1948 márciusi „Amerika indonéziai üzleti érdekeltségei" című kiadványa szerint az amerikaiak indonéziai befektetései háború előtti árakon számítva 250 millió dollárt tettek ki (New York Herald Tribune 1948 március 14.). A Standard-Vacuum Oil Companynek olajkútjai voltak Szumátrában; a Stanvac-nak és a Caltex-nek kútjai voltak holland Új-Guineában. Szumátrában a Goodyear és a United States Rubber tulajdonában több mint 300 000 acre-nyi ültetvény volt.

a hollandok és indonéziaiak között, s 1949 augusztus 23-án kerekasztal konferencia ült össze Hágában.

1949 novemberében egyezményeket kötöttek, amelyek kimondták Indonézia függetlenségét, de 4,3 milliárd hollandi forint adóssággal terhelték meg az országot, egyebek között a hollandok „rendőri akciókra" fordított kiadásai miatt is. Arra vonatkozóan, hogy mi volt az Egyesült Államok szerepe[17] a kérdés rendezésében, Blair Bolles, amerikai külpolitikai szakértő leszögezte:

„Az Egyesült Államok árnyéka vetődött rá a hágai lovagteremre, amikor William Drees, Hollandia miniszterelnöke és Mohamed Hatta, az Indonéz Köztársaság miniszterelnöke 1949 novemberében aláírta a Holland-Indonéz Uniót létrehozó statutumot"[18].

Indokína és Indonézia példája mutatja, hogy az amerikai külügyminisztériumnak nem a gyarmati országok függetlensége állt érdekében, hanem olyan megoldás, amely előmozdítja Amerika nemzetközi politikájának végrehajtását. Bolles hangsúlyozta:

„A Truman-kormánynak az a legfőbb törekvése a Távol-Keleten, hogy elősegítse a délkelet-ázsiai országok belső konfliktusainak olyan

[17] Az Egyesült Államok Indonéziával szemben elfoglalt kétértelmű álláspontját világosan jelzi a *U. S. Department of State Bulletin*-nek, az amerikai külügyminisztérium hivatalos tájékoztatójának 1949 szeptember 26-i számában „Az Egyesült Államok indonéz politikája" című cikk:

„A Hollandia és az Indonéz Köztársaság közötti viszály oka főként az indonéz nacionalisták politikai függetlenségre irányuló törekvése, és a hollandoknak az az igyekezete, hogy megőrizzék a szigetvilág háromszázéves gazdasági fejlődése folyamán létesített politikai és gazdasági célzatú beruházásaikat. Az Egyesült Államok indonéz politikájának az az alapja, hogy rokonszenvvel figyeli a két félnek ezeket az érdekeit, s arra törekszik, hogy a két célt egymással összeegyeztetve elérjék.

Valóban, Indonézia és Hollandia gazdasági jóléte szempontjából egyaránt fontos, hogy a hollandok továbbra is betöltsék szerepüket az indonéz gazdaságban. Hollandia évente 200—300 millió dollárhoz jut kelet-indiai beruházásai révén, s nemzetgazdaságát alapjaiban rendítené meg, ha elveszítené ezt a bevételt. Az indonézeknek viszont gazdaságuk további fejlődése érdekében továbbra is ki kell használniuk a hollandok tapasztalatait és szakértelmét.

A világ valamennyi szabad országa számára fontos a holland—indonéz probléma önkéntes, együttműködésen alapuló, békés rendezése. Ezen országok jelentős részének szüksége van olajra, ónra, gumira és más olyan termékekre, amelyekkel Indonézia bőségesen elláthatja őket, és amelyektől jelentős mértékben függ az európai újjáépítési program sikere; Európa helyzetének szilárdságát a legjobban az mozdítja elő, ha Hollandia gazdasága továbbra is erős marad; s a világ nyugalmát és a kommunizmus Délkelet-Ázsiában való továbbterjedésének megakadályozását is az szolgálja, ha demokratikus, szilárd indonéz kormány létesül."

[18] *Blair Bolles.* U. S. Policy in Asia. A Külpolitikai Társaság címfej-sorozatának 78., 1949 november—decemberi száma. 58. old.

módszerekkel való rendezését, amelyek megsemmisítik a kommunizmus híveit... Az Egyesült Államok tevékenyen támogatta Indonézia legerélyesebb nacionalistáit a hollandokkal szemben, mert azt gondolta, hogy e nacionalistáknak a szabadságért folytatott harcukban kivívott győzelme gyengíti a kommunizmust. Ugyanakkor támogatja Franciaországot a legerélyesebb indokínai nacionalisták felkelésével szemben, mert véleménye szerint e nacionalisták győzelme erősítené a kommunizmust"[19].

Thaiföld esete egyedülálló, mert ott az Egyesült Államok már a háború alatt nagy befolyásra tett szert azáltal, hogy támogatta a Nai Pridi Phanomjong régens és Szeni Pramoj washingtoni követ vezette „Szabad Thaiföld" mozgalmat; ugyancsak a háború idején amerikai kémek százai tevékenykedtek ebben az országban. Japán fegyverletétele után Pramoj majd Pridi lett miniszterelnök, s az Egyesült Államok összeütközésbe került az angolokkal, akik hegemóniájuk visszanyerésére törekedtek. Amerika sikeresen szállt szembe Anglia 1945-ben előterjesztett „huszonegy követelésével" — amelyek értelmében Thaiföld teljesen angol ellenőrzés alá került volna —, s növelte saját thaiföldi érdekeltségeit. 1947 novemberében Pridit megbuktatta egy államcsíny, amelyet Pibul Szonggram, volt miniszterelnök, a háború idején létesült bábkormány feje szervezett. Nem lehet ugyan tudni, mi igaz abból a vádból, hogy az államcsíny mögött amerikaiak álltak, de tény az, hogy Pibul még elődeinél is hívebb amerikabarátnak bizonyult.

Harold H. Martin a *Saturday Evening Post* 1948 április 24-i számában közölte, hogy az angolok

„meglehetősen bosszankodnak amiatt, hogy ennyi év után gazdag amerikai unokatestvéreik befurakodnak egy olyan területre, amely pénzügyi szempontból eddig Őfelsége ravasz kereskedői számára fenntartott zárt vadászterület volt.

Akár udvarias eljárás ez, akár nem, éppen most, amikor az angoloknak oly nagy szükségük van pénzre, tény az, hogy amerikai üzletemberek — figyelmen kívül hagyva a legutóbbi politikai megrázkódtatásokat, amelyek során Sziám rozoga demokráciából demokratikus köntösbe bújtatott erős katonai diktatúrává változott át — ugyanolyan tülekedve lepik el Sziámot, mint amekkora buzgalommal igyekeztek annak idején az Egyesült Államokban Nyugat felé az aranyláz megszállottjai. Minden óceánon túlról érkező repülőgép újabb rakomány úttörőt hoz..."[20]

[19] Ugyanott, 59. old.

[20] A *Time* 1950 április 3-i jelentése szerint 400 amerikai tartózkodott Bangkokban.

Andrew Roth jelentette Bangkokból a *Nation* 1948 május 15-i számában megjelent, „Angol-amerikai vetélkedés Sziámban" című cikkében:

„Anglia gazdasági hanyatlása, továbbá az amerikaiak nagyobb együttérzésről tanúskodó magatartása lehetővé tette az amerikai érdekeltségek számára, hogy jelentősebb mértékben behatoljanak ide. A háború előtt még csak két amerikai cég volt Sziámban, most pedig több tucat működik, s ezek közül néhány nyíltan amerikainak vallja magát, mások álcázásul sziámi neveket használnak. Bangkok most jelentős állomása a Pan-American Airways világkörüli repülőjáratának — amely kiütötte itt a nyeregből a British Overseas Airways Corporationt (angliai légitársaság. — *Szerk.)* — s több kisebb amerikai repülőjárat csomópontja"[21].

A *U. S. News and World Report* 1948 augusztus 20-án közölte:

„Amerikai vállalatok jelennek meg Sziámban, s e természeti kincsekben oly gazdag ország nyersanyagainak, így az ónnak és a guminak eddigi angol monopóliumát megszüntetik.

Amerikaiak felvásárolják az ónt, átveszik a szállítás egy részét, repülőtereket építenek, fióküzemeket létesítenek...

Az Egyesült Államok sziámi sikereinek főképp Anglia látja kárát."

A. T. Steele jelentette a *New York Herald Tribune* 1949 október 23-i számában:

„Nincs ország, amely vendégszeretőbben fogadná az amerikai vállalkozókat. Az amerikai utasok vízum nélkül jöhetnek Sziámba. Említésre méltó, hogy Sziám királya, aki most Svájcban tartózkodik, Amerikában született."

Thaiföld nemcsak az amerikai üzleti körök mesés sikereinek volt a színhelye. James T. Scott, a bangkoki amerikai nagykövetség első titkára 1948-ban kijelentette:

„Több okból is szükségünk van arra, hogy erősen megvethessük a lábunkat Délkelet-Ázsiában, s erre Sziám a legalkalmasabb hely"[22].

---

[21] A két amerikai társaság közül, amelyek a háború előtt létesültek Sziámban, az egyik az International Engineering Company, a másik pedig egy olajtársaság. Ez utóbbit a kormány 1939-ben átvette, de a háború után ismét visszakapták tulajdonosai a kormány által épített finomítóval és tároló tartályokkal egyetemben. A jelenlegi amerikai beruházók között van az Anaconda Copper and Tin Company, amely bányaművelési jogokat szerzett s megtörte az angolok monopóliumát, a General Electric Company, amely fiókot létesített Bangkokban s a Bird and Company, amely Sziám legnagyobb csontfelvásárlója lett.

[22] Idézet Harold H. Martin „A sziámiak szeretnek bennünket" című cikkéből. Saturday Evening Post. 1948 április 24.

Összhangban Amerika új politikájával, amelynek lényege, hogy az Egyesült Államok vezetésével egyesíteni kell Dél- és Délkelet-Ázsiát, Acheson külügyminiszter 1949 május 18-i nyilatkozatában — akárcsak Nehru — helytelenítette Elpidio Quirino, Fülop-szigeti elnök és MacArthur tábornok „Csendes-óceáni egyezmény"-tervezetét. Viszont Philip C. Jessup utazó nagykövetet 1949 decemberében délkelet-ázsiai körútra küldték, s ennek során elnökletével az amerikai missziók vezetői 1950 február 13-án Bangkokban értekezletet tartottak. Ezen az értekezleten felmerültek olyan javaslatok, hogy Truman 4. pontjának szellemében készítsenek programot, amely egyben korlátolt katonai segítséget is nyújt a kommunistaellenes kormányoknak. Allen Griffin vezetésével missziót küldtek e térségbe, s ez visszatértekor azt javasolta, hogy 60 millió dolláros gazdasági segítségben és — állítólag — 30 millió dolláros katonai segítségben részesítsék Délkelet-Ázsiát.

Ez az irányvonal, amely kevésbé állította előtérbe a katonai kérdéseket, Dél-Koreával kapcsolatban is érvényesült; itt az amerikai csapatokat visszavonták 1949 június 29-én, hat hónappal azután, hogy a szovjet erők elhagyták Észak-Koreát. 500 amerikai katonai személyből álló missziót hagytak hátra a dél-koreai hadsereg kiképzésére, de amerikai hivatalos körök leintették a Li Szin Man-kormányt, amely át akarta lépni a 38. szélességi kört. A *United Press of America* Tokióból jelentette 1949 október 31-én:

„Szin Szung Mo, dél-koreai honvédelmi miniszter ma kijelentette, hadserege készen áll arra, hogy betörjön a kommunista Észak-Koreába, de amerikai hivatalos személyek visszatartották ...

Azzal kapcsolatban, hogy csapatai készek benyomulni Észak-Koreába, Mr. Szin kijelentette, bízik abban, hogy ki tudják ragadni az ellenőrzést a kommunisták kezéből.

«Ha azt tehetnénk, amit akarunk, biztos vagyok benne, hogy már elindultunk volna» — mondta egy sajtóértekezleten. «De várnunk kell addig, amíg ők [az amerikai hivatalos személyek] elkészülnek. Állandóan azt hajtogatják: Nem, nem, nem, várjatok. Még nem vagytok készen!...

Elég erősek vagyunk ahhoz, hogy elinduljunk és néhány nap alatt elfoglaljuk Phenjant» (az északi fővárost) — mondta ...

Mr. Szin múlt héten Tokióba érkezett, s meglátogatta Douglas MacArthur tábornokot és más magasrangú amerikai katonai személyiségeket"[23].

---

[23] New York Herald Tribune. 1949 november 1.

Egyszóval az amerikai politika 1949-ben Acheson irányításával arra törekedett, hogy mindenekelőtt gazdasági és politikai eszközök felhasználásával, s a Kína szomszédságában uralmon levő kommunistaellenes kormányoknak nyújtott korlátolt katonai segítséggel az amerikai tábor megbízható tagjává tegye Dél-Ázsiát. A külügyminisztérium, tudva, hogy a délkelet-ázsiai közvélemény éles tiltakozással fogadná a tényleges amerikai katonai beavatkozást, leintette MacArthurt — aki katonai szövetséget akart létesíteni Csang Kai-sek és Japán bevonásával —, s visszatartotta Csangot és Li Szin Mant attól, hogy súlyos ázsiai konfliktust robbantsanak ki.

Ezek az erőfeszítések eredménnyel jártak Indonéziában, ahol egy ideig a kormány Amerika iránti rokonszenve mindjobban fokozódott, s némileg Burmában, ahol a szocialisták vezette kormány szívesen fogadta az Egyesült Államok kezdeményezéseit[24].

Mégis, ha elkészítjük az amerikai politika mérlegét, a tartozik oldalon felsorakozó tételek, a negatívumok messze túlszárnyalják a pozitívumokat. Meghiúsultak azok az amerikai reménységek, hogy az új kínai kormány összeomlik a Kuomintangtól örökölt óriási belső problémák súlya alatt. Az Egyesült Államok arra számított, hogy

---

[24] Robert Trumbull, a *New York Times* tudósítója jelentette Rangunból 1950 március 5-én:

„Az a kilátás, hogy a kommunisták bekerítik országukat, arra késztette a Burmát irányító fiatal baloldaliakat, hogy az Egyesült Államok és Anglia felé tekintsenek, ne pedig a vasfüggöny mögötti országok felé, bár korábban lelkesedésüket fejezték ki ezekkel szemben.

Thakin Nu miniszterelnök és más vezetők hangsúlyozták, hogy az Egyesült Államoknak sürgősen, «míg nem késő», katonai és gazdasági segítséget kell nyújtania. Bár még mindig nem szívesen foglalnak állást a «hidegháborúban» az angol—amerikai oldal mellett, világosan kifejezésre juttatták, hogy megváltásukat a nyugati hatalmaktól várják...

Éppen elég régóta gyűlölik az angolokat a burmaiak, és így nyilvánvalóan szívesebben fogadnak el segítséget az Egyesült Államoktól."

C. L. Sulzberger pedig ezt írta a *New York Times* 1950 május 5-i számában, Burma fővárosából küldött tudósításában:

„Vajon Burma fiatal, marxistabarát, de Sztálin ellenes kormányával valóban a szövetségesek oldalán áll vagy legalább semleges? Jól fel tudja-e használni a nyugati segítséget? Néhány hónappal ezelőtt e kérdésekre tagadó választ adhattunk volna. De most... úgy látszik, változás következett be...

A nyugati diplomaták eljutottak odáig, hogy azt gondolják, van lehetőség arra, hogy Burma kiszabadítsa magát, s talán segélyezése jó befektetést jelent. De ezt az fogja eldönteni, hogy mennyire sikerül a jelenlegi Thakin Nu-kormánynak ebben az évben kiterjesztenie hatalmát, s mennyire tudja a felkelésnek legalább egyes kihatásait megsemmisíteni."

gazdasági nyomást gyakorolhat a népi kormányra. Stewart Alsop így írt erről a *New York Herald Tribune* 1949 augusztus 24-i számában:

„A kínai kommunistáknak kereskedniük kell a Nyugattal, s ők tudják ezt. Mao Ce-tung már bejelentette, hogy a kapzsi, piacra éhes tőkések kénytelenek lesznek az ő feltételei alapján kereskedni vele. Ha a Nyugat hozzásegíti ahhoz, hogy igaza legyen, akkor a Nyugat megérdemli, hogy elveszítse Ázsiát. De semmi ok sincs arra, hogy igaza legyen. Teljességgel lehetséges ugyanis, hogy a Kínával folytatandó kereskedelem feltételeit mi szabjuk meg, ha a részleges vagy teljes gazdasági blokáddal való fenyegetőzés hatékony eszközét felhasználjuk."

A népi kormány azonban, ahelyett hogy az amerikai blokád nyomása következtében megadta volna magát, felhasználta a blokádot és megszabadult az amerikai érdekeltségektől, amelyek egyébként akadályozhatták volna az országos tervezést.

Indokínában Bao Daj előrángatása megkönnyítette ugyan az amerikaiak behatolását, de a bábcsászár egyáltalán nem tudta megszerezni a nép támogatását.

A Fülöp-szigeteken a Hukbong (Népi Felszabadító Hadsereg), a háborús idők Hukbalahapjának utóda, mind erősebbé vált, s 1950 elején számos várost elfoglalt Manila közelében és körülzárta a Clark Field-i amerikai támaszpontot[25].

Az indiai közvélemény — amelyet nyugtalanított a kormánynak az a döntése, hogy India a Brit Államközösség keretein belül marad, s amely csodálattal figyelte a kínai nép küzdelmét az amerikai intervenció ellen — óriási ellenállással fogadta Amerikának azt a törekvését, hogy becsalogassa Indiát a maga táborába. Pandit Nehru kijelentette, hogy nem tud és nem akar olyan egyezményeket elfogadni, amelyek megkötik a kezét; Loy Henderson, amerikai nagykövet pedig

---

[25] A *New York Times* 1950 április 6-i tudósítása szerint:

„A Hukbalahap tevékenysége nyomán mind jobban elharapóznak a féktelenkedések. Kezdetben, közvetlenul azután, hogy az Egyesült Államok erői felszabadították a Fülöp-szigeteket, az ellenállás Közép-Luzon három-négy tartományára szorítkozott, Manilától 50—100 mérföldnyire északra — Pampanga, Tarlac, Nueva Ecija és Bulacan tartományokra, illetve azok egy részére ... Most a mozgalom Közép-Luzon határain túl is terjed A kormányerők katonai akciója szétzúzta a tömörülési központokat, s a hukok szétszéledtek a Luzon keleti partján elterülő Quezon tartományban, délen Batangasban ... nyugaton Bataanban, Laguna, Rizal és Cavite tartományokban és más szigeteken, így Cebun, Panayon és Negroson, a Fülöp-szigetek középső részének gazdag cukornádtermő területein. A hukoknak állítólag 25 000—30 000 fegyveres emberből álló szervezett hadseregük van."

szükségesnek tartotta, hogy kijelentse, az Egyesült Államok nem is kért ilyesmit Indiától...

Dél-Koreában Li Szin Man teljesen elvesztette a közvélemény támogatását. Az 1950 májusi választások során a Li Szin Man oldalán álló pártoknak mindössze 48 tagját választották be a 210 képviselőből álló nemzetgyűlésbe, pedig „intenzív rendőri kampány folyt a kormánnyal szembenálló jelöltek ellen". A *New York Herald Tribune* 1950 június 26-i száma Washingtonból jelentette:

„Most már nyilvánosságra hozható, hogy két héttel ezelőtt Cson Miun Csang koreai nagykövet figyelmeztette az amerikai külügyminisztérium egyes vezető tisztviselőit, hogy országa a belső összeomlás küszöbén áll, főleg mert Dél-Koreában attól félnek, hogy az Egyesült Államok cserbenhagyja őket, ha leszámolásra kerül a sor köztük és a Szovjet támogatta észak-koreai rendszer között.

Biztosítékot kért arra, hogy az Egyesült Államok háború esetén fegyveresen beavatkozik. S megismételte vadászrepülőgépekre és egyéb fegyverekre vonatkozó kérését.

Kérelme eredményeként egy héttel ezelőtt John Foster Dulles, Acheson miniszter köztársasági párti tanácsadója meglátogatta Dél-Koreát."

Washingtonban egyre inkább kialakult az a nézet, hogy erőszakos katonai intézkedésekkel kell ellensúlyozni a kínai forradalom győzelme következtében elszenvedett kudarcoknak ezt a sorozatát. 1950 elején a Csangot támogató „Kuomintang Lobby"-hoz tartozó amerikai politikusok és a mccarthisták támadni kezdték a külügyminisztériumot a kínai népi kormánnyal szemben alkalmazott „szelíd" politikája miatt. MacArthur tábornokkal összefogva, sikerült új irányba terelniük az amerikai politikát. A hangsúly a nem katonai eszközökről a katonaiakra tolódott át. C. L. Sulzberger, a *New York Times* külpolitikai tudósítója 1950 május 14-én jelentette:

„Az Egyesült Államok kormánya meggondolatlanul, vaktában dolgoz most ki egy tervezetet, amely lényegében a Délkelet-Ázsiára alkalmazott «Truman-elv»...

Az észak-atlanti közösség érdekelt hatalmai lassan megteszik az első lépéseket e térség védelmének egybehangolására. Az angolok vállalták, hogy öt zászlóaljat szerelnek fel Délen — a malájföldi kommunista polgárháború színhelyének közelében — s az amerikaiak is ugyanekkora haderő kiállítására vállalkoztak Északon, a vietnami polgárháború színhelyének közelében. Marcel-Maurice Carpentier francia altábornagy, Vietnam parancsnoka hamarosan megbeszélést tart Douglas MacArthur tábornokkal az egész térség problémáiról. A hírszerzők adatait kölcsönösen, korlátozás nélkül kicserélik."

Sulzberger közlése szerint az Egyesült Államok vállalta, hogy első[26] részletként 21 millió dolláros gazdasági és katonai segélyt nyújt Indokínának, továbbá 10 millió dolláros katonai segélyt és némi gazdasági támogatást Thaiföldnek[27]. Noha Burma számára csupán gazdasági segélyt irányoztak elő, „bizonyosnak látszik, hogy a ranguni kormány — ha a legkisebb mértékben is meg tudja tartani azt az ígéretét, hogy támadó hadjáratot folytat a lázadók ellen és esetleg békét köt a nem kommunista karenekkel — némi katonai segélyt is kaphat. Rangun már kérte is ezt."

Két héttel később Sulzberger közölte, hogy Washingtont nagyon aggasztja az a körülmény, hogy távol-keleti stratégiai határát, „Formosa kényes helyzete meggyöngítette".

„Kétségtelen, hogy a hadsereg, a haditengerészet és a légierő az északdéli vonal szerves részének tekinti Formosát.

Formosa volt a déli támaszpontja annak a szárazföldi, légi és tengeri offenzívának, amelyet Japán a Fülöp-szigetek ellen intézett. Kiválóak a kikötői, s Ázsia e térségében egy csomóban itt van a legtöbb hadműveleti célokra felhasználható repülőtér; ezenkívül Formosa sokkal jobb erődítmény mint a Fülöp-szigetek. Gazdasági szempontból önellátó és — Okinavától eltérően — kívül esik a tájfun-övezeten."

Tajvannak ez az újabb előtérbe állítása MacArthur tábornok győzelmét jelentette, aki szószólója és megalapozója volt a kínai forradalom megdöntésére irányuló militarista politikának. 1950 februárjában az Egyesült Államok vezérkari főnökei Tokióba látogattak, hogy tájékozódjanak helytartójuk tevékenységéről. Li Szin Man is odauta-

---

[26] Az Indokínának szánt amerikai segítség több hónapos késedelmet szenvedett, mert a franciák tiltakoztak az ellen, hogy az amerikaiak közvetlen kapcsolatba lépjenek a helyi bábkormányokkal. Carpentier altábornagy, az indokínai francia haderő főparancsnoka 1950 március 7-én Szaigonban amerikai újságírókkal folytatott beszélgetése során így fenyegetőzött: „Sosem egyezem bele abba, hogy közvetlenül a vietnamiaknak adjanak felszerelést. Ha ez megtörténne, 24 órán belül lemondanék." (New York Times. 1950 március 9.) Végül május 8-án bejelentették a segélyprogramot, annak a megállapodásnak az eredményeként, hogy a gazdasági segéllyel az indokínaiak rendelkeznek, a katonai segéllyel pedig egy bizottság, amelyben az ő képviselőik is részt vesznek. Június 29-én a katonai segély-egyezmény első szállítmányaként nyolc amerikai C-47-es repülőgépet küldtek Szaigonba.

[27] 1950 április 11-én Pibul Szonggram miniszterelnök bejelentette, hogy az Egyesült Államok 10 millió dollár katonai segélyt ajánlott fel országának. Az Associated Press of America közölte, hogy ez „az első adomány annak az új amerikai politikának keretében, amelynek célja a kommunisták elleni harcra vállalkozó ázsiai nemzetek felfegyverzése". (New York Times. 1950 április 12.)

zott. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy Dél-Koreának döntő fontosságú szerep jut MacArthur stratégiájában.

Májusban a koreai katonai tanácsadó csoport megállapította, hogy eleget tett küldetésének. A *New York Times* 1950 május 30-i számában ezt jelentette Szöulból:

„William L. Roberts vezérőrnagy, az amerikai katonai tanácsadó csoport parancsnoka kijelentette, hogy az újjászervezett dél-koreai hadsereg a 38. szélességi körtől délre úgyszólván minden kommunista bandát megsemmisített...

Kijelentette, hogy egy északról jövő támadás veszélyét csaknem teljesen kiküszöbölték azáltal, hogy megerősítették a dél-koreai hadsereget, amely most 95 000 főből és 8 hadosztályból áll.

A koreai katonai tanácsadó csoport 200 amerikai tisztből és 300 közkatonából áll, akik a hadügyminisztériummal szorosan együttműködve dolgoznak a vezérkartól le az egyes zászlóaljakig minden alakulatban...

Mivel a koreai vezetők készségesen fogadták a kapott tanácsokat, a dél-koreai hadsereg tisztjeinek 95 százalékát az amerikaiak választották ki."

Margaret Higgins, a *New York Herald Tribune* 1950 június 5-i számában közölt tudósításában idézte Roberts tábornok alábbi kijelentését:

„A KMAG [koreai katonai tanácsadó csoport] élő bizonyítéka annak, hogyan lehet egy értelmes befektetéssel, 500 harcedzett amerikai közkatona és tiszt intenzív munkájával kiképezni 100 000 fickót, akik majd harcolnak helyettünk."

A tábornok így kérkedett:

„Koreában az amerikai adófizetőnek olyan hadserege van, amely kitűnő házőrző ebe, védelmezője ebben az országban a tőkebefektetéseknek, olyan erő, amely igen csekély kiadással jár, s a legnagyobb eredményeket hozza."

A *New York Times* 1950 június 26-i tokiói tudósítása kifecsegte:

„[A dél-koreai hadsereg] amerikai kiképzésben részesült 95 000 főből álló haderő, amely William L. Roberts vezérőrnagy szerint... Ázsia legjobb hadserege...

Roberts tábornok nemrég egyik szöuli nyilatkozatában kijelentette, hogy a tankok hiánya nem jelent komoly hátrányt, mivel a koreai terep nem alkalmas ezek felhasználására...

A dél-koreai hadsereg kiképzésének betetőzéséhez — mondta — mindössze egy teljes erővel megindított támadás szükséges"[28].

Néhány nappal Roberts tábornok e bizalmas közlései után fontos értekezletekre került sor a Távol-Keleten. Június 17-én John Foster Dulles, aki akkor a külügyminisztérium rendkívüli tanácsadója volt, Koreába látogatott, hogy megbeszélést folytasson Li Szin Mánnal. Ugyanazon a napon Louis Johnson, amerikai hadügyminiszter és Omar Bradley tábornok Tokióba érkeztek, hogy tanácskozzanak MacArthurral. Dulles június 21-én kapcsolódott be a tokiói tárgyalásokba.

1950 június 25-én, két nappal a tokiói megbeszélések befejezése után kitört a koreai háború.

[28] Az Associated Press of America távirati tudósítása szerint Roberts tábornok Los Angelesben 1950 július 14-én kijelentette, hogy 100 000 főből álló hadsereget, 50 000 rendőrt, 7000 főnyi parti őrséget és 3000 főből álló légierőt hagyott Dél-Koreában. Az amerikai csapatok 53 millió dollár értékű katonai felszerelést adtak át a dél-koreai kormánynak, mikor 1949-ben kivonultak az országból.

ÚJ HARCI TERÜLET A KÖZÉP-KELETEN

A *World Report* 1946 december 31-én, Amerika közép-keleti olajérdekeltségének megnövekedését ismertetve, azt a megállapítást tette, hogy „az arab világ egyre inkább amerikai határrá válik". A második világháború végén a Közép-Keleten volt a világ felderített olajkészletének több mint 40 százaléka, pedig e térség nagy részét még át sem kutatták. Az olajkutak napi hozama e vidéken körülbelül 5500 hordó — az Egyesült Államokban mindössze 11 hordó[1]. Nyugat-Európa és Ázsia nagy része közép-keleti olajra szorult.

A háború után óriási mértékben megnövekedett az amerikaiak érdeklődése a közép-keleti olaj iránt. Hivatalos statisztikák szerint az Egyesült Államoknak az arab országokban eszközölt befektetései az 1943. évi 60 millió dollárról 1950-ig 680 millióra növekedtek[2]. Az amerikai kormány egyik szakértője a közép-keleti olajmezőkbe, olajfinomítókba és olajvezetékekbe befektetett egész amerikai tőkét több mint 3500 millió dollárra becsülte 1950-ben[3]. 1946-ban amerikai társaságok ellenőrizték a közép-keleti olajkészleteknek körülbelül 42 százalékát. (Anglia 50 százalékot ellenőrzött, a maradék pedig a franciák és hollandok között oszlott meg)[4].

---

[1] *Halford L. Hoskins.* Middle East Oil in United States Foreign Policy. 9—10. old. — Az olajkutak nagy hozama kovetkeztében rendkívul olcsó a közép-keleti nyersolaj. Az olajtársaságok számára mérhetetlen profitot biztosít az a kartell-egyezmény, amelynek alapján ugyanolyan áron adják el a közép-keleti olajat, mint az amerikait a Mexikói-obol kikotoiben.

[2] Az Egyesult Államok Kereskedelmi Minisztériumának kiadványa. Az Egyesült Államok közvetlen magánberuházásai — az 1950. évi népszámlálás alapján. 8. old.

[3] *Hoskins.* Id. mű. 52. old.

[4] World Report. 1946 augusztus 22. A névlegesen holland rész a Royal Dutch Shell tulajdona, amely főként angol ellenőrzés alatt áll.

A szaud-arábiai olajkoncessziók mind amerikai kézben vannak az Arabian-American Oil Company révén (amelyben 30—30 százalékkal részesedik a Standard Oil of California, a Standard Oil of New Jersey és a Texas Company, 10 százalékkal pedig a Socony-Vacuum). Két amerikai társaságé — a Standard Oil of New Jersey-é és a Socony Vacuum-é — együttesen az Iraq Petroleum Company 23,75 százaléka. A Bahrein Petroleum Company fele a Standard Oil of California és a Texas Company tulajdona. A Kuwait Oil Company félig az American Gulf Oil Company tulajdona. Az American Independent Oil Company 1948-ban koncessziót szerzett a kuvaiti sejktől a Kuvait és Szaud-Arábia közötti semleges övezetben.

Az Egyesült Államok az olajmezőktől a Földközi-tenger partvidékéhez vezető olajvezetékek révén megszilárdította olajérdekeltségeit. Az Arabian-American Oil Company (Aramco) építette meg a több mint 1000 mérföld hosszú transzarábiai csővezetéket Szaud-Arábiától Szaidáig Jordánián, Szírián és Libanonon át. A Standard Oil of New Jersey és a Socony-Vacuum megállapodást kötött az Anglo-Iranian Oil Companyvel arra vonatkozóan, hogy húsz éven át megvásárolja az iráni nyersolaj 20 százalékát és részt vesz egy Iránból kiinduló olajvezeték-rendszer megépítésében[5]. Más nagy csővezetékek megépítését tervezte még az Iraq Petroleum Company és a Kuwait Oil Company.

Ezeknek az érdekeltségeknek a megszerzéséhez az Egyesült Államoknak le kellett győznie Anglia és Franciaország ellenállását. Az 1928. évi úgynevezett „vörös vonal megállapodás" értelmében az Iraq Petroleum Company tulajdonosai önállóan nem tarthattak üzemben olajkutakat a legtöbb arab államban. Az angolok, akiknek legjelentősebb tulajdonai Iránban voltak, az amerikai verseny korlátozására használták fel ezt a megállapodást. A franciák azonban, akiknek az Iraq Petroleumon kívül nem volt más érdekeltségük, amiatt aggódtak, hogy az önálló üzemeltetés kárt okozhat a társaságnak. Amikor amerikai üzlettársaik részesedéshez jutottak az Aramcóban, a franciák pert indítottak ellenük. De az angolokat az amerikaiak a maguk oldalára állították azzal az ajánlatukkal, hogy iráni olajat vásárolnak,

[5] E megállapodás keretében 1948-ban létrehozták a Middle East Pipelines, Ltd.-et, amely 50 százalékban az Anglo—Iranian, 40 százalékban a Standard Oil of New Jersey és 10 százalékban a Socony-Vacuum tulajdona volt. A csővezeték megépítését Irak tiltakozása miatt elhalasztották.

és finanszíroznak egy Iránból kiinduló olajvezetéket. A franciáknak megígérték, hogy az iraki olajmezőkön terjeszkedhetnek. A háború folytán meggyengült európai hatalmak nem sokáig tudtak ellenszegülni a benyomuló amerikaiaknak.

1950 elején Anglia és a Brit Államközösséghez tartozó több ország dollárkiadásai csökkentése végett megtiltotta az amerikai társaságok által termelt olaj behozatalát. Az amerikai olajérdekeltségek tiltakoztak, s azt állították, hogy ezzel az akcióval voltaképpen lehetetlenné akarják tenni, hogy termeljenek. Kénytelenek voltak csökkenteni Közép-Keleten a termelést és elhalasztani a tervbevett terjeszkedést. A sterling-övezetben működő amerikai olajkereskedőknek angol termelőktől kellett beszerezniük az olajat, noha tetemes készleteik voltak. Néhány hónappal később, az Egyesült Államok kormányának ismételt tiltakozásai és közbelépése után, Anglia engedélyt adott az amerikai társaságoknak arra, hogy ismét kereskedjenek a sterling-övezetben, de kikötötte, hogy sterling kiadásaik növelésével csökkentsék olajuk dollárköltségét, s a sterling-övezet olajszállító hajóit vegyék igénybe.

Az Egyesült Államok olajérdekeltségének növekedése folytán rendkívül belebonyolódott a közép-keleti ügyekbe. Még olyan országokban is mint Szíria, Libanon és Jordánia, amelyeknek nincs jelentékeny olajtermelésük, Amerika fontos helyi szerepet töltött be a tranzitó díjak fizetése révén és azáltal, hogy az olajvezetékek karbantartását és felügyeletét ott állomásozó amerikai személyzet látta el. Ezenkívül stratégiai szempontból Amerikát rendkívül foglalkoztatta a szovjet olajmezők közelsége. A *World Report* 1947 június 17-i számában közölt tudósítás leírja, hogy a görögországi és törökországi amerikai „hídfőn" túl

„kibontakozik a Közép-Kelet hatalmas térsége. Abból, hogy a világnak ezen a részén a magánberuházások követik és meghaladják a kormány befektetéseit, világosan kitűnik, hogy az Egyesült Államok nemcsak behatol a Közép-Keletre, hanem ott is akar maradni.

Amint szilárdan kiépül az Egyesült Államok pozíciója ezen a robbanékony területen, új formát oltenek majd Amerika Angliával, Franciaországgal és Oroszországgal fennálló kapcsolatai. S az eljövendő években az Egyesült Államoknak ezen az arcvonalon is szembe kell majd néznie Szovjetoroszországgal . . .

A külföldön érvényesülő amerikai befolyás így most olyan térségbe jut el, amely évszázadok óta a világ egyik tűzfészke. A magántőke fokozott dollárbefektetéseivel azt akarja elérni, hogy az Egyesült Államok

Anglia egyenjogú, sőt talán fölényben levő üzlettársává váljon a Közép-Keleten."

Eisenhower tábornok 1951-ben kijelentette:

„Ha csak az egyes területek puszta értékét vesszük tekintetbe, nincs a világon stratégiai szempontból fontosabb térség a Közép-Keletnél. Ez a térség mérhetetlenül fontos azon dolgok miatt, amelyekkel hozzájárulhat egész erőfeszítésünkhöz"[6].

Amerika közép-keleti tevékenységének középpontjában Szaud-Arábia, Palesztina, Törökország és Irán állt. Clifton Daniel írta a *Colliers* 1946 április 13-i számában, hogy a szaud-arábiai olajkoncessziót „amerikai stratégák az Egyesült Államok legfontosabb külföldi érdekeltségének tekintik". Az Aramco jelentékenyen fokozta termelését a háború után, olajvezetéket épített, amely átszelte a félszigetet, s olajjal kapcsolatos műveleteinek körén túllépve, vasutat épített a Perzsa-öbölből Rijadba. Az amerikai tulajdonban levő Szaud-Arábiai Bányászati Szindikátus aranyat kezdett bányászni Mekka közelében. A dahrani légitámaszpontra vonatkozó 1946. évi egyezményt, amely 1949 március 15-én járt volna le, különböző titkos kiegészítő megállapodások alapján meghosszabbították. Az, hogy az amerikaiak mindjobban behatoltak erre az angol vadászterületre, mélységes aggodalmat keltett Londonban. Az *Economist* 1950 július 29-én el is panaszolta:

„Szaud-Arábia helyzetében sajnálatos és kedvezőtlen tényező az, hogy a közép-keleti (arábiai és Perzsa-öböl vidéki) olajüzletben annyira kiéleződött angol—amerikai gazdasági vetélkedés a politikai kapcsolatokat és a védelmi elgondolásokat egyaránt befolyásolja. Egyáltalán nem valószínű, hogy Washington azonosítaná magát az olajmágnások nézeteivel, de Dahranban, ebben a fantasztikus, mesterkélt amerikai olajvárosban az ember mindenfelé élesen angolellenes véleményekkel találkozik..."

Az Egyesült Államok egyáltalán nem rejtette véka alá a palesztinai helyzet iránti élénk érdeklődését; angol meghívásra részt vett az 1946. évi vizsgáló bizottságban, majd utána a kormányszinten folyó londoni tanácskozásokban. 1947 novemberében az Egyesült Államoknak nagy szerepe volt abban, hogy az ENSZ Palesztina felosztása mellett döntött. Az amerikai kormányon belül azok, akik a felosztás

[6] New York Times. 1951 augusztus 8.

mellett szálltak síkra, azt remélték, hogy egy zsidó állam létrehozásával biztos és fejlett amerikai támaszpontot teremtenek a Közép-Keleten. Noha az izraeli kormány eleinte független külpolitika mellett tett hitet, politikai és gazdasági tekintetben egyaránt erős amerikai befolyás alá került.

Az Egyesült Államok nemcsak Izraelben diktált, hanem a szomszédos arab országok ügyeibe is beavatkozott. A Szíriában 1949 óta végrehajtott gyakori államcsínyeket közép-keleti szakértők az angol—amerikai vetélkedés[7] következményének tekintik; e vetélkedés középpontjában az angolok pártfogolta „Nagy-Szíria" vagy „Termékeny Félhold" terv állt, amely Szíria, Irak és Jordánia egyesítését tűzte ki célul. A *New York Herald Tribune* 1949 október 15-én jelentette, hogy a terv „aggodalmat okoz Washingtonban", tíz nappal később pedig közölte, hogy ezt az aggodalmat kifejezésre juttatták az arab vezetőkkel folytatott megbeszélések során. Az Egyesült Államok azonban érdekes módon mégsem volt hajlandó a nyilvánosság előtt felelősséget vállalni ezért a szerepéért. Albion Ross jelentette Bagdadból a *New York Times* 1950 január 4-i számában:

„Az a sokat hangoztatott nézet, hogy az Egyesült Államok Irak és Szíria egyesítése vagy föderációja megakadályozásán mesterkedik, okozza talán a legnagyobb gondot az Egyesült Államok itteni és damaszkuszi diplomatáinak...

A Damaszkuszban tartózkodó amerikaiak megrökönyödéssel fogadták, amikor gratuláltak nekik az «amerikai cselfogás» sikeréhez."

Északon az Egyesült Államok közvetlenül a háború után szárnyai alá vette Törökországot. Arra törekedett, hogy megelőzzön minden olyan szovjet akciót, amely Oroszországnak Törökország háborús szerepe[8] miatt érzett elégedetlenségéből következne, s ezért 1945 november 2-án javasolta, hogy a tengerszorosokat nyilvánítsák nemzetközinek és továbbra is hagyják meg török igazgatás alatt. Azt a későbbi szovjet javaslatot, hogy a víziutak ellenőrzésével bízzák meg a fekete-

[7] Az Egyesült Államok Szíria iránti érdeklődése részben az országon áthaladó tranzsz-arábiai olajvezetékkel, részben pedig Szíriának az arab világban elfoglalt tekintélyes helyzetével függ össze.

[8] Az 1936. évi montreux-i egyezmény megsértésével a háború alatt német tengeralattjárókat engedtek áthaladni a tengerszorosokon. Jaltában és Potsdamban a Három Nagy megállapodott abban, hogy az egyezményt felul kell vizsgálni és azt is elhatározták, hogy a felülvizsgálatra vonatkozó nézeteiket közlik a török kormánnyal. Az Egyesült Államok nem írta alá a montreux-i egyezményt.

tengeri hatalmakat, a védelmet pedig közösen lássa el Törökország és a Szovjetunió, Washington Törökország területi épsége ellen irányuló fenyegetésnek minősítette.

1947-ben Anglia arra kérte az Egyesült Államokat, hogy vállalja magára a görög kormány pénzügyi támogatását, az USA pedig felhasználta az alkalmat és nemcsak Görögországban, hanem Törökországban is elfoglalta Anglia helyét. Amikor Truman elnök bejelentette a később Truman-elvnek elnevezett programot, javasolta, hogy nyújtsanak 100 millió dolláros támogatást Törökországnak, noha ez utóbbi semmiféle segítséget sem kért Washingtontól. 1947 júliusában az Egyesült Államok különböző fegyvernemeinek közös missziója Törökországba érkezett és megkezdte a török fegyveres erők kiképzését. 1948-ban Törökországot bevonták a Marshall-tervbe. Egy nemrég közölt angol tudósítás szerint:

„A török hadsereg létszáma valószínűleg körülbelül 400 000 fő. Egyes hitelt érdemlő szakértők megfontolt véleménye szerint, a részben amerikai költségen megteremtett török katonai rendszer következtében, a Szovjetuniótól eltekintve ma Törökország hadserege a legjelentékenyebb az egész európai kontinensen...

1947 július óta az Egyesült Államok legalább 750 millió dollárt juttatott a török kormánynak, hogy a hadsereg, a légierő és a haditengerészet számára felszerelést és utánpótlást vásároljon az Egyesült Államokban. Ennek az új felszerelésnek karbantartása és a felhasználásához elengedhetetlenül szükséges technikai kiképzés igen komoly problémákat vetett fel, s így 1952 végén az Egyesült Államok segítségképpen 1400 főből álló vegyes katonai missziót tartott fenn Törökországban"[9].

Az Egyesült Államok nemcsak felszerelte, kiképezte és korszerűsítette a fegyveres erőket, hanem ezenkívül számos hadászati fontosságú utat is épített s a gazdasági segély keretén belül stratégiai célokra kibővítette a kikötőket; a gazdasági segély összegét 1952 közepén 354,2 millió dollárra becsülték[10].

Iránban az Egyesült Államok a háború után azonnal élére állt azoknak az erőknek, amelyek igyekeztek megakadályozni egy iráni—szovjet olajegyezmény létrejöttét. Amikor a két kormány mégis aláírta a megállapodást, Washingtonnak sikerült megakadályoznia ennek ratifikálását. A *World Report* 1947 szeptember 30-án elárulta:

[9] Nemzetközi Kérdésekkel Foglalkozó Királyi Intézet. The Middle East; A Political and Economic Survey. 2. kiad. 520. old.

[10] Ugyanott, 538. old.

„Anglia azt tanácsolja Kavamnak [Irán miniszterelnökének], hogy ne csapja be az ajtót Oroszország orra előtt...

Az Egyesült Államok... áll az oroszok kizárására irányuló hajsza élén.

George Allen, az Egyesült Államok teheráni nagykövete kijelenti, hogy az Egyesült Államok támogatni fogja Iránnak azt a jogát, hogy minden külső nyomástól mentesen dönthessen az orosz olajegyezmény kérdésében."

Az amerikai Halford L. Hoskins, közép-keleti szakértő közölte, hogy a tervezett iráni—szovjet egyezmény ratifikálását, „amelyet Anglia helyeselt, mivel összhangban van a «nyitott ajtó» elvével, a perzsiai medzslisz október 22-én az Egyesült Államok ösztönzésére utasította el"[11].

Minél inkább romlottak az iráni—szovjet kapcsolatok, annál jobban behatolt az Egyesült Államok Iránba. Az amerikai rendőri misszióval kötött 1942. évi szerződést 1946-ban meghosszabbították[12]. 1947 október 6-án az Egyesült Államok felajánlotta, hogy 26 millió dollár értékű fegyvert kölcsönöz Iránnak[13], és megállapodást kötött arra vonatkozóan, hogy Teheránban katonai missziót létesít, amely együttműködik a hadügyminiszterrel „az iráni hadsereg ütőképességének növelése végett". Ez a megállapodás, amelyet 1949-ben három évvel meghosszabbítottak, leszögezte, hogy az Irán katonai ügyeivel kapcsolatos kérdéseket Amerika beleegyezése nélkül nem közlik más hatalmak katonai szakértőivel[14].

Az 1949 januári tárgyalások után, amelyek az amerikai külügyminisztérium és a sah Amerikában nevelkedett fivére, Abdor Reza herceg között folytak Washingtonban, az amerikai kormány segítsé-

---

[11] *Hoskins.* Id. mű. 60. old. Az amerikai sajtó akkoriban közölte, hogy az Egyesült Államok tiltakozásának egyik oka az volt, hogy attól félt, ha a Szovjetunió olajtermelése növekszik, bekapcsolódhat az exportkereskedelembe és letörheti a nemzetközi olajkartell mesterségesen tartott magas árait.

[12] A *New York Times* 1949 április 17-én jelentette, hogy a misszió 12 tisztből, illetve közkatonából állt. 1948-ban Schwarzkopf vezérőrnagyot, a misszió addigi vezetőjét James Pierce ezredes váltotta fel.

[13] A fegyverszállítmányok tényleges értéke állítólag 100 millió dollárt tett ki. (New York Times. 1949 augusztus 8.)

[14] A *New York Times* 1949 április 17-i tudósítása szerint Robert W. Grow tábornokot — aki később mint az Egyesült Államok moszkvai katonai attaséja hírhedtté vált — 50 tisztből illetve közkatonából álló misszióval Iránba küldték. A *New York Times* 1950 május 7-i tudósításából kitűnt, hogy a misszió élén abban az időben Vernon Evans altábornagy, az India—Burma hadszintér volt parancsnoka állt, s a misszió tagja volt.

get nyújtott negyven szakértő küldéséhez, hogy azok tanácsadóként működjenek Irán hétéves tervével kapcsolatban. Októberben Irán megállapodást kötött az Overseas Consultants, Inc. társasággal, amely elvállalta, hogy segítséget nyújt a tervet kidolgozó bizottságoknak. Max Weston Thornburg, a cég alelnöke, aki ezelőtt a Standard Oil of California egyik vezető tisztviselője és a külügyminisztérium tanácsadója volt, Irán olajügyi tanácsadója lett, s ő vezette a cég iráni hivatalát.

A gazdasági segítséget azonban megtagadták Iránitól és célzásokat tettek arra, hogy ennek előfeltétele: új kormánynak kell az ország élére állnia[15]. Még az 1947. évi egyezményben megígért katonai szállítmányok sem érkeztek meg 1949 februárig, amikor a kormány kihirdette a statáriumot s az ellenzéket annak a koholt vádnak az alapján zúzta szét, hogy a Tudeh párt összeesküvést szőtt a sah meggyilkolására.

Az iráni—amerikai kapcsolatok terén fontos fordulópontot jelentett a sah 1949 novemberi látogatása az Egyesült Államokban. A sah és Truman elnök december 30-án nyilvánosságra hozott közös nyilatkozatában az Egyesült Államok felajánlotta, hogy gazdasági és katonai segítséget nyújt Iránnak. Az amerikai sajtó dicsérettel írt a sahról, akit reformernek és felvilágosodott uralkodónak nevezett. Röviddel Teheránba való visszaérkezése után, 1950 február 26-án átszervezték az iráni kormányt és külügyminiszternek Husszein Alát nevezték ki (H. A. 1945 óta Irán washingtoni követe volt, s közismerten amerikabarát). 1950 márciusában J. Lawton Collins tábornok, az Egyesült Államok hadseregének vezérkari főnöke ellátogatott Iránba. C. L. Sulzberger 1950 április 4-én a következő tudósítást küldte Teheránból a *New York Times*-nak:

„Amerika dollármilliókat fektetett be a Truman-elv és a Marshall-terv alapján nyújtott segélyekbe, amelyeket azért juttatott Görögországnak és Törökországnak, hogy megmentse őket az esetleges támadástól, s kemény burkot, afféle «kérget» létesítsen, amely védelmezi az egész

[15] 1949 nyarán Irán 200 000 tonna búzát kért kölcsön, de kérelmét elutasították. Albion Ross közölte a *New York Times* 1950 szeptember 5-i számában, hogy „Washington minden kétséget kizáróan leszögezte ... az Egyesült Államok mindaddig nem nyújt segélyt, amíg változás nem következik be az iráni kormányban", és hogy csak 1950 júniusában alakult olyan kormány, amely megfelelt Washington előírásainak.

közép-keleti területet, olajával, kikötőivel, repülőtereivel és a Szuezi-csatornával együtt.

A «hidegháború» e szektorának gyenge pontja Irán...

Sok amerikai és iráni megfigyelő véleménye szerint legfőbb ideje annak, hogy Washington «fogjon hozzá a halászáshoz vagy tegye el a csalétket»..."

Washington a halászás mellett döntött. Május 23-án az Egyesült Államok bejelentette, hogy 65 millió dollár értékű fegyvert és ellátási cikkeket küld Iránba. Júniusban Ali Razmara tábornokot, az iráni hadsereg vezérkari főnökét nevezték ki miniszterelnöknek: Joseph Alsop és más amerikai újságírók tudósítása szerint az amerikai nagykövetség szemelte ki erre a tisztségre[16].

[16] Hugh Deane említi ezt a *Daily Compass*, New York 1951 július 11-i számában. Razmara volt azoknak az iráni csapatoknak a vezetője, amelyeket 1946-ban azért küldtek Azerbajdzsánba, hogy megsemmisítsék az ottani baloldali kormányt. Az ellenzék vádja szerint e kampány során 14 000 azerbajdzsánit gyilkoltatott meg.

A PENTAGON[1] VESZI KEZÉBE A DOLGOT

Az 1950 június 24-én kitört koreai háború valóban kapóra jött az amerikai militaristáknak[2]. Ez határozottan abban az irányban fejlesztette tovább az amerikai politikát, amelynek ők voltak a szószólói, s éppen ezért megnövelte tekintélyüket. Két napon belül amerikai repülőgépeket és hadihajókat küldtek Koreába. A 7. hajórajt a tajvani tengerszoroshoz rendelték, hogy hézagmentessé tegye a militaristák kívánságára megvont új amerikai arcvonalat, amely az Aleut-szigetektől Japánon és Tajvanon keresztül a Fülöp-szigetekig húzódik. Amerika indokínai intervenciója a Franciaországnak és Bao Dajnak nyújtott katonai segítség fokozódásával nőtt. „Új Kínai Falat

---

[1] Eredetileg az amerikai hadügyminisztérium épületének, átvitt értelemben magának a hadügyminisztériumnak elnevezése. — *Szerk.*

[2] Irving Pflaum külpolitikai tudósító ezt írta a chicagói *Sun-Times* 1950 június 30-i számában:

„Irtózom attól, hogy gyanakvásommal megbontsam ezt a mostani nagy egységet. De a közvetett bizonyítékok arra mutatnak, hogy vezetőink örömmel fogadták a meglepetésszerű koreai inváziót...

Vasárnap este a Fehér Házban elhatározták, hogy jegyzéket küldenek Moszkvának. E jegyzék felhívta a Szovjetet, hogy működjön közre a koreai harc megszüntetésében. Noha a jegyzék állítólag titkos volt, én hétfőn délben tudomást szereztem létezéséről és tartalmáról. De csak kedden továbbították a Kremlnek, s így a Szovjetnek már nem volt lehetősége arra, hogy válaszával késleltesse az Egyesült Államok akcióját. Az elnök ugyanis kedden délben közölte döntését. Repülőgépeink és hajóink már útban voltak...

MacArthur tábornok előzőleg meggyőzte a Pentagont arról, hogy Formosát meg kell menteni. Washington hivatalos álláspontja azonban az volt, hogy ellenzi Formosa megsegítését.

Most megoldódhat ez a kényes kérdés, ha Korea megtámadását Formosa védelmezésének indokolására használják fel."

építettek — jegyezte meg Guy Wint —, de ezúttal a kínaiak távoltartására"[3].

A legszélsőségesebb militaristák szóvivőjére, MacArthur tábornokra bízták a távol-keleti hadműveletek vezetését. Június 30-án Truman elnöktől felhatalmazást kapott arra, hogy szárazföldi haderőt küldjön Koreába. Az amerikai emberanyagot és fegyvereket akarták kipróbálni az ázsiai kommunisták ellen. Úgy gondolták, hogy az egyetlen olyan amerikai támaszpontnak, amely Kínával és a Szovjetunióval közvetlenül határos országban van, az a rendeltetése, hogy Észak-Koreát elnyelve, tovább terjeszkedjen[4].

1950 augusztus 27-én a külföldön viselt háborúk amerikai veteránjainak egyesületéhez intézett üzenetében MacArthur tábornok kijelentette, hogy Amerika stratégiai határa „kitolódott s az egész Csendes-óceánt magában foglalja, amely — mindaddig, amíg tartani tudjuk — védelmünket szolgáló hatalmas sáncároknak tekintheto". Formosáról és más szigetekről, mint mondta, „légierőnk Vladivosztoktól Szingapurig minden ázsiai kikötőt hatalmában tarthat", s hozzáfűzte, hogy „a keleti embernek olyan a természete, hogy csak az agresszív, határozott és dinamikus vezetőt tiszteli és követi". (Truman kijelentette, hogy nem ért egyet ezekkel a nézetekkel, de egyebet nem tett, az amerikai sajtó pedig jelezte, hogy MacArthur csak nyilatkozata „időzítésében" követett el hibát.)

John Osborne egy MacArthurral folytatott beszélgetés után, a *Life* 1950 szeptember 25-i számában jelentette, hogy a tábornok úgy véli,

---

[3] *Guy Wint.* The British in Asia. 230. old.

[4] Észak-Koreának nagy stratégiai jelentosége volt az Egyesult Államok számára. Arthur H. Dean, volt koreai rendkívuli nagykövet nemrég rámutatott:

„körülbelül 200 mérföldnyire Phenjantól nyugatra, a Liaotung-félszigeten találjuk Dairen és Port Arthur haditengerészeti és kereskedelmi vonatkozásban egyaránt fontos hatalmas jégmentes kikötőit, a Kínai Keleti Vasút keleti végpontját...

Mukden, ez a hatalmas iparral rendelkező város, körulbelul 100 mérföldnyire van az észak-koreai határtól. Mukdentol délre és a koreai határtól északra terül el Ansan, az acélváros. Harbin, fontos ipari központ és közlekedési csomópont körülbelül 250 mérföldre északra fekszik. Korea délkeleti partján, Cshondzsin-szigettől alig 60 mérföldnyire északkeletre van Vladivosztok, a hatalmas orosz haditengerészeti központ, amely egyben a transzszibériai vasútvonal keleti végpontja." *(Arthur H. Dean.* „Az Egyesült Államok távol-keleti szerepe" című cikkéből, a *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* című folyóirat 1954 júliusi száma. 49. old.)

Észak-Koreában található a Kínán kívüli tungszten készleteknek mintegy 90 százaléka. A tungszten a lökhajtásos repülőgépek és atombombák gyártásához szükséges stratégiai fontosságú anyag.

az Egyesült Államok „nyíltan és teljesen" felfegyverzi a tajvani Kuomintang-erőket és „gondoskodik róla, hogy minél előbb visszatérhessenek a szárazföldre". Osborne a következőképpen jellemezte „MacArthur stratégiájának lényegét":

„Légierőnket — szükség esetén — a szárazföld egész partvidékére rászabadíthatjuk, s repülőink olyan mélyen benyomulhatnak, amennyire csak akarjuk. Pörölycsapásainkkal lesújthatunk azokra a szállítási és közlekedési útvonalakra, amelyek egyedül létesítenek kapcsolatot Szovjet-Szibéria és déli csatlósai között. Nem esne kívül erőnk hatókörén egyetlen olyan kikötő, főváros vagy ipari centrum sem, amely most a kommunista ellenség kezén van vagy amelyet meg akar kaparintani. S hatalmunkat éppen úgy éreztethetjük Oroszország sztyeppéin mint Kína síkságain."

E stratégiának megfelelően az Egyesült Államok nagyobb arányú légitámaszpont-hálózatot épített ki Japánban, mint amilyennel a japán imperializmus sikereinek tetőpontján rendelkezett. És még sok másféle intézkedéssel is amerikai támaszponttá és fegyverraktárrá változtatták a Japán szigeteket. A *New York Times* 1951 szeptember 7-i száma szerint:

„A koreai ellenségeskedések első tizenhárom hónapjában a japánok utánpótlási támogatást nyújtottak az ENSZ erőknek. Az incsoni partraszállás alkalmával például a kétéltűek (szárazon és vizen közlekedő járművek) legénysége közülük került ki, azóta pedig aknaszedőket kezelnek. De a japán segítségnek több mint kétharmada az amerikai megrendelésre és Amerika költségére gyártott árukból áll. Ez év július 29-én az eddigi összes «különleges háborús szolgáltatások» számlája 385 millió dollárt tett ki..."

A Scripps-Howard sajtótröszt külön tudósítója, Jim G. Lucas 1951 augusztus 11-én Tokióból jelentette a *New York World Telegram*nak, hogy az Egyesült Államok azon állami kiadásainak összege, amelyeket a koreai ellenségeskedések kitörésétől 1951 július 1-ig Japánban tett megrendelésekre fordított, csaknem egymilliárd dollárra rúg, beleértve a koreai háborúval kapcsolatos „különleges követelések szerződéseiért" járó 583 millió dollárt. „Legalább 55 000 japán közvetlenül a koreai hadfelszerelés javításával és karbantartásával foglalkozik", írta 1951 szeptember 5-én. „Két-hárommillió pedig a rokon iparágakban dolgozik."

Gazdasági vonatkozásban amerikai vezető tisztviselők azt tervez-

ték, hogy amerikai védnökséggel valóra váltják Japán háború előtti programját: az „együttműködés révén megteremtett virágzó jólét övezetét". A *New York Times* 1951 július 22-én kifecsegte, hogy Charles E. Wilson, a Védelmi Mozgósítás igazgatója azt javasolta az Egyesült Államok kormányának, igyekezzen összehozni Japán kihasználatlan ipari kapacitását és Délkelet-Ázsia nyersanyagait.

A koreai háború kitörését MacArthur tábornok jeladásnak tekintette, s nyomban, még 1950 július 8-án nemzeti rendőri tartaléksereg létesítését engedélyezte Japánban. 1951 szeptember 5-én Jim G. Lucas Tokióból jelentette a *World Telegram*-nak:

„Japánban megvan már egy új véderő magja: a nemzeti rendőri tartaléksereg, amely közvetlenül a koreai háború kitörése után létesült. Ha mai helyzetét tekintjük, ez az erő pontosan az, aminek vallja magát — 68 500 emberből álló rendőri tartaléksereg, amelyet zavargások esetén be lehet vetni.

Naponta gyakorlatoznak. Amerikai fegyvereket használnak, katonai menetgyakorlatokat végeznek, és órákon át tanulják, hogyan kell szétzavarni a zendülőket...

Ezeket a tartalékokat amerikai karabélyokkal, géppuskákkal, páncélöklökkel és mozsárágyúkkal látták el. Nincs tankjuk, sem tüzérségük. Vezetőiknek körülbelül 40 százaléka azelőtt tiszt volt a hadseregben.

Japán rendőri tartalékseregét kétségtelenül hadsereggé fogja átalakítani, noha ezt nehezen tudja majd finanszírozni. A jelenlegi terv szerint 20, egyenként körülbelül 10 000 főnyi hadosztályt állítanak majd fel."

Nagyszabású programot állítottak össze 1951-ben Amerika többi csendes-óceáni támaszpontjának fejlesztésére[5]. George Barrett közölte a *New York Times Magazine* 1952 szeptember 21-i számában, hogy Okinavában 500 millió dolláros építkezés folyik.

---

[5] 1951 június 20-án a washingtoni hadügyminisztérium 2,2 milliárd dollárt kért a kongresszustól tengerentúli támaszpontok kibővítésére. Ebből 604 millió dollár megnevezett külföldi támaszpontok céljaira szolgált, az összeg fennmaradó részének rendeltetési helyét azonban titokban tartották. A nem titkos tételek között szerepeltek a következők:

Alaszka és az Aleut-szigetek	346 675 630	dollár
Okinava	129 323 300	„
Guam	25 522 700	„
Hawaii	20 606 500	„
Fülöp-szigetek	18 605 200	„
Csendes-óceáni szigeteken levő gyámsági terület	13 698 650	„
Japán	2 879 300	„

„A napégette síkságokon messze elterpeszkedő repülőterekről szállnak fel a B-29-esek, amelyek napról napra végigszántanak Észak-Korea felett; a sziszegő Starfire-ok és Shooting Star-ok, amelyek állandóan portyáznak, hogy elhárítsák az ellenség hirtelen támadásait; és — ha háborúra kerül a sor — a gigászi nyolcmotoros nehézbombázók, amelyek a föld szinén található bármely célpontra szállíthatnak atombombákat...

Okinava, ha a világ e részének repülővonalai feletti uralmat nem is, de legalább jelentékeny hatósugarat biztosít a szövetséges légierő számára a két nagy kommunista hatalom, Kína és Oroszország ipari gócpontjai ellen irányuló támadásaihoz. Robert S. Beightler altábornagy, a sziget erődítményének parancsnoka rámutatott arra, hogy e korallpartokról kiindulva a mai bombázók a hatalmas ázsiai szárazföld bármely lehetséges célpontját megsemmisíthetik.

Mindenekelőtt, még a mai bombázók is — pedig ezek «csecsemők» azokhoz a lökhajtásos monstrumokhoz képest, amelyek számára most épülnek itt a felszállóhelyek — elérhetik bármelyik olyan távol-keleti területet, amely életbevágóan fontos a kommunisták számára, vagy amelyet fenyegetnek: egész Délkelet-Ázsiát, az egész mai Kínát, az oroszországi Bajkál-tó körüli egész iparvidéket, egész Kelet-Szibériát és a Kamcsatka-félsziget déli csücskét"[6].

Okinavát a legfontosabb légitámaszponttá fejlesztették ki, Tajvant pedig a terv szerint egy szárazföldi hadsereg kiindulópontjának szánták. Egy hónappal a koreai háború kitörése után MacArthur váratlanul ellátogatott Tajvanra és 1950 augusztus 1-én Csang Kaj-sek fővezér bejelentette, hogy katonai együttműködési egyezmény jött létre közöttük. 1951 február 9-én az Egyesült Államok megállapodást kötött, amelynek értelmében katonai felszerelést ajándékoz a Kuomintangnak[7]. Április 20-án Washington bejelentette, hogy William Curtis Chase altábornagy vezetésével katonai missziót küldenek Csang

---

[6] Azok az összegek, amelyeket az Egyesült Államok Kongresszusa az 1951—1952-es költségvetési évig Okinava és a Rjukju-szigetcsoporthoz tartozó más szigeteken folytatott építkezések céljaira szavazott meg, több mint 200 millió dollárt tesznek ki:

a hadsereg céljaira	102,9	millió dollár
a légierő „	103,5	„ „
közigazgatási és segélyezési célokra	35,7	„ „

(A 82. Kongresszus második ülésszaka. Az 1953. évi előirányzat a kölcsönös biztonság céljaira; a képviselőház költségvetési bizottsága albizottságának kihallgatásai. 32. old.)

[7] The Hindu. 1951 április 27. A megállapodást az amerikai külügyminisztérium április 25-én hozta nyilvánosságra.

600 000 főnyi hadseregének „kiképzésére és tanácsokkal való ellátására". A *New York Times* június 25-én jelentette, hogy a misszió 1250 tisztből és műszaki szakemberből áll. Augusztus 8-án a külügyminisztérium 307 millió dolláros segélyprogram jóváhagyását kérte a Kongresszustól Tajvan számára; ebből az összegből 217 millió dollárt fegyverszállítások céljaira szántak. Tíz nappal később Tajpejben kitudódott, hogy az amerikai katonai misszió elkezdi Csang tengerész-katonáinak partraszállási hadműveletekre való kiképzését[8].

Katonai intervencióra is sor került Délkelet-Ázsiában. 1950 júliusában John F. Melby vezetésével misszió kereste fel Indokínát, Thaiföldet és Indonéziát, hogy katonai segélyre vonatkozó megállapodásokat kössön. Indokínának már ígértek amerikai fegyvereket Truman elnök június 27-i rendelkezése értelmében, amely előírta, hogy katonai segítségben kell részesíteni a franciákat. Az első amerikai fegyverszállítmány augusztus 10-én érkezett Szaigonba. Október 4-én Francis G. Brink vezérőrnagyot nevezték ki az Egyesült Államok Indokínába küldött katonai tanácsadó csoportjának vezetőjévé; a csoport feladata volt a katonai szállítmányok elosztásának ellenőrzése. Hanson Baldwin jelentette a *New York Times*-nak november 22-én, hogy „50 A-26-os vadászbombázó; továbbá 40 tengerészeti Hellcat vadászgép érkezett meg ide vagy útban van; ezt az első küldeményt még nagyobb számú légierő követi majd. Repülőtéri személyzet... ugyancsak érkezett, és az új repülőtéri felszerelés küldését is megkezdték." A *New York Times* 1951 február 8-án közölte, hogy B-26-os bombázókat is adtak át.

Eközben Washington úgy döntött, hogy ez a katonai segítség feljogosítja arra, hogy Indokína politikai ügyeibe is beleszóljon. 1950 szeptember 20-án Hanson Baldwin Washingtonból jelentette a *New York Times*-nak:

„ma az Egyesült Államok azt az irányvonalat követi, hogy a franciáknak a fegyvereken kívül másféle segítséget nem nyújt.

Egyes washingtoni megfigyelők nézete szerint azonban itt az ideje, hogy Európában és Ázsiában egyaránt nyíltan, erélyesen beszéljünk Franciaországgal. A franciák tiltakozását az ellen, hogy német katonaságot használjanak fel a nyugat-európai hadseregben, ellenségesen fogadták, Indokínában pedig a franciák nehézségeit nagyrészt nekik maguknak tulajdonítják."

[8] New York World Telegram. 1951 augusztus 18.

A franciák csak nagy huzavona után tettek engedményeket a vietnami kormánynak, és sok tekintetben még ma is úgy viselkednek, mintha gyarmattartó nagyhatalom volnának, holott korunkban inkább az államszövetség mintsem a gyarmati uralom politikáját kell követni."

A Bao Daj-kormány felfigyelt az amerikaiak érdeklődésére, és október 17-én Tran Van Huu miniszterelnök Tillman Durdin amerikai tudósítóval folytatott beszélgetése során kijelentette:

„Reméljük Amerika és Anglia nyomást gyakorol majd Franciaországra annak érdekében, hogy demokratikus szabadságot adjon a vietnami népnek"[9].

A franciák azonban, akiket óriási veszteségek értek, nem voltak hajlandók egyszerűen átadni az amerikaiaknak Indokínát. Az Egyesült Államok és Bao Daj közötti közvetlen kapcsolat megbontására törekedtek, és 1951 június 29-én az utolsó pillanatban megakadályozták, hogy a Marshall-terv keretében megállapodás jöjjön létre a császár és Washington között. A francia—amerikai nézeteltéréseket Robert Shaplen a következőképpen ismertette a *New York Post* 1951 augusztus 8-i számában:

„Az ECA (Gazdasági Együttműködés Hivatala) program keretén belül a múlt évben 23,5 millió dollár értékű segítséget nyújtottunk az Indokínai Társállamoknak (Vietnam, Laosz és Kambodzsa). Ennek az összegnek legnagyobb részét szociális jóléti célokra fordították, s a küldeményekre és azok szétosztására vonatkozóan közvetlen megállapodások jöttek létre a vietnamiak és az Egyesült Államok között.

A franciák rendkívül zokon vették ezt, nézetük szerint az amerikaiak tisztességtelenül jártak el, amikor megpróbálták kirekeszteni őket e gazdasági megállapodásokból és azok végrehajtásából. Még 1950 májusában, amikor a régi kínai alapból megmaradt pénz felhasználására elkészítették Indokína számára az első ECA-szerződéseket, a franciák azt akarták, hogy a három szövetséges állam és Franciaország között négyoldali egyezmény jöjjön létre; az Egyesült Államoknak a megfigyelő és tanácsadó szerepét szánták.

Ragaszkodtunk a kétoldali megállapodáshoz — ahhoz, hogy szigorú és szilárd egyezmény jöjjön létre köztünk és az ázsiaiak között —, és el is értük azt, amit akartunk.

Vietnamban, ahonnan e cikk írója éppen most tért vissza, a franciák az egész év folyamán nyíltan bíráltak bennünket az ECA-segély szétosztásának módja miatt. Mindenekelőtt, mondják a franciák, aláástuk

[9] New York Times. 1950 október 20.

tekintélyüket az ECA tájékoztató szolgálata révén, amely közvetlenül tárgyal a vietnami falvak lakóival.

Amikor elérkezett az ezévi ECA-program elkészítésének az ideje, mint a múltban, ismét kétoldali szerződést akartunk kötni. De miután befejeződtek annak előkészületei, hogy Szaigonban június 30-án ünnepélyes keretek között aláírjuk a megállapodást, a franciák az utolsó pillanatban nagy lármát csaptak, s ragaszkodtak ahhoz, hogy az egészet halasszuk el. Nyilatkozatot adtak ki és osztottak szét a vietnamiak között, amely lényegében azt tartalmazta, hogy a franciák megmentették őket az amerikaiak kelepcéjétől...

Azóta állandóan folyik a vita, érkeznek a feljegyzések Szaigonból Párizsba, onnan Washingtonba és vissza. Július elején Washington mogorván értesítette Párizst, hogy amennyiben a franciák nem biztosítják hamarosan a megállapodás aláírását, megeshet, hogy a Kongresszus dühbe jön és sem Franciaországnak, sem Vietnamnak nem nyújt többé katonai vagy gazdasági segélyt...

A washingtoni jegyzéket hat hétig tartó hímezés-hámozás követte...

Annak, aki kívülről nézi, mindez talán rendkívül ostobának tűnik. De a franciák számára — akiket vérig sért háború előtti gyarmatbirodalmuknak, tekintélyüknek megfogyatkozása és bosszant fölényünk, s félig angyalnak, félig emberevő óriásnak néznek bennünket — ugyancsak komoly dolog volt."

A franciák megbékítésére az Egyesült Államok engedményként néhány szót megváltoztatott, és szeptember 7-én egyezményt kötött közvetlenül Bao Dajjal.

Thaiföldön nem ütközött ilyen nehézségekbe az Egyesült Államok, mivel ott szilárdan tartotta magát az amerikabarát Szonggram-kormány. Szonggram 4000 főből álló gyalogsági csapatot küldött — 30 000 főnyi hadseregéből — s két korvettet, hogy az amerikaiak oldalán részt vegyenek a koreai háborúban.

1950-szeptember 19-én Szonggram közölte, hogy az Egyesült Államok 30 millió dollár értékű fegyvert fog adni a thaiföldi haderő felszerelésére. November 30-án Tillman Durdin jelentette Bangkokból a *New York Times*-nak, hogy már megkezdődött a felszerelés szállítása, amelynek nagy részét a laoszi határon állomásozó hadseregegységeknek szánják. Amerikai katonai tanácsadó csoport kezdte meg működését a fővárosban, s kidolgozták a thaiföldi haderő kiképzésének programját. 1950 októberében a Nemzetközi Bank kölcsönöket adott a közlekedési hálózat és a bangkoki kikötő fejlesztésére. Amerikai segélyből származó összegeket is irányoztak elő e célra, s egy nyugalmazott amerikai tengerészeti tisztet, Frederick G. Reinecke sorhajókapitányt, aki New York haditengerészeti

kikötőjének igazgatója volt a háború idején, különleges tanácsadónak nevezték ki a thaifoldi kormány mellé.

Az amerikai katonai tevékenység még Burmára is kiterjedt. 1951 februárjában az Egyesült Államok négy őrhajót adott a burmai kormánynak a polgárháborúban való felhasználásra, s további hatot helyezett kilátásba[10]. Másrészt Washington ösztökélte az illegálisan burmai területen tartózkodó Kuomintang csapatokat. A *New York Times* 1951 július 28-i száma jelentette, hogy Li Mi tábornoknak, Jünnan volt kormányzójának vezetésével csaknem 10 000 Kuomintang-katona gerilla műveleteket folytat a burma—kínai határon, s a határtól 65 mérföldnyi távolságra is benyomulnak kínai területre. Seymour Topping, az Associated Press of America tudósítója hozzáfűzte:

„Noha a nacionalisták behatolása viszonylag kis méretű, ezt tekintik a leghatékonyabb akciónak mindazok közül, amelyeket ez évben Csang Kaj-sek formósai rendszerével kapcsolatos erők a szárazföldön végrehajtottak.

A nacionalista haderő illetékes körök szerint körülbelül 15 000 főből álló reguláris katonaság három hadoszlopban. Parancsnokuk Li Mi...

Li 3 hónapon át zavartalanul folytatta portyázását...

Burmai hivatalos személyek állítása szerint Li katonáit Thaiföldről látták el új felszereléssel. Ezt a hírt azonban nem erősítették meg...

Itteni amerikai személyiségek ismételt cáfolata ellenére a burmaiak meg vannak győződve arról, hogy az Egyesült Államok segíti Lit"[11].

A mandalayi *Bahosi* című független lap 1951 augusztus 4-én közölte, hogy két amerikai és néhány japán irányítja Thaiföldről a Kuomintang műveleteit, s fegyverekkel és lőszerrel látja el a csapatokat[12]. Michael James Szaigonból jelentette a *New York Times*-nak augusztus 9-én, hogy „az itteni franciák véleménye szerint az Egyesült Államok a központi hírszerző ügynökség révén fontos szerepet játszik a Burmában működő kínai nacionalisták tevékenységében".

Három burmai ellenzéki párt 1952 január 18-án azt a vádat emelte, hogy 35 amerikai tiszt tartózkodik a burmai Monghszatban, ahol a Kuomintang erők repülőteret építettek, s hogy amerikai katonai tanácsadók thaiföldi támaszpontjukról, Csienghajból tevékenyen

[10] New York Times és Daily Compass. New York 1951 február 16.
[11] Daily Compass. 1951 július 29.
[12] New York Herald Tribune. 1951 augusztus 5.

segítik a műveleteket[13]. Hla Maung, Burma pekingi nagykövete kijelentette, hogy a nacionalistákat amerikai tisztek vezetik[14], a londoni *Observer* pedig Rangunból jelentette 1952 január 20-án:

„Kétségbevonhatatlan bizonyíték van arra, hogy amerikaiak segítik a [Kuomintang] 93. hadosztályt. Két amerikai kísérte múlt ősszel megindított gyalázatos offenzívájában, és amikor vissza kellett vonulniuk, a thaiföldi rendőrség elküldte egyik helikopterét, hogy elszállítsa őket Mongnienből. A helikopter lezuhant, és személyzete felgyújtotta; a két amerikai pedig Thaiföldre ment.

Kengtung város fölött gyakran látnak tízezer láb magasságban Constellation típusú repülőgépeket (azért ilyen magasságban, mert a környező hegyek közül nem egy 7000—8000 láb magas). Rosszul irányított, ejtőernyővel ledobott küldeményeket találtak, amelyek a háború után gyártott amerikai könnyű fegyvereket tartalmaznak. Kuomintang katonák, akik megadták magukat, elmondták, hogy egy Bangkokban működő amerikai szervezet segítségével jutottak el Burmába."

És az Associated Press of America 1952 február 11-én Londonból jelentette:

„Az angol kormány értesülései szerint Li Mi erői Formosából, Thaiföldről és nemhivatalos amerikai forrásokból kaptak katonai segítséget.

A jelentések szerint egy nemhivatalos amerikai ügynökség legújabb gyártmányú amerikai katonai felszerelést, így könnyű fegyvereket dobott le ejtőernyővel Li Mi erői számára"[15].

Hogy egybehangolják a délkelet-ázsiai amerikai intervenciót az angolok és franciák ottani erőfeszítéseivel, Arthur Dewey Struble

---

[13] The Statesman. 1952 január 20.

[14] Amrita Bazar Patrika. 1952 január 21.

[15] New York Post. 1952 február 11.

Végül kiderült, hogy ezek a Kuomintang maradványok nemcsak az új Kína elleni hadműveletek támaszpontjául használták fel Burmát, hanem tevékenyen beavatkoztak Burma belügyeibe is, s felléptek a Thakin Nu-kormány ellen. Tillman Durdin jelentette Rangunból a *New York Times* 1953 január 17-i számában:

„A burmai kormánnyal szembenálló karenek ellenállása újabban fokozódott, mivel szövetségre léptek a Burmában működő nacionalista csoportokkal... Ez utóbbiak az elmúlt év folyamán együttműködtek a karenekkel, katonai tanácsadással szolgáltak, s néhány karen tisztet ki is képeztek kengtungi támaszpontjuk területén.

Itt általában biztosra veszik, hogy a nacionalisták fegyvert is juttattak a karenoknek."

Ez a fordulat arra kényszerítette a burmai kormányt, hogy visszautasítsa az amerikai segélyt, s az ENSZ-hez forduljon támogatásért.

altengernagy 1951 májusában Szingapurba látogatott, hogy megbeszélést folytasson de Lattre de Tassigny tábornokkal, a francia főbiztossal, Indokína főparancsnokával és Malcolm MacDonalddel, a délkelet-ázsiai angol főbiztossal. A szigorúan titkos értekezleten ausztráliai és újzélandi megfigyelők is részt vettek.

Amerika katonai diplomáciai tevékenységének tetőpontját jelezte a Távol-Keleten az 1951 augusztus 30-án megkötött amerikai—Fülöp-szigeti szövetség, továbbá az Ausztrália, Új-Zéland és az Egyesült Államok között létrejött úgynevezett Anzus-egyezmény, s a japán békeszerződés, amelyet követően Amerika megállapodást kötött Japánnal katonai támaszpontokra és előjogokra vonatkozóan.

Ha semmi sem zavarta volna meg ezt a képet, az amerikai militaristák rendkívül elégedettek lehettek volna a Távol-Kelet militarizálására irányuló terveik végrehajtásával. Az amerikai vezetés alatt álló dél-koreai hadsereget eredeti nagyságának többszörösére fejlesztették fel. Amerikai irányítással létrehozták a japán fegyveres erők magvát, s az Egyesült Államok hosszú időre biztosította magának Japán területén fekvő támaszpontjaihoz való jogát. Jelentős beleszólása volt az indokínai ügyekbe, és megerősödött Fülöp-szigeti katonai pozíciója. A thaiföldi kormány teljesen Washington befolyása alatt állt. Ausztrália és Új-Zéland közelebb került az Egyesült Államokhoz egy szövetség révén, amelyből Anglia ki volt rekesztve[16]. A Csendes-óceán — északon és délen egyaránt — szinte amerikai tónak tűnt.

Az amerikai üzletembereknek is okuk volt az elégedettségre. A Kínával és a Szovjetunióval szemben elrendelt hajózár növelte Délkelet-Ázsia függőségét az ón, gumi és egyéb nyersanyagok ame-

---

[16] A United Press of America egyik londoni távirata, amelyet a *New York Times* 1952 szeptember 24-i számában közölt, elárulta, hogy az Egyesült Államok felelős Anglia kirekesztéséért:

„Az angol diplomaták bosszúságára az Egyesült Államok ma elutasította Angliának azt a kérését, hogy részt vehessen a Csendes-óceáni Tanács Honoluluban tartott jelenlegi ülésein...

Anglia kérte, hogy megfigyelőket küldhessen az Egyesült Államok, Ausztrália és Új-Zéland képviselőinek megbeszéléseire, amelyeken kidolgozzák a csendes-óceáni térség védelmi terveit. Mindhárom ország elutasító választ adott...

Anglia valószínűleg tiltakozni fog emiatt az Egyesült Államok kormányánál.

Angol diplomaták kijelentették, hogy nézetük szerint Ausztrália és Új-Zéland szerette volna, ha Anglia képviselteti magát az értekezleten, de az Egyesült Államok nyomására engedtek ebben a kérdésben."

rikai vásárlóitól. E cikkek árát annyira lenyomták, hogy az exportáló országok a tönk szélére jutottak. 1951 júliusában W. Stuart Symington, az Újjáépítési Pénzügyi Társaság vezetője kijelentette a szenátus készenléti albizottsága előtt, hogy az Egyesült Államok az ón árát fontonként 2—4 dollárról 1,12 dollárra, a gumiét pedig 85 centről 45,5 centre nyomta le néhány hónap alatt.

Ezeket az eredményeket azonban háttérbe szorították olyan balsikerek, amelyek hamarosan súlyos válságba sodorták az amerikai külpolitikát.

Katonai szempontból a koreai háború bebizonyította az amerikaiak által kiképzett dél-koreai hadsereg gyengeségét, amelyet pedig amerikai tábornokok Ázsia legjobb haderejének tartottak. Összeomlott az előrenyomuló észak-koreaiak csapása alatt, akik nem voltak ugyan számbeli fölényben, mégis egy hónap alatt elfoglalták Dél-Korea háromnegyed részét. Amerika kénytelen volt saját gyalogságának színe-javát bevetni, s a hatalmas légi és haditengerészeti erőkkel együtt végül már tobb mint félmillió katonája harcolt Koreában. Ekkora erővel MacArthur tábornok elő tudott ugyan nyomulni észak felé, de hátulról partizánok tízezrei zaklatták, s amikor a Jalu-folyó mentén húzódó határt, a mandzsúriai ipart ellátó erőművek vidékét igyekezett elérni, a kínai önkéntesek visszaverték. Az Egyesült Államok képtelen volt katonai győzelmet kivívni, noha Kína harcosainak csak egy töredékével állt szemben, akiknek helyzetét megnehezítették a rossz közlekedési viszonyok, és akiknek sokkal kevesebb felszerelés állt rendelkezésükre mint az amerikaiaknak. Az óriási amerikai légierő, amelyről sok tábornok azt hitte, hogy bármely háborúban biztosíthatja a győzelmet, még akkor sem bizonyult döntő erőnek, amikor a bombázók már valamennyi katonai célpontot elpusztítottak, s a repülőgépek személyzete azt a parancsot kapta, hogy „lőjenek mindenre, ami csak mozog". MacArthur 1951-ben történt felmentése azt jelentette, hogy az Egyesült Államok nem tud kikerülni a zsákutcából általános háború kirobbantása nélkül, amelyre viszont nincs felkészülve.

A Pentagon csak egyet tudott tenni: romhalmazzá változtatta Koreát. J. Donald Kingsley, a Korea segélyezésére és talpraállítására létesült ENSZ-bizottság amerikai igazgatója 1951 augusztus 8-án kijelentette, hogy a történelemben nincs példa arra, hogy egy országot olyan rettentően elpusztítottak volna, mint Koreát. Az észak-

koreai lakosságnak több mint tíz százaléka veszett oda. Szöul 85 százaléka romokban hevert. Egy 35 000 lakosú városban semmi sem maradt egy méternyire a föld színétől. A kárt 2—8 milliárd dollárra becsülték.

Ez a pusztítás nem a háború elkerülhetetlen következménye volt, hanem csakis az amerikai hadviselési módé. Számos várost, így például Vondzsut az amerikaiak nem harc során semmisítették meg, hanem azért tették a földdel egyenlővé, hogy ne kerüljön a koreai—kínai haderő kezére[17]. Egész falvakat gyújtottak fel, hogy megöljenek egy partizánt. Szöult pedig visszavonulásuk előtt gyújtották fel az amerikaiak.

A koreai háború éppen akkor foszlatta szét az amerikai haderő legyőzhetetlenségének mítoszát, amikor Bao Daj indokínai szerepeltetésének teljes csődje nyilvánvalóvá tette, hogy az amerikai felszerelés mit sem ér egy olyan néppel szemben, amely nemzeti felszabadulásáért folytat elszánt harcot. Nyilvánvalóvá vált, hogy ha az amerikaiak félmillió katonát voltak kénytelenek bevetni egy kis, 30 millió lakosú országban, és 140 000 katonájuk elvesztése után vereséget szenvedtek — nem tudnának gombnyomásra győzelmet kivívni nagyobb hatalmak ellen vagy több fronton folyó háborúban.

Politikai szempontból az Egyesült Államok pozíciója az ENSZ tekintélyének felhasználása ellenére sem javult. Az amerikaiak még megtárgyalni sem voltak hajlandók azt az észak-koreai javaslatot, hogy vonják vissza Koreából az ott harcoló külföldi hadseregeket, mert attól féltek, hogy Li Szin Man uralmát saját választói döntenék meg. A *New York Times* 1951 július 22-én megállapította:

„Az Egyesült Államok mindig ugyanazt az álláspontot foglalta el... Ha hirtelen visszavonnánk csapatainkat, ezzel a dél-koreaiakat új agressziónak szolgáltatnánk ki — amely vagy a határon túlról jövő támadás, *vagy belső forradalom* formájában jelentkezne." (Az én kiemelésem. — *L. N.*)

Minden kérés, ígéret és fenyegetés ellenére az amerikaiak szövet-

[17] 1951 január 17-én a United Press of America a következőképpen számolt be arról, hogy hogyan semmisítette meg Vondzsut az amerikai 2. hadosztály:

„A visszavonulás előtt Vondzsuban minden házat felgyújtottak, valamennyi hidat leromboltak, minden falat élelmiszert megsemmisítettek. Őrszemeket küldtek ki a helység környékére a kunyhók és szénakazlak felgyújtására... Azután... a tüzérség és a légierő működésbe lépett."

ségesei a Koreában harcoló idegen katonaságnak mindössze tizedrészét szolgáltatták, s Washingtonra hagyták, hogy gondoskodjon a többi haderő előteremtéséről. Erélyesen szembeszálltak Truman elnökkel, aki tajvani és indokínai intervenciót javasolt. Ezenkívül azok a Délkelet-Ázsiára vonatkozó nagyratörő tervek sem váltak valóra, amelyeket 1951 májusában Szingapurban a Három Nagy értekezletén terjesztettek elő. A *New York Times* 1952 január 29-i számában Hanson Baldwin így írt erről:

„Szingapurban többoldali egyezményt kötöttek a kémszolgálatok adatainak kicseréléséről és az értesülések összegyűjtéséről, s ez a megállapodás egy ideig érvényben is volt. Egyes képviselőink nincsenek teljesen megelégedve e megállapodások végrehajtásával, s nemrégiben ismét az a vélemény alakult ki, hogy az indokínai franciák nem továbbítják a kémszolgálat minden lényeges adatát.

Egyezmény mondta ki a térségben állomásozó egész tengerészeti haderő összevonását és koordinálását is, azonban nyilvánvalóan ezt sem hajtották végre. S egy másik terv is, amelyet az értekezlet jóváhagyott — nevezetesen az, hogy Szingapurt e térség legfőbb erődjévé és ellátási támaszpontjává építik ki — még ma is csak terv.

Papíron az értekezlet résztvevői egyetértettek abban, hogy kívánatos volna az Indokína—Malájföld—Burma térségben egységes, átfogó stratégiai parancsnokságot létesíteni, s különféle védelmi állásokról gondoskodni — például a Kra-foldszoroson, — arra az esetre, ha a franciák és vietnami szövetségeseik vereséget szenvednének Indokínában. De mégsem létesült ilyen parancsnokság.

Abban is egyetértettek, hogy nyolc hadosztályból álló stratégiai tartalékra volna szükség Délkelet-Ázsiában, s ebből legalább két hadosztályt Burmában kellene felhasználni, a többit pedig Malájföldön vagy másutt, ahol éppen kívánatosnak mutatkozik. De azt még senki sem tudja, honnan kerülnek majd elő ezek a csapatok. Azt javasolták, küldjön Ausztrália egy hadosztályt, de az ausztráliai küldött udvariasan kijelentette, hogy ez aligha áll módjukban. Az értekezlet valamennyi résztvevője egyetértett abban, hogy több haderőre van szükség, de mindegyik azt hajtogatta: «Sajnos, én nem küldhetek».”

A koreai háború az emberek millióit győzte meg arról, hogy az Egyesült Államok nem olyan békeszerető ország, mint amilyennek feltünteti magát. Még a Biztonsági Tanács (amelynek ülésén egyébként sem Kína, sem a Szovjetunió nem vett részt) szabályszerű döntését sem várta meg Washington, hanem sietett beavatkozni a polgárháborúba és hadihajókat küldött a kínai felségvizekre. 1950 júliusában Amerika ellenezte Pandit Nehrunak azt a javaslatát, hogy a konfliktus békés rendezése érdekében hívják meg Kínát a Biztón-

sági Tanácsba. Augusztus 1-én az Egyesült Államok ellenezte a Szovjetuniónak azt a Biztonsági Tanácsban előterjesztett javaslatát, hogy tűzzék napirendre „a koreai kérdés békés rendezését". Októberben az Egyesült Államok rávette a Közgyűlést, hogy szavazza le a Szovjetunió határozati javaslatát, amelyben indítványozta, hogy rendeljék el a tűzszünetet, vonjanak vissza minden külföldi haderőt, s egész Korea területén tartsanak választásokat egy ENSZ-bizottság ellenőrzésével, s e bizottságban a Koreával szomszédos országok vegyenek részt. Ehelyett az amerikai ENSZ-küldöttség elérte, hogy jóváhagyták a 38. szélességi kör átlépését. Decemberben, amikor az arab—ázsiai csoport tűzszünetet javasolt, továbbá a külföldi csapatok „megfelelő szakaszokban történő" fokozatos kivonását, s egy értekezlet összehívását, amelyen megvitatják a tajvani kérdést és Kína felvételét az ENSZ-be, az Egyesült Államok semmi mást nem volt hajlandó támogatni, mint a tűzszünetet, hogy ezzel segítse a maga visszavonuló csapatait. 1951 januárjában keresztülvitte, hogy az ENSZ elítélje Kínát, ugyanazon év májusában pedig, hogy helybenhagyja a Kínával szemben alkalmazott hajózárt; mindezzel csökkentette a béke lehetőségeit. A tűzszünetre vonatkozó tárgyalások végül is nem amerikai, hanem szovjet kezdeményezésre[18] indultak meg, s több mint két éven át húzódtak az amerikai tárgyaló fél fenyegetései, szabotázsa és különleges követelései miatt. Ezeknek az eseményeknek a nyomán sok ember első ízben kezdett kételkedni abban, hogy Amerika joggal minősíti magát a világbéke őrének.

Ugyancsak jelentős változás volt az is, hogy 1950-ben első ízben akadt versenytársa Amerikának, amely addig vitathatatlanul vezető szerepet töltött be a „szabad világban". 1950 végén Anglia, amely részben kiheverte háborús veszteségeit, az Államközösség támogatásával ismét fontos tényezővé vált a nemzetközi ügyekben. Ezt mutatta az 1950 novemberében elkészült colombói terv. India is jelentős erőnek kezdett számítani a nemzetközi ügyekben, mivel

[18] Nem amerikai folény késztette a Szovjetuniót békejavaslatokra. Hanson Baldwin leszögezte a *New York Times* 1951 július 6-i számában:

„Az a feltevés, hogy részben vagy egészben a Szovjet gyengesége miatt hajlandók a kommunisták koreai tűzszünetről tárgyalni, veszélyes tévedésnek bizonyulhat... a kínai kommunisták... állandóan növelték mandzsúriai légierejüket, s légi tevékenységük éppen Jakov A. Malik szovjet kulügyminiszterhelyettes békejavaslatának benyújtása előtt érte el tetőpontját."

több ízben kezdeményezően lépett fel távol-keleti kérdésekkel kapcsolatban. Az, hogy ázsiai—arab csoport létesült az ENSZ-ben, arra vallott, hogy az Egyesült Államoknak Koreában támadt súlyos nehézségei miatt a Közel-Keleten is vitássá tehetik Amerika vezető szerepét. Sőt, Németország és Japán is mindjobban kiheverte háborús sebeit, s egyre kevésbé volt hajlandó arra, hogy engedelmesen tűrje Amerika gyámkodását.

A koreai háború az Új-Kína életképességét is bebizonyította. Ahelyett, hogy belső problémái gúzsba kötötték volna, amint azt Washingtonban nagy bizakodással megjósolták, visszaverte a határai ellen irányuló amerikai támadást, s elismerten döntő tényezővé vált minden távol-keleti kérdés rendezésében.

Az amerikai kezdeményezésre Japánnal megkötött békeszerződést az egész Távol-Keleten és másutt is a tiltakozások özöne fogadta. Mivel Kínát teljesen figyelmen kívül hagyták, India és Burma nem volt hajlandó részt venni a szerződés megkötésére összehívott San-Franciscó-i értekezleten, és mivel a békeszerződést a Szovjetunió elvetette, gyakorlatilag semmiféle erkölcsi értéke nem volt ennek a Dulles-gyártotta egyezménynek[19]. A helyzet iróniájára utalt James Restonnak a *New York Times* 1951 szeptember 7-i számában megjelent tudósítása:

„A japán békeszerződést megvitató értekezlet mai ülésére a szabad Ázsia szenvedélyes, mélabús és enyhe oxfordi kiejtéssel árnyalt beszéde nyomta rá bélyegét."

Még ilyen korlátolt részvétel mellett is az értekezleten olyan ügyrendet állapítottak meg, amely korlátozta a hozzászólásokat

---

[19] Jennings Perry, haladó amerikai cikkíró találóan elemezte a japán békeszerződés értékét a newyorki *Daily Compass* 1951 augusztus 30-i számában:

„Mielőtt túl sokat költenénk San-Franciscóban zenekarokra és zászlódíszre, jobb lenne, ha kissé elgondolkodnánk azon, hogy mit ér majd ténylegesen a Dulles-féle szerződés, miután Oroszország, Kína és India, tehát az ázsiai nagyhatalmak kimaradtak belőle.

Országunk — expedíciós hadseregünkre való tekintettel — nagy hatalom Ázsiában, de nem ázsiai nagyhatalom. Nem ott vannak a gyökereink. Egyetlen kis gyarmati területünk sincs, amelynek révén Ázsiában tartózkodhatnánk. Semmi sem kényszerít arra, hogy ott éljünk. Egy Amerika és Japán közötti szerződés, amely mindkét felet egyformán kielégíti, nem csekélység . . . De nagyonis lehetséges, hogy jelentőségénél jobban ünnepeljük ezt az eseményt, hogy túl nagy igényt támasztunk vele szemben, és túl sokat várunk tőle.

Ázsia — amelyhez képest Japán aligha több mint partja közelében heverő göröngy — hallatni fog még magáról."

és lehetetlenné tette a módosításokat. Az értekezlet sikere csak színleges volt. Előrelátva a majd később felszínre kerülő problémákat, Richard Casey ausztráliai külügyminiszter július 12-én kijelentette, hogy a szerződés „biztonsági" záradékai hazájában nagy aggodalmat keltenek. A *New York Times* július 18-án jelentette, hogy a Fülöp-szigetiek „végre találtak egy olyan pontot — a japán szerződés jelenlegi formája elleni tiltakozást —, amelynek alapján az ország valamennyi politikai tényezője egyesülhet, bízva a nép támogatásában". Az indonéz külügyminiszter az értekezletről visszatérve, kénytelen volt tudomásul venni, hogy a szerződést, amelyet aláírt, parlamentje elveti. Japánban a baloldali szocialisták és a kommunisták tiltakoztak a békeszerződés ellen, s minden japánt felháborított a Rjukju- és a Bonin-szigetek amerikai megszállása. Roy Cromley azt írta a *Wall Street Journal* 1951 augusztus 23-i számában, hogy a szerződés „senkinek sem fog örömet okozni", és hogy „valószínűleg kevés barátot és igen sok ellenséget szerez az Egyesült Államoknak".

Az, hogy India elvetette a szerződést, nem változtatta ugyan meg a San-Franciscó-i értekezlet kimenetelét, de jelentős befolyással volt a közvéleményre és a további fejleményekre. Erről írt Ludwell Denny, a Scripps-Howard sajtótröszt szemleírója Washingtonban augusztus 29-én „Nehru szabotál" című cikkében:

„Már a San-Franciscó-i értekezlet előtt is mutatkoznak annak káros hatásai, hogy Nehru, indiai miniszterelnök megpróbálja elszabotálni a japán békeszerződést.

Az így vagy amúgy befolyásolt országok között van Burma, Indonézia, a Fülöp-szigetek és Japán...

Végeredményben valószínűleg Nehru úr Japánra gyakorolt befolyása a legártalmasabb...

Természetesen mindez nem tartja majd vissza Japánt a szerződés aláírásától, de felszítja a régi japán nacionalizmus parazsát, és növeli a szerződéssel szembenálló kisebbség tiltakozását, amely egy napon Japán közvéleményének hangjává erősödhet.

Mindezt a legszentebb Nehru a «béke» nevében teszi."

Az Egyesült Államok azzal a törekvésével, hogy Japánt elvágja Kínától, olyan helyzetet teremtett, amelynek később szükségképpen bonyodalmakra kellett vezetnie. Arra kényszerítette Japánt, hogy kíméletlen versenybe kezdjen Angliával és Indiával Délkelet-Ázsiában, s ezzel fokozta a japán gazdaság nehézségeit és ellenállást vál-

tott ki japán — és magától értetődően angol — üzleti körökben. Az Angliával kapcsolatos következményeket Andrew Roth ismertette az *Amrita Bazar Patrika* 1951 szeptember 27-i számában:

„Japán nagy lendülettel tör be ismét Dél-Ázsiába, s ez azzal a veszéllyel járhat, hogy Angliának nemcsak gazdasági helyzetét ingatja meg, hanem tekintélyét is megtépázza és politikai elgondolásait is meghiúsítja... Egyszóval Japán arra törekszik, hogy «örökölje» Anglia «legfőbb gazdasági térségét», holott sokan azt hitték, hogy ez az Egyesült Államoknak jut majd osztályrészül.

Mindez most különösen súlyosan érinti Angliát, mert az újrafelfegyverzés felemészti azokat az anyagokat és azt a gyártási kapacitást, amely a dél-ázsiai piacok megtartásához szükséges lenne."

A Japán újrafelfegyverzésére vonatkozó amerikai javaslat hasonlóképpen világszerte — Japánban is — kedvezőtlen hatást keltett. MacArthur úgy próbálta ezt ellensúlyozni, hogy üldözőbe vette a kommunistákat 1950 tavaszán, amikor már hatalmas tömegek támogatták őket az újrafelfegyverzés kérdésében[20]. Egy időre némi eredményt ért el, mivel az újrafelfegyverzés egyes nem kommunista ellenzőit elnémította a félelem és az antimilitaristák nem is közölhették szabadon nézeteiket[21]. 1951-ben azonban a mozgalom újból megerősödött és óriási méretűvé vált. Jellemző erre az a feljegyzés, amelyet 1951 február 6-án nyújtottak át Tokióban John Foster Dullesnek a japán parlament mindkét házának nőtagjai, akik között egyetlen kommunista sem volt:

„Első és utolsó imádságunk, hogy elkerüljük a háborút — mindenféle háborút, a polgárháborút, nemzetközi háborút és osztályháborút egyaránt. Mi, anyák, feleségek, nővérek, egyszerűen gyűlöljük a háborút. Mi, japánok, annyit szenvedtünk és annyi szenvedést okoztunk másoknak, hogy egyáltalán nem bízunk többé a háborús módszerekben...

[20] Romney Wheeler, aki MacArthur polgári kíséretének tagjaként 1950-ig Tokióban tartózkodott, így számolt be erről a *Harper's Magazine* 1951 januári számában: „Jellemző, hogy a kommunizmus a leggyorsabb ütemben 1950-ben terjedt Japánban, amikor vezetői felhagytak a japán kormány elleni támadással és a szövetséges megszállás elleni éles bírálatra tértek át. Az Amerika elleni felhívás sikere valójában még a kommunistákat is meglepte. A nem kommunista politikusok igyekeztek, hogy le ne maradjanak a kocsiról, és 1950 májusában maga Josida miniszterelnök is kijelentette a választási kampány során Japán vidéki körzeteiben összegyűlt tömegeknek, hogy Japán nem tűrheti amerikai katonai támaszpontok létesítését anyaországi szigetein." (Idézve a *Reader's Digest* 1951 márciusi számában.)

[21] 1950—1951-ben körülbelül 1700 kiadványt tiltottak be.

Japán az egész világ színe előtt szuverénül kinyilatkoztatta (a japán alkotmányban), hogy mindörökre lemond a háborúról, s ez volt egyedüli reménységünk és büszkeségünk, ez mentett meg bennünket a kétségbeeséstől, amikor a háború befejeztével szörnyűséges, elviselhetetlen nyomorúságban tengődtünk. Most is abban reménykedünk, hogy nem kerül sor többé háborúra, és arra tanítjuk az ifjúságot, hogy «sohase öljl», arra tanítjuk, hogy még életének kockáztatásával is igyekezzen más módszereket, békés módszereket találni...

Ha, mint nyilvánvaló, gyokeresen meg kell változtatni a japán alkotmányt, hogy Japánt újra felfegyverezhessék, a japán nők többsége a mi álláspontunkat fogadja majd el, s az ilyen öngyilkosság ellen fog szavazni...

Azt javasoljuk, hogy hozzanak létre valódi «kollektív biztonságot» oly módon, hogy a Keletnek és az egész világnak háború sújtotta országai megfogadják: «soha többé nem gyilkoljuk egymást»; mert adósai vagyunk azoknak a szenvedő országoknak, amelyekre lesújtottunk, amikor embereink úgy érezték, hogy jogos az eljárásuk, amellyel bajt hoztak a világra. Mi többé nem bízunk ebben az eljárásban"[22].

Tamaki Ujemura asszony, a Fiatal Nők Keresztény Szövetsége japán tagozatának elnöke, 1952 április 20-án nyílt levelet intézett Matthew Ridgway tábornok feleségéhez, amelyben azzal vádolta meg az amerikai katonákat, hogy „megrontják a japánok erkölcseit". Az amerikaiakat hibáztatta azért, hogy 70 000—80 000 prostituált van Japánban, és hogy a prostitúció 200 millió dolláros üzletággá fejlődött, amelynél csak a koreai háború jelent nagyobb szabású üzletet; ezenkívül megemlített egy hivatalos japán jelentést, amely szerint 200 000 törvénytelen gyermek származik amerikai katonáktól, s a szerencsétlen anyák közül sokan kényszerűségből prostituáltak lettek[23].

A Kjotói és Hitoszubasi egyetemeken 1951 tavaszán végrehajtott közvéleménykutatás feltárta, hogy a megkérdezettek 92,8 százaléka nem jelentkezne önként a hadseregben való szolgálatra. Az egyetemi hallgatók önkormányzati egyesületének országos föderációja, amelynek 170 000 tagja van, kampányt folytatott a békeszerződés és az újrafelfegyverzés ellen.

A *New York Times* 1952 november 30-án jelentette, hogy amikor az Egyesült Államok a biztonsági szerződés keretében támaszpontokat és gyakorlótereket kezdett létesíteni Japán vidéki körzeteiben,

[22] Daily Compass. 1951 szeptember 6.
[23] Daily Compass. 1952 április 21.

a japán falusi lakosság tiltakozása is mindinkább fokozódott. Vidéki hatósági személyek elpanaszolták, hogy az amerikai katonák szántóföldeket foglalnak le, „gyilkolnak, rabolnak és más bűntetteket követnek el", s meghonosítják a falvakban a városok bűneit.

Az amerikai militarista politikát tehát ádáz gyűlölettel fogadták mindazokban az országokban, amelyeket érintett. William O. Douglas, a Legfelsőbb Bíróság tagja, ázsiai körútja után így írt erről a *Look* 1951 augusztus 14-i számában:

„Ázsiában egyre fokozódik az amerikaellenes hangulat, s az elmúlt néhány évben olyan erőssé vált, hogy most már könnyen Amerika elleni kereszteshadjárattá fajulhat...

Főként azért váltunk tehetetlenné, mert áldozatul estünk a katonai gondolkodásmódnak."

AMERIKA KÖZÉP-KELETI POLITIKÁJA A KOREAI HÁBORÚ IDEJÉN

Az amerikai politika Kelet-Ázsiában elszenvedett vereségéhez hasonló jelentőségű volt az a másik, amely a Közép-Keleten érte. Az amerikai militaristák itt is éppen akkor jutottak válságba, amikor a legnagyratörőbb terveket szőtték.

Közvetlenül a koreai háború kitörése után Razmara tábornokot, akit „arra az eshetőségre tartogattak, ha már minden kötél szakad"[1], hirtelen hatalomra juttatták Iránban.

1950 júliusában az amerikaiak rábeszélték a török kormányt, hogy küldjön 4500 főnyi katonaságot Koreába; ezzel szemben az Egyesült Államok támogatta felvételét az Északatlanti Egyezmény Szervezetének (NATO) államai közé. Bár a Szervezet más tagjai — különösen Anglia — eleinte nem értettek egyet ezzel, Törökország hamarosan mint társtag, 1952 februárjában pedig mint teljesjogú tag bekerült a NATO-ba. Militarizálása gyors ütemben haladt. Truman elnök 1951 közepén, amikor a Kongresszus előtt beszámolt a kölcsönös védelmi segélyprogram végrehajtásának harmadik félévéről, kijelentette:

„Törökország a legnagyobb készséggel vállalta, hogy összes kiadásainak igen nagy részét védelmi célokra fordítja, noha rendkívül sürgősnek és igen szükségesnek tartják a szociális helyzet megjavítását s a gazdasági fejlesztést. Például félbeszakították annak a néhány évvel ezelőtt elkészített nagyarányú középületfejlesztési programnak a végrehajtását, amellyel Ankarának, a fővárosnak súlyos hiányosságait akarták felszámolni; a parlamentnek szánt épület befejezetlen váza bizonyságul szolgál arra, hogy a törökök nem tűrik meg költségvetésükben az

[1] Albion Ross megállapítása a *New York Times* 1950 június 27-i számában.

olyan másodrendű fontosságú tételeket, amelyek miatt csökkenteni kellene katonai erőfeszítéseiket."

1951 június 18-án az Egyesült Államok kölcsönös védelmi és segélynyújtási egyezményt kötött Szaud-Arábiával, amelynek alapján Amerika ötévi használatra megkapta a dahrani repülőteret[2], s ennek ellenében katonai felszerelést ad el az arab kormánynak és fél áron képezi ki a hadsereget a fegyverek használatára. A szerződés — ha egyik fél sem mondja fel — automatikusan még tíz évig érvényes.

Az amerikaiak még az elzárt Jemen királyságot is megkörnyékezték. A Szaud-Arábiában állomásozó amerikai nagykövet 1950 áprilisában látogatást tett Jemenben, majd az amerikai haditengerészet egyik orvoscsoportja 1951 januárban és februárban hét hétig tartó vizsgálatot folytatott ebben az országban.

Az amerikai katonai köröknek az arab országok iránti megnövekedett érdeklődése tükröződik abban a hírben is, amelyet a *New York Times* 1951 június 25-i számában közölt. Eszerint az Egyesült Államok hadseregének harminc tisztje a beiruti amerikai egyetemen gyorsított rövid tanfolyam keretében tanulmányozza a Közel-Kelet történelmét, politikai helyzetét és népeinek életmódját; ezenkívül a hadsereg montereyi (California) nyelviskolájában meggyorsították az arab tolmácsok kiképzését.

Londont megijesztette az amerikaiak behatolása erre a területre, amely mindeddig az angolok övezete volt, s ezért azt javasolta az Egyesült Államoknak, hogy lépjenek fel együttesen. A *New York Times* 1951 augusztus 10-én jelentette, hogy az atlanti hatalmak közép-keleti parancsnokság létesítéséről tárgyalnak, amelynek élén a Brit Államközösség, Franciaország, az Egyesült Államok és Törökország állna, és amely magában foglalná az arab államokat. A *Times* szerint Anglia nagyon szerette volna, ha a terv megvalósul. A *New York World Telegram* 1951 augusztus 15-én jelezte, hogy Anglia lesz a parancsnokság vezetője. Októberben az arab államok elé terjesztették a tervet, és Amerika nagy erőfeszítéssel igyekezett híveket toborozni. De hiába fáradozott.

---

[2] A *New York Times* ezzel kapcsolatban jelentette 1951 július 14-én: „A dahrani repülőtér, amelyet a legutóbbi években úgy építettek át, hogy a légierő legnagyobb stratégiai bombázói is felszállhassanak róla, uralja az egész közel-keleti térséget, s az Egyesült Államok rendelkezésére álló minden más közel-keleti repülőtérnél közelebb van a Szovjetunióhoz, és a Kozel-Kelet döntő fontosságú olajtermelő vidékeihez."

Szíriában például oly nagy volt az ellenállás az Egyesült Államok törekvéseivel szemben, hogy a Khaled el Azam-kormány 1951 júniusában elhatározta, hogy még a Truman negyedik pontja alapján felajánlott segélyt is visszautasítja. Az utána következő Haszan al Hakim-kormány hamarosan megbukott, mert szövetséget akart kötni Törökországgal és a nyugati blokkhoz kívánt csatlakozni. 1951 novemberében Dr. Maruf Davalibi lett a miniszterelnök, aki helytelenítette az amerikai politikát és azt javasolta, hogy kössenek az arab államok meg nem támadási egyezményt a Szovjetunióval. Davalibit hatalomra jutása után egy nappal lázadók börtönbe vetették; az államcsínyt a nyugatbarát Adib el Sisikli ezredes szervezte meg, de még ő is kénytelen volt elutasítani az angol—amerikai katonai tömböt.

Az amerikaiak hiába próbáltak Szaud-Arábiából behatolni Jemenbe; jellemző erre annak az amerikai archeológiai expedíciónak a sorsa, amely 1951 nyarán Wendell Phillipsnek, az Amerikai Embertanulmányozási Alapítvány elnokének vezetésével a bibliai Sába királynőjének marebi palotáját akarta feltárni. Az Egyesült Államok haditengerészete katonai kórházzal látta el az expedíciót, hogy ezzel is novelje tekintélyét, a jemeni főpap pedig elrendelte, hogy építsenek számára főhadiszállást, repülőteret és Szanába vezető utat[3]. De ez a vállalkozás mégsem fűzte szorosabbra az Egyesült Államok és Jemen kapcsolatait. Phillips 1952 februárjában elmenekült a királyságból, azt hozta fel ürügyül, hogy jemeni katonák zaklatták. Február 19-én Jemen londoni követsége vádat emelt ellene kincsek elorzása, helyi csapatokkal történt összetűzései és különféle adósságok hátrahagyása miatt[4].

Iránban a vasmarkú Razmarát a közvélemény megakadályozta abban, hogy amerikabarát politikai irányvonalát a gyakorlatban is érvényesítse. A *New York Times* már 1950 szeptember 4-én washingtoni forrásokra hivatkozott, amelyeknek véleménye szerint állítólag „az Egyesült Államok kormánya nem bízik túlságosan a mostani iráni kormány szilárdságában". 1950 október 5-én a *Times* Teheránból jelentette:

„Annak a tiltakozó kampánynak, amely az American Overseas Consultants, Inc. működése ellen irányul (e magántársaság feladatokat lá-

[3] New York Times. 1951 augusztus 20
[4] *Dawn*. Karacsi 1952 február 21

tott el az iráni hétéves tervvel kapcsolatban) és annak az általános amerikaellenes kampánynak, amelyet az újságok százaiban megjelenő cikkek és karikatúrák útján, továbbá szóbeli propagandával folytatnak, a parlamentben hivatalosan Abdol Szaffai képviselő adott kifejezést. Szabályszerűen felszólította a kormányt, magyarázza meg a parlamentnek, hogy egyáltalán mi köze van Iránnak az Egyesült Államokhoz...

Megbízható értesülések szerint a hétéves tervvel foglalkozó szervezetnek s jelentős iráni politikusoknak az American Overseas Consultants cég szakértőivel fennálló kapcsolatai olyan feszültté váltak, hogy kétségek merültek fel, vajon továbbra is érvényben marad-e az a szerződés, amelynek értelmében amerikaiak szakértői tanáccsal szolgálnak...

Becslés szerint a tanácsadó csoport költsége a fizetéseket és a részvénytársasági illetéket beleértve körülbelül havi 55 000 dollárt tett ki, a múlt évi tanulmányozási költség pedig félmillió dollár volt...

Különböző nehézségek származnak az éles amerikaellenes agitációból, amely a legutóbbi hat hónapban teljesen megváltoztatta a korábbi, erősen amerikabarát hangulatot. A kormány nem ért egyet ezzel az agitációval. De a mostani ellenséges légkör megnehezíti az itteni amerikaiak számára a munkát."

Végül a Razmara-kormánynak meg kellett szüntetnie a teheráni rádió „Amerika hangja" leadásait, fel kellett bontania az Overseas Consultants-szel kötött szerződést, vissza kellett hívnia azokat a katonatiszteket, akiket kiképzésre az Egyesült Államokba küldtek, és 20 millió dolláros kereskedelmi egyezményt kellett kötnie a Szovjetunióval. De Razmara nem törődött azzal, hogy a nép az angol olajkoncessziók megszüntetését követeli, és ezért 1951 március 7-én a Fidajan Izlam egyik tagja meggyilkolta. Nyolc nappal később a medzslisz egyhangúlag megszavazta az olajipar államosítását.

Eközben, március 10-én a sah az amerikabarát Husszein Alát nevezte ki miniszterelnöknek, és George C. McGhee amerikai külügyminiszterhelyettes megérkezett Teheránba; ugyanakkor a jelentések arról számoltak be, hogy amerikai olajtársaságok pályáznak az iráni olajra. De bár a fővárosban kihirdették a statáriumot, a sah nem tudott úrrá lenni a népi mozgalmon és áprilisban Moszadikot kellett Ala utódjává kineveznie.

Ezután az Egyesült Államok nyíltan beavatkozott az angol—iráni olajviszályba, s 1951 júliusában Teheránba küldte Averell Harrimant. Az irániakat még jobban felháborította, hogy Amerika támogatta az angolok pozícióját, s a nagy amerikai olajérdekeltségeket, amelyek korábban nagy lelkesedéssel akarták elfoglalni Anglia

helyét az iráni olajtermelésben. Moszadik egyre élesebben lépett fel az Egyesült Államokkal szemben, s a nép ennek megfelelően mindjobban támogatta. Amikor a sah 1952 júliusában elmozdította Moszadikot hivatalából, s Ahmed Kvavamot állította a helyére, a nép három nap alatt megbuktatta az új kormányt és ismét Moszadikot juttatta hatalomra.

Az iráni fejlemények Irakra is hatással voltak. Közvetlenül az iráni olaj államosítása után Irak nacionalista pártja hasonló akciót követelt az Iraq Petroleum Companyvel szemben. Noha Nuri Szaid miniszterelnök a helyzet ura maradt, tovább folytatódott az agitáció. 1952 novemberében hatalmas tüntetésekre került sor Bagdadban, s felgyújtották az Egyesült Államok és Anglia hírszerző ügynökségeinek épületeit.

A Közép-Keleten az angolokkal szemben régóta érzett ellenszenv, az egyre erősödő amerikaellenes hangulat, s Amerikának a koreai háborúban lelepleződött gyengesége volt az oka annak, hogy Törökország kivételével mindenutt meghiúsultak az Egyesült Államok e térségre vonatkozó tervei. Egyiptom, a Biztonsági Tanács arab tagja, még Indiánál is kevésbé segítette az Egyesült Államokat: nem értett egyet az ENSZ 1950 június 27-i határozatával, amely kimondta, hogy segítséget kell nyujtani a dél-koreai kormánynak.

A közép-keleti parancsnokság angol—amerikai terve kudarcot vallott, Törökország és Izrael kivételével senkinek sem kellett[5]. Washington emiatt érzett felháborodása tukröződik egy amerikai tábornok kijelentésében, aki állítólag — az amerikaiakra jellemző sovinizmussal — „férgekkel teli doboznak" minősítette a Közép-Keletet[6].

---

[5] 1951 november 4-én, mielott Izraelt felszólították arra, hogy csatlakozzon a tervezett kozép-keleti parancsnoksaghoz, Mose Saret kulugyminiszter kijelentette az izraeli parlamentben, hogy orszaga felhagy fuggetlen politikájával és a nyugati hatalmakhoz csatlakozik.

[6] Idézet C. L. Sulzbergernek a *New York Times* 1952 december 7-i számában megjelent cikkéből.

AZ EISENHOWER—DULLES-FÉLE „ÚJ ARCULAT"

Az amerikai militarizmus áramlatának dagálya 1950 tavaszától a következő év végéig tartott. Ebben az időben amerikai katonák állomásoztak Koreában, Japánban és a csendes-óceáni szigeteken. Tajvan amerikai protektorátus volt. A jenkik orrhangú beszéde erősen áthallatszott Indokínába, s Burmában és Ceylonban is érezhető volt az amerikai befolyás. Japánt, a Fülöp-szigeteket, Ausztráliát és Új-Zélandot katonai szövetségek kötötték az Egyesült Államokhoz, az engedelmes Thaiföld pedig Amerika délkelet-ázsiai támaszpontjává lett. A Közép-Keleten Törökország amerikai vezetéssel jelentős katonai hatalommá fejlődött, az amerikai légierő pedig Dahran és az észak-afrikai támaszpontok birtokában az egész térséget uralma alatt tartotta.

De a koreai háború másfél év alatt leleplezte az Egyesült Államok katonai fogyatékosságait s egész Ázsiában létrehozta a semlegességi irányzatot. Szueztól Bangkokig merőben új problémákkal állt szemben az amerikai külpolitika. Közvetlenül a világháború után az Egyesült Államok azt remélte, hogy a nyugat-európai hatalmak helyére léphet ezen a területen, ha felidézi a mindenható dollár bűvöletét, és a maga oldalára vonja a konzervatív nacionalista elemeket. Most azonban az ázsiai semlegességi és függetlenségi mozgalom arra kényszerítette az Egyesült Államokat, hogy a legélesebben felvegye a harcot ezeknek az országoknak leghatalmasabb erői ellen és Nyugat hatalmának helyreállítása érdekében. S mindez olyan időpontban történt, amikor a nyugat-európai országok maguk is elkezdték kifogásolni a Washingtonban tervbe vett agresszívebb eljárásokat:

A koreai háborúban képtelenek voltak előbbre jutni, és az indokínai háborúban az amerikai beavatkozás ellenére sem tudtak elérni döntő eredményt. Az Egyesult Államok számára nem maradt más hátra, mint hogy vagy belenyugszik a békés rendezésbe, vagy kiszélesíti a konfliktust a Távol-Keleten. Az Egyesült Államok közvéleményében egyre erősödött a békeirányzat, de ugyanakkor a Kuomintang Lobby és a Köztársasági Párt befolyásos csoportjai erőteljesebb katonai lépéseket követeltek — így például Kína tengeri blokádját —, amelyekkel együttjárt a háború kiszélesítésének kockázata. Az 1952. évi Truman—Acheson politika ingadozó, ellentmondásos és tapogatózó volt. Meghajolt a reakciós militaristák követelései előtt, s egyben bizonyos fokig — akárcsak a koreai háború előtti időszak amerikai politikája — a gazdasági és politikai intézkedésekre vetette a fő súlyt. James Reston jelentette a *New York Times* 1952 január 24-i számában, hogy „a Truman-kormány igyekszik ázsiai politikáját India és Japán köré csoportosítva átformálni . . ."

A Kongresszusban a Köztársasági Párt erélyesen támogatja Ázsia katonai megsegítését. De kérdés, egyetért-e azzal, hogy gazdasági segítséget nyújtsanak a világ e részének . . .

„az Egyesült Államok indiai nagykövete, Chester Bowles, e héten Washingtonba érkezett, és kijelentette, hogy a világ egyes részein — különösen Indiában — az ekék fontosabbak mint a géppuskák, s ezt tudomásul kell venniük azoknak, akik Ázsia megvédésének tervén dolgoznak.

Paul Hoffman, a Marshall-terv volt igazgatója pedig azt állította, hogy India ma körülbelül azon a fokon van, amelyen Kína volt 1945-ben. Hoffman követelte, Indiában és más ázsiai területeken vegyék jobban figyelembe azt, hogy nemcsak katonai «erőtérségeket» kell kiépíteni, hanem gazdasági erőtérségeket is."

Az 1951. évi kölcsönös segélynyújtási törvény, amely fokozott katonai és gazdasági támogatást helyezett kilátásba Ázsia számára, kompromisszum volt a militarista és az Acheson—Bowles csoport között. De annyira fokozódott a gyűlölet az Egyesült Államokkal szemben, hogy a program végrehajtására irányuló erőfeszítések nehézségekbe ütköztek. Az indonéz Szukiman-kormány 1952 február 23-án, amikor a kölcsönös segélynyújtási egyezményt elfogadta, megbukott, noha előző ősszel még mintegy ezer ellenzéki vezetőt tömörített. Még a fennálló segélyprogramok végrehajtását is fel kellett

függeszteni Burmában, Afganisztánban, Iránban, Irakban és Egyiptomban; ezek az országok elutasították a segélyhez fűzött feltételeket, s így módosított egyezményeket kellett velük kötni.

A Köztársasági Párt győzelmet aratott az 1952 novemberi elnökválasztáson — sikerüket nagyrészt annak köszönhették, hogy Eisenhower megígérte, véget vet a koreai háborúnak —, s a választást új, nyilvános külpolitikai vita követte. Akárcsak 1950-ben, most is Amerika diplomáciai és katonai balsikerei tették ezt szükségessé. John Foster Dulles külügyminiszter 1953 május 5-én kijelentette:

„Ne áltassuk magunkat; vegyük tudomásul, hogy kritikus a nemzetközi helyzet. Például ma egész Délkelet-Ázsia nagy veszélyben forog, és ha Indokína elvész, láncreakció indul meg az egész Távol-Keleten és Dél-Ázsiában. Igen sok olyan ország, amely mindig a nyugati világot és különösen az Egyesült Államokat tekintette a legnagyobb anyagi és erkölcsi erő forrásának, azt fontolgatja, hogy vajon ma már Washington helyett nem Moszkva-e az erőközpont. A nyugati világban is vannak kommunista elemek, melyek készek a hatalom, a politikai hatalom átvételére — a szovjet kommunizmussal való megbékélés vagy legalábbis a szovjet kommunizmus iránti jóindulatú semlegesség alapján"[1].

Az Egyesült Államok ázsiai hatalmának visszaszerzésére irányuló Eisenhower—Dulles-terv, amely legfeljebb abban különbözik az előző tervektől, hogy mit hangsúlyoz, három fő célt tűzött ki:

1) véget kell vetni Koreában és Indokínában a hadműveletek stagnálásának, amelynek következtében több százezer amerikai és francia katona vesztegel tétlenül;

2) független ázsiai hadseregeket kell létrehozni, hogy ezek felváltsák az amerikai haderőt, amelyet azután mozgó stratégiai tartalékként lehet felhasználni; végül

3) el kell simítani az ázsiai nem kommunista országok közötti konfliktusokat és vissza kell szorítani a semlegességi irányzatot, hogy az egész térség valamennyi országa amerikai vezetéssel katonai szövetségre lépjen.

C. L. Sulzberger közölte a *New York Times* 1952 december 7-i számában, hogy Ázsia Törökországtól Indokínáig viszályoktól feldúlt „légüres tér". Az új washingtoni kormány tegyen lépéseket, sürgette, „csináljon rendet ebben a borzalmas felfordulásban" —

[1] A 83. Kongresszus első ülésszaka. Az 1953. évi kölcsönös biztonsági törvény; az Egyesült Államok szenátusa külügyi bizottságának kihallgatásai. 9. old.

vessen véget a Szuezzel kapcsolatos angol—egyiptomi viszálynak, a palesztinai arab—zsidó konfliktusnak, az iráni—angol olajviszálynak, a Paktunisztánnal kapcsolatos afgán—pakisztáni viszálynak s India és Pakisztán Kasmirért való vetélkedésének. Ha ezeket a konfliktusokat amerikai irányítással rendezték, Dél-Ázsiát egybekapcsolhatják a Távol-Kelettel és „erőhelyzetet" teremthetnek. Ez azt is lehetővé tenné, hogy amerikai vezetéssel hatalmas hadseregeket hozzanak létre, s így megoldják Amerika emberanyag problémáját.

Az amerikai hírmagyarázók mohó érdeklődéssel tanulmányozták Ázsia népesedési adatait. A *U. S. News & World Report* 1953 január 20-án közölte, hogy az ázsiai nem kommunista országok katonai szempontból számbajövő emberanyaga — a 20—34 éves férfiak száma — 70 millióra becsülhető, s ebből 35 millió Indiára, 7 millió pedig Pakisztánra esik. Még India, Pakisztán, Burma és Indonézia nélkül is 19 millió főnyi potenciális haderőre számíthatnak itt. Ha a koreai és indokínai háborút győzelmesen be tudják fejezni, és ázsiai hadseregeket hoznak létre, a felszabaduló amerikai katonák fontosabb feladatokat láthatnak el.

A koreai fegyverszüneti tárgyalások 1952-ben elakadtak, mivel az amerikaiak ragaszkodtak ahhoz, hogy a hadifoglyokat hazabocsátásuk előtt rostálják meg. India megpróbálta elősegíteni a kérdés megoldását, de kísérletét Amerika elszabotálta: 1952 közepén váratlanul bombázni kezdték a Jalu-folyó menti erőműveket[2]. 1952 október 14-én azonban a *New York Times* jelentette, vezető angol és amerikai körök felkérték Indiát, hogy Pekinggel fennálló kapcsolatai révén puhatolja ki, nem kíván-e Kína ismét kezdeményezően fellépni. Egy hónappal később India a hadifoglyok kérdés megoldására olyan javaslatot tett, amely magában foglalta az „önkéntes hazatérésre" vonatkozó amerikai követelést, de a rostálást semleges képviselőkre bízta[3]. Az indiai tervet az ENSZ jóváhagyta, Kína és Észak-Korea azonban nem fogadhatta el.

[2] V. J. Krishna Menon 1952 december 8-án a philadelphiai rádióban kijelentette: „a bombázás sajnos a legrosszabbkor következett be, hiszen éppen akkor már kilátás volt olyan megállapodásra, amely véget vet a koreai háborúnak". — New York Times. 1952 december 25.

[3] A *New York Times* 1952 november 14-i számának vezércikkében üdvözölte a hadifoglyok kérdésre vonatkozó indiai javaslatot:

„E terv előmozdításával — amelyet még szabályszerű határozat formájába kell önteni — India valójában a nyugati országokkal egyetértésben emberbaráti meg-

Közben washingtoni befolyásos körök követelték a kínai partvidék blokádját, Mandzsúria bombázását és Csang megsegítését, hogy támadást intézhessen a szárazföld ellen. Amikor Eisenhower elnök 1953 januárjában az Egyesült Államok helyzetére vonatkozó üzenetében kijelentette, hogy a 7. flotta többé nem semlegesíti Tajvant — úgy gondolták, ez célzás arra, hogy kész megkockáztatni a háború kiterjedését. Ugyanilyen jelentőséget tulajdonítottak annak a látogatásnak, amelyet MacArthur tábornok tett a Fehér Házban. De az Egyesült Államok nem tudott kijutni a zsákutcából. 1953 februárjában a szenátus külpolitikai bizottságának zárt ülésén Bradley tábornok kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak nincs elég hajója ahhoz, hogy Kínát ténylegesen blokád alá vegyék, továbbá hogy nem veheti blokád alá Hongkongot anélkül, hogy hadat üzenne Angliának, s hogy a kínaiak megtorlásul elfoglalhatnák Honkongot, s bombázhatnák Tajvant és Amerika csendes-óceáni támaszpontjait. Hangsúlyozta a szenátorok előtt, hogy a koreai háborút nem lehet egy csapásra befejezni, s hogy további dél-koreai haderő kiképzése vagy támadás megindítása időt vesz igénybe[4].

Így az amerikai erőket nem lehetett gyors győzelem révén tehermentesíteni. Amerika dilemmáját Ernest K. Lindley ismertette a *Newsweek* 1953 február 23-i számában.

„... be lehet-e fejezni a koreai és indokínai háborúkat további haderő bevetése nélkül? ...

Sok katonai személyiségnek az volt a véleménye, hogy így vagy úgy további haderőt kell bevetni. De senki sem biztosíthatta, hogy ennek eredményeként újabb világháború kirobbantása nélkül be lehetne fejezni a távol-keleti háborúkat. Minden újabb erő bevetése csak azzal az eredménnyel járhat, hogy nagyobb nyugati katonai erőt kell meghatározatlan időre lekötni."

---

oldást javasol... Mivel India, Ázsiának egyik vezető országa mindeddig voltaképpen semleges magatartást tanúsított, javaslatai nyilván kedvező visszhangra találnak valamennyi ázsiai országban, és így elősegítik, hogy a szabad világ pozíciója általában megszilárduljon ...

A javaslat, hogy elfogadhatóbb legyen a kommunisták számára, magában foglalja a korábbi kompromisszumos javaslatok némelyikét, így azt is, hogy az ENSZ egyetért a genfi egyezmeny kommunista értelmezésével, amely szerint elvben minden hadifoglyot haza kell bocsátani, a gyakorlatban azonban gondoskodik arról, hogy semleges bizottság által igazgatott új táborokban ismét megrostálják a hadifoglyokat..."

[4] Newsweek. 1953 február 23.

Amerika hiába fenyegetőzött, szövetségesei mérsékletre intették. A Kínai Népköztársaság szélesebbkörű békekezdeményezéseinek egyik lépéseként 1953 áprilisában jelentős engedményeket tett a hadifogoly kérdés megoldása érdekében. Washington új követelésekkel igyekezett húzni az időt, de Pandit Nehru és mások azonnal erélyesen támogatták a kínai tervet, s 1953 július 27-én kikényszerítették a fegyverszünetet.

Az Egyesült Államok úgy próbálta ezt ellensúlyozni, hogy 1953 augusztus 7-én kölcsönös védelmi szerződést kötött Li Szin Man kormányával, amelynek értelmében korlátlan ideig amerikai katonaság marad Dél-Koreában, noha a fegyverszüneti egyezmény értelmében politikai értekezleten kellett volna megvitatni a külföldi haderők kivonását.

Az amerikai fél a hadifoglyok hazatelepítésére vonatkozó kompromisszumos terv végrehajtását is meghiúsította. Kiküldöttei 1952 április 19-én úgy tájékoztatták az észak-koreai—kínai felet, hogy 44 000 észak-koreai katona, 16 500 kínai, 12 200 olyan dél-koreai, akiket besoroltak az észak-koreai hadseregbe és 29 800 polgári személy tiltakozott hazatelepítése ellen. Most azonban mindössze 22 604 hadifoglyot adtak át a semleges nemzetek hazatelepítő bizottságának. Közülük is mindössze 3190 személyt világosíthatott fel az északkoreai fél, mivel az amerikaiak és dél-koreaiak gátolták munkájukat, és a bizottság nem volt hajlandó hatékony intézkedéseket tenni. A bizottság 1953 december 28-i jelentésében leszögezte:

„Noha a bizottság igen nagy erőfeszítéseket tett, hogy megfelelő légkört teremtsen a felvilágosító munka elvégzéséhez, még arról sem számolhat be, hogy a védelme alatt álló déli tábor azon hadifoglyait, akik keresztülmentek az egyéni felvilágosítás folyamatán, nem érte a tábor szervezete és vezetősége vagy hozzá egész közel álló emberek részéről semmiféle erőszak vagy erőszakkal való fenyegetőzés...

A bizottság nem számolhat be arról, hogy a védelme alatt álló déli tábor hadifoglyait egyáltalán nem befolyásolták azok, akik addig őrizetben tartották őket, különösen pedig a Koreai Köztársaság hatóságai; ezek beavatkozása rákényszeríti a bizottságot erre a megállapításra.

E tevékenység, a hadifogoly szervezetnek és «képviselőinek» tevékenységével párosulva, nem vezetett olyan feltételek megteremtésére, amelyek között a hadifoglyok szabadon érvényesíthették volna a hazatelepítéshez való jogukat. Ez a tevékenység csökkentette a bizottság védelmező és ellenőrző munkájának hatékonyságát, s rendkívül megnehezítette azt a feladatát, hogy állandóan szabad választást biztosítson a hadifoglyok számára.

Az északi tábor hadifoglyaival kapcsolatban nem tapasztalta a bizottság, hogy az a fél, amely addig fogva tartotta őket, bármiféle tevékenységet fejtene ki. A hadifoglyok fegyelmezettnek látszottak, de a bizottság semmiféle olyan bizonyítékkal nem rendelkezett, amely fényt vetett volna bármilyen szervezet létezésére, jellegére és célkitűzéseire."

Santinagarból, a bizottság székhelyéről érkező jelentések jelezték, hogy a déli táborban kényszert alkalmaztak a foglyokkal szemben. Egy Reuter jelentés szerint az egyik indiai szóvivő 1953 szeptember 11-én kijelentette, hogy a foglyok közül többen azzal vádoltak másokat, hogy erőszakkal kínai nacionalista jelvényeket tetováltak rájuk. Az említett napon az egyik fogoly vérző karral lépett az egyik indiai őrhöz és elmondta, hogy megpróbálta lekaparni a karjára tetovált Kuomintang zászlót. Az indiai sajtótröszt Santinagarból érkezett október 5-i jelentése szerint egy kínai fogoly, akinek sikerült eljutnia a hazatelepítendők számára létesített őrséghez, kijelentette, hogy egy másik hadifoglyot, aki hazatelepítését akarta kérni, két nappal előbb agyonvertek, majd a gyilkosok kivágták szívét, olajjal leöntötték és elégették.

Egy kínai hadifogoly elmondta, hogy még a kórházba is a kommunistaellenes szövetség öt vezetője kísérte, és indiai őrök mentették meg, amikor kétségbeesésében öngyilkosságot kísérelt meg, s beretvapengével felvágta ütőerét. Az indiai őrség parancsnoka, Thimajja altábornagy leszögezte Mark Clark tábornokhoz intézett október 8-i levelében:

„a foglyok közül egyetlenegy sem meri a táborban nyíltan kérni hazatelepítését. Csak titokban tették ezt, vagy vállalva azt a kockázatot, hogy fogolytársaik megölik vagy megsebesítik őket, vagy a fegyveres őrök agyonlövik, amikor átmásznak a kerítésen. Mivel a hazatelepített foglyoknak ilyen természetellenes módon kellett kívánságaikat kifejezésre juttatniuk, magától értetődően felébred a gyanú, hogy nincs valamennyi hadifogoly cselekvési szabadságának birtokában."

Az amerikai parancsnokság így mindaddig meghiúsította a semleges országok hazatelepítési bizottságának erőfeszítéseit, míg a hadifoglyokat 1954 januárjában ki nem szolgáltatták a dél-koreai hatóságok kénye-kedvének. A *New York Times* január 22-én jelentette a dél-koreai Phohanból, hogy sűrűn megrakott fülkés kocsikban szállították el őket Santinagarból. Jövőjükről a cikk így írt:

„Egy magasrangú amerikai tanácsadó szerint az Egyesült Nemzetek parancsnokságának visszaküldött észak-koreai hadifoglyok legtöbbje

mint önkéntes vagy mint behívott katona szolgál majd a dél-koreai hadseregben...

A foglyok, akiket tegnap átvettek az indiai őrségtől, nem kapnak majd pénzt, pedig három évi fogság után feltehetően egyetlen fillérjük sincs;...

Noha a legtöbben közülük több mint három évet töltöttek fogságban, s előzőleg hosszú éveken át a hadseregben szolgáltak, kiképzésük megkezdése előtt nem kapnak szabadságot.

Azok, akik kijelentik, hogy nem akarnak csatlakozni a hadsereghez, a kémelhárító törzshöz és a katonai tájékoztató szolgálathoz kerülnek, majd pedig a belügyminiszter szervei veszik őrizetbe őket."

A *New York Times* jelentette Szöulból február 16-án, hogy a koreai hadifoglyoknak mintegy felét bekényszerítették a dél-koreai hadseregbe, a többiek pedig őrizetben vannak. A kínai hadifoglyokat Tajvanba szállították, ahol hasonlóképpen szervezték meg besorozásukat.

A hadifoglyok semleges fél részéről történő rostálásának ilyen elszabotálása, s az, hogy „szabadonbocsátásuk" után besorozták vagy börtönbe vetették őket, az egész világ színe előtt bebizonyította, milyen ámítás volt az amerikaiak által annyit hangoztatott önkéntes hazatelepítés, és leleplezte azokat az erkölcsi érvekkel alátámasztott ürügyeket, amelyekkel Amerika igazolni akarta koreai intervencióját.

Közben nem tudtak megegyezésre jutni a politikai értekezlet résztvevőinek kérdésében, mivel az Egyesült Államok egyszerre megfelejtkezett arról az állításáról, hogy a koreai háború az ENSZ vállalkozása volt, s ragaszkodott ahhoz, hogy az értekezleten csupán azok az országok vegyenek részt, amelyek harcoltak Koreában. Azt a javaslatot, hogy Indiát és más országokat is hívjanak meg az értekezletre, az ENSZ közgyűlésén a szavazatoknak több mint fele támogatta, de a latin-amerikai delegációk megakadályozták, hogy kialakuljon a javaslat elfogadásához szükséges kétharmados többség. Az indiai kormány 1954 január 10-én javasolta, hogy újra hívják össze az ENSZ közgyűlését a probléma további megvitatására, mert már véget ért a hadifoglyok felvilágosításának időszaka, a politikai értekezletre vonatkozó tárgyalások holtpontra jutottak, s még a fegyverszünet fenntartását is veszélyezteti ez a helyzet. Az Egyesült Államok ezt a javaslatot is ellenezte s gondoskodott elvetéséről.

Végül is a Négy Nagy berlini találkozásán létrejött megállapodás után értekezletet hívtak össze Genfbe. De az Egyesült Államok nem

volt hajlandó tovább tárgyalni a koreai kérdésről, amikor az észak-koreai—kínai fél nem fogadta el azt a követelését, hogy Korea egyesítése az ENSZ védőszárnyai alatt történjen, amely tudvalevőleg maga is részt vett a háborúban a rosszhírű Li Szin Man rendszer oldalán. Az Egyesült Államok miatt hiúsult meg Indiának a közgyűlés 1954 őszi ülésszakán előterjesztett indítványa is, amelyben új tárgyalások megkezdését javasolta; Amerika ehelyett 1954 november 17-én megállapodást kötött Dél-Koreával, s 450 millió értékű katonai segítséget ígért neki.

Indokínában, ahol amerikaiak élete nem forgott kockán, — noha a franciák fegyverszünetet akartak kötni — Washington ragaszkodott ahhoz, hogy a háborút a végsőkig folytassák. 1950-től kezdve az addiginál is jelentősen nagyobb amerikai katonai segélyt kaptak a franciák és indokínai szövetségeseik. 1952 közepén Vietnamban 130 000 főnyi, francia tisztek vezénylete alatt álló helyi hadsereget létesítettek, s úgy tervezték, hogy ezt a létszámot két év alatt a duplájára emelik. Ennek a megváltozott helyzetnek egyik következményét Jean Letourneau, Indokína kérdéseivel foglalkozó francia államminiszter fecsegte ki egy 1952 júniusában Washingtonban tett kijelentésében:

„1946-ban — mondta — a Francia-Indokínában elpusztult vagy harcképtelenné vált katonák 88 százaléka francia egységekhez tartozott, 9 százaléka bennszülött egységekhez, a fennmaradó rész pedig francia gyarmati és egyéb erőkhöz. 1952-ben az eddig elszenvedett veszteség 17 százaléka esik a francia erőkre, s 52 százaléka a bennszülött haderőre; a többi elpusztult vagy harcképtelenné vált katona a Francia Unió más részeiből idevezényelt erőkhöz, főként észak-afrikaiakhoz tartozott"[5].

Egy hónappal Eisenhower beiktatása előtt az Atlanti Tanács hivatalosan közölte, hogy az indokínai konfliktus az egész atlanti tömb ügye, s erőfeszítéseire való tekintettel Franciaország joggal tarthat igényt szövetségesei „állandó támogatására". A koreai fegyverszünet után még sokkal jobban fokozódott az amerikai beavatkozás Indokínában, s az Egyesült Államok az ottani háborút tekintette legfontosabb távol-keleti ügyének. 1953 szeptember 11-én a *New York Times* jelentette, hogy az 1953—1954-re előirányzott körülbelül 400

[5] Hanson Baldwin idézete a *New York Times* 1952 június 19-i számában.

millió dolláros amerikai segély összegét 385 millió dollárral megtoldják. Az Egyesült Államok ezzel a döntésével állítólag kifejezésre akarta juttatni, hogy meg van elégedve Henri-Eugène Navarre tábornok, indokínai francia főparancsnok támadó stratégiájával. Egy szeptember 30-i közös francia—amerikai közlemény leszögezte:

„A francia kormány eltökélte, hogy Indokínában a legnagyobb erőfeszítéssel igyekszik szétzúzni és megsemmisíteni az ellenség reguláris csapatait. Éppen ezért a kormány, a kambodzsai, laoszi és vietnami kormányokkal szorosan együttműködve, végre akarja hajtani a társállamok haderőinek növelésére vonatkozó tervet, s közben ideiglenesen olyan mértékben növeli a francia haderő létszámát, amennyire ez a fennálló katonai tervek sikeréhez szükségesnek látszik. Az Egyesült Államok felemeli a segélyösszeget, hogy elősegítse e célok lehető leggyorsabb és leghatékonyabb megvalósítását."

A *New York Times* október 1-én közölte, hogy e megállapodás folytán az indokínai francia expedíciós haderő létszámát 1953 végéig 250 000 főre növelik, a francia tisztek vezénylete alatt álló helyi haderőét pedig 1954 végéig 300 000 főre. Franciaországban azonban mindez súlyos aggodalmat okozott. A *New York Times* imént említett számában Harold Callender Párizsból jelentette:

„Annak a ma nyilvánosságra hozott közleménynek, amely az Indokína részére nyújtott amerikai segélyről szól, nagyon is harcias a hangja, s így nincs ínyére azoknak a franciáknak, akik azt remélik, hogy — különösen mivel Koreában már tűzszünet van — tárgyalások útján Indokínában is békét lehet kötni.

A segéllyel kapcsolatos tárgyalások során Washington arra az új offenzívára vetette a súlyt, amelyet Navarre tábornok tervének értelmében meg kell indítani az indokínai lázadók ellen. Francia hivatalos személyek inkább azt hangsúlyozták, hogy a francia és indokínai haderőknek a tervben előirányzott megerősítése révén közelebb juthatnak a béke lehetőségéhez; Franciaországban ugyanis attól tartottak, hogy a megnövelt segély elfogadása a háború vég nélküli folytatására kötelezi Franciaországot."

Callender kiegészítésképpen megjegyezte a *New York Times* 1953 október 21-i számában:

„Ez a háború Franciaországban mindennek mondható, csak éppen népszerűnek nem, s a kormány főként abból kiindulva igyekszik jóváhagyást kapni folytatásához, hogy a kérdés rendezését a legjobban a francia és indokínai erőknek és katonai pozíciójuknak megszilárdítása siettetí.

Még az sem békíti ki a franciákat a háború bizonytalan időre való meghosszabbításával, hogy a jövő évben a háború költségeinek mintegy kétharmadát az Egyesült Államok fedezi. S ez a magyarázata annak, hogy a kormány miért szeretne annyira öthatalmi értekezletet létrehozni — tehát olyat, amelyen a kommunista Kína is részt vesz —, remélve, hogy így tárgyalások útján rendezni lehet az indokínai konfliktust...

Akármennyit beszélnek is függetlenségről, ezek az [indokínai] államok nem függetlenek, elsősorban éppen a védelem tekintetében. Franciaország sem független ebben az értelemben, hiszen azt állítja, hogy nem tudja magára vállalni Indokína védelmének költségeit. Azt lehet mondani, hogy a háborúval kapcsolatban levő hatalmak közül egyedül az Egyesült Államok (amelynek nincs hadereje Indokínában) független, illetve — Ázsia egyik szöglete megoltalmazásának kérdésében, amelyet stratégiai szempontból életbevágó fontosságúnak tart — függ Franciaországtól és az indokínai államoktól.

A jelenlegi tervek szerint a háborút amerikai dollárokkal, francia katonai vezetéssel és indokínai emberanyaggal kell megnyerni — tehát két nyugati és egy keleti fél hozzájárulásával. Ha e három elem közül bármelyik hiányozna, Indokínát csak ideig-óráig lehetne tartani a jelenlegi ellenséggel szemben. De még ha mindhárom megvan is, akkor sem tartható, ha a kínai kommunista erők emberanyaggal és szállítmányokkal beavatkoznak."

Joseph Alsop egyik Párizsból írt cikkében, amely a *New York Herald Tribune* 1954 január 4-i számában jelent meg, közölte, hogy a franciák hangulatát aggasztónak tartja:

„Legalábbis ötven százalékos esélye van annak, hogy az amerikai kormánynak hamarosan meg kell hoznia a háború utáni évek legkellemetlenebb döntését. Az lesz a kérdés, hajlandó-e a legdrasztikusabb intézkedéseket életbe léptetni, hajlandó-e a franciák indokínai erőfeszítéseinek támogatására akár amerikai haderőt is rendelkezésre bocsátani.

A veszély — pillanatnyilag — nem Indokínában, hanem itt, Franciaországban fenyeget. Navarre tábornoknak Szaigonban az az álláspontja, hogy a Viet-Minh legutóbbi offenzívája, amely Indokínát kettévágta, súlyos kudarc, de nem katasztrófa. Ám a legkitűnőbb párizsi francia vezetők véleménye szerint ez az időleges kudarc máris rendkívül káros hatással volt a francia politikai közvélemény zavaros irányzataira.

A kudarc következtében élénk mozgolódás indult meg, amelynek az a célja, hogy szinte bármilyen áron kikerüljenek a hosszú és látszólag reménytelen indokínai háborúból. Ez a törekvés állandóan erősödik azóta, amióta Amerika a koreai fegyverszünettel maga mutatott példát Franciaországnak...

A francia külügyminiszter [Georges Bidault] mint személyes véleményét közölte, hogy — ha az amerikai kormány nem nyújt sürgősen

segítséget, ha nem küld amerikai haderőt Indokínába — a francia kormány «heteken belül» lépéseket tesz az indokínai erőfeszítés megszüntetésére...

[A francia kormány ülésén] a kormány egyes vezető személyiségei, így például Edgar Faure és Paul Reynaud továbbra is kitartottak amellett, hogy most fontolóra kell venni az indokínai kommunistákkal való békés megegyezés kérdését; hogy Franciaországnak elege van a háborúból; hogy az amerikaiak példát mutattak Koreában stb."

Amikor Navarre stratégiája katasztrófába fulladt Dien Bien Funál, Washingtonban arra gondoltak, hogy amerikai haderőt küldenek Indokínába. Chalmers M. Roberts közölte a kéthetenként megjelenő newyorki *The Reporter* 1954 szeptember 14-i számában, hogy Dulles külügyminiszter a Kongresszus vezetőivel 1954 április 3-án tartott értekezletén olyan javaslat elfogadását indítványozta, amely felhatalmazta volna az elnököt arra, hogy légi és tengeri haderőt vessen be Indokínában. A megbeszélésen Arthur W. Radford tengernagy előterjesztett egy tervet: több száz amerikai repülőgépet kellett volna azonnal bevetni Dien Bien Fu felmentése érdekében, noha Radford elismerte, hogy ez a háború kiszélesítésének kockázatával jár, s esetleg szükségessé teszi az amerikai haderő további beavatkozását. A kongresszusi vezetők azt indítványozták, hogy beszélje meg Dulles először a szövetségesekkel a közös akciót. Erre a külügyminiszter először a szövetségesek washingtoni követeivel tárgyalt, majd pedig, mivel angol részről ellenállás mutatkozott, április 10-én Londonba repült, hogy találkozzon Churchill miniszterelnökkel és Eden külügyminiszterrel. Az angol vezetők azonban továbbra sem voltak hajlandók bekapcsolódni az indokínai háborúba. Ennek ellenére Nixon, az Egyesült Államok elnökhelyettese április 15-én egy amerikai lapszerkesztőkkel folytatott nem hivatalos beszélgetése során kijelentette, hogy az Egyesült Államok esetleg kénytelen lesz haderőt küldeni Indokínába. Noha ezt az elgondolást lényegében az amerikai közvélemény minden rétege elutasította, Dulles és Radford, amikor április 24-én Párizsban találkoztak Edennel, ismét arra törekedtek, hogy megszerezzék szövetségesük támogatását az amerikai beavatkozáshoz; felajánlották, hogy az amerikai légierő körülbelül öt napon belül megkezdi Indokína bombázását. De Eden erélyesen tiltakozott e terv ellen, s az angol kormány másnap megtartott rendkívüli ülése támogatta álláspontját. Így az április 26-i genfi értekezlet kezdete-

kor — Roberts megjegyzése szerint — „az amerikaiak a lehető legkomorabb hangulatban voltak".

Anglia cserbenhagyta az Egyesült Államokat, Franciaországban pedig mindjobban erősödött a békés rendezésre irányuló törekvés — így Amerika nem léphetett fel kezdeményezően Genfben. Miután a Viet-Minh jelentős engedményeket tett[6], 1954 júliusában aláírták a fegyverszüneti egyezményt. A tárgyalások során lelepleződött Amerika képmutatása, amely a szabadság és a demokrácia bajnokának tünteti fel magát. Thomas J. Hamilton jelentette Genfből a *New York Times* 1954 július 16-i számában:

„Franciaország eltökélte — és az Egyesült Államok támogatja ebben —, hogy még akkor sem tűzi ki a vietnami választások időpontját, ha a kommunisták csak ezzel a feltétellel egyeznek bele a fegyverszünetbe...

A három nyugati hatalom attól fél, hogy ha úgy ahogy a kommunisták követelik, hat hónapon belül megtartanák az egész Vietnamra kiterjedő választásokat, az ország teljesen a kommunisták ellenőrzése alá kerülne."

A tűzszünet teljes fényt derített az indokínai francia—amerikai konfliktusra, s még az addig élvezett csekély támogatástól is megfosztotta a Bao Daj-kormányt, amelynek élén Ngo Dinh Dim miniszterelnök, egy Amerikában nevelkedett vietnami állt. Dr. K. S. Selvankar így írt erről a *The Hindu* 1954 augusztus 17-i számában:

„Az érvényben levő szigorú cenzúra ellenére ismeretessé vált, hogy a Dinh Dim-kormány nemcsak Északon, hanem Kokinkínában és Annam déli részében is majdnem teljesen elvesztette tekintélyét...

Dinh Dim először mindenben követte azokat az eljárásokat, amelyeket a Franciaország és Vietnam között jelenleg fennálló alkotmányos viszony megkövetel, majd államminisztert nevezett ki, hogy az közvetlen tárgyalásokat folytasson — a franciák megkerülésével — az amerikai hatóságokkal az Egyesult Államoktól kért pénzügyi, technikai, sőt katonai segély ügyében is...

Franciaországban nagyon elégedetlenek... a vietnami kormány irányvonalával, amely általában franciaellenes. Azt a következtetést vonják le, hogy Dinh Dim Vietnam külpolitikájának eddigi francia irányzata helyébe kifejezetten amerikai irányzatot akar állítani...

---

[6] A *Time* 1954 június 14-i száma közölte egy angol diplomata kijelentését; eszerint a Viet-Minh ellenorizte Vietnam területének 90 százalékát és Laosz „legnagyobb részét". A tűzszüneti vonalat azonban mechanikusan Vietnam közepén húzták meg, Laosz élén pedig meghagyták franciák támogatta kormányát.

Az országon belül azonban a Dinh Dim-kormánynak igen csekély a hatalma, s napról napra kevesebben vállalnak vele közösséget."

A *New York Times* 1954 szeptember 29-i washingtoni tudósítása szerint Dél-Vietnam értesítette az Egyesült Államokat, hogy felkéri Franciaországot, 1956 márciusig vonja vissza csapatait. Csak az lehetett az elképzelésük, hogy majd Washington váltja fel a franciákat, mivel — Gordon Walkernek a *Christian Science Monitor* október 30-i számában megjelent tudósítása szerint — Dél-Vietnam központi kormányát voltaképpen még a fővárostól tíz mérföldnyire sem ismerik, s nem tudnak létezéséről, ezenkívül pedig Ngo Dinh Dim amerikabarát miniszterelnök Ngüin Van Hinh hadseregparancsnokkal történt összetűzése folytán nehéz helyzetbe került. A *Time* november 22-én bejelentette, hogy a Viet-Minh tényleges ellenőrzése „most az ország 85 százalékára terjed ki, s csaknem a főváros, Szaigon kapujáig ér — ahol Bao Daj nacionalista kormányzata felbomlóban van". Amerikai hivatalos személyek állítólag únszolták a franciákat, hogy szakítsanak meg minden kapcsolatot Ho Si Minhhel és helyezzék Dél-Vietnamot teljesen Dinh Dim ellenőrzése alá. A franciák nem voltak hajlandók erre, s egy amerikai állítólag így panaszkodott emiatt: „Úgy bánnak Indokínával, mint egy francia férfi egy olyan nővel, aki már nem érdekli. Maga már nem kívánja, de dühös, ha más érdeklődik iránta."

A koreai és indokínai ellenségeskedések befejeztével a második világháború óta először állt helyre a béke a világon. Nehru miniszterelnök az indokínai fegyverszünetet „a háború utáni időszak egyik kimagasló eredményeként" üdvözölte. Az Egyesült Államok „megszabadult kötelezettségeitől", de nem a remélt győzelem révén. Megszűnt a háború, de Amerika pozíciója meggyengült, és csak kevés amerikai haderő szabadult fel az új feladatok számára. A *U. S. News & World Report* 1954 július 30-án közölte:

„Az elnök nem örül azoknak a fejleményeknek, amelyek a koreai fegyverszünet elfogadására késztették, mivel az 1812. évi háború óta most fordul elő első ízben, hogy az amerikai fegyverek nem vívtak ki győzelmet, s ezt követte Indokína, ahol első ízben szenvedett tényleges vereséget Amerika egyik szövetségese."

„HARCOLJANAK ÁZSIAIAK AZ ÁZSIAIAK ELLEN"

A koreai háború befejezése után, hogy ne kelljen ismét jelentős amerikai emberanyagot lekötni, Eisenhower kormánya azt tervezte, hogy ázsiai hadseregeket létesít a kommunizmus elleni harc céljaira. Hasonló politika érvényesült már Európában is az Északatlanti Egyezmény révén. Ez a politika — ha lehántjuk róla a szólamokat — azt jelenti, hogy más országok szolgáltatják az ágyútölteléket, az Egyesült Államok pedig atomfegyvereinek és nagy hatósugarú légierejének tökéletesítésére összpontosítja erőfeszítéseit. Az is előnye ennek a politikának, hogy a külföldi katonák sokkal olcsóbbak, mint az amerikaiak. Washington fennkölt gondolkodású törvényhozói hamar felismerték ezeket a kiaknázható üzleti lehetőségeket, mint kiderül a következő beszélgetésből, amely Alfred N. Gruenther tábornok, továbbá Henry Cabot Lodge, Brien McMahon és Charles W. Tobey szenátorok között folyt le a szenátus külpolitikai bizottságának 1952 március 24-i kihallgatásán:

„*Lodge* szenátor: Vissza akarok térni ismét az emberanyag kérdésére. Végtére is ez az ország legfőbb erőforrása. Mármost igaz-e az, hogy Nyugat-Európában 6 milliárd dollárért körülbelül ugyanannyi embert kapunk, mint több mint 50 milliárd dollárért az Egyesült Államokban? Igaz ez?

Gruenther tábornok: Nem tudnék pontos számokat mondani, de valóban ez az arány.

Lodge szenátor: Ha tehát csupán azt az árat vesszük figyelembe, amelyet ön az emberanyagért fizet, s eltekintünk az emberi vonatkozásoktól, ugyanannyi embert kapunk Európában 6 milliárd dollárért, amennyit 50 milliárd dollárért kapnánk az Egyesült Államokban.

Gruenther tábornok: Erről jut eszembe, két héttel ezelőtt Törökországban voltunk, s igen kedvező benyomást szereztünk a törökök

elszántságáról és harcképességéről. És tudja ön, mennyit kapnak ezek a fickók? Havi 21 centet. Ez a fizetésük.

McMahon szenátor: Most felemelték a fizetésüket.

Gruenther tábornok: A franciák napi 8 centet kapnak, tehát havonta 2,40 dollárt; a hollandok napi 20 centet, tehát összesen valamivel több mint 6 dollárt egy hónapra. S mindez alátámasztja azt, amit Lodge szenátor mond, de rendkívüli gazdasági terhet ró az egyes családokra, mert a török katonának, akinek havi 21 cent a fizetése, állandóan pénzt küld a családja, márpedig ha pusztán azokat a számokat vesszük figyelembe, amelyek mutatják, hogy a nemzeti jövedelemnek hány százalékát fordítják védelmi kiadásokra, az az összeg, amelyet a család kénytelen a katonának küldeni, sohasem szerepel benne"[1].

Röviddel Eisenhower beiktatása után Washington közölte terveit; további tíz dél-koreai hadosztályt képez ki, s így Bao Daj haderejét kétszeresére, 150 000 főről 300 000-re emeli, ezenkívül sietteti a japán hadsereg feltámasztását. Dél-Koreában meg is valósítottak egyet-mást a tervből, de Indokínában az 1954 júliusi tűzszünet után tömegesen szöktek meg a katonák Bao Daj hadseregéből, s így az amerikaiak törekvései meghiúsultak.

Japánban a már említett újrafelfegyverzés-ellenes mozgalom rendkívül megerősödött. A *New York Times* 1953 június 15-én jelentette Tokióból:

„Japán nagyiparosok hosszúlejáratú terveket készítettek arról, hogyan nyerhetné vissza országuk régi szerepét, hogyan válhatna újból Ázsia fegyvergyárává ...

Azok a körök, amelyeknek a leginkább érdekükben áll, hogy Japán alapos terveket dolgozzon ki hadiiparának és véderejének feltámasztására — a kormány, a japán ipar és az Egyesült Államok —, nem hajlandók megvitatni vagy közölni ezeket a terveket, mert attól félnek, hogy a közvélemény kedvezőtlenül fogadná őket. A múlt hónapban megtartott országos választásokon kizárólag azok a politikai pártok — a bal- és jobboldali szocialisták — növelték meg jelentékenyen szavazataik számát, amelyek ellenezték az újrafelfegyverzést."

Amikor Dulles külügyminiszter közölte a szenátus költségvetési bizottságával, hogy Japán amerikai segítséggel tíz hadosztályból álló fegyveres erőt szándékszik létrehozni, ez a hír nagy izgalmat keltett Tokio politikai köreiben. A *New York Times* 1953 július 12-i száma megjegyezte:

---

[1] A 82. Kongresszus második ülésszaka. Az 1952. évi kölcsönös biztonsági törvény; Az Egyesült Államok szenátusa külügyi bizottságának kihallgatásai. 220. old.

„Az amerikai külügyminiszter nyilatkozata után nem bíznak többé Sigeru Josida miniszterelnöknek és más magasállású kormányhivatalnokoknak abban a többször is megismételt kijelentésében, hogy egyelőre nem tervezik nemzeti biztonsági erőnek — a leendő japán hadsereg magvának — létesítését.

Egyes diplomaták baklövésnek minősítették Mr. Dulles kijelentését. Az Egyesült Államok külügyi tisztviselői különösen zavarban voltak; véleményük szerint Dulles nyilatkozata egyetlen nap alatt hónapok türelmes munkáját semmisítette meg, amellyel lassan be akarták vonni Japánt a szabad világ védelmi közösségébe...

Az újrafelfegyverzés kérdése rendkívül kényes politikai probléma, mert a japán alkotmány értelmében az ország sem fegyveres erővel, sem bármilyen más katonai potenciállal nem rendelkezhet. Az Egyesült Államok által finanszírozott és felszerelt biztonsági alakulat létesítését a konzervatív kormány azzal indokolta és igazolta, hogy ez nem hadsereg, hanem pusztán védelmi egység, amelynek a belső rend fenntartása a feladata. De a japánok egyre kevésbé hiszik el ezt a magyarázatot."

A *Newsweek* pedig 1953 augusztus 17-én így írt erről a kérdésről:

„akármilyen kellemetlen és meglepő is a számunkra, az az igazság, hogy Amerika pozíciója kevés országban gyengült meg annyira mint éppen Japánban...

Japán még csak most kezdett hozzá haderejének feltámasztásához. A nemzeti biztonsági erőnek elnevezett embrióhadsereg 110 000 főből áll... Az amerikaiak állítólag 350 000 főre kívánják felemelni e fegyveres erők létszámát. A japánok becslése szerint azonban a mostani körülmények között semmi esetre sem tudnak 200 000 embernél többet toborozni. Ez mutatja, milyen népszerűtlen ma Japánban a katonai szolgálat...

Más kérdés az, hogy akar-e majd harcolni a japán haderő...

A hadsereg fejlesztésének s megfelelő szellemmel való átitatásának nehézségei részben abból erednek, hogy a japánok nem felejtik el egykönnyen, amit a legutóbbi háborúban tanultak, és igen komolyan veszik a megszállás során szerzett tapasztalatokat. A japánok egész meglepően gyakorlati gondolkozásúak. Elvesztettek egy birodalmat, látták hazájuk pusztulását. Mindebből azt a tanulságot vonták le, hogy nem fizetődik ki a háború."

A *New York Times* 1953 szeptember 7-i tokiói tudósítása közölte:

„Sok japán hivatalos személy és Tokióban élő amerikai fokozódó aggodalommal látja, hogy Japánban egyre növekszik az amerikaellenes hangulat...

A közvéleménykutatások is visszatükrözik ezt a növekvő ellenszenvet. Az egyik ilyen közvéleménykutatás, amelyet a tekintélyes és mér-

sékelt *Aszahi* című újság folytatott, kiderítette, hogy a megkérdezetteknek csaknem a fele szeretné, ha kivonnák Japánból az Egyesült Államok biztonsági erőit. Csak 27 százalék kívánta, hogy az Egyesült Államok katonasága továbbra is maradjon Japánban, 26 százalék pedig nem nyilvánított véleményt. Ugyanez az újság egy évvel előbb is végzett közvéleménykutatást, s akkor még a megkérdezettek 48 százaléka amellett foglalt állást, hogy maradjon Japánban az amerikai katonaság.

A probléma lényege a Japánban állomásozó amerikai haderő...

A japánok leginkább e kérdés erkölcsi vonatkozásait vitatják. Egész sor olyan cikk jelent meg, amelyben keserűen panaszkodnak a mulatók, olcsó éjszakai szórakozóhelyek, nyilvánosházak és a számtalan «utcalány» miatt, akik minden olyan helyen felbukkannak, ahol amerikai katonaság állomásozik...

Az amerikaiak egyre inkább megszokják, bár még mindig nem fogadják közömbösen azokat a támadásokat, amelyeket állítólagos külföldi barátaik intéznek ellenük; így talán már azon is alig csodálkoznak, hogy sok japán csatlakozott a «Menj haza, jenki» jelszót kiáltók kórusához."

A japán ellenállás ereje abban is megmutatkozott, hogy amikor 1954 március 8-án nyolc hónapig húzódó sűrű tanácskozások után aláírták a kölcsönös védelmi és segélynyújtási egyezményt, amely 100 millió dolláros amerikai katonai és gazdasági segélyt biztosított Japánnak, John M. Allison nagykövet kénytelen volt hangsúlyozni:

„Mindannak ellenére, amit annyiszor mondtak már s még mindig mondanak, szó sincs arról, hogy mi azt követelnénk: küldje Japán fiataljait külföldre.

Arról sincs szó, hogy a japánok olyan akciót hajtsanak végre, amelylyel kormányuk önként nem ért egyet.

Ez az egyezmény egy lépéssel közelebb visz bennünket ahhoz az időponthoz, amikor a japán népnek védelme biztosításához nem lesz már szüksége az amerikai haderőre. Egy lépéssel közelebb visz bennünket ahhoz az időponthoz, amikor az Egyesült Államok kivonhatja erőit Japánból."

Az ellenállás eredményeképpen Japán újrafelfegyverzése voltaképpen megrekedt a tervezés stádiumában. Az a tény, hogy 1954 nyarán kivontak némi amerikai haderőt Japánból, inkább a koreai harcok végét jelezte, mintsem Japán újrafelfegyverzésének sikerét.

Washington figyelme elsősorban azokra az országokra irányult, amelyekben a legjelentősebb befolyással rendelkezett, de az amerikai politika kialakítói azt is leszögezték, hogy emberanyag szempontjából nem Japán, Dél-Korea és Tajvan áll első helyen, hanem Dél-

Ázsia. Az Eisenhower-kormány külpolitikája talán legfőképpen abban tért el elődeiétől, hogy Dél-Ázsia embermillióit katonai célok érdekében akarta tömöríteni. Ezek az erőfeszítések Thaiföldön és Pakisztánban jártak a legnagyobb eredménnyel.

A thaiföldi amerikai tervek végrehajtására Eisenhower elnök William J. Donovant, a Stratégiai Szolgálatok Hivatalának, Amerika háborús kémszolgálatának volt vezetőjét nevezte ki 1953-ban bangkoki nagykövetté. 1954 elején Donovan közölte a thaiföldi kormánnyal Washington ajánlatát, hogy amerikai felszerelés és amerikai kiképzők segítségével fejlesszék a thaiföldi hadsereget[2]. A Dien Bien Fu-i katasztrófa után ezt a tervet gyorsan kibővítették, és sürgősen Washingtonba rendeltek egy magasrangú thaiföldi tisztet[3]. A *New York Times* 1954 július 14-én Washingtonból jelentette:

„Ma nyilvánosságra hoztak egy programot, amely Thaiföldet a délkelet-ázsiai kommunista agresszió elleni védelem támaszpontjává fejleszti.

A honvédelmi minisztérium közölte, hogy «új, kibővített katonai segélyprogramot» hagyott jóvá ...

Szriszdi Danaradzsata tábornok, a thaiföldi hadsereg főparancsnoka, honvédelmi miniszterhelyettes kijelentette, hogy kétszeresére emelik a kiképzendő tisztek és tiszthelyettesek számát. A létszám növelése «úgyszólván azonnal» megkezdődik — jelentette ki ...

Az egyre súlyosabb indokínai katonai helyzet tette sürgőssé a thaiföldi erők növelését — magyarázta a tábornok. Az Egyesült Államok több mint 200 tagból álló katonai tanácsadó csoportját kibővítik. A jelenleginél (503) több thaiföldi tiszt kap majd kiképzést az Egyesült Államokban.

A tábornok közölte, hogy lökhajtásos repülőgépek vezetésére is kiképeztek már thaiföldieket, továbbá 25 lökhajtásos repülőgépből álló rajt létesítenek, és gyors ütemben repülőtereket építenek ...

A thaiföldi fegyveres erők pontos létszámát (a tábornok és Thaiföld washingtoni nagykövete) nem voltak hajlandók megmondani, de elismerték, hogy azok a becslések, amelyek szerint Thaiföld most 100 000 embert vethet be a harcba, helytállók, s hozzátették, hogy évente körülbelül 100 000 embert képeznek majd ki, ennyivel növelik a tartalékot"[4].

---

[2] A United Press of Americá-tól származó tudósítás a *Times of India* 1954 január 12-i számában.

[3] Times of Karachi. 1954 június 12.

[4] A *New York Times* ezenkívül 1954 július 21-én a következőket jelentette Washingtonból:

„A múlt tél óta a 45 000 főből álló thaiföldi hadsereg létszámát 65 000-re emel-

A Pakisztán militarizálására vonatkozó tervek már Eisenhower beiktatásakor is előrehaladott stádiumban voltak. A *New York Times* 1952 november 10-én jelentette Washingtonból, hogy a katonai segély elosztásával foglalkozó hivatalos személyek nehézfegyvereket akarnak küldeni a pakisztáni hadseregnek. Miután 1953 áprilisában Nazimuddin miniszterelnököt lemondatták, mert az amerikai külügyminisztérium hűvösen fogadta kérését, hogy az Egyesült Államok küldjön gabonát a Pakisztánt fenyegető éhínség leküzdésére, és helyébe a nyíltan amerikabarát Mohamed Ali került, az amerikaiak nagy lendülettel fogtak hozzá Pakisztánnal kapcsolatos célkitűzéseik megvalósításához. Dulles külügyminiszter és Stassen, a külföldi műveletek adminisztrátora májusi pakisztáni látogatásuk idején megvitatták a katonai segély kérdését. Ajub Khan altábornagy, a pakisztáni hadsereg főparancsnoka szeptemberben az Egyesült Államokba látogatott, s hat héttel később követte Ghulam Mohamed kormányzó-tábornok.

John P. Callahan 1953 november 2-án Karacsiból jelentette a *New York Times*-nak: Ghulam Mohamed arról fog tárgyalni, hogy Pakisztán a fegyverekért cserében légitámaszpontokat bocsát Amerika rendelkezésére. Callahan azt is közölte, hogy a pakisztáni kormány tagjai és magasrangú katonai személyek állítása szerint a hadsereg létszámát 250 000-ről 1 millióra emelhetnék[5].

Michael James az előirányzott segély összegére vonatkozóan az Egyesült Nemzetek székházából jelentette a *New York Times* 1953 november 17-i számában, hogy pakisztáni és amerikai tisztviselők megállapodása szerint a pakisztáni hadsereg 250 millió dollár értékű új felszerelést kap. A londoni *Observer* decemberben jelentette Karacsiból, hogy Pakisztán előreláthatólag 17 torpedórombolót, 4 nehéz hadihajót, 3000 repülőgépet (főleg Dakotákat) és egyéb fel-

---

ték. Most elhatározták, hogy 100 000 főre bővítik ki. Szakértők véleménye szerint a létszám 150 000-re is növelhető.

Thaiföld 1500 emberből álló jelképes haderőt küldött Koreába, és öt ízben váltotta fel őket. A thaiföldi hadseregnek így körülbelül 7500 harcedzett férfiból álló szilárd magva van . . .

A thaiföldiek úgy gondolják, hogy az Egyesült Államok Thaiföld jelenlegi repülőterei közül egyeseket lökhajtásos repülőgépek használatára alakít át. Az egyik ilyen támaszponton, a burmai határ közelében levő Csiangmajban néhány év óta amerikai tisztek állomásoznak."

[5] Callahan e számokat egy 1953 december 4-i tudósításában megismételte.

szerelést kap az Egyesült Államoktól[6]. E segítség jelentőségét teljes egészében csak akkor érthetjük meg, ha figyelembe vesszük, hogy mint Hanson Baldwin a *New York Times* 1953 december 31-i számában közölte, ebben az időben a pakisztáni haditengerészet „három, második világháborúból megmaradt torpedórombolóból, négy fregattból, néhány aknaszedőből, halászhajóból és más kis hajókból" állt, Pakisztán hadereje „jelentéktelen volt, repülőgépei pedig... legnagyobbrészt elavultak".

A katonai segélyre vonatkozó egyezményt 1954 május 19-én írták alá, de nyilván India és más országok közvéleményére való tekintettel az első évre csak viszonylag kis összeget irányoztak elő. Ötven tisztből és közlegényből álló amerikai katonai tanácsadó csoportot küldtek William T. Sexton vezérőrnagy vezetésével Karacsiba[7]. A *New York Times* 1954 október 22-én jelentette, hogy a fegyverküldemények az előirányzottnál 50 százalékkal nagyobbak lesznek.

Az amerikai tervek népszerűtlenségére jellemző, hogy az Egyesült Államok Dél-Ázsiában legfontosabb katonai támaszpontul két olyan országot volt kénytelen kiválasztani, amelyeknek kormányát az amerikai politika irányítói aligha tekinthetik szilárd, biztos támaszuknak.

Gordon Walker megállapította a *Christian Science Monitor* 1954 október 4-i számában:

„Ez az exotikus monarchia udvari cselszövényeivel, összeesküvéseivel, államcsínyeivel és kontra-államcsínyeivel nem olyan erős bástyája a kommunizmus elleni védelemnek, mint amilyennek túlbuzgó nyugati diplomaták néha feltüntetik.

Kívülről nézve, valóban üdítő, hogy mennyire eltér politikája déli és keleti szomszédainak semlegességi irányzatától.

Az ország hivatalos kormánypolitikája szóban és tettel ugyanolyan kommunistaellenes mint Csang Kaj-sek fővezér Tajvanja és Li Szin Man Dél-Koreája.

S mégis a nem túl felületes megfigyelőnek az a benyomása, hogy az egész túl szép ahhoz, hogy igaz legyen...

Bangkok éppen olyan kevéssé jelenti Thaiföldet, mint amilyen kevéssé jelentette Sanghai Kínát a Mao Ce-tung bevonulása előtti napokban. Egészséges központnak látszik, amelyből kiindulva ki lehet építeni Délkelet-Ázsia védelmét. De ez a modern mázzal bevont építmény lényegében futóhomokra épült.

A kormány erős, tekintélyi alapon, kemény ököllel uralkodik. De az

[6] New York Herald Tribune. 1953 december 28.
[7] New York Times. 1954 július 29.

itteni hagyománynak megfelelően a féltucat vezetőt bármikor kiszorithatja egy ügyesebb, hataloméhes klikk."

Pakisztán is ugyanilyen engedelmesen fogadta az amerikai katonai segítséget. A *New York Times* jelentette Washingtonból 1954 január 10-én, hogy „Pakisztánnal alig kellett alkudozni". E. Stanley Jones, jól ismert metodista misszionárius írta 1954 április 25-én a *New York Times*-hoz intézett levelében:

„Hiteles forrásból hallottam, hogy pakisztáni kormánytisztviselők állandóan unszolták az amerikai kormányt, közölje, hogy katonai segélyt akar nyújtani Pakisztánnak, s ezzel segítse a hatalmon levő kormányt ahhoz, hogy a minap Kelet-Pakisztánban megtartott választásokon győzelmet arasson. Az Egyesült Államok kormánya be is jelentette a segélyt a választások előtt."

E támogatás ellenére Kelet-Pakisztánban megbukott a Mozlim Liga; 309 mandátum közül mindössze kilencet szerzett meg. 162 újonnan megválasztott törvényhozó április 20-án nyilvánosságra hozott közös nyilatkozatában elutasította a katonai segélyre vonatkozó megállapodást. Augusztusban még a kormánytámogatást élvező *Pakistan Review* is leszögezte, hogy az egyezmény aláírásával „eladtuk lelkünket, anélkül, hogy igyekeztünk volna pontosan megtudni, tulajdonképpen milyen árat kapunk érte".

AZ IRÁNI DIADAL

A közel-keleti védelmi parancsnokságra vonatkozó 1951. évi javaslat sikertelensége meggyőzte Washingtont arról, hogy csak akkor létesülhet az egész térségre vonatkozó katonai szövetség, ha előzőleg rendezik az érintett országok közötti konfliktusokat. Dulles és Stassen 1953 tavaszán tett ázsiai körútjának egyik fő célja a fennálló nézeteltérések elsimítása volt.

Röviddel az amerikaiak látogatása után Pakisztán Indiával kétoldali tárgyalásokat kezdett a kasmiri kérdésről. A tárgyalások közben Abdullah sejket, Kasmir miniszterelnökét elmozdították állásából; azzal vádolták, hogy amerikai befolyás alatt áll, s a tartomány felosztására és egy független kasmirvölgyi állam létesítésére törekszik. Indiai hivatalos személyek és újságok azzal vádolták az Egyesült Államokat, hogy olyan egyezmény létrehozásán mesterkedik, amely biztosítaná számára, hogy megvetheti lábát s katonai támaszpontokat létesíthet ezen a területen. Végül, amikor Washington azzal a tervvel állt elő, hogy megszervezi Pakisztán haderejét, az indiai—pakisztáni tárgyalások megszakadtak.

A Paktunisztánnal kapcsolatos afgán—pakisztáni viszály elsimításához sem jutottak közelebb, bár Dulles törekedett erre, Nixon elnök pedig 1953 decemberben Kabulban tett látogatása alkalmával állítólag nyomást gyakorolt az afgánokra. A Palesztinával kapcsolatos arab—zsidó konfliktus még súlyosbodott azáltal, hogy Dulles igyekezett bevinni az arab államokat az amerikai katonai tömbök rendszerébe.

Washington egyedül abban az országban — Iránban — ért el je-

lentős sikert, amelyet Dulles és Stassen szándékosan nem látogatott meg.

A Truman-kormány, amely attól tartott, hogy más országokban megszerzett amerikai olajkoncessziókra is kihat az iráni helyzet, s azt remélte, hogy a Moszadik-kormány helyzete pénzügyi nehézségei következtében tarthatatlanná válik, tevékenyen beavatkozott az Anglia és Irán közötti olajviszályba, s általában az angolok pozícióját védelmezte. 1952 júliusában azonban, amikor a nyugatbarát Kvavamot, akit a sah Moszadik helyébe nevezett ki, a nép tüntetései három nap alatt megbuktatták, Washington megértette, milyen hatalmas erők állnak Moszadik mögött. 1952 augusztus 11-én Clifton Daniel Londonból jelentette a *New York Times*-nak:

„A külügyminisztérium a honvédelmi minisztérium tájékoztatása alapján állítólag meg van győződve arról, hogy a Tudeh (kommunista) Párt veszi át a hatalmat, ha nem adnak sürgősen pénzügyi segélyt dr. Moszadiknak."

A helyzet ilyen megítélése alapján a Truman-kormány ellenezte az angolok erőfeszítését, akik mindenáron meg akarták buktatni Moszadikot[1]. 1952 augusztus 25-én W. Alton Jones, a Cities Service Company, egymilliárd dolláros amerikai olajkonszern elnöke azzal az ürüggyel érkezett Teheránba, hogy tanulmányozza az iráni olajipar megsegítésének kérdését. Az amerikai külügyminisztérium szóvivője, Michael J. McDermott cáfolta, hogy Jones hivatalos minőségben van Iránban, de elismerte, hogy az olajmágnás megbeszélést folytatott Truman elnökkel, mielőtt a Közép-Keletre utazott[2]. Másnap a *New York Times* Londonból jelentette, hogy angol kormánykörök meglepetéssel értesültek erről a hírről.

„Két héttel azelőtt azt suttogták a londoni Cityben, a főváros banknegyedében, hogy Mr. Jones érdeklődik az iráni olajipar iránt, amely a múlt évi államosítás óta nem működik. Olajipari körökben azt gyanították, hogy az Egyesült Államok külügyminisztériuma titokban áldását adta Mr. Jones érdeklődésére.

Úgy tudták ugyanis, az amerikai külügyminisztérium attól fél, hogy

[1] A *New York Times* 1953 augusztus 23-án közölte, hogy 1952-ben Angliára „nyomást gyakorolt az Egyesült Államok — mert attól tartott, Moszadik bukása esetén a kommunisták kerülnek hatalomra —, hogy egyezzen meg az iráni miniszterelnökkel".

[2] New York Times. 1952 augusztus 26.

a korábban angol érdekeltségek tulajdonában volt olajipar pangása gazdasági összeomlásra és politikai forradalomra vezethet Iránban.

Akár helyesli Mr. Jones szándékait az amerikai külügyminisztérium, akár nem, annyi biztos, hogy egyáltalán nem helyesli az angol kormány, amely néhány napon belül közölni fogja az iráni kormánnyal javaslatait...

Az angolok nagyon szomorúak lennének, ha az amerikai olajmágnás iráni tartózkodása «elrontaná jelenésüket» az irániakkal."

Jones kétségtelenül túl későn kapta megbízatását. Egyáltalán nem tudta előmozdítani az amerikai érdekeket, s az iráni közvélemény egyre ellenségesebben állt szemben az Egyesült Államokkal.

John Foster Dulles hivatalbalépése után — aki azon a véleményen volt, hogy nem az arab országokban, hanem a Szovjetunió déli határán kell megszervezni a katonai erőket — Irán mindinkább az amerikai tervek előterébe került. Dulles és Stassen 1953 májusban tett körútjuk során szándékosan nem keresték fel ezt az országot, s ezzel is jelezték, hogy az Egyesült Államok megváltoztatta korábbi politikáját, többé nem kíván tárgyalásokat folytatni Moszadikkal, hanem másképpen akarja megoldani a kérdést. Ezt támasztotta alá Eisenhower elnök 1953 június 29-i levele, amelyben értesítette Moszadik miniszterelnököt, hogy Irán mindaddig nem részesül további amerikai segélyben, amíg az olajjal kapcsolatban Angliával fennálló vitás kérdéseket nem rendezik vagy nem terjesztik valamely nemzetközi testület elé. A levelet július 9-én a sajtó is közölte, s így az iráni kormány kínos helyzetbe került. Augusztus 4-én, amikor már tárgyalások folytak a Szovjetunió és Irán között régóta fennálló nézeteltéréseik rendezésére, Eisenhower elnök egy nyilvánosság előtt tartott beszédében kijelentette, Iránt az a veszély fenyegeti, hogy kommunistává válik. Közben Loy Henderson, amerikai nagykövet május óta nem tért vissza teheráni állomáshelyére.

1953 augusztus 13-án a sah ismét leváltotta Moszadikot s helyébe Fazlollah Zahedi tábornokot nevezte ki, aki négy hónappal előbb részt vett egy Moszadik ellen irányuló összeesküvésben[3]. A miniszterelnök azonban nem volt hajlandó tudomásul venni felmentését, s erre a sah sürgősen Rómába menekült. Iráni lapok összefüggésbe

[3] Zahedi tábornok amerikai tábornokokkal dolgozott együtt a csendőrségen. Amerikában nevelkedett fia, Ardesir 1950—1953-ig szakmai segítséget nyújtott a Truman-féle negyedik pont keretében Teheránba küldött amerikai képviselőnek.

hozták ezt az eseményt H. Norman Schwarzkopf tábornoknak, az iráni rendőrség régebbi amerikai tanácsadójának iráni látogatásával; Schwarzkopf ugyanis augusztus 1-én megbeszélést folytatott a sahhal[4].

Henderson amerikai nagykövet egy nappal a sah elmenekülése után visszatért Teheránba, s augusztus 18-án Moszadikkal folytatott beszélgetése során azzal fenyegetőzött, hogy Washington esetleg nem ismeri el kormányát[5]. Másnap összegyűjtötték Teheránban a sah pártján álló csőcseléket; „a tüntetők fejenként 50 centet kaptak"[6]. A hadsereg, amely már régóta amerikai felügyelet alatt állt, csatlakozott a tüntetőkhöz. Moszadik háza előtt zavargásokra, majd összetűzésekre került a sor, amelyek során több mint 300 embert meggyilkoltak. Ezután Zahedi vette át a hatalmat, Moszadik pedig augusztus 20-án lemondott. Henderson teheráni nagykövet jelentésében azt állította, hogy „a városban ünnepi a hangulat". Richard és Gladys Harkness, az American Central Intelligence Agency (Amerikai Központi Hírszerző Ügynökség) tevékenységére utalva, azt állították a *Saturday Evening Post* 1954 november 6-i számában, hogy Moszadik megdöntése „a CIA segítségével kivívott diadal".

A sah augusztus 22-én az amerikai kormány iránti hálával eltelve tért vissza Teheránba. A *Newsweek* augusztus 31-én jelentette:

„Melegen üdvözölte [a repülőtéren] az amerikai nagykövetet, majd fagyos pillantást vetett Anatolij Lavrentyevre, a szovjet követre."

Washington is elégedett volt. A *Newsweek* említett számában az „Irán jelentősége; újabb Korea lesz-e belőle?" című cikk írója így elmélkedett:

„Ha Irán Oroszország ellenségeinek birtokában volna, a legnagyobb szovjet olajmezőktől néhány mérföldnyire ellenséges erők állomásoz-

---

[4] A *New York Times* 1953 augusztus 20-án Washingtonból jelentette:

„Sok szó esett itt arról, hogy Schwarzkopf tábornok nemrég látogatást tett Iránban. Beutazta Libanont, Szíriát, Pakisztánt és Iránt, s a múlt héten tért vissza az Egyesült Államokba.

Külügyminisztériumi tisztviselők közölték, hogy Schwarzkopf tábornok libanoni, szíriai és pakisztáni látogatását a minisztérium készítette elő, de Iránba saját kezdeményezésére utazott a tábornok, «hogy régi barátaival találkozzon»".

[5] Time. 1953 augusztus 31.

[6] *Harlan Cleveland.* Oil, Blood and Politics: Our Next Move in Iran. Lásd a *The Reporter,* New York 1953 november 10-i számában.

nának. Ezek az erők a Fekete-tenger és a Káspi-tenger — a moszkvai birodalom magvát oltalmazó beltengerek — mentén könnyen benyomulhatnának."

A győzelem tartósságának biztosítására Eisenhower elnök szeptember 5-én bejelentette, hogy az Egyesült Államok az 1953—1954. évi költségvetésben már előirányzott 23,4 millió dolláros katonai és technikai segítségen kívül 45 millió dollár értékű gazdasági segélyt nyújt a Zahedi-kormánynak.

Washington nemsokára hozzáfogott az osztalékok behajtásához. Októberben Herbert Hoover, Jr., aki akkor Dulles külügyminiszter olajügyi tanácsadója volt, Teheránba repült, és rábeszélte Zahedit, egyezzen bele abba, hogy az olajmezőket egy külföldi konzorcium igazgassa. A tárgyalások színhelyét azután Londonba tették át, ahol az Anglo-Iranian és még hét más óriástársaság azon civakodott, hogy ki mekkora részt kap. Az Egyesült Államok igazságügyminisztériuma felfüggesztette a trösztellenes törvények alkalmazását, hogy lehetővé tegye öt amerikai társaság számára a konzorciumban való részvételt[7]. Lord Beaverbrook újságja, a *Sunday Express* így siránkozott:

„Az amerikaiak betelepednek az iráni olajmezőkre. A közép-keleti angol hatalom és tekintély felszámolásának újabb szégyenletes állomása felé közelgünk"[8].

A javasolt egyezmény egyes részleteiről Londonból érkezett tudósítást közölt a *New York Times* 1954 március 1-i száma:

„Mivel nem tudtak még megállapodásra jutni abban a kérdésben, hogy az iráni olajmezőkön működő új társaságokban mekkora rész jusson Angliának, a nyolc olajkonszern londoni tárgyalásai elhúzódnak.

Az angol kormány és az Egyesült Államok kormánya között a hírek szerint 4 százalékos eltérés miatt van vita.

Az angolok állítólag 44 százalékos részesedést követelnek az új társaságból a 32 hónappal ezelőtt államosított iráni koncesszió tulajdonosa, az Anglo-Iranian Oil Company számára.

A többi hét társaság egyenként 8—8 százalékot kapna, de mivel e társaságok egyike — a Royal Dutch Shell — részben angol társaság, amelynek az Egyesült Királyság területén az Anglo-Iraniannel közös elosztó szervei vannak, az angol érdekeltség voltaképpen 52 százalékos lenne.

---

[7] A szóbanforgó öt társaság: Standard Oil of New Jersey, Standard Oil of California, Socony-Vacuum, Gulf Oil és Texas Company.

[8] Idézet a *New York Herald Tribune* 1954 február 1-i számából.

Az amerikaiak nézete szerint Iránban, ahol az Anglo-Iranian Company az idegen uralom gyűlöletes jelképe, tiltakozni fognak ez ellen. Az Egyesült Államok kormánya éppen ezért állítólag azt javasolta, hogy az Anglo-Iranian 40 százalékos részesedést kapjon.

Az angolok nézete szerint az Anglo-Iraniannek, amely több mint fele részben az angol kormány tulajdona, a konzorcium felénél többhöz van jussa. Véleményük szerint már azzal is áldozatot hoztak, hogy megelégednek 44 százalékkal."

További tárgyalások után a nyolc társaság megállapodott abban, hogy az Anglo-Iranian 40 százalékos érdekeltséget kap a konzorciumban, a Royal Dutch Shell 14 százalékot, a Companies Françaises des Petroles 6 százalékot, és az ot amerikai társaság egyenként 8 százalékot. A konzorciumban résztvevők állítólag megegyeztek abban, hogy részvényeikért 214 milliót fizetnek az Anglo-Iraniannek. Howard N. Page, a Standard Oil of New Jersey alelnöke, a konzorcium bizottságának elnöke 1954 augusztus 5-én kezdeményező lépéseket tett a Zahedi-kormánynál; a létrejött megállapodás értelmében az iráni olaj kiaknázásáért, finomításáért és eladásáért Irán a nettó profitnak nem egészen a felét kapja meg. Az új egyezmény 25 évre szól, s szinte automatikusan további 15 évre meghosszabbítható. Egy másik egyezményben, amelyet Irán, Anglia és az Anglo-Iranian Oil Company képviselői írtak alá ugyanazon a napon, az iráni kormány kötelezte magát, hogy kártérítésül 25 millió font sterlinget fizet az Anglo-Iraniannek.

Így Irán az új megállapodás értelmében a nettó profitnak nem egész 50 százalékát kapta, amit pedig az Anglo-Iranian már az 1951 márciusi államosítás előtt is felajánlott, és semmivel sem kapott többet mint amennyit Szaud-Arábiának és több más olajtermelő országnak adnak. Iránnak ezentúl már nem egyetlen külföldi társasággal volt dolga, hanem három nagyhatalomtól függott. Az elért kisebb engedmények ellenében 25 millió font sterling kártérítést kellett fizetnie. Merő formalitás volt az, hogy a konzorcium tudomásul vette az államosítási törvényt. A *New York Times* 1954 november 7-i tudósítása szerint a szerződés azt jelentette, hogy az olajüzemek névlegesen Irán tulajdonában lesznek, de valójában úgy működnek és irányítják őket, mintha a konzorcium tulajdonában lennének. Ezenkívül a további államosítást megakadályozta az a körülmény, hogy az Anglo-Iranian és a konzorcium többi résztvevője között létrejött kártérítési egyezmény hivatalosan több mint 350 millió font sterlingre

értékelte az olajüzemeket. S még ez sem volt elég — a *New York Times* 1954 augusztus 29-én jelentette: a konzorcium korlátozni fogja az iráni olajtermelést, nehogy ez utóbbi kedvezőtlenül befolyásolja a más országokban folyó termelést.

Ez a megállapodás nemzetközi jelentőségű imperialista győzelem volt. A *New York Times* 1954 augusztus 6-i számának vezércikke megállapította:

„Az iráni olajjal kapcsolatos civakodás mindegyik érdekelt félnek sokba került ugyan, de ha az ügy tanulságait tekintjük — megérte ezt a pénzt. A gazdag természeti kincsekkel rendelkező fejletlen országok most eleven példáját látják annak, hogy milyen nagy árat kell fizetni annak az országnak, melyet a fanatikus nacionalizmus megfoszt eszétől."

Az Egyesült Államok, amely azért jutott 40 százalékos részvételhez a konzorciumban, mert beavatkozott az angol—iráni viszályba, most katonai sikerekre törekedett. A *New York Times* 1954 július 19-én Teheránból jelentette:

„Illetékes körök közölték, hogy ha az iráni olaj a nyolc nemzetközi olajtársaságból álló konzorciummal létrejött megegyezés alapján ismét meg fog jelenni a világpiacon, az iráni kormány kedvezően foglal majd állást a török—pakisztáni egyezményhez való csatlakozás kérdésében. Zahedi tábornok, Mr. Entezam és a kormány más vezető személyiségei tudvalevően helyeslik, hogy az eddiginél szorosabb kapcsolatok fűzzék Irán Törökországhoz, Pakisztánhoz és a Nyugathoz, de mindaddig nem tehetnek döntő lépéseket, amíg az olajból származó jövedelem újra meg nem tölti az ország üres kincstárát."

A Zahedi-kormány azonban annyira népszerűtlen volt, hogy nem sok hasznát vehették ebben a vonatkozásban. Robert S. Allen szemleíró a *New York Post* 1954 július 12-i számában így írt:

„Csupán az Egyesült Államok mentette meg Iránt attól, hogy a kommunisták magukhoz ragadják.

A katasztrófát csak az hárította el, hogy Amerika idejében katonai és gazdasági segélyt nyújtott. Pusztán ez akadályozta meg, hogy Irán is áldozatul essen a vörösöknek. Anglia — melynek hatalmas abadani olajfinomítója és gazdag olajmezői évek óta a viszályok középpontjában álltak — nem játszott szerepet a kommunisták elleni kemény harcban.

Ez a rendkívül jelentős harc eddig több mint 60 millió dollárjába került az Egyesült Államoknak, és még távolról sem fejeződött be...

Stewart altábornagy, a katonai segélyprogram igazgatója őszintén beszámolt a helyzetről a szenátus külpolitikai bizottságának:

«A jelenlegi kormány ma már nem volna uralmon, ha mi nem segítenénk, és ha az iráni hadsereg nem állna mellette» — mondta Stewart. — Amikor a válság kibontakozott, Irán az összeomlás küszöbén állt. Minden vonatkozásban sürgős segítséget nyújtottunk, hogy az iráni hadsereg semmiben se szenvedjen hiányt. Takarót, bakancsot, egyenruhát, egészségügyi felszerelést, elektromos berendezéseket küldtünk, és fedeztük a hadsereg kiadásait. Ezért támogathatta a hadsereg a sahot. Egy ideig nagyon bizonytalan volt a helyzet.»"

A *New York Times* jelentette Teheránból július 25-én, hogy a politikai vonalon bekövetkezett viszonylagos nyugalom nem jelenti azt, mintha az ellenzéki elemek tétlenek lennének.

„A Tudeh még mindig a legerősebb és legjobban szervezett politikai párt. Újra tömöríti sorait, átfogó támadásra készülődik az olajkérdés mindennemű rendezése ellen, s vele egy sorban harcolnak Moszadik legkonzervatívabb hívei és más ultra-nacionalisták.

Moszadik szélsőséges támogatóinak élén olyanok állnak, mint Kazem Hasszibi, a volt miniszterelnök olajügyi tanácsadója és a külföldi ellenes Irán Párt földalatti vezetője. Ő azokat képviseli, akik még mindig azt hiszik, hogy az olajkérdés rendezésében Irán diktálhatja a feltételeket, s éppen ezért ellenzik a konzorciummal való tárgyalásokat.

Ezeken a földalatti csoportokon kívül a medzsliszben (a parlament alsóházában) kialakult egy szélsőséges kisebbség. Ehhez tartozik Mohamed Derakhses, a nem kommunista Tanítók Egyesületének vezetője, s olyanok is, akik támogatják ugyan az olajkérdés rendezése érdekében kifejtett erőfeszítéseket, de csak azzal a feltétellel, hogy a megállapodás minden feltétele szigorúan alkalmazkodjon a kilenc pontból álló államosítási törvényhez.

A parlamenten kívül Allahjaj Szalek, volt washingtoni nagykövet vezeti Moszadik támogatóinak egy másik csoportját, amely élesen tiltakozik az ellen, hogy Irán ismét angol befolyás alá kerüljön ...

A Zahedi rendszert a néptömegek még mindig nem támogatják."

AZ ANKARA—KARACSI TENGELY

„Mr. John Foster Dulles külügyminiszter felkelt íróasztala mellől a külügyminisztérium washingtoni épületében levő dolgozószobájában, odalépett a sarokban álló kivilágított földgömbhöz. «Mit szólna ahhoz — kérdezte — ha a szabad világ védelmét a Közép-Keleten közvetlenül a szovjet határ mellett szerveznénk meg?» Ujját Törökországtól Iránon és Afganisztánon át Pakisztánig húzta.

«Gondolja, hogy örülnének ezek az országok?» — kérdeztem.

«Majd meglátjuk» — mondta a miniszter.

Ezek a szavak múlt szeptemberben hangzottak el. Négy hónappal később Törökország — áldásunktól kísérve — felajánlotta Pakisztánnak, kössenek politikai, gazdasági, kulturális és védelmi vonatkozású barátsági és együttműködési szerződést, az Egyesült Államok pedig elhatározta, hogy Pakisztánt is felveszi azoknak az országoknak hosszú listájára, amelyeknek fegyvert szállít az agresszió elleni védekezés céljaira.

Áprilisban Irakkal is katonai segélynyújtási egyezményt kötöttünk. Ugyanilyen megállapodásunk van Iránnal 1949 óta, s okunk van feltételezni, hogy Afganisztán is szívesen elfogadna amerikai fegyvereket. Így megtettük az első lépéseket, hogy létrehozzuk azt, amit Mr. Dulles azon a szeptemberi délutánon felvázolt — a Szovjetunió déli határán húzódó védelmi vonalat...

Valamennyi közül az volt a legfontosabb lépés, hogy Pakisztánt bevontuk a nyugati táborba...

Pakisztán felfegyverzéséről vonatkozó döntésünket olyan ádáz, elkeseredett — bár csaknem teljes egészében a kulisszák mögött lezajlott — vita előzte meg, amilyenre nem igen volt példa Washingtonban az utóbbi években. Alig vették fontolóra a kérdést, India máris tiltakozott az ellen, hogy akármilyen formában is felfegyverezzék szomszédját és vetélytársát. Mr. Paul Hoffman, a Gazdasági Együttműködés Hivatalának első igazgatója Eisenhower elnökhöz fordult, s közölte vele, hogy helyteleníti a tervet és egyetért Chester Bowles volt indiai nagykövetünkkel abban, hogy egy ilyen akció fokozná az India és Pa-

kisztán között fennálló feszültséget, számunkra pedig India teljes elvesztését eredményezhetné. Még a külügyminisztériumban is voltak, akik tiltakoztak a terv ellen, mert egyes tisztviselők attól féltek, hogy Pakisztán felfegyverzésével a kommunizmus karjaiba taszítjuk Indiát.

Másrészt William F. Knowland, californiai szenátor, a Köztársasági Párt egyik vezetője, aki nemrég tett nagyobb utazást a Közel-Keleten, úgy vélte, hogy az új terv «Dulles miniszter egyik legremekebb geopolitikai mesterfogásának» bizonyulhat.

1953 december 28-án Eisenhower elnök végleg jóváhagyta Pakisztán fegyverrel való megsegítésének programját."

Így írta le Edgar Ansel Mowrer a *Collier's* című képes folyóiratban a pakisztáni—amerikai kölcsönös segélynyújtási egyezmény megszületését[1]. Dél-Ázsia háború utáni történelmében a legfontosabb mozzanatok közé számít Washingtonnak az a terve, hogy katonailag megszervezi a Szovjetunió déli határán elterülő országokat, továbbá az, hogy sikerült is Pakisztánt bevonnia az amerikai érdekszférába.

Az amerikai katonai segélynyújtási egyezmény következtében Pakisztán teljesen átkerült az angol érdekszférából az amerikaiba. Washington, amely a Kuomintang Kínában elszenvedett vereségéig szinte tudomást sem vett Pakisztán létezéséről, élénk érdeklődéssel fordult felé 1950 tavaszától kezdve, amikor Liakat Ali Kan miniszterelnök látogatást tett Amerikában. Míg Anglia mindig ügyelt arra, nehogy felboruljon az India és Pakisztán közötti ingatag katonai egyensúlyi helyzet, s állítólag nem is tudott Washingtonnak Karacsihoz való közeledéséről[2], az Egyesült Államok igyekezett rávenni Pakisztánt arra, hogy csatlakozzon az 1951-ben kezdeményezett balvégzetű Közép-Keleti Védelmi Szervezethez. A *New York Times* 1952 augusztus 7-én közölte, a pakisztáni hadsereg „helyzete kiválóan alkalmas arra, hogy betömjön egy esetleges katonai légüres teret, amely közvetlen nyugati szomszédságában keletkezhet"[3].

Pakisztán nyilván kedvező választ adott. A katonai segély elosztásával foglalkozó washingtoni tisztviselők arról beszéltek, hogy nehézfegyvereket küldenek a pakisztáni hadseregnek, majd pedig amerikai légitámaszpontokat létesítenek Pakisztánban[4]. Az amerikai

---

[1] Idézet a *Times of Karachi* 1954 június 30-i számából.

[2] *Dawn*. Karacsi. 1952 augusztus 9.

[3] Mint már az előbbi fejezetben leszögeztük, az Egyesült Államokat ebben az időben rendkívül aggasztotta az iráni balszárny növekvő befolyása.

[4] New York Times. 1952 november 10.

haditengerészet vezető tisztjei, így F. M. Hughes ellentengernagy, Arthur W. Radford tengernagy és Jerauld Wright helyettes tengernagy 1952 szeptember és 1953 február között Karacsiba látogattak. Amikor 1953 áprilisában a közismerten amerikabarát Mohamed Alit nevezték ki miniszterelnökké, ezzel megszilárdult Ghulam Mohamed főkormányzó pozíciója, akit a *New York Times* már 1952 január 22-én úgy jellemzett, hogy a pakisztáni kormányon belül ő az amerikabarát klikk feje. 1953 őszén a kormányzó-tábornok és Ajub Khan altábornagy, a hadsereg főparancsnoka az Egyesült Államokba utazott.

Ezek a kölcsönös látogatások — amelyekkel egyidejűleg olyan hírek láttak napvilágot, hogy a két ország között folyó tárgyalások értelmében Amerika fegyvereket adna Pakisztánnak támaszpontok ellenében — súlyos aggodalmat okoztak Londonban. Manzurul Hake 1953 december 8-án Karacsiból jelentette a *Times of Indiá*-nak:

„Ha az Egyesült Államok és Pakisztán valóban katonai szövetségre lép, ez az itteni hírmagyarázók véleménye szerint inkább Anglia tekintélyét csorbítja mint Indiáét. Ebben az esetben az Egyesült Államok sikert ér el ott, ahol Anglia hiába próbálkozott. Ezzel kapcsolatban emlékeztetnek az elvetélt MEDO-ra (Közép-Keleti Védelmi Szervezet)."

London csakugyan hamarosan tiltakozni kezdett. A *New York Herald Tribune* 1953 december 28-i számában Joseph Newman az angol fővárosból küldött tudósításában jelentette:

„Ma úgy értesültem, Angliának aggodalmat okoz, hogy kétoldali katonai egyezményre irányuló tárgyalások folynak az Egyesült Államok és Pakisztán — a Brit Államközösség egyik tagja — között...

Legalább két oka van Angliának erre az aggodalomra: egyrészt kellemetlenül érinti, hogy az Egyesült Államok bizonyos mértékig elfoglalja Anglia helyét az Államközösség egyik országában, másrészt az Államközösségen belül problémát vet fel India éles tiltakozása Pakisztán felfegyverzése ellen.

Angliát már kizárták az «Anzus» védelmi egyezményből, amelyet az Egyesült Államok Ausztráliával és Új-Zélanddal — az Államközösség két országával — kötött. Ismételten visszautasították, valahányszor jelezte, hogy részt akarna venni az egyezményben. Azzal, hogy a jelenlegi amerikai—pakisztáni tárgyalásokból ugyancsak kizárták, ismét megsértik érzékenységét."

A tekintélyes londoni *Times* 1954 január 14-i számának vezércikkében a következőket olvashatjuk:

„Hazánknak oka van arra, hogy aggodalommal figyeljen minden olyan tárgyalást, amelynek az a célja, hogy Anglia kizárásával létesítsen szövetséget az Államközösség valamelyik fontos tagja és az Egyesült Államok között.

Sajnálatos volna, ha újabb Anzus-egyezmény jönne létre. Nem kell, hogy erre sor kerüljön.

Jó lenne, ha a tavasszal tartandó nemhivatalos és hivatalos megbeszéléseken az Egyesült Államok szem előtt tartana három dolgot. Elsősorban: minden olyan javaslat, hogy létesítsenek Pakisztánban amerikai légitámaszpontokat, alaposan kibillentené a közép-keleti egyensúlyi helyzetet és elhomályosítaná a legfontosabb célkitűzést, az immunizálásra való törekvést.

Másodsorban: a katonai segélynyújtásnak a társadalmi és gazdasági helyzet megjavításának szilárd alapján kell nyugodnia. Végül pedig nem szabad megengedni, hogy túlbuzgó diplomaták, ha akaratlanul is, éket verjenek egyrészt az Egyesült Államok és Pakisztán, másrészt Anglia és India közé.

A Brit Államközösségnek kell a fő üzlettársnak lennie ebben az ügyben. A legutóbbi években az amerikaiak óriási jelentőséget tulajdonítanak a Közép-Kelet olajának és fő közlekedési vonalainak. Ezek szervesen beletartoznak az Államközösség történetébe"[5].

Dr. K. S. Selvankar a *The Hindu Weekly Review*-nak küldött 1954 január 18-i londoni tudósításában így ír:

„Londonban rámutatnak arra, hogy még ha a Pakisztánnak nyújtott amerikai segély a jelenlegi szakaszban hadianyagok és felszerelés szállítására szorítkozik is, szükségképpen megfelelő változásokat idéz elő a pakisztáni haderő technikai és taktikai kiképzésében, s így ez a haderő, ahelyett hogy továbbra is az angol mintát követné, mindinkább az amerikai katonai elgondolásoknak megfelelően alakulna.

Világosan látják, hogy mindez veszélyezteti az Államközösség szolidaritását, de egyszerűen nem tudják, hogyan terelhetné Anglia más irányba az eseményeket."

Noha Anglia és India neheztelése miatt lemondtak arról a tervről, hogy amerikai támaszpontokat létesítsenek Pakisztánban, Mohamed Ali miniszterelnök kijelentette a *U.S. News & World Report* 1954 január 15-i számában közölt nyilatkozatában: „semmi sem akadályozhat meg bennünket abban, hogy bármelyik baráti hatalmat, Amerikát is beleértve felszólítsuk", szükség esetén használja fel az ország repülőtereit. A pakisztáni új támaszpontok létesítése, mint

[5] Reuter tudósítás a *Times of India* 1954 január 15-i számában.

közölték, nem volt nagy jelentőségű az Egyesült Államok szempontjából; 1954 november 17-én az ENSZ newyorki székházából jelentette a *New York Times:*

„Azok a támaszpontok, amelyeket az Egyesült Államok Pakisztánban szeretne létesíteni, talán már meg is vannak. Két nagy repülőteret létesítettek Karacsi közelében. Az egyik, amely Malir külvárosában van, Ázsia legnagyobb polgári repülőtere. A másikat, a pakisztáni királyi légierő mauripuri bázisát Anglia és az Egyesült Államok építette a második világháború idején. Óriási karbantartó részlege és hangárja van, s hatalmas épülete a személyzet elszállásolására. Noha ennek nagy részét nem használják, gondosan karbantartották. Mindkét repülőtérről a legnagyobb repülőgépek is felszállhatnak."

Anglia és India tiltakozása ellenére az Egyesült Államok és Pakisztán 1954 május 19-én katonai segélynyújtási egyezményt írt alá, júliusban pedig körülbelül 50 tisztből és közkatonából álló amerikai katonai tanácsadó csoport érkezett Karacsiba. Az amerikai katonai szállítmányok nagyságát titokban tartották, de a *New York Times* 1954 március 1-i tudósítása szerint „jól értesült pakisztáni politikai körök az első évben 25 millió dollárra számítanak, s úgy tudják, hogy a következő években ezt az összeget az ország politikai megszilárdulása arányában módosítják". A *Times* 1954 október 21-én ehhez még hozzáfűzte, hogy az első évi szállítmányok „szimbólikusak, jelképesek". Másnap pedig közölte:

„Amerikai illetékesek elárulták, hogy az Egyesült Államok Pakisztánba irányított fegyverküldeményei az eredeti előirányzatnál 50 százalékkal magasabbak lesznek ebben az évben.

Hangsúlyozták ugyan, hogy nem vállalhatnak Pakisztánnal szemben «a jelenlegi általános költségvetési tételeket» meghaladó kötelezettségeket, de, mint mondták, igyekeznek meggyorsítani a «modern fegyverek» szállítását, hogy az eredeti előirányzatnál rövidebb idő alatt teljesen felszereljék a pakisztáni hadsereget, haditengerészetet és légierőket...

Amerikai illetékesek annak a reménynek adtak kifejezést, hogy a segélyprogram bejelentése megkönnyíti Mohamed Ali miniszterelnök számára a fővárosban dúló politikai válság leküzdését. Két évig volt Pakisztán washingtoni nagykovete, és ma is mondogatják róla, hogy ő «az Egyesült Államok legkedvesebb embere Pakisztánban»."

Az egész program méreteit jelezte a *New York Times* 1953 november 17-i száma a tárgyalásokban részt vett személyekhez közel álló forrás alapján; eszerint pakisztáni és amerikai személyiségek

megállapodtak abban, hogy egyedül a pakisztáni hadsereg újrafelszerelése 250 millió dollárba fog kerülni[6].

A pakisztáni—amerikai egyezmény önmagában véve nem jelentette egy folyamat végét, hanem egy lépéssel előbbre vitte a Dulles terveiben szereplő nagyobb közép-keleti blokk ügyét. Ellentétben az angolok 1951-ben meghirdetett közép-keleti parancsnokság-tervével, amely Törökországra és Egyiptomra épült s vezetője Anglia lett volna (a Szuezi-csatorna övezetében 80 000 angol katona állomásozott), Dulles tervének középpontjában Törökország és Pakisztán, tehát két amerikai befolyás alatt álló ország állt. E terv útjából jelentős akadály hárult el, amikor az iráni semlegességi irányzatot képviselő Moszadik-kormányt 1953 augusztusában államcsíny útján eltávolították. A *New York Times* 1953 szeptember 20-i száma Ankarából jelentette:

„Amióta Teheránban megalakult a Zahedi-kormány, itt is és Karacsiban is gondosan tanulmányozzák azt a kérdést, hogy Törökország és Pakisztán kössön kölcsönös segélynyújtási egyezményt, s ez legyen a magva az Iránt és Irakot is magában foglaló Közép-keleti Védelmi Szervezetnek.

Ajub Khan altábornagy, a pakisztáni haderő főparancsnoka és Iszkandar Mirza altábornagy, pakisztáni honvédelmi miniszter e héten Ankarában török katonai és diplomáciai személyiségekkel folytatott megbeszéléseik során nem hivatalos formában megtárgyalták ezt a kérdést...

A törökök és pakisztániak remélik, hogy az Egyesült Államok elég ügyesen keveri majd a kártyát, s így sikerül Iránt bevonnia a szovjetellenes táborba.

Amikor John Foster Dulles külügyminiszter májusban közép-keleti körútjáról hazatérőben itt időzött, egy magánbeszélgetés során megemlítette, hogy elsősorban a Közép-Kelet északi szegélyén húzódó országokról, így Törökországról, Pakisztánról és Irakról lehet elmondani, hogy katonailag felkészülnek, s világosan felismerik a szovjet veszélyt. Hangoztatta, hogy véleménye szerint Délnyugat-Ázsia stratégiai fontosságú olajtermelő vidékeinek hatékony védelmét elsősorban ezekre az országokra kellene alapozni, ha valamiképpen meg lehetne oldani az iráni problémát; e probléma egyik eleme az azóta megbuktatott miniszterelnöknek, dr. Mohamed Moszadiknak — Dulles szavaival élve — a kommunizmus irányában tanúsított enyhe magatartása...

Itteni vezető személyek nézete szerint semmiféle török—pakisztáni

[6] Hanson Baldwin írta decemberben, hogy a pakisztáni haderő korszerűsítése valószínűleg 100 és 500 millió dollár között ingadozó összegbe fog kerülni. (Idézet a *Times of India* 1953 december 25-i számából.)

szövetségnek nincs értelme, ha Irán nem csatlakozik hozzá idővel. A törökök e héten örömmel vették tudomásul a teheráni kormány nyilatkozatát, amelyben leszögezte, hogy szorosabbra kívánja fűzni kapcsolatait Ankarával."

1953 október 20-án, röviddel azután, hogy nyilvánosságra hoztak egy amerikai tervet, amely a Szuezi-csatornánál létesített támaszpont alternatívájaként hatalmas haditengerészeti bázissá kívánja fejleszteni a délnyugat-törökországi Izmirt, a *New York Times* megjegyezte:

„Végül pedig itt van az a fontos kérdés, hogy milyenek lesznek Törökország kapcsolatai egyes muzulmán szomszédaival. Úgy látszik, szorosabb viszonyba kerül a rövid idő óta szilárd kormányzattal rendelkező Iránnal, s ennél is több jel mutat arra, hogy közeledik Pakisztánhoz. Így tehát megvan annak a lehetősége, hogy a déli gyönge arab félholdat egy potenciálisan erősebb északi muzulmán félholddal helyettesítsük. Ilyenformán a törökországi támaszpontok az egész középkeleti helyzet megszilárdításának tényezői lehetnének, ellentétben a szuezi támaszponttal, amely mindig zavargásokra adott okot, s úgyszólván labda volt az egyiptomi helyi politikában."

Ebben a megvilágításban a három amerikai tengernagy Karacsiban tett látogatása azt jelentette, hogy az Egyesült Államok a szuezi út feletti uralmat mindkét végéről biztosítani akarja, s így egyaránt fenyegeti Angliának és Egyiptomnak, a csatorna támaszpontjai miatt civakodó két félnek helyzetét. A *The Hindu Weekly Review* 1954 január 4-i száma Londonból jelentette:

„A pakisztáni haditengerészetet, amely ma jelentéktelen, nagymértékben meg fogják erősíteni. Ezt olyan módon hajtják majd végre, hogy Karacsiból támadást lehessen indítani a Szuezi-csatorna övezete ellen, ha ellenséges akció veszélyeztetné ezt az életbevágó fontosságú vízi utat. Egy Karacsira támaszkodó erős haditengerészet, s egy másik, amely a török parton áll, biztonságossá teszi a tengeri közlekedést e fontos út egész hosszában."

Ez a stratégiai elgondolás megmagyarázza, miért nem volt hajlandó Amerika sürgetni, hogy Anglia és Egyiptom rendezze vitás kérdéseit. Hanson Baldwin közölte a *New York Times* 1953 december 31-i számában:

„Londonban, Washingtonban és Kairóban az a hír járja, hogy az Egyesült Államok a közeljövőben katonai és gazdasági segítséget nyújt

Egyiptomnak; Egyiptom ezt csak egyféleképpen értelmezheti — úgy, hogy az Egyesült Államok mellette és Angliával szemben foglalt állást. Ha ez a hír igaz, megérthetjük, miért jutottak kátyuba a tárgyalások."

1954 januárjában az amerikai sajtó elárulta, hogy ki akarják bővíteni a pakisztáni—török szövetséget. A *New York Times* január 10-én jelentette, hogy Washington támogatja Pakisztán, Törökország és Irak tömörülését, amelyhez később Irán is csatlakozhatna.

„Felelős személyek arról kezdenek beszélni, hogy a Nyugat védelmét mozaikszerűen építsék ki; először kis egységeket kell összeilleszteni, azután pedig meg kell találni azokat a darabokat, amelyek segítségével kialakul az egész kép."

A United Press of America ugyancsak január 10-én jelentette, hogy washingtoni mértékadó körök remélik, Szíria, Libanon és Szaud-Arábia csatlakozik a szövetséghez, s arra kényszerítik Egyiptomot, hogy kövesse példájukat.

Anglia azzal válaszolt a Közép-Kelet amerikai irányítással való egyesítésének erre a nagyszabású tervére, hogy ismét követelte, folytassanak egységes angol—amerikai politikát. A *New York Times* 1954 január 16-án jelentette Londonból:

„Anglia legfőbb katonai szakértői erőteljesen támogatják az Egyesült Államoknak azt az új tervét, hogy meg kell erősíteni a Közép-Kelet védelmét; e terv szerint Törökország, Irak és Pakisztán Amerika katonai támogatásával védelmi háromszöget alkotna.

De az a véleményük, hogy egy ilyen hosszú lejáratú és politikailag kényes programot nem oldhat meg egyedül az Egyesült Államok, hanem az Egyesült Államok anyagi és pénzügyi erejének Anglia katonai és politikai tapasztalatával párosulva kellene megjelennie Irakban és Pakisztánban, amely utóbbi amúgy is a Brit Államközösség tagja.

Anglia legfőbb katonai vezetői határozottan meg vannak győződve arról, hogy — a nyugati országok közül — békében és a háború első szakaszában továbbra is elsősorban az angol kormánynak kell felelősséget vállalnia a Közép-Kelet védelméért. Angliának, hangsúlyozzák, most 80 000 katonája állomásozik a Szuezi-csatorna övezetében, s közülük kiképzőket és műszaki szakembereket lehetne máshova irányítani. Egyébként Irak és Pakisztán haderőit eredetileg Anglia hozta létre és képezte ki, s Angliával való katonai együttműködésük hagyományossá vált.

Éppen ezért, londoni felelős körökben hangoztatják, hogy az Egyesült Államoknak és Angliának együttesen kellene Irakot és Pakisztánt a közép-keleti védelem döntő láncszemeivé kiépíteniük, s közösen kel-

lene megszerezniük Irak és Pakisztán jóváhagyását ehhez az elgondoláshoz.

Azt javasolják, hogy ha létrejön ilyen megállapodás, akkor az Iraknak és Pakisztánnak szánt katonai felszerelést angol fegyvergyárakban készítsék a jelenlegi külföldi beszerzési program keretében."

Drew Middleton a következőket jelentette az angol fővárosból a *New York Times* 1954 január 24-i számában:

„A kormányhoz közel álló felelős körök azt javasolják, hogy Anglia és az Egyesült Államok tartson értekezletet a közép-keleti kérdésekről . . .

Végeredményben ugyan szó lenne Törökországtól Pakisztánig az egész térségről, de egy ilyen értekezleten Egyiptom lenne a kiinduló pont. Az angolok úgy érzik, hogy ezen a területen fejtik ki a legnagyobb politikai és katonai erőfeszítést, erre a térségre költik a legtöbb pénzt, és itt tapasztalják a legkevésbé az Egyesült Államok együttműködését.

Anglia azonban azt tartja, joga van ahhoz is, hogy ismerje az Egyesült Államok Irakkal, Törökországgal és Pakisztánnal kapcsolatos politikai és katonai terveit, s ezenkívül tudni szeretné az Eisenhower-kormány véleményét azokról a katonai kombinációkról, amelyek ezen országok védelmével foglalkoznak . . .

Anglia mindenekelőtt az egyiptomi helyzet miatt helyteleníti az Egyesült Államok közép-keleti politikáját. Az angolok állítása szerint az Egyesült Államok igyekszik támogatni Angliát, amikor tárgyal Egyiptommal a Szuezi-csatorna övezetére vonatkozó megállapodásról: Anglia voltaképpen nemcsak a saját érdekeit képviseli, hanem az Egyesült Államokét is.

De felelős körökben kitartanak amellett, hogy Angliának a kérdés rendezésére irányuló erőfeszítéseit nem támogatja Jefferson Caffery, az Egyesült Államok kairói nagykövete. Sőt, egyes jólértesült angol politikusok állítása szerint Mr. Caffery unszolta az egyiptomi kormányt, hogy olyan követeléseket támasszon Londonnal szemben, amelyeket az nyilván sohasem lesz hajlandó kielégíteni."

Az Egyesült Államok az 1954 áprilisában Irakkal kötött katonai segélynyújtási egyezményben londoni nyomásra nem amerikai hadianyag szállítását vállalta, hanem azt, hogy angol felszerelés megvásárlását fogja finanszírozni. Washingtonnak Egyiptom irányában folytatott politikája megváltozott, s támogatásával 1954 júliusában megkötötték a Szuezi-csatornára vonatkozó egyezményt. De a török—pakisztáni szövetség továbbra is Amerika védnöksége alatt maradt, és az Egyesült Államok folytatta hatáskörének megnövelése érdekében kifejtett egyoldalú erőfeszítéseit.

Az amerikai tervek nemcsak Anglia közép-keleti pozícióját érintették, hanem legalább ugyanilyen súlyos hatással voltak magukra a közép-keleti országokra is. Washington a sajtótudósítások szerint Pakisztánt olyan támaszpontnak tekintette, amelyről kiindulva éppen úgy befolyásolhatja az iráni fejleményeket, mint London az iraki angol támaszpontokról. A *Newsweek* 1953 november 30-án így írt:

„Pakisztánt rövid idő alatt Törökországhoz hasonló bástyává lehetne változtatni. Ebben a közép-keleti arcvonal védelmére vonatkozó elgondolásban Irán a gyenge közép. Egy ideig gyenge is marad még. De ha a két szárnyat egy erős Törökország és egy erős Pakisztán alkotja, ezen országok erői szükség esetén gyorsan erősítést küldhetnek az irániaknak. Pakisztán itt történelmi szerepet tölthetne be. A Közép-Kelet védelmében — akkor is, amikor Angliára hárult ezért a felelősség — mindig az indiai hadsereg szolgáltatta a stratégiai tartalékot."

Ezt a gondolatot fejti ki még jobban Hanson Baldwin a *New York Times* 1953 december 31-i számában:

„Egy erős Pakisztán nemcsak a Kaiber-hágót — az indiai óriásfélsziget bejáratát — és a Perzsa-öblöt szegélyező Karacsi támaszpontot őrizné, hanem potenciális veszélyt is jelentene minden olyan erő számára, amely be akarna hatolni a Törökország, Szuez és Pakisztán közötti gyenge középpontba."

A *New York Times* Ankarából jelentette 1954 január 31-én:

„mindaddig lehetetlen megtervezni Törökország és Pakisztán közös védelmét, amíg Irán nem csatlakozik a szövetséghez. Senki sem várja Teherán csatlakozását addig, amíg Fazlollah Zahedi miniszterelnök nem szilárdította meg a belső helyzetet, és nem rendezte Angliával az olaj miatt kitört viszályt.

Közben azonban a törökök és pakisztániak biztosra veszik, hogy a szerződésnek nagy politikai jelentősége lenne. Véleményük szerint egy ilyen szerződés arra ösztönözné Zahedi miniszterelnököt, hogy nyugatbarát politikát folytasson, s lehetővé tenné Irán számára a szovjetellenes fronthoz való csatlakozást, anélkül hogy úgy látszana, mintha eladta volna magát a Nyugatnak.

Az Egyesült Államok e térségben folytatott politikájának középpontjában most egy török—pakisztáni szövetség létrehozása áll, amely egy nagyobb közép-keleti tömörülés alapjául szolgálhat..."

Az amerikaiak mindenekelőtt e térség hatalmas olajkészleteit tartották szem előtt. A *New York Times* 1954 február 13-án jelentette, hogy a külügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium tisztviselői

remélik, Irak, Irán és Szaud-Arábia, tehát „azok az országok, ahol azt az olajat termelik, amelyet a Nyugat a Közép-Kelet megvédéséhez akar megkapni", végül is csatlakoznak a pakisztáni—török szövetséghez. Amerika másik fontos célja az Arab Liga megsemmisítése volt, amely — noha az egyes arab államokat szoros szálak fűzik a nyugati államokhoz — általában semlegességi politikát folytatott, és növelte tagjainak alkudozásokra való lehetőségét. Az Egyesült Államok különösen Egyiptomot akarta elszigetelni, amely vezető szerepet töltött be a Ligában. C. L. Sulzberger a *New York Times* 1954 május 30-i számában megjelent tudósításában leszögezte:

„Teljesen nyilvánvaló, hogy az Arab Liga halálát jelenti, ha ez a Közép-Kelet védelmére vonatkozó új elgondolás végül bármilyen mértékben is valóra válik...

Egyes tapasztalt államférfiak már most megjósolják, hogy egy napon a pakisztáni—török tömb ténylegesen a Közép-Keleti Védelmi Szervezet és az Arab Liga szerencsétlen elgondolásai helyére lép, és akkor Egyiptom hátat fordít majd Nyugat-Ázsiának, hogy biztosítsa a maga számára Afrika muzulmán vezetőjének szerepét."

Wells Hangen így írt erről a kérdésről a *New York Times* 1954 június 20-i számában:

„A török—pakisztáni szerződés két és fél hónap alatt nagyobb rést ütött az arab tömbön, mint a Nyugat által pártolt Közép-Keleti Védelmi Szervezet terve két és fél év alatt... Ez a változás részben annak tulajdonítható, hogy a múlt télen végrehajtott államcsínyek sorozata következtében csökkent Kairó tekintélye, s ezzel egyidejűleg gyengült Egyiptomnak arab szomszédaira gyakorolt befolyása. A karacsi egyezményre nem süthetik rá azt a szégyenbélyeget, hogy védnök-szerepet biztosít a Nyugat számára, márpedig éppen ez a vád ítélte kudarcra a közép-keleti védelmi programot."

Es a *Newsweek* június 21-én megjósolta: az, hogy Irak elfogadta az amerikai katonai segítséget, „voltaképpen az Arab Liga megsemmisülését jelentheti, és semmi esetre sem fenyeget többé annak a veszélye, hogy a Liga amerikaellenes szövetséggé válik".

Washington a pakisztáni—török szövetséget olyan két irányban nyomó présnek tekintette, amely nemcsak a Közép-Kelettel szemben, hanem az indiai kormány ellen is felhasználható; ugyanis az indiai kormánynak az az álláspontja, hogy nem akar csatlakozni a nagyhatalmakhoz, ellentétben állt Dulles terveivel, aki Amerika vezetésével Törökországtól Dél-Koreáig nyúló tömböt akart létre-

hozni. Robert Trumbull jelentette Karacsiból a *New York Times* 1953 december 10-i számában, hogy az ottani diplomaták közül egyesek úgy gondolják, ha szövetség jönne létre az Egyesült Államok és Pakisztán között, „ez azt jelentené, hogy Washington többé nem szemléli türelmesen az ázsiai semlegességi irányzatot, amelyet Dzsavaharlal Nehrunak, India miniszterelnökének politikája példáz".

„Több diplomata azt tartja, hogy Mr. Nehru semlegességre ösztönző befolyása, amely sokszor okozott nehézséget az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek, csökkenne, ha egy kifejezetten kommunistaellenes ázsiai hatalom fontosabb pozícióhoz jutna."

Trumbull a továbbiakban idézi egyes pakisztániak és több karacsi tudósító fejtegetéseit:

„[Nehrunak] Dél-Ázsiában az Egyesült Államok a legfőbb vetélytársa. Ez magyarázza Japán, Pakisztán és más, Washingtonhoz közel álló ázsiai országok iránt tanúsított óvatos magatartását.
«Nehru jó politikus» — így hangzik ez a fejtegetés. «Célkitűzéseiben befolyásolja, ha erőt tapasztal, elszánt tetteket lát, és olyan emberekkel van dolga, akik ‚nemet' tudnak mondani s tiltakozásukat megfelelő erővel támasztják alá»".

Dana Adams Schmidt jelentette Washingtonból a *New York Times* 1954 február 14-i számában:

„Úgy döntöttek, hogy fontosabb Pakisztán bevonása a Közép-Kelet védelmébe, mint a Nehruval létesített kellemes kapcsolatok fenntartása. Sőt, a kormány egyes tanácsadói úgy vélik, hogy ha e kérdésben nyersen megmondjuk véleményünket, ez önmagában véve is hasznos lehet, mert így a világnak ebben a részében leválaszthatjuk a semleges országokat a nyugatbarát országokról. Mr. Nehru eddig Indonéziától Marokkóig eredményesen lépett fel a semleges országok pásztoraként. De most úgy gondolják, hogy az ázsiaiak és afrikaiak... Pakisztán köré kezdhetnének tömörülni."

Egyszóval az Egyesült Államok arra törekedett, hogy a pakisztáni—török szövetség által kiterjessze befolyását a Szovjetunió déli határáig, csökkentse Anglia közép-keleti hatalmát, a maga számára biztosítsa e terület gazdag olajkészleteinek ellenőrzését, éket verjen az arab—ázsiai csoport tagjai közé és elszigetelje Indiát.

De a terv megvalósítása nem ment simán. Azt, hogy a karacsi hivatalos körökön kívül Pakisztánban senki sem óhajtja Amerika

számára kikaparni a gesztenyét, nyilvánvalóan bizonyította az 1954 márciusában megtartott kelet-pakisztáni választásokon a Muzulmán Liga teljes veresége s a központi kormány októberben bekövetkezett válsága, amelynek ugyancsak ez volt egyik legfőbb oka. Dulles diplomáciája, ahelyett, hogy félelmet keltett volna Indiában és engedékenyebb magatartásra ösztönzött volna az Egyesült Államok iránt, még élesebb ellenállásra késztette Indiát az amerikai politikával szemben. Ahelyett, hogy elszigetelte volna Indiát, megszilárdította pozícióját, mert más ázsiai országokban is tiltakozást keltett. Még a Közép-Keleten is igen kevéssé lelkesedtek az Ankara—Karacsi tengely iránt, noha több közép-keleti ország kormánya kapott vagy kért Amerikától a segélyprogram keretében fegyverszállítmányokat. Iránt a *New York Times* 1954 június 3-i washingtoni tudósítása szerint „úgy könyvelték el, hogy politikai és gazdasági gyengesége miatt nem kell bevonni a szövetségbe". Irak kacérkodott ugyan azzal a gondolattal, hogy csatlakozik az amerikai védnökség alatt álló csoportosuláshoz, de az Arab Liga politikai bizottságának 1954 április 1-én Kairóban összehívott értekezletén Egyiptom nyomására megígérte, hogy az arab kölcsönös biztonsági egyezményen kívül más szövetségben nem vesz részt. Április 21-én, ugyanazon a napon, amikor Amerika aláírta az Irakkal kötött katonai segély-egyezményt, az al Dzsamali-kormány kénytelen volt lemondani, és a *New York Times* április 27-én Ankarából jelentette:

„Ankara biztos ugyan abban, hogy Irak vezetői szeretnék, ha országuk csatlakozna a nemrég megkötött török—pakisztáni egyezményhez, de hivatalos személyek úgy látják, akadályok állnak annak az útjában, hogy Bagdad hamarosan közeledhessen.

A legfontosabb ilyen akadály — az iraki közvélemény. Az iraki parlamenti ellenzék, amelyet baloldali elemek és a sajtó jelentékeny része támogat, azzal vádolták az azóta már megbukott dr. Mohamed Fadhil al Dzsamali kormányát, hogy állítólag közölte: csatlakozni kíván az Ankara—Karacsi tengelyhez. Dr. al Dzsamali szerdai lemondása legalábbis részben ezeknek a bírálatoknak a következménye."

A következő kormány, amelynek Nuri esz Szaid állt az élén, ugyancsak megpróbálta bevonni Irakot a szövetségbe, de a közvélemény eddig visszatartotta ettől. A szíriai el Asszali-kormány, amely Sisakli bukása után vette át a hatalmat, 1954 március 4-én „örömmel üdvözölte" a török—pakisztáni egyezményt, de a további közeledés nem állt módjában. Kairo még a szuezi egyezmény megkötése után

is ragaszkodott ahhoz, hogy továbbra is támogatni fogja az arab paktumot.

A közvélemény eddig megakadályozta a Közép-Kelet nyugatbarát kormányait abban, hogy csatlakozzanak az amerikai katonai tervhez, sőt még arra is kényszerítette őket, hogy úgy tegyenek, mintha egyáltalán nem állna szándékukban a csatlakozás. Robert C. Doty jelentette Kairóból a *New York Times* 1954 szeptember 12-i számában:

„A nagyobb közép-keleti államok vezetői stratégiai szempontból kétségtelenül házasságra léptek a nyugati táborral. De eddig a hétig egyiküknek sem volt még bátorsága ahhoz, hogy nyíltan elismerje az eljegyzést és bemutassa vágyakozó jegyesét családjának — országa közvéleményének...

Maradjunk meg ennél a hasonlatnál: azt is figyelembe kellett venni, hogy a Nyugat nem egyetlen közép-keleti menyasszonnyal akart összeházasodni, hanem egy egész háremmel, s e nők mindegyike másképpen ítéli meg ezt a kilátást."

Fennáll azonban annak a veszélye, hogy Amerika makacssága némi sikerrel jár. Doty jelezte ezt említett tudósításában:

„Az, hogy vonakodtak megfogni egymás kezét, őszinte aggodalmat kelthetne, ha szerelmi házasságról volna szó. De minthogy nyilvánvalóan szó sincs ilyesmiről, hanem kifejezett, mintaszerű érdekházasság volt kilátásban, azok, akik előkészítésében segédkeztek, joggal bíztak abban, hogy ez a házasság létrejön és tartós lesz."

Washington elkezdett katonai felszerelést szállítani Törökországnak, Szaud-Arábiának, Iraknak, Iránnak és Pakisztánnak, s hasonló segély nyújtásáról tárgyal Egyiptommal. Bármilyen konfliktus keletkezne a nagyhatalmak között, ez a fennálló egyezmények értelmében a Közép-Keletre is azonnal átterjedne. Pakisztánt Törökországhoz láncolták, amelynek viszont az észak-atlanti és a balkáni egyezményből folyó kötelezettségei vannak. Egyiptomot és arab szövetségeseit is közvetlenül érintené az ilyen konfliktus, mert az 1954 júliusában megkötött angol—egyiptomi egyezmény felhatalmazza Angliát arra, hogy Törökország ellen irányuló támadás esetén használja a szuezi támaszpontokat.

Közben azok a pakisztáni—amerikai és pakisztáni—török egyezményben szereplő utalások, amelyekben e „térség" bármely részé-

nek biztonsága ellen irányuló fenyegetésekről van szó, mutatják, hogy az Egyesült Államok az egész Közép-Keletet befolyása alá akarja vonni. Ezek az egyezmények elárulják, hogy a Dulles-terv, amely állítólag a Közép-Kelet „tetőzetét", vagy „kérgét" akarja megvédeni, nemcsak a Szovjetunió ellen irányul a térség szélén, hanem a térség belsejének egész gazdagsága feletti uralomra törekszik.

A SZOVJETUNIÓ „MEGFÉKEZÉSE" DÉLKELET-ÁZSIÁBAN

Alig kezdte meg az Eisenhower-kormány Pakisztán katonai fejlesztését, máris kirajzolódtak egy délkelet-ázsiai amerikai tömb tervei. Az első erre vonatkozó célzást Thaiföld kambodzsai követe tette, amikor javasolta, lépjen szövetségre Thaiföld, Laosz és Kambodzsa. A *New York Times* 1954 január 10-i számának vezércikke a thaiföldi diplomata javaslatát „kétségtelenül figyelmet érdemlő ... kísérleti léggömbnek" nevezte, és annak a reménynek adott kifejezést, hogy a szomszédos buddhista államok, tehát Ceylon és Burma kedvezően fogadnak majd egy ilyen egyezséget, amely valóban „fontos lépést jelenthetne e térség valamennyi szabad népe szorosabb egységének útján". Erre a kísérleti léggömbre azonban a szóbanforgó ázsiai országokban semmilyen megjegyzést sem tettek, s így Washington elhatározta, hogy maga kezdeményez. Március végén, amikor rosszul álltak a dolgok Indokínában, Dulles külügyminiszter „egységes akciót" hirdetett meg „a kommunizmus délkelet-ázsiai terjeszkedésével" szemben. De Ázsia határozott ellenségességgel fogadta Dulles kívánságát, mint ezt a *New York Times* 1954 április 4-i számában négy ázsiai központból érkezett tudósítások mutatták. Új Delhiből közölték, ott ezt a lépést leplezett kísérletnek tekintik arra, hogy ismét idegen befolyás alá vonják a nemrég felszabadult ázsiai országokat és a felszabadulásáért küzdő Indokínát. A szaigoni tudósítás leszögezte, hogy ez a beszéd csak fokozta az amerikaellenes hangulatot, amely már előzőleg is széles körben elterjedt. Állítólag Tokió is kritikai megjegyzésekkel fogadta a nyilatkozatot. Csak a tajvani Kuomintang-körök merítettek új erőt belőle.

De az Egyesült Államok hozzálátott tervei megvalósításához s

tanácskozott Angliával, Franciaországgal és az „Anzus"-hoz tartozó szövetségeseivel, figyelmen kívül hagyva az ázsiaiak tiltakozását, akik hangoztatták, hogy Ázsia jövőjét nem dönthetik el nem ázsiai imperialista hatalmak; Amerika azt sem vette tekintetbe, hogy világszerte aggódtak amiatt, hogy ezek a megbeszélések elronthatják az éppen akkor ülésező genfi értekezlet kedvező légkörét. A nyugati hatalmak megbeszélései az angol—amerikai nézeteltérések következtében elhúzódtak. Ázsiai országokkal nem tárgyaltak — Pakisztánt, Thaiföldet és a Fülöp-szigeteket csak tájékoztatták — július végéig, amikor szétküldték a meghívókat arra az értekezletre, amelyen létre akarták hozni a Délkelet-ázsiai Egyezmény szervezetét.

Anglia nyugtalanságára és Ázsia ellenséges magatartására való tekintettel az amerikaiak elhatározták, hogy háttérbe szorítják a javasolt szerződés katonai vonatkozásait és gazdasági segítségre vonatkozó ajánlatokkal környékezik meg az ázsiai országokat. K. Balaraman írta a *The Hindu Weekly Review* 1954 augusztus 2-i számában, hogy Anglia nem volt hajlandó támogatni Dullesnak azt az elképzelését, hogy a NATO-hoz hasonló szervezetet hozzanak létre, amely egész Délkelet-Ázsiát magában foglalja. James Reston Washingtonból jelentette a *New York Times*-nak augusztus 5-én:

„Sok ázsiai ország azonban még rossz szemmel nézi ennek az egyezménynek katonai vonatkozásait. Például nem nagyon valószínű, hogy India, Indonézia vagy — Pakisztán és Ceylon kivételével — bármelyik olyan hatalom, amely részt vett a colombói értekezleten, eljön a szeptemberi megbeszélésre.

Éppen ezért egyre fontosabbnak tartják itt, hogy az egyezményben jelentős gazdasági feladatok szerepeljenek, s az aláírók kötelezzék magukat, hogy Délkelet-Azsia népei életszínvonalának emelésével is elősegítik e térség védelmét."

De még gazdasági indítékok sem vonzották az ázsiai országokat. A Manilában szeptemberben megtartott értekezleten öt nem ázsiai hatalom (az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Ausztrália és Új-Zéland) s mindössze három már amúgyis amerikai befolyás alatt álló ázsiai hatalom (Pakisztán, a Fülöp-szigetek és Thaiföld) vett részt. Erőfeszítéseiket az egész kontinensen gúnyosan úgy jellemezték, hogy céljuk „a fehér embert védelmező társaság" megalakítása. Hanson Baldwin a *New York Times* 1954 szeptember 12-i számában megjegyezte, hogy az értekezlet igen csekély eredménnyel járt:

„Az Európai Védelmi Közösség tervének megsemmisülése és a Genfben aratott kommunista diadal, amely véget vetett az indokínai háborúnak, már előzőleg rákényszerítette az Egyesült Államokat külpolitikánk «gyötrődő átértékelésére», amitől Mr. Dulles oly régóta óv. A Kreml «békés egymás mellett élésre» irányuló politikáját... az angol Labour Párt számos vezetője, Nehru, indiai miniszterelnök, és még sok európai és ázsiai szövetségesünk örömmel üdvözölte.

Az új szövetség a defetizmusnak és a viszálynak ebben az atmoszférájában született. Ha figyelembe vesszük, hogy milyen volt világszerte a légkör a manilai értekezlet idején, nyilvánvaló, hogy bármiféle olyan védelmi egyezmény aláírása, amelyben ázsiai és nem ázsiai országok vesznek részt, a kommunistaellenességnek és Mr. Dulles állhatatosságának határozott politikai és lélektani diadalát jelentette...

az, amit a manilai értekezlet megoldatlanul hagyott, majdnem ugyanolyan fontos mint az, amit megoldott. A délkelet-ázsiai—délnyugat-csendes-óceáni tömörülésre vonatkozóan nincsenek érvényben olyan automatikus akciót előíró kikötések mint az Északatlanti Egyezmény Szervezetére vonatkozóan; az előbbi szövetség sokkal lazább. Tagállamainak egyikét sem kötelezték valójában semmi másra, mint hogy «tanácskozzon» és «alkotmányos eljárásaival összhangban cselekedjen...» ha valamelyikük ellen támadást intéznek — amit amúgy is megtenne.

Ezenkívül eddig még semmiféle egységes katonai parancsnokság létesítésére, semmiféle erőösszpontosításra, sem állandó haderők fenntartására és egyáltalán semmiféle katonai intézkedésre nem került sor, noha a Tanács kétségtelenül hoz majd létre valamilyen katonai tervezést. Más szóval a szövetség ereje jelenleg elsősorban politikai és pszichológiai, másodsorban pedig gazdasági tényezőkön nyugszik."

A szerződés katonai gyengesége az Egyesült Államok gyengeségét tükrözte, amely előzőleg hatalmas kötelezettségeket vállalt, s így most már attól félt, hogy többnek nem tud eleget tenni. Dulles így magyarázta ezt meg, amikor szeptember 15-én visszaérkezett Washingtonba:

„Manilában fontolóra vettük, hogyan javíthatunk a szerződés-tervezeten. Ennek az lett volna az egyik módja, hogy közös katonai erőt hozunk létre. Én azonban közöltem: az Egyesült Államok olyan hatalmas és szerteágazó kötelezettségeket vállalt magára, hogy véleményünk szerint az lesz a legjobb, ha nem kötjük le erőnket a Távol-Kelet egyes meghatározott térségein, hanem gyorsan mozgó ütőképes alakulatokat és stratégiai tartalékokat állítunk fel, s ezzel riasztjuk el az esetleges támadót."

Minthogy Amerika nem tudott haderőt rendelkezésre bocsátani, a szövetség katonai értéke jelentéktelen volt. Hanson Baldwin így

írt erről a *New York Times* 1954 augusztus 8-i számában, mielőtt Pakisztán közölte, hogy elfogadja a meghívást, és részt vesz az értekezleten:

„Az a katonai erő, amely egy ilyen szűkkörű SEATO-t támogat, elsősorban nyilvánvalóan Ázsián kívüli hatalmaktól jön. A Fülöp-szigeteknek mindössze körülbelül 50 000 főnyi hadserege van, s ennek is egy részét leköti a felkelő Hukbalahap ellen folytatott gerillaharc. Thaiföld békében él — a jólét oázisa ez a nyomor kontinensén; haderejét az Egyesült Államok segítségével már körülbelül 100 000 főre növelte. De ha Thaiföldre támaszkodunk, tehát olyan országra, amelyre hatalmas szomszédjának, a kommunista Kínának árnyéka vetődik, s amelynek tőszomszédságában van a bomladozó Indokína, akkor — az egyik ottani tapasztalt megfigyelő szerint — «gumipálcára támaszkodunk».

Egy ilyen szűkkörű SEATO számára a szükséges erő zömét nyilvánvalóan nem-ázsiai hatalmaknak, elsősorban az Egyesült Államoknak kell nyújtania katonai és gazdasági segély és közvetlen katonai erő formájában — az Első Flotta révén, amely a Fülöp-szigeti támaszpontokról kiindulva működik, s a formosai flotta és a most létesített csendes-óceáni légierő révén, amelynek főhadiszállása a Hawaii-szigeteken van."

A remélt gazdasági segítség sem valósult meg, mert Anglia a nagyobb colombói tervet támogatta, és Amerika mindenáron Ázsiára akarta zúdítani mezőgazdasági feleslegeit, ami tönkretenné a SEATO tagállamainak mezőgazdaságát. Így tehát a manilai értekezletnek az volt az egyetlen eredménye, hogy megállapodtak egy záradékban, amelynek értelmében kikérik egymás tanácsát és együttműködnek a belső felforgatók elleni harcban. A belső biztonsági problémákat hangsúlyozta 1954 augusztus 1-i rádiónyilatkozatában Walter Bedell Smith külügyminiszterhelyettes is, aki sürgette „a közoktatás megjavítását, a kémszolgálat adatainak nagyobb mérvű kicserélését, kölcsönös gazdasági segítséget és a helyi biztonsági erők támogatását", hogy leküzdjék a kommunizmus terjedését Délkelet-Ázsiában. Az egyezmény aláírása után Smith tábornok a felforgatók ellen irányuló záradékra utalva kijelentette:

„Véleményem szerint ez a szerződés legfontosabb cikkelye.

A múltban azért kötöttek egyezményeket, hogy a kívülről jövő nyílt támadástól megóvják aláíróit. De nem hiszem, hogy manapság elsősorban erre kerülne sor... azt gondolom, az indokínaihoz hasonló típusú agresszió fordul elő a leggyakrabban"[1].

[1] New York Times Magazine. 1954 október 10.

Noha okulhattak volna az 1954 júniusában végrehajtott guatemalai államcsíny példájából, Pakisztán, Thaiföld és a Fülöp-szigetek kormányai hozzájárultak ahhoz, hogy bekerüljön a szerződésbe az a pont, amely törvényes igazolást ad Amerikának országaik belügyeibe való erőteljes beavatkozásra. A pakisztáni kormány egy hónappal a manilai értekezlet után válságba került. Éppen ezért — bár Washingtonnak állítólag azt javasolta, hogy a SEATO teremtsen meg egy erős katonai parancsnokságot, „amelyhez valamennyi aláíró hatalom ad csapatokat, s ezeket e térségben elkövetett bármilyen közvetlen vagy közvetett támadás esetén használják fel"[2] — ismételten biztosítania kellett a hazai közvéleményt arról, hogy semmiféle kötelezettséget sem vállalt. A Fülöp-szigeteken Claro M. Recto, a szenátus külügyi bizottságának elnöke 1954 augusztus 28-án elismerte, hogy a SEATO aligha működhet eredményesen a colombói hatalmak nélkül[3]. Magsaysay elnök — akit az 1953. évi választási kampány során Quirino, az előző elnök „az amerikai hadsereg jelöltjének" nevezett — nem meggyőződésből, hanem más meggondolások alapján működött együtt Washingtonnal, mint azt a *Christian Science Monitor* 1954 augusztus 11-én leleplezte:

„Nem kétséges, hogy Magsaysay elnök, ha sor kerül rá, minden olyan amerikai javaslattal egyetért majd, amelyet a SEATO következő értekezletén előterjesztenek. Az Egyesült Államok gazdasági és katonai segélyétől való függősége nyilvánvalóvá teszi ezt.

Egyes jelek azonban arra mutatnak, hogy Magsaysay elnök ezzel a magatartásával erősíteni fogja saját kormányán belül az ellenzéki irányzatot, mert éles fegyvert ad azoknak az ellenzéki elemeknek a kezébe, amelyek úgy gondolják, hogy a Fülöp-szigeteknek önálló külpolitikát kellene folytatnia.

Éppen ezért világos, hogy Magsaysay elnök dilemma előtt áll.

Személy szerint szeretné, ha nagyobb erőfeszítéssel igyekeznének a SEATO-t olyan irányban fejleszteni, amely vonzó India, Indonézia és Burma számára. De ugyanakkor tárgyalásokat folytat a Bell kereskedelmi törvény módosításáról, amely az Egyesült Államokhoz kapcsolja a Fülöp-szigetek gazdaságát, s amerikai—Fülöp-szigeti kölcsönös védelmi egyezményt szeretne létesíteni oly módon, hogy az Egyesült Államok nyújtson pontosabban meghatározott garanciákat a Fülöp-szigetek területének sérthetetlenségére vonatkozóan.

---

[2] Idézet James Restonnak a *New York Times* 1954 augusztus 11. számában megjelent cikkéből.

[3] New York Times. 1954 augusztus 29.

Ez nagyjából ugyanolyan helyzetbe hozta őt is mint több más szabad ázsiai ország vezetőjét, akik ma ugyancsak nem túlzott lelkesedéssel, de kénytelenek követni az Egyesült Államok politikai irányvonalát, ami, legalábbis bizonyos fokig, gyengíti az illető ázsiai kormányok politikai életképességét."

Minthogy ilyen ingatag alapokra épült, a SEATO nem igen tudja politikailag vagy lélektanilag befolyásolni az ázsiai országokat. Pandit Nehru a népi kamarában elmondott augusztus 25-i beszédében sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy a manilai megbeszélések „könnyen szertefoszlathatják az indokínai kérdés rendezése nyomán kialakult légkört, a megbékélés légkörét". Az indiai sajtóegyesület szeptember 9-én Új-Delhiben rendezett ebédjén Nehru kifogásolta, hogy „túlnyomórészt nem ázsiai hatalmak nemcsak megvitatják az ázsiai problémákat, az ázsiai biztonság és az ázsiai béke kérdését, hanem mindezzel kapcsolatban szerződéseket is kötnek". Szeptember 29-én pedig a népi kamarában kijelentette, hogy a szerződésnek a felforgató tevékenységre vonatkozó záradéka „éles ellentétben áll e térség országai területi sérthetetlenségének, szuverenitásának és függetlenségének egész koncepciójával". Az, ahogy a manilai szerződés felveti a kérdéseket, nemcsak helytelen, hanem veszélyes is minden ázsiai ország szempontjából — mondta.

V. K. Krisna Menon augusztus 27-én az államok tanácsában (felsőház) kijelentette, hogy a SEATO

„nem regionális szervezet, hanem néhány embernek egy térség védelmére létrehozott szervezete. Modern változata ez a protektorátusnak. Néhány gyarmattartó hatalom és több más ország szervezete, amelyeknek érdekükben áll, hogy összefogjanak egy olyan terület megvédelmezésére, amelyet veszélyeztetettnek nyilvánítanak. A mi országunk ennek a területnek egyik része, és mi kijelentjük, hogy nem kérünk a védelemből. Az ilyenfajta tömörülés nem nyilvánítható az ENSZ alapokmánya szerint regionális szervezetnek."

Ami Ceylont illeti, az amerikaiak biztosra vették, hogy csatlakozni fog a SEATO-hoz; Gordon Graham azonban 1954 október 18-án a következőket jelentette Colomboból a *Christian Science Monitor*-nak:

„Ceylon ázsiai pozíciója gyors ütemben megváltozott azóta, hogy szeptember 9-én aláírták a manilai egyezményt. Mindeddig azt gondolták, hogy Ceylon támogatni fogja a kommunista agresszió ellen irányuló

kollektív biztonság elvét. Valóban, aligha van még egy olyan dél-ázsiai államférfi, aki hasonlóan éles szavakkal ítélte volna el a kommunizmust, mint Sir John Kotelavala, Ceylon miniszterelnöke.

De az egyezmény aláírása óta Sir John hallgat, és most Ceylonban és Ceylonon kívül egyaránt senki sem tudja biztosan, hogy melyik oldalon áll voltaképpen országa.

Az országon belül... a közvélemény váratlanul állást foglalt a Délkelet-Ázsiai Egyezmény Szervezetének (SEATO) létrehozására vonatkozó javaslattal szemben, és így meghiúsította a kormánynak azt a tervét, hogy majd később csatlakozik hozzá. Még a befolyásos kormánypárti *Ceylon Daily News* is, amely pedig következetesen a nemzetközi kommunizmus ellen mozgósítja Délkelet-Ázsia országait, visszavonta korábbi helyeslését, és aggodalommal írt arról, hogy a SEATO-t «ázsiai bábkormányok létesítésére lehet felhasználni...»

Magának Sir Johnnak pártján, az Egyesült Nemzeti Párton belül a nagyhatalmú Szenanajak unokafivérek, Dudley, volt miniszterelnök és R. G., volt miniszter állnak annak a mozgalomnak az élén, amely ellenzi, hogy az ország bármilyen nemzetközi kötelezettséget vállaljon."

KÁTYUBA JUTOTT AMERIKA ÁZSIAI POLITIKÁJA

1954-ben Amerika távol-keleti politikája kátyuba jutott. Adlai Stevenson, a Demokrata Párt vezetője 1954 október 16-án megállapította, hogy Eisenhower és Dulles jelszavai, mint például „Harcoljanak ázsiaiak az ázsiaiak ellen", „Felszabadítás", „Engedjük el a pórázról Csang Kaj-seket", „Erőteljes megtorlás" és „Gyötrődő átértékelés" egymás után feledésbe merültek; a „Diplomáciai bunkó" s a „Blöff és hetvenkedés" ugyanígy célt tévesztett. A *Look* magazin 1954 november 16-i számában Stevenson még ilyen megállapításokat tett:

„Mi, akik a legyőzhetetlenség derüs mítoszán nevelődtünk, akiknek országába emberemlékezet óta nem tört be ellenség, mi, akik sohasem vesztettünk el háborút, s nemzedékről nemzedékre azt láttuk, hogy termelésünk és életszínvonalunk görbéje állandóan emelkedik, hirtelen ráébredünk a valóságra, arra, hogy ma nem támadók vagyunk, hanem védekezők — nem vagyunk többé legyőzhetetlenek vagy mindenhatók — talán még mindenttudók sem. Nem csoda, hogy megrendült az önbizalmunk."

William F. Knowland köztársasági párti szenátor 1954 november 15-én Amerika atombomba monopóliumának elvesztéséről szóló fejtegetései során megjósolta, hogy 1957 és 1960 között „atomholtpont" alakul ki. Beszédéből kitűnt, hogy fél a békés együttéléstől, de nem tudott olyan gyakorlati megoldást javasolni, amelynek segítségével Amerika kikerülhet nehéz helyzetéből. Ernest K. Lindleynek, a *Newsweek* december 6-i számában közölt kommentárja szerint Knowland megállapította a „rosszindulatú daganatot", de „orvoslására, legalábbis a nyilvánosság előtt, csak rózsaszínű pilulákat és gyógyteát rendel".

Adlai Stevenson a *Look*-ban megjelent, előbb említett cikkében azt írta, hogy a nukleáris fegyverek terén elért fölény, még ha fenn tudná is tartani az Egyesült Államok, önmagában véve nem sokat ér; a nukleáris fegyverek tömeges felhasználása ugyanolyan veszélyt zúdíthat a győztesre mint az áldozatra, mert ha rádióaktív elemeket szabadjára eresztenek a világban, ezek bizony nem tartják majd tiszteletben az országhatárokat. Így „éppen mert ilyen félelmetes és hiábavaló az atomfegyverek csapásainak egymás elleni alkalmazása — még ha egyenlőtlen csapásokról van is szó —, valószínűnek látszik, hogy el fogunk jutni, sőt talán már el is jutottunk a tényleges atomholtponthoz". Stevenson nem tartja valószínűtlennek, hogy egy esetleges harmadik világháborúban nem használják fel az atomfegyvereket. De ma még a „hagyományos fegyverekkel" folytatott totális háború is sokkal súlyosabb lenne, mint az utóbbi két világháború, és mindent elpusztítana. Stevenson véleménye szerint egy ujabb világháborúban nem lennének győztesek, csak olyanok, akik túlélik a háborút. Nyilvánvalóan csupán „helyi, szűkkörű hadviselés esetén van még meg valamennyire a győzelem lehetősége". Éppen ezért — jelenti ki Stevenson — Dulles és Nixon „erőteljes megtorlással" való fenyegetőzése, az, hogy úgy látszik, a kis háborúk helyett nagy háborúkat akarnak folytatni, megdöbbentette Amerika szövetségeseit, „akik az erőteljes *viszont*megtorlás első áldozatai lennének", ha az Egyesült Államok távolból irányított pusztító háborút robbantana ki.

Ezen az átfogó problémán kívül Amerika sokkal nagyobb mértékben szólt bele Ázsia ügyeibe, mint amennyire katonai kapacitása lehetővé teszi számára a hatékony beavatkozást. A *U.S. News & World Report* 1954 december 10-én megállapította:

„A dolgok mai állása szerint valójában egyetlen ember dönti el, hogy háborút kezd-e az Egyesült Államok Ázsiában vagy nem. Ez az ember Matthew B. Ridgway tábornok, a hadsereg vezérkari főnöke. Ridgway tábornok úgy látja, hadserege túl gyenge ahhoz, hogy ilyen kalandba bocsátkozzon. Eisenhower elnök pedig még a vezérkari főnökök tanácsa többi tagjának együttes tiltakozásával szemben is őt támogatja ...

Ridgway tábornok ragaszkodik a gyalogsági szakember álláspontjához, amely szerint tekintet nélkül az új fegyverekre, minden háborút, még ha a légierő, vagy a haditengerészet kezdte is el, a gyalogságnak kell befejeznie. Mr. Eisenhower, aki maga is gyalogsági szakember, egyetért ezzel.

Ez a körülmény számos megfigyelő nézete szerint megmagyaráz olyan

dolgokat, amelyek érthetetlenek voltak az amerikai közvélemény számára — például hogy miért nem követ az Egyesült Államok agresszívabb irányvonalat a város Kínával szemben, miért engedték át Indokína északi részét a vörösöknek, s talán azt is, hogy miért nem veszik blokád alá Kína partvidékét és miért tartják vissza Csang Kaj-seket a szárazföld elleni támadástól."

A kínai forradalom s a koreai és indokínai háború tapasztalatai azt mutatták, hogy az Egyesült Államok nem arathat könnyűszerrel győzelmeket. Chester Bowles úgy fogalmazta ezt meg a *New York Times Magazine* 1953 június 28-i számában, hogy Ázsia hatalmas szárazföldjét nem lehet csupán haditengerészettel és légierővel meghódítani.

„Kína erősen decentralizált, és kevés döntő fontosságú célpontja van. A hárommillió főnyi jól felszerelt katonasággal rendelkező Japán tizenkét évig harcolt az akkor gyenge és megosztott Kína ellen, de csak a nagyvárosokat és a fő közlekedési vonalakat tudta ellenőrzése alá vonni.

Nemrég Koreában az ENSZ nyomasztó légiereje s a keskeny félsziget mindkét partjának teljes ellenőrzése sem tudta megakadályozni, hogy kibontakozzon a több mint egymillió főnyi, modern felszereléssel bőségesen ellátott kommunista hadsereg hatalmas arcvonala...

Ha totális háborúba bocsátkoznánk a kommunista Kínával, előbbutóbb választanunk kellene a vereség és az amerikai gyalogság nagyarányú bevetése között...

A kommunista Kína elleni háborúban a közeljövőben nem számíthatunk más katonai szövetségesre, mint Dél-Koreára, Formosára, Ausztráliára, Új-Zélandra, Thaiföldre és a Fülöp-szigetekre — hat országra, amelyeknek összlakossága alig 12 százaléka a nem kommunista Ázsia lakosságának.

Még a legelfogultabb gondolkodó sem állíthatná azt, hogy a nem kommunista Ázsia népeinek ilyen elenyésző kisebbségére alapozott katonai erő nagyobb háború esetén döntőnek bizonyulhatna a kínai szárazföldön."

Amerika katonai erejét még jobban korlátozták a táborán belül egyre növekvő surlódások. Anglia nem volt hajlandó elfogadni Amerikának azt a javaslatát, hogy fokozzák a katonai beavatkozást Ázsiában; kereskedelmi hajóit hadihajókkal kísértette, hogy letörje az amerikaiak által támogatott Kuomintang blokádját a tajvani-szorosban. Japán, amelyet Amerika megszállási költségek és ki nem egyenlített jóvátétel címén 600 millió dollárral terhelt meg, nemcsak arra törekedett minden erejével, hogy túlszárnyalja angol—

amerikai versenytársait, hanem igyekezett megjavítani kapcsolatait Kínával, hogy megmeneküljön a gazdasági katasztrófától. A *U.S. News & World Report* 1954 december 17-i tokiói tudósítása megállapította:

„Japán — amely egy időben vak engedelmességgel töltötte be az Egyesült Államok leghatalmasabb csendes-óceáni szövetségesének szerepét, most szinte észrevétlenül mindjobban átalakul.

Tokióban nyíltan kétségbe vonják, hogy Ázsiának érdemes volna barátkoznia az Egyesült Államokkal.

Sigeru Josida miniszterelnök éveken át érvényesíteni tudta Japánban az Egyesült Államokkal való együttműködés politikáját.

Most, kikényszerített lemondása folytán, olyan japán politikusok kerültek be a kormányba, akik bár határozottan amerikabarátnak vallják magukat — mégis valamilyen megegyezésre akarnak jutni a kommunista országokkal. S mind több szó esik Japán új, «független» szerepéről a kommunisták uralma alatt levő Ázsiában.

Felmérhetetlen következményei voltak Amerika bikini hidrogénbomba kísérletének s annak, hogy e kísérlet következtében rádióaktív hamu hullott a *Lucky Dragon* halászhajó fedélzetén tartózkodó huszonhárom japánra. Az egyik halász megbetegedése és halála az egész népet felháborította.

Gazdasági zavarok is hozzájárulnak ahhoz, hogy Japán nem bízik az Egyesült Államokban mint szövetségesben... Japán most komoly üzleti pangás küszöbén áll...

A japán kereskedelem válsága nagyban elősegíti azt az agitációt, amely itt a kommunista világgal létesítendő baráti kapcsolatok érdekében folyik. Egyre jobban érdekli a japánokat az à lehetőség, hogy Oroszországgal és Kínával kereskedhessenek...

A kommunisták kezdeményezései némi eredménnyel jártak. Japán kérte az Egyesült Államokat, hogy enyhítse annak a titkos megállapodásnak egyes kikötéseit, amely jelentéktelen mennyiségű, nem fontos árucikkekre korlátozta a vörös Kínával folytatott kereskedelmet. Kína és Japán kereskedelme ma már fellendülőben van...

A japánok között mindinkább tért hódít az a nézet, hogy Japánnak az Egyesült Államokkal létesült kapcsolatai inkább tehertételt mintsem előnyt jelentenek most, amikor Japán rendezni akarja viszonyát a kommunista uralom alatt álló Ázsiával...

Az újrafelfegyverzést is lassítják Japán növekvő gazdasági nehézségei. A hadsereg kora tavasszal még csak hat hadosztályból fog állni — nem pedig legalább 10—15-ből, ahogyan az Egyesült Államok szerette volna."

Az, hogy ilyen nehézségek támadtak egy olyan országban, amelyet az amerikai militaristák legfőbb távol-keleti támaszpontjukként

akartak felhasználni, visszatükrözte az erőegyensúlyban és Ázsia közvéleményében egyaránt bekövetkezett változásokat.

Az amerikai politika elleni tiltakozás a kontinens egész területén példátlan méreteket öltött. William A. Eddy 1953-ban megállapította, hogy Amerika tekintélye, erkölcsi súlya a Közel-Keleten „a lavina lendületével és sebességével zuhan egyre alacsonyabbra"[1]. 1953 októberben Szaud-Arábia sivatagában az Arabian-American Oil Company 15 000 arab munkása közül 13 000 béremelésért és a szervezkedés jogáért általános sztrájkba kezdett, s megtámadták az amerikai hadsereg járműveit[2]. A közép-keleti népek gyűlöletének fokát mutatja Gamal Abden Nasszernek, Egyiptom miniszterelnökének a *U.S. News & World Report* 1954 szeptember 3-i számában megjelent nyilatkozatából az alábbi kijelentés:

„Emlékezzünk arra, hogy három-négy évvel ezelőtt az egyiptomiak szerettek volna részt venni az Atlanti Egyezményben és kérték a szabad világot, hogy ők is csatlakozhassanak hozzá... Most mindenki meg van győződve arról, hogy minden olyan egyezmény, amely az országot a nagyhatalmakhoz kapcsolja, sérti szuverenitását. Semmiféle ilyen szerződést nem mernék elfogadni. A «gyarmatosítás» egyik válfajának tekintenék."

A világrész másik végéről William J. Jorden tokiói tudósító jelentette 1953 szeptember 8-án a *New York Times*-nak, hogy „az amerikaellenes hangulat növekedése Japánban... az elmúlt évben sok amerikait meglepett".

Az amerikai politika népszerűtlensége tükröződött Amerika „kiválasztott eszközeinek" elszigetelődésében. Gordon Walker a *Christian Science Monitor*-nak küldött, 1954 november 1-i tokiói tudósításában Josida akkori miniszterelnök amerikai látogatásával kapcsolatban így ír:

„Ázsiának ebben az északkeleti sarkában általában nem a magasrangú politikai vezetők a legalkalmasabbak arra, hogy megtudjuk, hogyan vélekedik népük.

A legtöbb politikai vezetőt, így Li Szin Mant és Csang Kaj-sek fővezért is mély szakadék választja el az egyszerű emberektől.

Épp olyan hiábavaló volna, ha tőlük akarnánk megtudni, mit gondol népük, mint ha a francia Rivierán, villájának előkelő magányában élő

[1] *William A. Eddy.* The Political Temperature in the Near East Today. 3. old.
[2] New York Times. 1953 október 19. és 20.

Bao Daj excsászártól kérdeznénk meg, hogy mit eszik manapság az indokínai Vörös-folyó torkolatvidékének parasztja.

Sok japán ugyanezt mondaná Sigeru Josidáról, az ingerlékeny, zsarnok miniszterelnökről..."

Akármilyen engedékeny volt is Szonggram, a thaiföldi diktátor, a *U.S. News & World Report* 1953 május 15-én elárulta, hogy „amerikai hivatalos személyek aggódnak Thaiföld miatt, Aggodalmuk egyik oka a rendkívüli korrupció..." Tajvannak helyőrséggel megrakott városában, Tajpejben pedig csúfos vereséget szenvedett a Kuomintang polgármesterjelöltje az 1954 május 2-i választásokon.

Ilyen katonai és politikai problémák késztették az Egyesült Államokat arra, hogy fontolóra vegye a „versenyző egymás mellett élés" elvét, és áttérjen a gazdasági programokra. De az az irányzat, hogy Ázsiában kevésbé agresszív amerikai politika érvényesüljön, egyelőre még csak irányzat. Nem mondtak le az azonnali megtorlás gondolatáról, csupán módosították. Igaz, az Egyesült Államok ma már nem akar fenntartani nagy szárazföldi erőket minden kritikus határon, de Dulles külügyminiszter ismételten kijelentette, hogy Amerika „gyorsan mozgó ütőképes alakulatokat és stratégiai tartalékokat" állít fel[3]. A *Newsweek* 1954 december 6-án közölte:

„Most, ha a Csendes-óceán térségében bárhol is zavargásokra kerül sor, az Egyesült Államok 24 órán belül egy, két, három vagy féltucat teljes létszámú, tökéletesen felszerelt hadosztályt indíthat útnak a szükséges haditengerészeti és légierővel együtt...

A Csendes-óceán térségében levő amerikai erők Washington parancsára bármilyen háborút folytathatnak. Atomfegyverekkel és hagyományos fegyverekkel egyaránt el vannak látva...

Azok a megszálló csapatok, amelyeknek Koreában kellett harcolniuk, nem voltak lelkileg felkészülve a harcra, és éppen mert nem voltak felkészülve, igen sokan elpusztultak közülük.

Ez... soha többé nem fordulhat elő."

E mozgó haderő szerepét mindaddig nem lehet védelmi célokra korlátozottnak tekinteni, amíg döntő változás nem áll be Amerika politikájában, amely a Kína elleni állandó fenyegetés fenntartására és a távol-keleti uralom megszerzésére irányul. Azt, hogy valóban ez Amerika célja, megerősítette Walter S. Robertson, a távol-keleti

[3] Dullesnek a SEATO manilai értekezletén, 1954 szeptember 6-án elmondott beszédéből.

kérdésekkel foglalkozó külügyminiszterhelyettes 1954 január 26-án egy kongresszusi bizottság előtt Frederic R. Coudert képviselő kérdéseire adott válaszában.

„*Mr. Coudert:* Jól értettem-e, hogy ön azt mondja, Kínával és Formosával kapcsolatos politikánknak jelenleg az a lényege, hogy a vörös Kínát állandóan katonai akcióval fenyegetjük abban a reményben, hogy egyszer majd súlyos belső nehézségei keletkeznek?

Mr. Robertson: Igen, uram; ez az elgondolásom.

Mr. Coudert: Más szóval hideg háború folyik az Egyesült Államok vezetésével, s a vörös Kínát elsősorban Formosa és más távol-keleti csoportok állandóan támadással fenyegetik, az Egyesült Államok pedig katonai támogatást ad ezeknek?

Mr. Robertson: Igen...

Mr. Coudert: Ez voltaképpen nem azt jelenti-e, hogy az Egyesült Államok meghatározatlan időn át biztosítani akarja Amerika uralmát a Távol-Kelet felett?

Mr. Robertson: Igen. Pontosan ezt jelenti"[4].

Amint az események mutatják, Amerikának az a törekvése, hogy megszerezze a Távol-Kelet feletti uralmat, a háború kockázatával jár. A *U.S. News & World Report* 1954 szeptember 17-én közölte, hogy az ázsiai szárazföld ellen irányuló, Tajvanból kiinduló légitámadások jelentősen fokozódtak, s általában éjszaka folynak; a Kuomintang haditengerészete megerősítette a kínai partvidék blokádját, s ehhez felhasználta Kvemoj, Matszu és Tacsen partmenti szigetek támaszpontjait. E provokáció ellenére Eisenhower elnök augusztusban kijelentette, hogy ha Kína megpróbálja az anyaországhoz visszacsatolni Tajvant, az Egyesült Államok Hetedik Flottáján kell „átgázolnia"[5]. Felix Stump tengernagy, az Egyesült Államok csendes-óceáni haditengerészeti erőinek főparancsnoka arra a kérdésre, hogy a Hetedik Flotta szerepe kizárólag védekező lesz-e, így válaszolt:

„Egyetlen parancsnok sem szeret veszteg maradni és várni. Néha az embernek el kell indulnia és meg kell kezdenie a lövöldözést"[6].

Kínának a partmenti szigetek semlegesítésére irányuló erőfeszí-

[4] A 83. Kongresszus második ülésszaka. A külügyi, igazságügyi és kereskedelemügyi minisztériumok 1955. évi költségvetése; a képviselőház költségvetési bizottsága albizottságának kihallgatásai. II. köt. 125, 127. old.

[5] Time. 1954 augusztus 30.

[6] Ugyanott.

tései miatt Washington háborúra készülődött. A *U.S. News & World Report* 1954 december 10-én elárulta, hogy Arthur W. Radford tengernagy, a vezérkari főnökök tanácsának elnöke, továbbá a haditengerészet és a légierő vezérkari főnökei azt javasolták, hogy ha Kína elfoglalja a szigeteket, bombázzák a szárazföldet.

Noha ez esetben Eisenhower elnök nem vette figyelembe a harcias militaristákat, alaptalan önbizalmuk, amelyet Amerika szerteágazó szövetségi rendszeréből merítenek, valamint a tehetetlen düh a kibontakozó katonai és politikai holtpontrajutás miatt arra csábíthatja őket, hogy meggyújtsák azt a tüzet, amely végül is egész Ázsiát lángba borítaná.

Ezzel kapcsolatban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az Egyesült Államok — amint ez a J. Robert Oppenheimer atomtudós ellen folytatott eljárás során kiderült — állandóan nagy gondot fordít tömegpusztító támadó fegyverek kifejlesztésére. Az Oppenheimer ellen felhozott egyik legsúlyosabb vád az volt, hogy az amerikai légierőt defenzív stratégiára igyekezett átállítani. A Gray tanács, amely lefolytatta a pert a tudós ellen, leszögezte:

„Aggodalmat okoz nekünk, hogy ... tudományos tanácsadói szerepét arra használhatta fel, hogy rendkívül meggyőző befolyást gyakoroljon olyan kérdésekben, amelyekről alkotott nézetei nem voltak szükségképpen a technikai megítélés visszatükröződései, és nem is voltak szükségképpen kapcsolatban az ország legfontosabb offenzív katonai érdekeinek védelmével"[7].

[7] Time. 1954 június 14.

BEFEJEZÉS

Tíz évvel a második világháború befejezése után még mindig amerikai csapatok állomásoznak Ázsia bejáratainál, és számos ázsiai kormány engedelmeskedik Washington parancsainak.

A felületes szemlélő talán a háború logikus következményének tekinti ezt a helyzetet. Az Egyesült Államok veszteségek nélkül, óriási katonai és pénzügyi erőforrásokkal került ki a háború borzalmaiból, ezzel szemben az ázsiai szabadságmozgalmak olyan hirtelen bontakoztak ki, hogy készületlenül érték őket azok az eltökélt és bonyolult manőverezések, amelyek révén Amerika meg akarta teremteni keleti birodalmát.

De ha közelebbről vizsgáljuk meg a kérdést, kiderül, hogy ezek a fejlemények nem voltak elkerülhetetlenek, és Amerika terveit csírájukban el lehetett volna fojtani, ha Ázsia egységesen szembeszáll velük. Amerika egész katonai és pénzügyi erejének latbavetésével sem tudta megakadályozni a kínai forradalmi erők győzelmét, mert azok egységesen léptek fel s tehetséges vezetőik köré tömörültek, akik nem ijedtek meg az amerikai atomdiplomáciától. Amerika csupán azért tudott másutt engedményeket elérni, mert sikerült megosztania a népet és meg tudta nyerni egyik rétegét a maga ideológiája számára. Sok olyan ázsiai értelmiségi, aki tiltakozott az angol, francia vagy holland imperialisták akciói ellen, más mértékkel mérte az Egyesült Államokat, amikor az visszaélt a gyarmati népek bizalmával, korrupt rendszereket támogatott és katonai támaszpontokat létesített.

Ha Anglia Indiában ugyanolyan arányban akart volna katonai támaszpontot létesíteni, mint amennyi az amerikaiaknak volt a „fel-

szabadított" Fülöp-szigeteken, akkor India minden kikötője és egész belterülete tele lett volna angol őrhelyekkel. De nem sokat törődtek Amerikának ezzel a tevékenységével.

Sok értelmiségi azt hitte, hogy az Egyesült Államok demokratikus állam, amelynek külpolitikája nem imperialista, és elkövet ugyan hibákat, de ezeket majd hamarosan kijavítja. Ezzel szemben az az igazság, hogy az Egyesült Államokban ugyan mindig volt kifejezetten imperialistaellenes hangulat, de Latin-Amerikában és a Csendes-óceán térségében egyaránt Washington a hivatalos imperialista cselekmények egész sorát követte el. Sőt, Amerika háború utáni politikája, amelynek a Szovjetunió elleni hadjárat az alapja, nem ellenezhette az imperializmust, mert az amerikaiak féltek, hogy a felszabaduló országok iparukat akarnák kifejleszteni, nem pedig nyersanyagtermelésüket bővítenék ki.

Éppen így azt sem vették tekintetbe, hogy az amerikai fajelmélet a külpolitikát is szükségképpen megfertőzte. A XIX. század vége óta az Ázsiából való bevándorlásra reagáltak a legélesebben az Egyesült Államokban. A második világháború idején a Csendes-óceán partvidékén élő japán származású amerikaiakat mind kiűzték otthonukból és koncentrációs táborokba zárták, holott a német és olasz származású amerikaiakkal szemben nem alkalmaztak ilyen rendszabályt. Az az elv, hogy a fehérek felsőbbrendűek, mint a sötétbőrűek, természetszerűleg befolyásolta Amerikának Ázsiával szemben tanúsított magatartását is. Jellemző, hogy Amerika külpolitikáját közvetlenül a háború után James F. Byrnesnek, ennek a megátalkodott „fajvédőnek" irányításával alakították ki.

Sajnos, azok az ázsiai vezető személyiségek, akik jól ismerik az amerikai imperializmust (például Pandit Nehru, a *Glimpses of World History*-ban jellemezte), érthetetlenül közömbösen nézték a háborút közvetlenül követő időszakban végrehajtott újabb amerikai kalandokat. Sokan hittek az amerikai propagandának, amely azt hangoztatta, hogy Ázsiát a Szovjetunió terjeszkedési törekvései fenyegetik, és hogy Amerika akcióinak, — még Bao Daj, Li Szin Man és Csang Kaj-sek korrupt, diktatórikus rendszere támogatásának is — az volt az egyetlen célja, hogy megvédje a világot ettől a veszedelemtől.

Indiát külön felelősség terheli amiatt, hogy Ázsia nem utasította el határozottan az amerikai beavatkozást. Kínában polgárháború

folyt, s így 1949-ig India volt a legnagyobb egységes ázsiai ország. India vezethette volna Ázsiát az újjáéledő imperializmus elleni harcban, de Indonézia esetét kivéve kevés közvetlen segítséget nyújtott az ázsiai gyarmati országok szabadságmozgalmainak. Elferdítette azt a népszerű jelszót, hogy a nagyhatalmakkal nem kell ujjat húzni, s általában tétlen maradt a konfliktusok és válságok idején. Sok indiai vezető személyt megtévesztettek az ázsiai erőegyensúlyról szóló amerikai prédikációk, amelyeknek az volt a céljuk, hogy két táborra osszák és egymás ellen uszítsák a kontinens országait. Sok millió ázsiai ember pusztult el Kínában, Koreában, Indokínában és a Fülöp-szigeteken az amerikai intervenció miatt.

Most, amikor Ázsia egységre törekszik, s normális helyzetet akar teremteni a kontinensen, fel kell számolnia a tíz év óta tartó amerikai behatolást. Az utóbbi hónapokban a közvélemény álláspontja kiforrott, s még az Egyesült Államok őszinte híveit is megrendítették a katonai és politikai fejlődés kilátásai. A colombói hatalmak értekezlete, Nehru és Csu En-laj találkozásai Új-Delhiben, Pandit Nehru kínai útja s az ázsiai és afrikai országok értekezletének összehívása Bandungban — mindez megnyitotta az utat egy olyan békés szövetség megteremtése előtt, amely a világ két legnépesebb országára, Indiára és Kínára támaszkodik. Pandit Nehru 1954 október 15-én Kalkuttában kijelentette:

„Akár a SEATO keretén belül, akár azon kívül történt, India és Kína miniszterelnökének ezek a találkozásai nemzetközi jelentőségű események. Minden más — az egyezmények aláírása is — eltörpül emellett.

Számtalan SEATO-típusú értekezletet tartanak itt, amott, mindenütt. De ez a két nagy ország: India és Kína tízezer éve áll fenn, és további tízezer évig vagy annál is tovább akar fennmaradni.

India és Kína miniszterelnökeinek találkozása ezért önmagában véve igen nagy dolog."

Ennek az egységnek az alapját már 1954 tavaszán megvetette az indiai—kínai egyezmény öt alapelve:

— Egymás területi épségének és szuverenitásának tiszteletben tartása;
— kölcsönös meg nem támadás;
— kölcsönös be nem avatkozás egymás belügyeibe;
— egyenlőség és kölcsönös előnyök;
— békés egymás mellett élés.

Amerika Ázsiában elfoglalt helyzetére alkalmazva, ezek az elvek megkövetelnék, hogy a Hetedik Flottát irányítsák máshova a tajvani szorosból, ürítsék ki a Rjukju-szigetet, vonuljanak ki Koreából, szüntessék meg az Ázsiában működő katonai missziókat és ottani támaszpontjaikat, s oszlassák fel a létesített tömböket.

Indiának, amely gazdag zsákmányként először vonzotta az imperializmust a világnak erre a részére, történelmi feladata, hogy Ázsiát e program köré tömörítse.

Az utóbbi négy hónapban, azóta, hogy e könyv megírásában idáig jutottam, az amerikai külpolitika válsága tovább mélyült. A Csang Kaj-sekkel kötött katonai szövetség, a Hetedik Flottának a Tacsen-szigetek Kuomintang-katonáinak és polgári lakosainak elszállítása alkalmával végrehajtott intervenciója s a délkelet-ázsiai és középkeleti katonai tömbök kiszélesítésére irányuló hatalmas erőfeszítések nyomán Ázsia mindjobban tudatára ébredt az amerikai politika veszedelmes következményeinek. Az Egyesült Államokkal kapcsolatos régebbi illúziók gyorsan szertefoszlanak és az aggodalom fokozódásával egyidejűleg megszületik az az elhatározás, hogy gátat vetnek Amerika terveinek. Az amerikai kegy mulandóságát mutatja, hogy Zahedit Iránban minden ceremónia nélkül menesztették, Vietnamban pedig az új kegyencet, Dinh Dimet támogatják Bao Dajjal szemben.

A Szovjetuniónak az atomkutatás terén elért eredményei és Kína iparának fejlődése egyre tarthatatlanabbá tette az amerikai militarizmus helyzetét. Washingtonnak nagy gondot okoz az az Ázsiában elterjedt nézet, hogy az Egyesült Államok kormánya csupán „papírtigris", mint azt Mao Ce-tung mondta néhány évvel ezelőtt. Amerikának saját legyőzhetetlenségébe vetett vak hite, amely a tömegpusztító nukleáris fegyverek kizárólagos tulajdonán alapult, s amelynek alapján figyelmen kívül hagyta a külföldi közvéleményt, elkerülhetetlenül kedvezőtlen hatást tett a világ népeire. Chester Bowles figyelmeztet a *New York Times Magazine* 1955 április 10-i számában, hogy „Amerika ázsiai pozíciójának végzetes romlása Kína egyre fokozódó erejében és tekintélyében tükröződik", továbbá „ab-

ban a mély szakadékban, amely elválasztja az Amerikában általánosan elterjedt nézeteket más nem kommunista országok felfogásától".

Állandóan gondot okoz Washingtonnak, hogy Japán, amelyet pedig az amerikai katonai tervezők legfontosabb támaszpontjuknak tekintettek, mind függetlenebbé válik. Isiro Hatojamának a februári választásokon aratott győzelme olyan platform alapján, amely követelte a normális kapcsolatok felvételét Kínával és a Szovjetunióval, s a szocialistáknak és az újrafelfegyverzés más ellenzőinek sikere, akik a mandátumoknak több mint egyharmadát nyerték el (ennyi szükséges ahhoz, hogy megakadályozhassák az alkotmány háborút eltiltó záradékának módosítását), jelképezte az amerikaellenes hangulat erősödését, és az amerikai politikára váró további kudarcok árnyát vetítette előre. Joseph C. Harsch írta a *Christian Science Monitor* 1955 január 8-i számában:

„Magától értetődő, hogy ha teljesen «normalizálnák» Japán diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatait a Szovjetunióval és a kommunista Kínával, ez szöges ellentétben állna az Egyesült Államok külpolitikájának jelenlegi irányvonalával, amelynek célja, hogy a szabad ázsiai országoknak az Egyesült Államokhoz kapcsolt védelmi közösségébe vonja be Japánt".

Gordon Walker pedig Tokióból jelentette a *Monitor*-nak 1955 március 29-én:

„Vezető japán kormánytisztviselők mézes-mázos szavai, fogadkozásuk, hogy Japán és az Egyesült Államok barátsága örök lesz, nem terelhetik el figyelmünket arról, hogy súlyosan zavaró mozzanatok jelentkeztek a két ország viszonyában most, hogy Japán közelebb került India, Burma és Indonézia semlegességi politikájához...

az Egyesült Államok itteni magasrangú képviselői komolyan aggódnak. Véleményük szerint, ha nem történik sürgősen valami annak érdekében, hogy újra megfelelő kapcsolatok létesüljenek Tokióval, s visszaállítsák itt az Egyesült Államok alaposan megtépázott tekintélyét — Japán, amely a kommunista Kína után Ázsia legerősebb országa, esetleg még tovább megy ezen az úton..."

Különös aggodalmat keltett Washingtonban Japánnak az az egyre erősödő törekvése, hogy kereskedhessen Kínával. Eric Johnston így írt erről a *Look* 1955 április 5-i számában:

„Olyan vihar tombol most Japánban, amely talán átszáguld a Csen-

des-óceánon és még Amerikára is rázúdul. A veszélyt Japán súlyos gazdasági problémái jelzik. Sem nyersanyaga nincs ipara számára, sem vevői, akikből ez az ipar élhetne. Megeshet, hogy problémáinak megoldása végett Japán olyan kétségbeesett eszközökhöz folyamodik, amelyek kárt okozhatnak nekünk és az egész világnak."

Dél-Ázsiában a SEATO Dulles buzdításai ellenére sem indult virágzásnak. Ausztrália és Új-Zéland kormányait ugyan rávették, hogy küldjenek némi haderőt Szingapurba, amelynek a fő támaszpont szerepét szánták, de az ottani választások alkalmával a gyarmattartó hatalmakkal szemben álló csoportok győztek, s ez a jövőben könnyen bonyodalmakra vezethet. Ami a szövetség többi részvevőjét illeti, Pakisztán állandóan kiújuló alkotmány-válságok között hányódik, a thaiföldi kormánynak pedig elég gondja van azzal, hogy saját létét biztosítsa.

A Közép-Keleten Amerikának az Arab Liga megsemmisítésére irányuló erőfeszítései az ellenzék erősödését eredményezték és azt, hogy a legtöbb arab kormány különböző mértékű, de egyre nagyobb ellenállást fejtett ki. Törökország, amely Amerika legfőbb ügynöke e térségben, komoly gazdasági problémákkal küzd.

Az amerikai válság mélységére jellemző imperialista szövetségesével, Franciaországgal Dél-Vietnamban kitört konfliktusa. A fegyverszünet nyilvánosságra hozta a gyarmattartó rendszer szennyét, és kiélezte az ellentéteket a francia és amerikai érdekeltségek között. Washington unszolta a franciákat, hogy ismerjék el miniszterelnökül Ngo Dinh Dimet, aki addig az Egyesült Államokban és Belgiumban élt száműzetésben. Mégis hosszú hónapokig tartott, amig Dinh Dim érvényesíteni tudta tekintélyét a hadsereg vezetőjével, Ngüin Van Hinh-hel szemben. Dimnek — aki végül is annak köszönhette győzelmét, hogy az amerikaiak közölték: máskülönben nem nyújtanak többé segítséget a hadseregnek — ezután vallási és feudális csoportok magáncsapataival kellett felvennie a harcot, továbbá a Binh Szüin-folyó kalózaival, akik az országos politikán kívül szerencsejátékokkal, prostitúcióval és ópiumcsempészettel foglalkoztak a franciák uralma és Bao Daj császársága idején. Dimet Washington és rendkívüli nagykövete, J. Lawton Collins tábornok támogatta, de a francia sajtó gúnyosan Spellman bíboros, az Egyesült Államok római katolikus érseke jelöltjének nevezte. A *New York Times* 1955 március 27-én Szaigonból jelentette:

„Nem jelentéktelen tényező az, hogy a legtöbb vietnami francia közösség szemben áll a miniszterelnökkel, noha a francia politika legfőbb irányítói támogatják. A legtöbb szaigoni francia szívből helyesli — és Dim vietnami partizánjainak állítása szerint többen közülük segítették is — a Dim elleni mozgalmat. Sok francia, aki vakon gyűlöli az amerikaiakat, és gyanakvással tekint rájuk, pusztán azért örülne Dim bukásának, mert az Egyesült Államok áll mögötte."

Az Egyesült Államok Vietnamban, ottani érdekeinek megfelelően, fordított Zahedi-államcsínyt robbantott ki. Iránban a király oldalára állt Moszadik megválasztott kormányával szemben. Vietnamban viszont támogatta azt az államcsínyt, amelyet múltbeli kegyencével, Bao Dajjal szemben jelenlegi kegyence, Dim hajtott végre, akinek nincs más jogcíme a hatalomra, mint az, hogy Bao Daj kinevezte miniszterelnökké.

A versengő nyugati hatalmak e bábjainak küzdelmében nemcsak Franciaországnak és az Egyesült Államoknak az indokínai gazdasági és politikai pozíciókért folyó versengése jut kifejezésre, hanem az is, hogy Amerika nehezteli amiatt, hogy a franciák elfogadták a genfi fegyverszünetet, s amiatt is, hogy Franciaország és Kína között esetleg normális kapcsolatok jönnek majd létre.

Ez a francia—amerikai konfliktus már vérontásra is vezetett Szaigonban, és így még nyilvánvalóbbá vált, hogy az ázsiaiaknak sürgősen erőfeszítéseket kell tenniük az ilyen külföldi mesterkedések megakadályozására. Az amerikai sajtó teljes nyíltsággal megjósolja, hogy a genfi egyezmény által előírt választásokra sohasem kerül sor, s hogy nyilván elszabotálják az előkészületeket, amelyeket 1956 júliusában kellene megkezdeni. Ebben az esetben az Egyesült Államok közvetlen konfliktusba kerülne Indiával, amely a vietnami nemzetközi bizottság elnöke, és így elsősorban felelős a fegyverszüneti egyezmény végrehajtásáért.

A tajvani térségben az Egyesült Államok robbanásig feszült légkört teremtett, de súlyos dilemma előtt áll. Az amerikai sajtó nyíltan elismeri, hogy a Kínai Népköztársaságnak teljességgel módjában van, hogy a partmenti szigetek és esetleg Tajvan visszaszerzése révén egyesítse az országot. A *Newsweek* 1955 április 4-i száma idézte egy washingtoni személyiség alábbi kijelentését:

„Kétségtelen, hogy a partmenti szigetek eleste után a nacionalisták közül egyesek csendben külön megállapodást kötnének a kommunistákkal. Azután egy szép este egy kisebb kommunista erő érkezne az

egyik formosai kikötőbe. Barátok fogadnák, és az egész Csang-rendszer összeomlana. Egyedül az segítene, ha 300 000 főnyi katonaságot helyeznének Formosára, de ezt nem tudjuk, és nem is akarjuk megtenni."

Washington tehát választ előtt áll: vagy elismeri Kína jogos követeléseit, s felhagy a beavatkozással, vagy nukleáris fegyverekkel nagyszabású támadást indít a kínai szárazföld ellen. Ha Amerika az első lehetőség mellett döntene, gyökeresen meg kellene változtatnia távol-keleti terveit. De ha a második lehetőséget fogadná el az Egyesült Államok, teljesen elszigetelődne. Legközelebbi szövetségeseik, így Anglia, Franciaország, Kanada és Új-Zéland már közölték fenntartásaikat, az ázsiai közvélemény pedig egyhangúlag szemben áll egy ilyen tervvel.

Az Egyesült Államokon belül komoly riadalmat okozott az események menete, és a vezető kormánykörökben is éles ellentétek mutatkoznak a kínai politikával kapcsolatban. Azoknak az elemeknek a leleplezése és elszigetelése, amelyek — mint Knowland szenátor s Radford és Carney tengernagyok — konfliktust akarnak kirobbantani, figyelemreméltó fejleménye az amerikai politikai helyzetnek. Ugyanakkor a Demokrata Párt liberális szárnyának és a protestáns egyháznak vezetői amellett foglaltak állást, hogy az Egyesült Államok vonuljon vissza a partmenti szigetekről.

A kínai partvidéken kitört amerikai válságot az Egyesült Államok lényegében maga idézte elő, aminthogy az 1954. évi Dien Bien Fu-nál elszenvedett vereség is közvetlen következménye volt annak, hogy Amerika ragaszkodott az agresszív Navarre-tervhez. A jelenlegi válság Washington régóta folytatott beavatkozási politikájának gyümölcse — annak, hogy az Egyesült Államok Hetedik Flottája kihívó módon ellenőrzi a tajvani-szorost. Truman elnöksége idején még a Hetedik Flottának az volt az állítólagos feladata, hogy megakadályozza Csang Kaj-sek portyázásait a szárazföldön, de Eisenhower 1953 januári nyilatkozata, amely „elengedte a pórázról" Csangot, a Flottát is a portyázók cinkosává tette. Joseph és Stewart Alsop így írtak erről a *New York Herald Tribune* 1954 november 19-i számában:

„Truman elnöksége idején csak titokban, a hátsó ajtón át juttattak amerikai fegyvereket ezeknek a [partmenti] szigeteknek. Miután a «pórázról elengedés» politikát elfogadták, nyíltan szállítottak fegyvert, és megkezdődött a szigetek védelmének komoly kiépítése.

A helybeli amerikaiak sürgették ezt, és részt is vettek benne. Például a formosai amerikai misszió közbenjárt Csang kormányánál, hogy mentse fel a Tacsen-sziget erőinek parancsnokságával megbízott tehetségtelen tábornokot."

Joseph C. Harsch pedig megállapította a *Christian Science Monitor* 1955 április 9-i számában:

„1953 februárjáig az Egyesült Államok semmilyen formában nem kötötte le magát és nem avatkozott bele egyetlen partmenti sziget kérdésébe sem, s ezeknek a szigeteknek nem is volt katonai jelentőségük. Portyázó gerillák támaszpontjai voltak a kínai polgárháborúban. De az „engedjük el Csangot a pórázról" politika folytán, amelyet az Eisenhower-kormány kezdett meg, az Egyesült Államok formosai katonai misszióját az említett időpontban utasították, hogy adjon megfelelő felszerelést és ellátást a partmenti szigetek kiépítésére. A Tacsen-, Matszu- és Kvemoj-szigetek voltak azok a legfontosabb helyek, ahol védelmi állásokat építettek és felszerelést összpontosítottak."

A partmenti szigetek kiépítésével egyre nagyobb arányúak lettek a szárazföldön végrehajtott portyázások. Gordon Walker jelentette Tajpejből a *Christian Science Monitor* 1955 február 19-i számában:

„A nacionalisták, főként partmenti portyázások alkalmával motoros dzsunkákat használva parti hajókat fogtak el...
S az Egyesült Államok legfontosabb hírszerző szervezetének gyámkodásával egy sor partmenti gerilla portyázást hajtottak végre, amelyeknek foglyok ejtése, közlekedési útvonalak megrongálása s nacionalista kémügynökök partraszállítása volt a céljuk"[1].

1954 nyarán egyre súlyosabb incidensekre került sor. Augusztus 9-én például Csang tajpeji honvédelmi minisztériuma bejelentette, hogy aznap reggel hajói megrongáltak nyolc kínai naszádot, amelyek Tajvantól nyugatra 160 mérföld távolságból Tungsan-szigetről indultak el[2]. Augusztus 19-én a Hetedik Flotta négy torpedórombolója

[1] A szigetekről kiinduló kémtevékenységről így írt Gordon Walker a *Monitor* 1955 február 9-i számában:
„A legutóbbi években a tacseni halászok, akik minden reggel kimennek csónakaikkal a halászó helyekre, a nacionalista kémszervezet fontos fogaskerekeivé váltak.
Szabadon érintkezhetnek a szárazföldről, Csekiang tartományból érkező halászokkal, akik közül sokan rokonaik.
Ezekből a beszélgetésekből a nacionalisták gyakran jutnak olyan értesülésekhez, amelyek dossziéikba kerülnek vagy elősegítenek valamilyen gerilla-műveletet."

[2] New York Times. 1954 augusztus 10. A sürgönyjelentés hozzáfűzte: „Ez volt

„parádézás" céljából felkereste a Tacsen-szigeteket, s ugyanakkor amerikai F—86 lökhajtásos vadászgépek érkeztek Tajvanra.

A provokációk után nagy lármát csaptak a Kvemoj-sziget és a szárazföld között 1954 szeptember 3-án lezajlott tüzérségi párbaj miatt; ez teremtette meg azt a hisztérikus légkört, amelyre azért volt szükség, hogy keresztülerőszakolják Csang Kaj-sek és az Egyesült Államok katonai szövetségének megkötését. Joseph C. Harsch beszámolt erről a *Christian Science Monitor* 1955 április 9-i számában:

„Formosa és az Egyesült Államok hivatalos jelentései szerint a kínai kommunisták kezdték az ellenségeskedéseket.

Thomas Phillips nyugalmazott tábornok, a *St. Louis Post-Dispatch* katonai szemleírója szerint, aki abban az időben Formosán volt és azután Kvemojra látogatott, a nacionalisták két partraszállító uszályt helyeztek el Kvemojnak a szárazföld felé eső oldalán, és kikötőként használták. Phillips tábornok elmondta, hogy a kommunisták a két uszályra irányították lövedékeiket, elsüllyesztették őket, elsüllyesztésük után pedig megszüntették a lövöldözést, és csak viszonozták a nacionalisták tüzelését.

A nacionalisták azonban arra használták fel ezt az incidenst, hogy rávegyék Mr. Dullest egy formosai szerződés megkötésére; ezt hosszas tárgyalások után végül december 2-án írták alá. Úgy látszik, hogy a kínai nacionalisták a Kvemoj-sziget szárazföld felé eső oldalán lehorgonyzott két uszály ellenében megkapták azt, amire már rég törekedtek — olyan szövetségi szerződést az Egyesült Államokkal, amely, ezúttal első ízben, formálisan kötelezi az Egyesült Államokat Formosa és a «vele kapcsolatos» területek védelmére."

A Kuomintang szárazföldi portyázásai a szerződés megkötése után is folytatódtak. A *Christian Science Monitor* 1955 február 19-i számának vezércikkében ezt olvashatjuk:

„az angol sajtóban megjelenő hírek szerint, amelyeket azonban az amerikai tudósítók általában nem vesznek figyelembe, a nacionalisták gyakran indulnak légi portyázásra a partmenti városok ellen, és ezek a vállalkozások gyakran jelentős emberveszteséget és anyagi kárt idéznek elő".

Kínának szuverénitása és biztonsága szempontjából egyaránt érdekei fűződnek a partmenti szigetekhez, de az Egyesült Államok szá-

---

a legnagyobb tengeri csata eddig a formosai-szorosban. Korábbi tengeri csaták ez év nyarán a csekiangi part közelében 250 mérföldre vagy még távolabb Formosától zajlottak le."

mára ezek csak agressziós bázisul szolgálnak és semmiféle védelmi célra nem használhatók. A *New York Times* 1954 augusztus 27-én Kvemojjal kapcsolatban jelentette:

„1950 júliusában az Egyesült Államok külügyminisztériuma bejelentette, hogy nem interveniálnak, ha a kínai kommunisták kísérletet tesznek Kvemoj megszerzésére. Abban az időben a külügyminisztérium Truman elnöknek egyik kijelentését idézte, amely szerint az Egyesült Államok csak Formosa és a Pescador-szigetek fegyveres védelmét ígérte meg...

Kvemoj igen közel fekszik a szárazföldhöz, s így híre járt annak, hogy a nacionalisták el akarnak onnan távozni. 1950 augusztusában úgy tudták, hogy Douglas MacArthur hadseregtábornok, aki akkor az Egyesült Államok távol-keleti haderőinek parancsnoka volt, javasolta a sziget kiürítését.

Felmerült az a kérdés, vajon a sziget megtartásával járó előnyök elég jelentősek-e a hátrányok ellensúlyozására. A szigetnek sem kikötője, sem megfelelő repülőtere nem volt. Így tehát Kína partvidékét csak olyan területen tudta ellenőrizni, ahová a nacionalisták ágyúlövedékei elértek. A stratégák véleménye szerint több értelme lett volna annak, ha a Kvemojt tartó nacionalista katonaság Formosa mozgó tartalékát szaporítaná. Kvemoj ellátásának feladata nagyrészt Formosára hárult, s ez hajókat kötött le, amelyekre másutt lett volna szükség."

Ami pedig Tajvant illeti, Joseph C. Harsch jelentette a *Christian Science Monitor* 1955 január 26-i számában:

„Az amerikai hadügyminisztériumnak sohasem volt határozottan az a véleménye, hogy az Egyesült Államok távol-keleti katonai érdekei szempontjából nagy jelentőségű, hogy Formosa barátok kezén legyen. Dél-Koreát sokkal fontosabbnak tartják Japán katonai biztonsága érdekében, Indokínát pedig értékesebbnek Délkelet-Ázsia katonai biztonsága szempontjából, mint Formosát Japán és a Fülöp-szigetek védelmének alátámasztására. A Pentagon Formosa birtoklását kívánatosnak tartja, de nem életbevágó fontosságúnak. A «kötelezettségek alól való felszabadulás» politikája már régen arra vezetett volna, hogy az Egyesült Államok lemond formosai kötelezettségéről."

A formosai-szorosban kifejtett amerikai katonai tevékenységnek távolról sincs jelentősége a védekezés szempontjából, hanem éppen azt bizonyítja meggyőzően, milyen bajok származnak abból, hogy Amerika katonai határa sok ezer mérföldnyi távolságban húzódik a Csendes-óceánon. Senki sem képzeli, hogy Kína megtámadná az Egyesült Államokat. A *U.S. News & World Report* 1955 március 4-én elárulta:

„Tényként ismerik el, hogy az Egyesült Államoknak nagyobb tűzereje van a Csendes-óceán térségében most, mint a Japán elleni háború tetőpontján.

Az itteni összes ütőerő: 400 hajó, beleértve a nagy szállítóhajókat; 30 repülőraj; több mint 300 000 főnyi amerikai gyalogság — továbbá nukleáris fegyverek."

Április 8-án pedig így kérkedett:

„Mielőtt túlságosan izgatnánk magunkat a Formosa körüli háború miatt, vessük emlékezetünkbe:

Az Egyesült Államok egy-kettőre a levegőbe röpítheti a közelben tellelhető kommunistákat.

A kommunisták, akárhogyan próbálkoznak is, viszonzásképpen nem árthatnak az Egyesült Államoknak."

A Köztársasági Párt és a Pentagon irányadó körei azonban örültek a válságnak, amely ürügyül szolgálhatott arra, hogy általános támadást indítsanak Kína ellen, s ezzel megváltoztassák a katonai egyensúlyt. A *Christian Science Monitor* 1955 február 15-i száma szerint Amerika legfőbb katonai szakértői sürgették, „ne engedjenek időt vagy alkalmat a kommunista Kínának arra, hogy megszilárdítsa helyzetét a szárazföldön és félelmetes, modern iparral rendelkező nagyhatalommá fejlődjön". Az Egyesült Államok haditengerészete a *Newsweek* április 14-i tudósítása szerint abban bizakodott, hogy „minden lámpát ki tud oltani Kínában".

Ezzel szemben a *Christian Science Monitor* április 12-i vezércikkében rámutatott:

„Ilyen tervet könnyebb javasolni mint végrehajtani... Az ilyen tervek javasolóinak legtöbbje «realistának» tartja magát. De rendkívül kevéssé realisták, mert nem látják, hogy milyen hibák csúsztak számításaikba, — beleértve az amerikai nép mélységesen békés természetét és azt is, hogy Amerika ügyének nagyon reális kárt okozhat egy olyan akció, amelyet a ázsiaiak atom-agresszióhoz hasonlónak tekintenének, továbbá a kemény katonai megtorlás lehetőségét."

A Tajvan körüli állandó háborús helyzetet nemcsak Kína fenyegetése és gazdasági fejlődésének gátlása szempontjából tartották szükségesnek. Ha az Egyesült Államok cserbenhagyná Csangot, más amerikabarát kormányok, így például a thaiföldi és a Fülöp-szigeti is esetleg normalizálná viszonyát Kínával vagy pusztulnia kellene.

De míg a preventív háborúra vonatkozó szónoklatok jól beleillet-

tek a Latin-Amerikában és Kínában alkalmazott amerikai diplomácia ágyúnaszádos hagyományaiba, egyáltalán nem feleltek meg abban az új helyzetben, amely Kína feltámadása folytán keletkezett. A *Christian Science Monitor* 1955 március 29-én megállapította:

„Könnyű dolog légi és tengeri háborúról «beszélni». Eleinte azt hitték, hogy Koreában is csak erre van szükség. Papíron nagyon könnyű néhány bombával elpusztítani Kína valamennyi repülőgépét, repülőterét, közlekedési útvonalát, fegyvergyárát és csapatkoncentrációját. Igen könnyű figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy a kínai vörösök vissza tudnának ütni a tajvani amerikai repülőgépekre, hajókra és támaszpontokra — méghozzá esetleg atombombákkal. Olyan könnyű megfeledkezni arról, hogy Kína még legfontosabb városainak megszállása után is éveken át harcolt Japánnal. Könnyű dolog figyelmen kívül hagyni annak a veszélyét, hogy az Egyesült Államok, ha ismét egy színes faj ellen használ atombombát, erkölcsileg elszigetelődik a világon, s teljesen megsemmisül az a reménye, hogy mozgósítani tudja Ázsia közvéleményét a kommunizmussal szemben."

Ilyen kritikus körülmények között — amelyeket egyrészt a háború közvetlen veszélye, másrészt Amerika súlyos katonai és politikai dilemmája és az új békeerők jellemeznek — ült össze Bandungban az ázsiai és afrikai országok értekezlete. Az indonéz és indiai vezetők bátor kezdeményezése, amellyel egybehívták az értekezletet, rendkívül bölcsnek bizonyult. Noha az értekezleten képviselt huszonkilenc ország közül csak hét ismerte el Kínát, húsz pedig segélyegyezmények révén az Egyesült Államok lekötelezettje, Washington nem tudta meghiúsítani összejövetelüket.

Amerikai diplomaták gúnyolódva úgy beszéltek a bandungi értekezletről mint egy „színes Kis ENSZ" létesítésére irányuló kísérletről és megjósolták, hogy „babiloni hangzavar lesz az egész, s egyre fokozódó zűrzavarba és határozatlanságba fullad majd"[3]. Mégis, bár az amerikabarát szónokok az amerikai sajtó nagy örömére bizonyságot tettek hűségükről, az értekezlet kielégítette az ázsiai népek várakozásait. Feltárta, hogy az Egyesült Államok csak egy maroknyi kormányfőre számíthat, így al Dzsamalira és Carlos Romulóra, akik sohasem harcoltak az imperializmus ellen, míg a többi ázsiai ország nem felejtkezett meg imperialistaellenes hagyományairól. Megszüntette Kínának Amerika által kikényszerített elszigeteltségét, és

[3] Christian Science Monitor. Boston, 1955 április 12.

figyelmeztetésül szolgált arra, hogy Ázsia nem fogja eltűrni azt az amerikai erőegyensúly politikát, amely Ázsia egyik felét a másik ellen uszítja.

A bandungi értekezlet jelentősége mindenekelőtt abban van, hogy kifejezésre juttatta az ázsiaiaknak azt a követelését, hogy maguk dönthessenek problémáikban. Mindaddig az ázsiai vezetőknek, így Pandit Nehrunak tiltakozásait is többé-kevésbé közömbösen fogadták a nyugati követségek. Most Ázsiának nemcsak helyi kérdésekben van beleszólása, hanem elhatározta, hogy részt vesz a nemzetközi problémák eldöntésében is. Mint a *New York Times* 1955 április 24-i száma megjegyezte, világos, hogy „új diplomáciai erőforrás keletkezett".

Ázsia új helyzete elsősorban azért alakulhatott ki, mert India és Kína készek voltak vállalni azt a felelősséget, amely rájuk, mint nagy, független hatalmakra hárul, s mert kormányaik úgy döntöttek, hogy inkább együttműködnek, mintsem hogy mások parancsára összetűzzenek. Elmúlt már az az idő, amikor a kínai kormányt Csendes-óceánon túli jótevőinek ügynökeként lehetett felhasználni, és amikor az indiai politika ingadozó és bizonytalan volt.

Igen büszkék vagyunk arra, hogy a bandungi értekezlet sikeréért és a legutóbbi örvendetes ázsiai eseményekért nagyrészt a Pandit Nehru vezetése alatt álló indiai kormány határozott diplomáciai tevékenységét illeti a dícséret. Indiában a közvélemény úgyszólván egyhangúlag helyeselte Pandit Nehrunak az öt alapelv (Pancsa Sila) mint a nemzetközi kapcsolatok alapja mellett való kiállását, s az imperialista nyomással szemben a Kínával való jó viszony és az ázsiai együttműködés érdekében kifejtett erőfeszítéseit.

Sajnálatos azonban, hogy Nehru kormányának sok tagja és az Indiai Nemzeti Kongresszus egyes vezetői tartózkodással fogadják külpolitikánk irányvonalát, és részben azt kívánják, hogy térjünk vissza a passzivitáshoz, részben igyekeznek előtérbe helyezni az Indiát és Kínát megosztó kérdéseket. A kritikus nemzetközi helyzet parancsoló szükségszerűséggé teszi az egész ország egységes erőfeszítését, ők azonban arra használták fel Pandit Nehrunak az indiai kommunisták ellen tett egyes kijelentéseit, hogy a külpolitikát kétes értékű választási előnyök kedvéért a pártok közötti viszályok tárgyává tegyék.

Akármi is valakinek a véleménye a tegnapi vagy a mai indiai külpolitika különböző vonatkozásairól, sem történelmileg nem lenne helyes, sem hízelgő nem lenne e politika kialakítóira annak a feltételezése, hogy e politika kezdettől fogva statikus. A baloldal és Pandit Nehru követői közötti nézeteltérések főleg az indiai politika kialakulásának egy sajátos időszakára vonatkoznak.

Pandit Nehru azokban a történelmi jelentőségű nyilatkozatokban, amelyeket 1946-ban, amikor az alkirály végrehajtó tanácsának tagja lett, majd 1947 januárban az Ázsiai Kapcsolatok Értekezletén tett — kijelentve, hogy India minden országgal barátságban akar élni, ellenzi a gyarmati rendszert és a faji elnyomást, s független külpolitikát fog követni — az egész nemzet nevében és a nemzeti függetlenségi mozgalom hagyományai szerint beszélt. Ezzel ellentétben az indiai kormánynak az a későbbi döntése, hogy szoros kapcsolatokat tart fenn Angliával, széles körben megdöbbenést keltett. Amikor a kormány habozott, hogy új megállapodásra lépjen-e a Brit Államközösséggel, ezt nyíltan a közhangulat nyomásának tulajdonították. Ebben az időszakban India képviselői következetesen a nyugati hatalmakkal együtt szavaztak az ENSZ-ben, mint arra Mrs. Pandit és Chester Bowles ismételten rámutattak, az indiai diplomaták pedig igyekeztek azt a látszatot kelteni, mintha az Egyesült Államok támogatná India szabadságát, és védekező hangnemben magyarázták az amerikai politikára vonatkozó fenntartásaikat.

A koreai háború első hónapjai után azonban olyan irányzat alakult ki, amely eltávolodott az Egyesült Államoktól, s ez az irányzat mindjobban kidomborodott az amerikai—pakisztáni katonai egyezmény megkötése és az egyre kritikusabb távol-keleti helyzet következtében. India passzivitásából kilépve tevékenyen részt vett a nemzetközi kérdésekben, és a kormány politikáját főbb vonásaiban ismét úgyszólván az egész ország támogatta.

India politikájának fejlődése világosan tükröződik a Koreával kapcsolatos indiai állásfoglalásokban. 1948-ban az indiai kormány részben felelős volt a dél-koreai külön választásokért, amelyek szükségképpen fokozták a két övezet közötti feszültséget. 1950-ben India támogatta Amerika beavatkozását a polgárháborúba. Később ugyanannak az évnek a folyamán azonban elkezdte sürgetni a tűzszünetet, de ez az erőfeszítése csak három év múlva járt sikerrel. Indiát az a törekvése, hogy létrejöjjön a koreai fegyverszünet és a semleges or-

országok hazatelepítési bizottságában betöltött elnöki tiszte egyre inkább szembeállította Amerika politikájával.

Elfogadható okokat lehet felsorolni annak megmagyarázására, hogy az adott körülmények kozott miért változott meg India külpolitikája. A világ erőegyensúlyában bekövetkezett változást, diplomáciánk megérését, az élelmezési helyzet megjavulását, az amerikai stratégia változásait és más ilyen tényezőket szoktak említeni ezzel kapcsolatban. Vitatni lehetne ugyan e tényezők hatását, de aligha állíthatja bárki is azt, hogy India külpolitikája nem fejlődött, hogy Indiának a koreai kérdésben 1948-ban és 1950-ben elfoglalt álláspontja azonos jelenlegi politikájával, vagy hogy egyes köröknek az Államközösséghez való csatlakozás iránti határtalan lelkesedését igazolta az angolok részvétele az amerikai védnökséggel létrejött közép-keleti és délkelet-ázsiai katonai szövetségekben.

Ha pedig elismerik, hogy India politikája nem volt változatlan, hanem fejlődési folyamaton ment keresztül, nem igen igazolható az, hogy a múltbeli ellentéteket ássák elő a jelenlegi egység megbontására. „Bármely külpolitikának sikere és érvényesítésének lehetősége nagymértékben az adott ország erejétől és belső szilárdságától függ, valamint attól, hogy jól megérti és értékeli-e a világbéke alapvető célkitűzését, és a felé vezető utat", szögezte le az avadi kongresszus 1955 januári külpolitikai határozata. Ezt a felismerést hangoztatta Pandit Nehru is a bandungi értekezleten április 22-én, amikor kijelentette, hogy India népében bízik, nem pedig az óriásbombákban.

Számos olyan vezetőnk kijelentései, akik arra törekednek, hogy igazolják Indiának az Államközösségben való részvételét és az erőfeszítés, amit az amerikaiak kegyének elnyeréséért tettek, illúziókat keltett a népben a gyarmati rendszerrel és az angol—amerikai politikával kapcsolatban. Akár előnyosek voltak országunkra azok a lépések, amelyeket nézeteik igazolására tettek, akár nem, aligha állt Indiának érdekében, hogy népének imperialistaellenes felfogását, amely a harc hosszú évei alatt fejlődött ki, eltompítsák. Akármilyen hibái voltak is az indiai baloldalnak, büszkén vallhatja, hogy erélyesen harcolt az ilyen illúziók ellen. Aligha kétséges, hogy ha a baloldal ezzel a hozzájárulásával nem segített volna fenntartani a közvélemény helyes ítéletét, az az út, amelyen India eljutott politikájának jelenlegi fokáig, sokkal fájdalmasabb és hosszadalmasabb lett volna.

Ennek az amerikai politikáról szóló tanulmánynak fényében felismerhetjük a hazánkban meglevő ellentéteknek egy másik, újabb forrását is. Kifejezésre jutott az a nézet, hogy a két egymással szembenálló hatalmi tömb kialakulása folytán Ázsiai helyzete súlyosbodott a háború óta, s hogy az ázsiai kérdések rendezésére irányuló mai irányzatok teljes egészükben az engedmények útján haladó indiai javaslatok eredményei, ami azt bizonyítaná, hogy India külpolitikája kezdettől fogva helyes volt. Ez a nézet elfogadhatónak látszik, mert India döntő fontosságú közvetítő szerepet töltött be a koreai és indokínai konfliktusokban. Meglehetős széles körben el is fogadták, minthogy hazafiasan hangsúlyozza Indiának a béke ügyéhez való hozzájárulását.

Valójában azonban az indiai államférfiakra egyáltalán nem hízelgő, ha a jelenlegi pozitív ázsiai fejlemények érdemét az indiai kompromisszum-formulának tulajdonítják. Mert ha mindössze formulákra lett volna szükség egy rendezés végrehajtásához, nem volna érdeme az indiai kormánynak, hogy sok gyötrelmes éven át, koreaiak és vietnamiak millióinak legyilkolásáig várakozott, míg javaslataival a világ elé állt. Valójában India a háború első napjától kezdve javasolta a koreai ellenségeskedések beszüntetését, de nem tudta javaslatát elfogadtatni. Tudomásul kell venni, hogy bár a formulák szükségesek a békés rendezéshez, csak akkor lehetnek hatékonyak, ha a rendezés feltételei megértek.

Erről beszélt Pandit Nehru az ázsiai és afrikai országok konferenciáján április 22-én, amikor kijelentette, hogy olyan helyzet állt elő, amelyben nem számított, melyik félnek van több atombombája és amelyben az ázsiai és afrikai népeknek módjában állt, hogy az egyensúlyt a béke javára billentsék.

Pandit Nehru elemzésének jelentősége nyilvánvalóvá válik, ha visszatekintünk a második világháború végén előállt helyzetre. Az Egyesült Államok akkor mélyen meg volt győződve arról, hogy az atomfegyverek birtoklása győzelmet biztosít számára bármely háborúban és ezt a felfogását a külföldi közvéleményre is rákényszerítette. Pandit Nehru 1946 július 3-án kijelentette, az abban az évben végrehajtott bikini atomkísérleteknek az volt a céljuk, „hogy megmutassák a világnak az Egyesült Államok hatalmát és azt, hogy kész a levegőbe röpíteni bármely népet vagy országot, amely politikájának útjában áll".

Ha a Szovjetunió pánikba esett volna Amerika atommonopóliuma miatt, ha a kínai népi felszabadító hadsereg nem folytatta volna harcát az erőteljes amerikai beavatkozás ellenére, ha a világ közvéleményét nem mozgósították volna a nukleáris fegyverek felhasználása ellen, ma nem lenne átbillenthető egyensúlyi helyzet, hanem a világot Washington uralná. Bármit tart is valaki a kommunista elméletről vagy a kommunista államok napi politikájáról, vitathatatlan tény az, hogy a Szovjetunió egyre növekvő hatalma és Kínának kommunista vezetéssel végbement megújhodása teremtette meg azokat az objektív feltételeket, amelyek között az olyan országok mint India teret nyertek független diplomáciájuk számára, s alkalmat a békés rendezésre. Ennek az alkalomnak megragadása, a népet megosztó vitákra irányuló erőfeszítések meghiúsítása és minden erőnk megfeszítése, hogy siettessük az elképzelésünk szerinti független Ázsia megszületését — ez ma az indiai nép legfőbb feladata.

1955 május 15.

Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1956 IV. 18-án kezdték meg. Megjelent V. 28-án, 2500 példányban. Tartalmaz 12,7 szerkesztői ívet. Terjedelem 11 (A/5) ív (131).

10501. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc.

35+